

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

ÇEVRESEL ÖZELLİKLER VE YER DUYGUSU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
KENTSEL YENİLEME ALANLARI ÜZERİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ:
ANKARA-HACIBAYRAM MEYDANI VE ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

Başak YURTSEVEN

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

ANKARA
2024

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Doktora Tezi

ÇEVRESEL ÖZELLİKLER VE YER DUYGUSU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN KENTSEL YENİLEME ALANLARI ÜZERİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ: ANKARA-HACIBAYRAM MEYDANI VE ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

Başak YURTSEVEN

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Dicle OĞUZ

Tarihi kent merkezleri, doğal ve kültürel miras unsurunu barındıran, kentli için ticari, toplumsal ve kültürel imgeleriyle bir kamusal alan işlevi gören yerlerdir. Diğer yünden, küreselleşme ve kapitalizmin etkisiyle yenilenme ihtiyacı duyan, bu süreçte geleneksel dokudan uzaklaşmaya başlayan tarihi kent merkezlerinde yer kaybının meydana gelmesi söz konusudur. Bu anlamda, tarihi kent merkezlerinde yer duygusunun korunması önem taşımaktadır. Yer duygusu; anlam, deneyim, kimlik ve tarihselliği içeren, insanların ihtiyaçlarına cevap verme durumudur. Bu çalışmanın amacı, örneklem alanı olan Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yerin sahip olduğu çevresel özelliklerin, yer duygusunun ölçülmesinde kullanılan yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği ile ilişkisini kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik olarak ortaya koymaktır. Yöntem kapsamında, “Çevresel Özellikler Ölçeği” geliştirilmiş, “Yer Duygusu Ölçeğinden” faydalanılmış, derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu yöntem ile çalışma alanının ne derece “kaliteli bir yer” olduğu, yenileme sürecinin kullanıcılar üzerindeki yer duygusunu ne yönde etkilediği, kullanıcılar üzerinde yer duygusunu etkileyen hangi değişkenlerin ön plana çıktığı kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda ortaya konmuştur. Sonuç olarak, Hacıbayram Meydanı’nın çabuk tüketilen, herkesin demokratik olarak kullanamadığı, geleneksel dokunun ve kültürel yaşama ilişkin değerlerin değiştiği, uzun süreli kullanımların oluşmadığı, anlamlı sosyal ilişkilerin kurulamadığı bir yere dönüştüğü görülmüştür. Diğer yünden, yerin sahip olduğu dini niteliklerin, yere karşı duyulan olumlu hislerin yer bağlılığını güçlendirdiği, kullanım alanlarının yeterli olmasının, erişimin kolay olmasının, yerin karma bir kullanıma sahip olmasının yer bağımlılığını artırdığı, kullanıcıların yere ilişkin anılarının, yerin tarihi, sembolik ve evrensel değerinin yüksek olmasının ve törensel eylemlerin yer kimliğini olumlu yönden etkilediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, kullanıcıların yeri sahiplenmesine yardımcı olmak için yere yönelik öneriler sunulmuştur.

Mayıs 2024, 338 sayfa

Anahtar Kelimeler: Kentsel yenileme, koruma, yer duygusu, çevresel özellikler, kamusal alan, tarihi kent merkezi, Hacıbayram Meydanı

ABSTRACT

PhD Thesis

EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ENVIRONMENTAL ATTRIBUTES AND SENSE OF PLACE IN URBAN RENEWAL AREAS: THE CASE OF ANKARA-HACIBAYRAM SQUARE AND ITS ENVIRONMENT

Başak YURTSEVEN

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Dicle OĞUZ

Historical city centers are places that contain natural and cultural heritage elements, and also serve as public spaces for the citizens with their commercial, social and cultural images. On the other hand, there is a loss of place in historical city centers that need renewal due to the influence of globalization and capitalism and that begin to move away from the traditional texture in this process. In this sense, it is significant to preserve the sense of place in historical city centers. Sense of place is a state of responding to people's needs, including meaning, experience, identity and historicity. This study aims to reveal the relationship between the environmental characteristics of the place in Hacıbayram Square, which is the sample area, and place attachment, place dependence and place identity, which are used to measure the sense of place, in line with user needs. Within the scope of the method, the "Environmental Attributes Scale" was developed, the "Sense of Place Scale" was used, and in-depth interviews were conducted. With this method, the extent to which the field of study is a "quality place", how the renewal process affects the sense of place on the users, which variables that affect the sense of place on the users come to the fore is revealed in line with the user needs. As a result, it has been seen that Hacıbayram Square has turned into a place that is consumed quickly, not everyone can use it democratically, the traditional fabric is differentiated, values related to cultural life change, long-term uses do not occur, and meaningful social relations cannot be established. On the other hand, the religious qualities of the place, and positive feelings towards the place strengthen the place attachment, and sufficient usage areas, ease of access, mixed use of the place strengthen the place dependence. It has been determined that users' memories of the place, the high historical, symbolic and universal value of the place and ceremonial actions positively affect the place identity. According to these results, location-related suggestions were presented to help users embrace the place.

May 2024, 338 pages

Keywords: Urban renewal, conservation, sense of place, environmental attributes, public space, historical city center, Hacıbayram Square

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup beni bu konuda yönlendiren, araştırmalarımın her aşamasında benden bilimsel ve psikolojik desteğini esirgemeyen, çalışmaktan onur ve mutluluk duyduğum değerli danışman hocam Prof. Dr. Dicle OĞUZ'a (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı) sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Doktora çalışmasının her aşamasında sabır ve anlayış gösteren, üretim sürecinde bilgileriyle bana yardımcı olan tez izleme komitesi üyelerinden sayın Prof. Dr. Aysel USLU'ya (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı) ve çalışma sürecim boyunca tezime farklı bakış açıları kazandıran sayın Prof. Dr. Müge AKKAR ERCAN'a (Ortadoğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı), veri toplama sürecinde, değerli vaktini esirgmeden bana yol gösteren, yardım ve katkılarıyla beni bilgilendiren, savunma jüri üyelerinden sayın Prof. Dr. Mehmet TUNÇER'e (Çankaya Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı), öneri ve katkıları ile çalışmamın gelişmesine olanak sağlayan tez jüri üyelerinden sayın Prof. Dr. Hatice İlkden TAZEBAY ALLIBE'ye (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı) çok teşekkür ederim.

Çalışmamda teknik sorunların üstesinden gelme konusunda tüm bilgi birikimi ile her daim destek olan ve veri analiz sürecinde yardımlarını esirgemeyen sayın Prof. Dr. Kaan Zülfikar DENİZ'e (Ankara Üniversitesi Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı), disiplinler arası çalışmalarım sırasında bana yol gösteren sayın Dr. Öğretim Üyesi Hayal YAVUZ GÜZEL'e (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı), sayın Doç. Dr. Levent TAŞ'a (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı), sayın Prof. Dr. Erol DEMİR'e (Ankara Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı) tüm katkıları için teşekkür ederim.

Tez çalışmalarına başladığım günden bugüne, moral ve desteğini esirgemeyen başta Dr. Umut GÜLER'e, Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı bölümünde görev yapan araştırma görevlisi arkadaşlarıma, her daim beni cesaretlendiren ve yanımda olan tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Ayrıca, YÖK 100/2000 Doktora bursiyeri olarak tez sürecince ekonomik olarak tez çalışmamı destekleyen YÖK'e teşekkür ederim. Son olarak, hayatım ve çalışmalarım süresince daima beni maddi, manevi destekleyen, her zaman yanımda olan sevgili aileme sonsuz şükranlarımı sunarım.

Başak YURTSEVEN
Ankara, Mayıs 2024

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI

ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
SİMGELER DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1 Problemin Tanımı	6
1.2 Çalışmanın Amacı ve Hedefleri	16
1.3 Araştırmanın Hipotezleri ve Araştırma Soruları	18
1.4 Araştırmanın Özgünlüğü ve Katkıları	21
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	22
2. KURAMSAL TEMELLER.....	23
2.1 Kentsel Yenileme Kavramı.....	23
2.1.1 Kentsel yenileme kavramının temelindeki prensipler ve süreci etkileyen faktörler	26
2.1.2 Kentsel yenilemenin uygulama yaklaşımları	29
2.1.3 Tarihi kent merkezlerinde kentsel yenileme.....	35
2.1.3.1 Yenileme sürecinde tarihi kent merkezlerinin korunmasına yönelik yapılan yasal düzenlemeler ve raporlar	39
2.2 Yer Kavramı.....	42
2.2.1 Batı düşüncesinde “Yer”.	43
2.2.2 Doğu düşüncesinde “Yer”.	45
2.3 Yer Duygusu (sense of place)	47
2.4 Yer Duygusunu Oluşturan Bileşenler	52
2.5 Yer Duygusu-İnsan-Mekân İlişkisi	55
2.5.1 Kullanıcı ihtiyaçları ve yer duygusu ilişkisi.....	56
2.5.2 Yerlerin sunduğu çevresel özellikler ve yer duygusu ilişkisi.....	58
2.6 Yer Duygusunun Ölçülmesi	60
2.6.1 Yer bağlılığı (place attachment).....	60

2.6.2 Yer bağımlılığı (place dependence).....	66
2.6.3 Yer kimliği (place identity)	70
2.7 Bir “Yer” Olarak Tarihi Kent Merkezleri ve Yer Duygusu İlişkisi.....	75
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	77
3.1 Materyal	77
3.1.1 Çalışma alanı	78
3.1.1.1 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin planlama-yenileme süreci.....	80
3.2 Araştırmanın Yöntemi	94
3.2.1 Araştırma tasarımının geliştirilmesi	96
3.2.2 Veri toplama araçları ve teknikleri	102
3.2.2.1 Derinlemesine görüşmeler	102
3.2.2.2 Anket/ölçek geliştirme çalışması.....	112
4. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	131
4.1 Nitel Veri Analizinden Elde Edilen Bulgular	131
4.1.1 Derinlemesine görüşme yapılan katılımcıların demografik özellikleri.....	131
4.1.2 Derinlemesine görüşme yapılan katılımcıların yeri kullanım tercihleri.....	133
4.1.3 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerine yönelik bulgular	135
4.1.4 Katılımcılar üzerindeki yer bağlılığına/aidiyete yönelik bulgular	170
4.1.5 Katılımcılar üzerindeki yer bağımlılığına yönelik bulgular	195
4.1.6 Katılımcılar üzerindeki yer kimliğine yönelik bulgular	217
4.2 Nicel Veri Analizinden Elde Edilen Bulgular	243
4.2.1 Demografik bilgilerden ve kullanıcıların tercih düzeylerinden elde edilen bulgular.....	243
4.2.2 Çevresel özelliklerin alt boyutlarına ilişkin bulgular	246
4.2.2.1 Çevresel özellikler alt boyutlarının zorunlu/gönüllü kullanıcılar ile ilişkisi	251
4.2.3 Yer duygusunun alt boyutlarına ilişkin bulgular.....	252
4.2.3.1 Yer duygusu alt boyutlarının zorunlu/gönüllü kullanıcılar ile ilişkisi.....	255
4.2.4 Demografik özellikler ile çevresel özellikler ve yer duygusuna ilişkin sonuçların karşılaştırılması	256
4.2.4.1 Çevresel özellikler alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşması	256
4.2.4.2 Çevresel özellikler alt boyutlarının yaşa göre farklılaşması	257
4.2.4.3 Çevresel özellikler alt boyutlarının ortalama hane gelirine göre farklılaşması.....	259
4.2.4.4 Yer duygusu alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşması.....	261

4.2.4.5 Yer duygusu alt boyutlarının yaşa göre farklılaşması.....	261
4.2.4.6 Yer duygusu alt boyutlarının ortalama hane gelirine göre farklılaşması..	263
4.2.4.7 Yer duygusu alt boyutlarının yeri kullanım sıklığına göre farklılaşması.....	265
4.2.4.8 Yer duygusu alt boyutlarının yeri kullanım süresine göre farklılaşması.....	267
4.2.5 Çevresel özellikler alt boyutlarının yer duygusu alt boyutları üzerindeki etkilerinin belirlenmesi.....	268
5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	277
5.1 Değerlendirme	278
5.1.1 Kullanıcıların demografik özelliklerinin ve yeri kullanım tercihlerinin değerlendirilmesi.....	278
5.1.2 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde öne çıkan çevresel özelliklerin değerlendirilmesi.....	279
5.1.3 Kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığını/aidiyeti etkileyen faktörlerin kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesi.....	283
5.1.4 Kullanıcılar üzerindeki yer bağımlılığını etkileyen faktörlerin kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesi.....	288
5.1.5 Kullanıcılar üzerindeki yer kimliğini etkileyen faktörlerin kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesi.....	292
5.1.6 Demografik özellikler ile çevresel ve yer duygusu arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.....	298
5.1.7 Yer duygusunun yeri kullanım sıklığı ve kullanım süresi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi.....	299
5.1.8 Çevresel özellikler alt boyutları ve yer duygusu alt boyutları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.....	300
5.2 Sonuç ve Öneriler	301
KAYNAKLAR	311
EKLER.....	330
EK 1 Kullanıcı Anketi.....	331
EK 2 Derinlemesine Görüşme Formu	334
EK 3 Etik Kurul İzni	336
ÖZGEÇMİŞ.....	338

SİMGELER DİZİNİ

d	Örneklem hata oranı
df	Degree of Freedom (Serbestlik Derecesi-Sd)
f	Frekans Değeri
N	Anakütle büyüklüğü (Evren Birim Sayısı)
n	Örneklem Büyüklüğü
p	İlgilenilen Olayın Görülme Olasılığı
q	1-p (Veya İlgilenilen Olayın Görülmeme Olasılığı)
t	Güven Düzeyi
t _{a,sd}	α anlamlılık düzeyinde, serbestlik derecesine göre t tablosu kritik değeri

Kısaltmalar

AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
ANOVA	Analysis of Variance (Varyans Analizi)
CFI	Comparative Fit Index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi)
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
GFI	Goodness of Fit Index (Uyum İyiiliği İndeksi)
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
KAİP	Koruma Amaçlı İmar Planı
KMO	Kaiser-Meyer-Olkin
MİA	Merkezi İş Alanı
NFI	Normed Fit Index (Normlaştırılmış Uyum İndeksi)
PPS	Project for Public Spaces (Kamusal Mekânlar için Projeler)
RMSEA	The Root Mean Square Error of Approximation (Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü)
SPSS	Statistical Package for The Social Sciences (Sosyal Bilimler için İstatistik Programı)
LISREL	Linear Structural Relations (Doğrusal Yapısal İlişkiler)
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin 1930-2023 yılları arasındaki arazi kullanım analizi.....	11
Şekil 1.2 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin 1930-2023 yılları arasındaki değişim analizi	13
Şekil 1.3 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin 1930-2023 yılları arasındaki doluluk-boşluk analizi	15
Şekil 2.1 Temple Bar Projesi, Dublin tarihi kent merkezi	37
Şekil 2.2 Sulukule kentsel yenileme projesi	38
Şekil 2.3 Tuan'ın yer duygusunun oluşumuna ilişkin geliştirdiği diyagram	48
Şekil 2.4 Yer duygusunun oluşmasında üç farklı yaklaşımı gösteren şema	51
Şekil 2.5 Canter ve Punter'ın önerdiği yer duygusu bileşenleri.....	53
Şekil 2.6 Başarılı kamusal yerlerde olması gereken özellikler	59
Şekil 3.1 Ulus Tarihi Kent Merkezi yenileme alanı sınırı ve araştırma alanının kentsel konumu	78
Şekil 3.2 Çalışma alanının coğrafi konumu ve çalışma alanı sınırı.....	79
Şekil 3.3 1924 yılı Lörcher Planı'nda Hacıbayram Meydanı ve Lörcher'in Hacı Bayram Veli Cami ve Augustus Tapınağı'nın çevresine dair yaptığı eskiz.....	80
Şekil 3.4 1932 yılı Jansen Planı'nda Hacıbayram Meydanı ve yakın çevresi.....	81
Şekil 3.5 1936 yılında Jansen tarafından hazırlanan 1/500 ölçekli Hacıbayram Veli Cami ve Augustus Tapınağı ile Tabakhane Cami düzenleme projesi ve görünüş.....	82
Şekil 3.6 1957 yılı Yücel-Uybadin Planı'nda Hacıbayram Meydanı ve çevresi	83
Şekil 3.7 Hacı Bayram II. Çevre Koruma İmar Planı	84
Şekil 3.8 Güvercin Sokak sağlıklaştırma proje alanı ve Güvercin Sokak'ta gerçekleştirilen cephe düzenleme projeleri.....	84
Şekil 3.9 Çevre düzenleme projesi öncesi Hacıbayram Meydanı ve çevresinin otopark alanı olarak kullanımı.....	85
Şekil 3.10 1/500 ölçekli Hacıbayram Meydanı Çevre Düzenleme Projesi.....	86
Şekil 3.11 1990'larda Hacıbayram Meydanı'nda düzenleme çalışmaları ve bu süreçte yıkılan/inşa edilen yapılar... ..	87
Şekil 3.12 Hacıbayram Veli Sokak sağlıklaştırma projesi silüetleri.. ..	88
Şekil 3.13 Tapınağın yanında yer alan fiskiyeli havuz ve havuz kaldırıldıktan sonra yerine dönüştürülen gül bahçesi.....	89

Şekil 3.14 2008 yılı meydan ve çevresi vaziyet planı ve 2011 yılı meydan ve çevresş vaziyet planı	90
Şekil 3.15 Yenileme sürecinde yıkılan Kitapçılar Çarşısı ve günümüzdeki durumu	90
Şekil 3.16 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde eski Ankara evlerine benzer olarak yeniden inşa edilen yapılar	91
Şekil 3.17 Bentderesi dolmuş durakları ve kültür merkezi inşaat alan.....	91
Şekil 3.18 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yapılan eski ve yeni düzenlemeler	92
Şekil 3.19 1924 ve 2024 yılları arasında Hacıbayram Meydanı ve çevresinin planlama ve yenileme süreci.....	93
Şekil 3.20 Karma yöntem araştırmalarında genel olarak izlenen aşamalar	95
Şekil 3.21 Eş zamanlı desen	95
Şekil 3.22 Araştırma tasarımı.....	101
Şekil 3.23 MAXQDA programından bir pencere	106
Şekil 3.24 Nitel araştırma analizinde uygulanan kodlama süreci	108
Şekil 3.25 Çevresel Özellikler Ölçeği'nin geliştirilme aşamaları.....	117
Şekil 3.26 Özdeğerlere ilişkin yamaç birikinti grafiği (<i>scree plot</i>).....	121
Şekil 3.27 DFA Modeline ilişkin diyagram ve maddelerin faktör yük değerleri	126
Şekil 4.1 Katılımcıların yaşlarına göre dağılımı.....	133
Şekil 4.2 Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımları.....	133
Şekil 4.3 Ziyaretçilerin yeri kullanım sıklığı.....	134
Şekil 4.4 Katılımcıların güvenlik konusu ile ilgili görüşleri.....	138
Şekil 4.5 Katılımcıların donatı elemanları ile ilgili görüşleri	140
Şekil 4.6 1930'lu yıllarda Hacıbayram Veli Cami'sine uzanan sokak ve günümüzdeki durumu.....	142
Şekil 4.7 Katılımcıların görsel uygunluk ile ilgili görüşleri	143
Şekil 4.8 Hacıbayram Meydanı'nın çevresindeki dokuda restore edilen yapılardan bazıları.....	144
Şekil 4.9 Katılımcıların tarihi ve kültürel dokuda değişim ile ilgili görüşleri	145
Şekil 4.10 Katılımcıların turizm değeri ile ilgili görüşleri	146
Şekil 4.11 Hacıbayram Meydanı'nda erişimi destekleyen yürüyen merdivenler ve asansörlerden bazıları.....	149
Şekil 4.12 Katılımcıların otopark yeterliliği ile ilgili görüşleri	151
Şekil 4.13 Hacıbayram Meydanı'nda Ramazan ayında düzenlenen konser alanı	154
Şekil 4.14 Hacıbayram Meydanı'nda hayır amaçlı yapılan dağıtımlar.....	155
Şekil 4.15 Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde sık kullanılan Tarihi Osmanlı Kafe ve meydandaki çarşılarından bazıları.....	157

Şekil 4.16 Hacıbayram Meydanı'nda konferansa katılan bireyler ve bir okulun düzenlemiş olduğu geziye katılan bir grup öğrenci	160
Şekil 4.17 Katılımcıların insanlarla etkileşim konusuna ilişkin görüşleri	161
Şekil 4.18 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların kaliteli çevre kategorisine ilişkin ifadelerinin belge temelli yoğunluk dağılımı tablosu.....	165
Şekil 4.19 Çevresel özellikler temasının iki vaka modellemesi.....	167
Şekil 4.20 Tüm katılımcıların çevresel özellikler temasına ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu.....	169
Şekil 4.21 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yere yönelik hisler kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu	172
Şekil 4.22 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yere bağlanma nedenleri kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu	176
Şekil 4.23 Katılımcıların mekânsal aidiyet ile ilgili görüşleri	178
Şekil 4.24 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yerden uzak kalındığında hissedilenler kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu.....	180
Şekil 4.25 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yerin önemi/ne ifade ettiği kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu	183
Şekil 4.26 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların sık vakit geçirilen yerler kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu	185
Şekil 4.27 Gönüllü kullanıcıların sık vakit geçirdikleri Nazım Usta ve Hayrat Vakfı ..	185
Şekil 4.28 Zorunlu kullanıcıların sık vakit geçirdikleri Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi, Gülbaba Türbesi ve Şeyh İzzettin Cami	186
Şekil 4.29 1924 yılı Hacıbayram Veli Caddesi ve 1990 yılı Güvercin Sokak-Kutlu Sokak köşesinden gündelik pratikler	187
Şekil 4.30 Yenilemeden önce Hükümet Caddesi ve günümüzdeki durumu.....	189
Şekil 4.31 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların gündelik yaşam kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu	191
Şekil 4.32 Yer bağlılığı/aidiyet temasının iki vaka modellemesi	192
Şekil 4.33 Tüm katılımcıların yere bağlılık/aidiyet temasına ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu.....	194
Şekil 4.34 Katılımcıların engel teşkil eden bir durum yok koduna yönelik görüşleri ..	197
Şekil 4.35 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde engel teşkil eden durumlar kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu.....	198
Şekil 4.36 Hacıbayram Veli Çarşı'sının yenileme sonrası günümüzdeki durumu	202
Şekil 4.37 Cuma günleri Hacıbayram Meydanı'nın kullanım biçimleri.....	203
Şekil 4.38 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların ihtiyaçların hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığı kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu	204

Şekil 4.39 1930’lu yıllarda Augustus Tapınağı yakınında yapılan kazı çalışmalarında bulunan ve sergilenen korint sütun başlıkları ve Kargamış eserleri	207
Şekil 4.40 Yenileme öncesi faaliyette bulunan terzilerden biri	207
Şekil 4.41 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu.....	210
Şekil 4.42 Kodlanma sayılarına göre Ankara içinde meydan ile en çok benzerlik gösteren yerlere yönelik kod bulutu.....	211
Şekil 4.43 Kodlanma sayılarına göre Ankara dışında meydan ile en çok benzerlik gösteren yerlere yönelik kod bulutu.....	212
Şekil 4.44 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı’nın başka yerlerle kıyaslanması kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu	213
Şekil 4.45 Yer bağımlılığı temasının iki vaka modellemesi	214
Şekil 4.46 Tüm katılımcıların yere bağımlılık temasına ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu	216
Şekil 4.47 1940’lı yıllarda Hacıbayram Veli Caddesi’nde bir cenaze geçit töreni ve günümüzde Hacıbayram Meydanı’nda gerçekleştirilen bir cenaze töreni ..	219
Şekil 4.48 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların hafızalarında yer edinmiş önemli olaylar/dönüm noktaları kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu.....	220
Şekil 4.49 Katılımcıların şenlikler/festivaller/kutlamalar koduna yönelik görüşleri	222
Şekil 4.50 Yenileme öncesi Hacıbayram Meydanı’nın çevresinde yer alan tarihi yapılardan bazıları	225
Şekil 4.51 1920’li yıllarda Hacıbayram Mahallesi’nde gündelik yaşantı	225
Şekil 4.52 Yenilemeden önce Hacıbayram Meydanı’nın simgesi olan güvercinler ve günümüzdeki konumları.....	227
Şekil 4.53 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların anılar kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu.....	228
Şekil 4.54 1930’lu yıllarda Hacıbayram Veli Türbesi, 1987 yılı Hacıbayram Veli Türbesi ve günümüzdeki durumu.....	230
Şekil 4.55 1925-1928 tarihleri arası Bentderesi’nden Hacıbayram Veli Cami’sine bakış ve eski Ankara evleri.....	230
Şekil 4.56 Yenileme sonrası Şehit Keskin Sokak ve Güvercin Sokak’ta restore edine yapılar.....	231
Şekil 4.57 Augustus Tapınağı ve 1861 yılında yürütülen kazıların mevcut vaziyet planı	232
Şekil 4.58 1900’lü yıllarda Augustus Tapınağı’nı gösteren bir kartpostal ve Augustus Tapınağı’nın planı	232

Şekil 4.59 Augustus Tapınağı'nın günümüzdeki durumu ve meydana bulunan arkeolojik kalıntılar	233
Şekil 4.60 Hacıbayram Veli Cami'nin altında bulunan çilehanenin planı	234
Şekil 4.61 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu	236
Şekil 4.62 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yerin kişiyi yansıtırma durumu kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu	239
Şekil 4.63 Yer kimliği temasının iki vaka modellemesi	240
Şekil 4.64 Tüm katılımcıların yer kimliği temasına ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu	242
Şekil 4.65 Katılımcıların yaş grupları ve gelir durumları	243
Şekil 4.66 Katılımcıların eğitim durumu	244
Şekil 4.67 Ziyaretçilerin geldikleri ilçeler ve Ankara il haritası üzerinde gösterimi	244
Şekil 4.68 Katılımcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresini kullanım süresi ve kullanım sıklığı	245
Şekil 4.69 Katılımcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaptıkları etkinlikler...	245
Şekil 4.70 Konfor ve görsel imaj alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı	248
Şekil 4.71 Erişim ve ulaşılabilirlik alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı	249
Şekil 4.72 Kullanım ve etkinlikler alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı	250
Şekil 4.73 Sosyalleşme alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı	250
Şekil 4.74 Yer kimliği alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı	253
Şekil 4.75 Yer bağlılığı alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı	254
Şekil 4.76 Yer bağımlılığı alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı	255
Şekil 4.77 Yer kimliği ve çevresel özellikler arasındaki kavramsal ilişki modeli	271
Şekil 4.78 Yer bağlılığı ve çevresel özellikler arasındaki kavramsal ilişki modeli	273
Şekil 4.79 Yer bağımlılığı ve çevresel özellikler arasındaki kavramsal ilişki modeli ..	276

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1 “Yer” kavramının dönemlere ve batı-doğu düşüncesine göre ifade edildiği tanımlar	46
Çizelge 2.2 Yer duygusunun farklı disiplinlerdeki tanımları.....	51
Çizelge 2.3 Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi.....	58
Çizelge 2.4 Yer bağlılığını etkileyen değişkenler	66
Çizelge 2.5 Yer bağımlılığını etkileyen değişkenler.....	70
Çizelge 2.6 Yer kimliğini etkileyen değişkenler.....	74
Çizelge 3.1 Derinlemesine görüşmelerin geçerlik ve güvenilirliği... ..	111
Çizelge 3.2 Altındağ ilçesi ve Hacıbayram Mahallesi’nin 2021 yılı nüfus sayıları.....	112
Çizelge 3.3 Örneklem büyüklükleri	114
Çizelge 3.4 KMO ve Bartlett’s testi değerleri.....	119
Çizelge 3.5 Açıklanan toplam varyans miktarları.....	120
Çizelge 3.6 Açıklayıcı Faktör Analizi sonrası ölçekten çıkarılan maddeler	122
Çizelge 3.7 Doğrulayıcı Faktör Analizi sonrası ölçekten çıkarılan maddeler	123
Çizelge 3.8 Boyutlar ve madde yüklemeleri	124
Çizelge 3.9 DFA modeline ilişkin uyum indeksleri.....	126
Çizelge 3.10 Ölçeğin Cronbach Alfa değerleri	127
Çizelge 3.11 Hacıbayram Meydanı ve Çevresi’nde yer duygusunun ölçülmesi için kullanılan ifadeler	129
Çizelge 3.12 Ölçeğin Cronbach Alfa değerleri	129
Çizelge 3.13 Genel veri toplama ve analiz süreci	130
Çizelge 4.1 Katılımcılara yönelik demografik bilgiler	132
Çizelge 4.2 Katılımcıların yeri kullanım tercihleri	134
Çizelge 4.3 Katılımcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaptıkları etkinliklere göre belge temelli frekans tablosu.....	135
Çizelge 4.4 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerine yönelik oluşturulan kod listesi.....	136
Çizelge 4.5 Konfor/rahatlık kodunun belge temelli kod-alt kod frekans tablosu	137
Çizelge 4.6 Kimlik ve imaj kodunun belge temelli kod-alt kod frekans tablosu.....	141
Çizelge 4.7 Ulaşım ve erişim kodunun belge temelli kod-alt kod frekans tablosu.....	148
Çizelge 4.8 Kullanım ve etkinlikler kodunun belge temelli kod-alt kod frekans tablosu.....	153
Çizelge 4.9 Sosyalleşme kodunun belge temelli kod-alt kod frekans tablosu	158

Çizelge 4.10 Yer bağlılığına/aidiyete yönelik oluşturulan kod listesi	170
Çizelge 4.11 Yere yönelik hisler kategorisinin belge temelli kod-alt kod frekans tablosu.....	171
Çizelge 4.12 Yere bağlanamama nedenleri kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu	173
Çizelge 4.13 Yere bağlanma nedenleri kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu	174
Çizelge 4.14 Özlem duyuyorum kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu ..	177
Çizelge 4.15 Yerin önemi/ne ifade ettiği kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu.....	181
Çizelge 4.16 Sık vakit geçirilen/bağ kurulan yerler kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu.....	184
Çizelge 4.17 Gündelik yaşam kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu	187
Çizelge 4.18 Yere bağımlılık temasına yönelik oluşturulan kod listesi.....	195
Çizelge 4.19 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde engel teşkil eden durumlar kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu	196
Çizelge 4.20 İhtiyaçları karşılıyor ana kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu.....	199
Çizelge 4.21 İhtiyaçları karşılamıyor ana kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu.....	200
Çizelge 4.22 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu.....	205
Çizelge 4.23 Ankara içi kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu.....	211
Çizelge 4.24 Ankara dışı kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu	212
Çizelge 4.25 Yer kimliği temasına yönelik oluşturulan kod listesi	217
Çizelge 4.26 Kullanıcıların hafızalarında yer edinmiş önemli olaylar/dönüm noktaları kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu	218
Çizelge 4.27 Anılar kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu	221
Çizelge 4.28 Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu	228
Çizelge 4.29 Yansıtıyor ana kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu.....	237
Çizelge 4.30 Yansıtmıyor ana kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu.....	238
Çizelge 4.31 Çevresel özelliklere ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri.....	246
Çizelge 4.32 Kullanıcılar arasındaki farklılıklar açısından Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının ortalama değerleri, standart sapma değerleri ve t testi sonuçları.....	251
Çizelge 4.33 Yer duygusu alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri.....	252

Çizelge 4.34 Kullanıcılar arasındaki farklılıklar açısından Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ortalama değerleri, standart sapma değerleri ve t testi sonuçları.....	255
Çizelge 4.35 Cinsiyete göre Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının ortalama değerleri, standart sapma değerleri ve t testi sonuçları.....	256
Çizelge 4.36 Yaşa göre Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri	257
Çizelge 4.37 Yaşa göre Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının ANOVA ve Post-Hoc testi (Tukey) sonuçları.....	258
Çizelge 4.38 Ortalama hane gelirine göre Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri.....	259
Çizelge 4.39 Ortalama hane gelirine göre Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının ANOVA ve Post-Hoc testi (Tukey) sonuçları	260
Çizelge 4.40 Cinsiyete göre Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ortalama değerleri, standart sapma değerleri ve t testi sonuçları	261
Çizelge 4.41 Yaşa göre Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri	262
Çizelge 4.42 Yaşa göre Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ANOVA ve Post-Hoc testi (Tukey) sonuçları	262
Çizelge 4.43 Ortalama hane gelirine göre Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri.....	264
Çizelge 4.44 Ortalama hane gelirine göre Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ANOVA ve Post-Hoc testi (Tukey) sonuçları.....	264
Çizelge 4.45 Kullanım sıklığına göre yer bağlılığı alt boyutunun ortalama ve standart sapma değerleri	265
Çizelge 4.46 Kullanım sıklığına göre yer bağlılığı alt boyutunun Tukey Post Hoc analizi.....	265
Çizelge 4.47 Kullanım sıklığına göre yer bağımlılığı alt boyutunun ortalama ve standart sapma değerleri	266
Çizelge 4.48 Kullanım sıklığına göre yer bağımlılığı alt boyutunun Tukey Post Hoc analizi.....	266
Çizelge 4.49 Kullanım sıklığına göre yer kimliği alt boyutunun ortalama ve standart sapma değerleri	266
Çizelge 4.50 Kullanım sıklığına göre yer kimliği alt boyutunun Tukey Post Hoc analizi.....	266
Çizelge 4.51 Kullanım süresine göre yer bağlılığı alt boyutunun ortalama ve standart sapma değerleri	267
Çizelge 4.52 Kullanım süresine göre yer bağlılığı alt boyutunun Tukey Post Hoc analizi.....	267

Çizelge 4.53 Kullanım süresine göre yer bağımlılığı alt boyutunun ortalama ve standart sapma değerleri	267
Çizelge 4.54 Kullanım süresine göre yer bağımlılığı alt boyutunun Tukey Post Hoc analizi.....	268
Çizelge 4.55 Kullanım süresine göre yer kimliği alt boyutunun ortalama ve standart sapma değerleri	268
Çizelge 4.56 Kullanım süresine göre yer kimliği alt boyutunun Tukey Post Hoc analizi.....	268
Çizelge 4.57 Yer kimliği bağımlı değişkeni ile ölçeklerin ve alt boyutlarının betimsel istatistikleri.....	269
Çizelge 4.58 Değişkenler arasındaki Pearson korelasyon katsayıları.....	269
Çizelge 4.59 Yer kimliği ile bağımsız değişkenler arasındaki çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları	270
Çizelge 4.60 Yer bağımlılığı bağımlı değişkeni ile ölçeklerin ve alt boyutlarının betimsel istatistikleri.....	271
Çizelge 4.61 Değişkenler arasındaki Pearson korelasyon katsayıları.....	272
Çizelge 4.62 Yer bağımlılığı ile bağımsız değişkenler arasındaki çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları	273
Çizelge 4.63 Yer bağımlılığı bağımlı değişkeni ile ölçeklerin ve alt boyutlarının betimsel istatistikleri	274
Çizelge 4.64 Değişkenler arasındaki Pearson korelasyon katsayıları.....	274
Çizelge 4.65 Yer bağımlılığı ile bağımsız değişkenler arasındaki çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları	275

1. GİRİŞ

Kentlerin morfolojisi, mimarisi, kültürel yapısı ve kimliği değişim ve dönüşümlere bağlı olarak tarih boyunca aktarılmaktadır ve bu aktarılma sürecinde kentlerde çok katmanlı bir yapı oluşmaktadır. Kurulduktan sonra yerleşilmeye devam eden kentler, katmanlı kentler olarak ifade edilmektedir (Belge 2023). Bu kentlerde yalnızca fiziksel ve arkeolojik bir katmanlaşmadan söz edilemez, aynı zamanda kültürler, hafıza, rutinler ve kullanımlar da kentlerde katmanlaşmaktadır (Belge 2023). Bu durum, kentlerin kültürel ve olgusal yapısının devingen bir özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Kentler, yeni teknolojilerin gelişmesi, ulaşım, bilgi sistemlerinde meydana gelen yenilikler, küreselleşme, nüfus artışı, göçler ve kapitalizmin etkisiyle birlikte değişime ihtiyaç duyar olmuşlardır (Grebler 1964). Küreselleşmenin ortaya çıkardığı bu süreç, kent bütününde parçalanma, toplumsal dönüşüm ve refah dağılımında dengesizlikleri de beraberinde getirmektedir (Grebler 1964). Özellikle, bu değişim ve dönüşümlerden etkilenen yerlerin başında, tarihi kent merkezleri gelmektedir.

Tarihi kent merkezleri, sahip oldukları kentsel dokular ve geleneksel yaşam biçimleri ile kente dair en fazla anı ve anlamı içinde barındıran yerlerdir. Lowenthal (1985), tarihi kent merkezlerini kentin geçmişine yönelik çağrışımlar yapan; hikayeleriyle “bilinmeyen”, “bilinen” haline getiren yerler olarak vurgularken, Kevin Lynch (1972), bu merkezlerin yer duygusunu ortaya çıkardığını, bir zaman kolajı sunarak geçmişi, günümüze ve geleceğe taşıdığını ifade etmektedir. Bu tanımlamalar, tarihi kent merkezlerinin “yer” ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Yer (*place*), çevresel psikoloji, antropoloji, coğrafya, sosyoloji, psikoloji ve mimarlık gibi farklı disiplinlerde ele alınan bir olgudur (Canter 1977). Mimarlık disiplininde, yer kavramı Relph (1976) tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: yerler, insanların gündelik yaşam biçimlerinde, arazilerde, ritüellerde, insanların deneyimlerinde, rutinlerde hissedilmektedir. Mekânsal niteliği, ulaşılabilirliği ve estetik değeri yüksek, süreklilik içeren, bağlantıları güçlü mekânlar yer ile kurulan bağları güçlendirmektedir (Alver 2007). Ancak zaman zaman eskijen, yıpranan ve işlevini yitirmiş tarihi kent merkezleri, birtakım değişim ve dönüşümlere maruz kalmakta ve yer değişim gösterebilmektedir.

İşlevsel, fiziksel, sosyal ve ekonomik yenilemeyle birlikte, tarihi kent merkezleri iç içe geçen yeni bir kentsel yapılanma sürecine girerken, bu süreç yeni sorunların da başlangıcı haline gelmektedir (Akkar Ercan 2016), çünkü yaşanan bu değişimler insan deneyiminde ve yer üzerinde dönüşümlere sebep olmaktadır. Bu bağlamda, yerin meydana gelmesinde etkili olan birtakım niteliklerin ortadan kalkması olarak ifade edilen, aynı zamanda tarihi kent merkezlerinde gördüğümüz tektipleşmenin ürünü olarak nitelendirilen "yer kaybı (*loss of place*)" meydana gelmektedir (Relph 1976, akt. Akkar Ercan 2016). Norberg-Schulz (1980), 'yer'sizleşen mekânı şu şekilde tariflemektedir: Bazı yerleşim yerlerinde yapılar belirli bir şekil-zemin ilişkisi kuramadığında, kentsel doku üzerine serbestçe yerleştirildiklerinde, kentsel peyzaj üzerinde oluşan yapay ağ içerisinde anlamını yitirmektedir, bu durum mekânsal strüktürlerin kaybolmasına ve insanların o 'yer'e ait duygularının değişmesine neden olmaktadır.

"Yer duygusu (*sense of place*)" olgusu, insan-çevre arasında ilişkinin kurulmasıyla ortaya çıkan; anlam, günlük deneyimler, kimlik ve tarihselliği içeren; yaşamı daha görünür hale getiren; bireylerin tüm ihtiyaçlarına ve duygularına cevap verme durumu olarak ifade edilmektedir (Norberg-Schulz 198, Relph 1976). Relph (1976) için yer duygusu, "fiziksel çevre, etkinlikler ve anlam"dan oluşmaktadır. Fiziksel çevre, yerin insan eliyle veya doğal olarak üretilmiş nitelikleri ile şekil almaktadır (Ujang ve Zakariya 2015). Bu nitelikler o yerin insanlar tarafından rahatça okunabilirliğini artırarak, yeri planlanabilir, tasarlanabilir ve içerisinde kolayca dolaşılabilir hale getirmektedir (Ujang ve Zakariya 2015). Etkinlikler, yerin insanlara sağladığı birtakım işlevleri/fonksiyonları ve davranışları kapsamaktadır (Relph 1976). Anlamlar, yerin insanlara neler hissettirdiği ile ilişkilidir (Relph 1976, Carmona vd. 2003). Yer duygusunun varlığı, yalnızca yerin fiziksel niteliklerine değil, aynı zamanda yeri deneyimleyen insanların duyguları ve amaçlarına da dayanmaktadır (Jorgensen ve Stedman 2001, Lewicka 2010). Literatürde yer duygusu, "yer bağlılığı (*place attachment*), yer bağımlılığı (*place dependence*) ve yer kimliği (*place identity*)" üzerinden tartışılmaktadır (Jorgensen ve Stedman 2001, Williams vd. 1992, Lewicka 2010, Lalli 1992). Yer bağlılığı, insanların ilişki kurdukları ya da yaşadıkları fiziksel çevrelerine yönelik birtakım duygusal bağlılıkları ifade etmektedir (Hummon 1992,

Altman ve Low 1992). Yapılan çalışmalarda (Hay 1998, Ujang ve Zakariya 2015, Williams vd. 1992, Lalli 1992, Hidalgo ve Hernandez 2001, Jorgensen ve Stedman 2001, Harris ve Ullman 2002, Willims ve Vaske 2003, Lewicka 2010, Gifford vd. 2009, Brown vd. 2003), yer bağlılığının, bağımsız değişkenler olarak sosyo-demografik (yaş, mülkiyet durumu), sosyal (güvenlik hissi, sosyal bağlar vb.) ve duygusal değişkenler (yere ait olma, mekânı sahiplenme) üzerinden tespit edildiği görülmektedir (Lewicka 2010). Yer bağımlılığı (fonksiyonel bağlılık), insanların özel yerlerle aralarında hissettikleri güçlü bağlar olarak ifade edilmektedir (Stokols ve Shumaker 1981). Yer bağımlılığının oluşmasında önemli olan, yerin sağladığı alternatifler arasında amaca ne düzeyde hizmet ettiğidir (Jorgensen ve Stedman 2001). Yer bağımlılığı düzeyinin değerlendirilmesinde, yerin fiziksel karakteristikleri ve işlevler ön plana çıkmaktadır (Stokols ve Shumaker 1981, Jorgensen ve Stedman 2001, Willims ve Vaske 2003). Yer kimliği ise sembolik ve duygusal bir bağlılığı vurgulamaktadır (Williams ve Vaske 2003). Genellikle, insanların yerle kurduğu ilişkiye dayanmakta, onların kendilerini bulunduklara yere ait hissettiklerini tanımlama durumu olarak ifade edilmektedir (Hidalgo ve Hernandez 2001).

Yer duygusunun zamana ve küresel faktörlere bağlı olarak değişimi kaçınılmazdır. Yer duygusunu oluşturan bazı niteliklerin de bu süreçte değişim geçirmesi beklenen bir durum olmalıdır. Burada önemli olan tarihi kent merkezlerinde yer duygusunun nasıl korunması ve sürdürülmesi gerektiğidir. Carta (1999, akt. Sepe 2013), yerin değişmeyen öğelerinin bulunmasını ve onların günümüz koşullarına uyarlanması gerektiğini savunmaktadır. Carta (1999, akt. Sepe 2013) için, doğa, kültür, tarih gibi yerin esas değerlerini içerecek sürdürülebilir süreçler gündelik yaşam koşullarına dahil edilirse, yer duygusu nesiller arasında bir bağ kurabilir. Bu bakımdan, yerin değişmeyen niteliklerini belirlemeden ve incelemenden yer duygusunun korunabilirliği pek mümkün değildir (Carta 1999, akt. Sepe 2013).

Diğer yönden, Dünya’da ve Türkiye’de hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı bir kentsel yenileme süreci bulunmaktadır. Roberts ve Sykes (2000), kentsel yenileme kavramını şu şekilde vurgulamaktadır: kentsel yenileme, fiziksel, sosyal, çevresel ve ekonomik koşulların daha iyi duruma getirilmesini amaçlayan, kapsamlı ve bütünleşik bir tasarım

aracı olarak ifade edilmektedir. Amerika ve Avrupa’da özellikle 1980’li yıllardan günümüze kadar olan süreçte, kentsel yenileme çeşitli boyutlarıyla kabul görmüştür (Roberts ve Sykes 2000). Örneğin, dünyada kültürel etkinlikleriyle göz önünde olan Glasgow, Dublin, Rotterdam gibi kentler, eski sanayi ve liman bölgelerindeki kullanılamaz duruma gelmiş, köhnemiş mekânların yeniden canlandırma uygulamaları ile tekrar işler hale getirirken, Edinburgh ve Utrecht gibi kentlerde ise çöküntü mekânlar daha çok kentsel yenilemenin bir parçasını oluşturan koruma çalışmaları kapsamında ele alınmıştır (Akkar Ercan 2006). Buna ek olarak, İtalya’nın Verona ve Bolonya kentleri daha bütüncül bir korumaya sahiptir (Tekin 2021). Özellikle, bu kentler, binaları yaşatan topluluğu, geleneksel üretim biçimlerini de bu koruma programına dâhil eden, yenilemeyi hem soyut hem de somut yönleriyle ele alan, kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlayan bir canlanmayı sağlamıştır (Tekin 2021). Görüldüğü üzere, kentsel yenileme uygulamaları ekonomik, sosyal, fiziksel ve kültürel boyutlarıyla bir arada ele alındığında başarılı sonuçlar vermektedir.

Batı’da daha çok bir planlama aracı olarak ele alınan kentsel yenileme, Türkiye’de devamlı olarak değişik boyutlarıyla ön plana çıkmakta; yeni yasal ve yönetsel kararlarla kentsel planlama sürecine dahil edilmektedir (Okumuş ve Eyüboğlu 2015). Türkiye’de, kentsel yenileme uygulamaları stratejik bir yöntemle uygulanmamış, daha çok bu uygulamalar Türkiye’nin bağlamsal dinamiklerine göre belirlenmiştir (Ataöv ve Osmay 2007). Türkiye’de kentsel yenileme; alansal temizleme, yeniden canlandırma, yenileme, yeniden yapılandırma, yeniden üretim, eski haline getirme ve korumayı içeren yedi farklı uygulama yaklaşımını kapsamaktadır, bunun nedeni uygulama yaklaşımlarının kentsel mekânların ihtiyaçlarına göre şekillenmesidir (Özden 2008). Ülkemizde, kentsel yenileme uygulamaları, ilk olarak imar planları ile oluşturulmuş kent parçalarının yeniden yapılandırılması ile gündeme gelmiştir. Türkiye’de yapılan kentsel yenileme uygulamaları, mevcut kent dokusunun değişimine yönelik yeni arayışlar olarak ortaya çıkmaktadır (Alver 2007). Bu arayışlar, çarpık ve düzensiz kentleşmeye engel olmayı amaçlarken, fiziksel çevre kalitesinin de yükseltilmesine yardımcı olan bir önemli bir araçtır (Alver 2007). Tarihi kent merkezlerinde yapılan yenileme uygulamaları ile fiziksel yapının iyileştirilmesi hedeflenmektedir (Roberts ve Sykes 2000). Dolayısıyla, burada önemli olan yerel yönetimlerin, bu çalışmaları demokratik, çağdaş ve katılımcı

bir platformda geliştirmesi, bu süreçte kentlere özgü değerlerin, kent kimliğinin ve bireyler üzerindeki yer duygusunun devamlılığının sağlanmasıdır (Kaypak 2010). Ancak, zaman zaman bu yenileme süreci kent bütününe parçalanma, toplumsal dönüşüm ve refah dağılımındaki dengesizlikleri de beraberinde getirmektedir.

Norberg-Schulz (1993) “*The Concept of Dwelling*” adlı kitabında, günümüz kentlerinin giderek değişmeye başladığını, insanların ihtiyaçlarının tam olarak karşılanamadığını ifade etmektedir. Bu kapsamda, yenileme sürecinde, kullanıcı ihtiyaçlarının yer duygusu üzerindeki etkisinden bahsetmek gerekir. Özellikle, insanların bağlanabilecekleri, ilişki kurabilecekleri, kendileriyle özdeşleştirebilecekleri ve hatırlayacakları, fiziksel ve sosyal özellikleri ile kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayan yerler, hem insan-çevre arasındaki bağın kurulması hem de yer duygusunun oluşması açısından önem taşımaktadır (Williams vd. 1992). Maslow’un (1954) ortaya koymuş olduğu “İhtiyaçlar Hiyerarşisi teorisi”, insanların hedeflerini gerçekleştirmek için birtakım istek, beklenti ve ihtiyaçlarının olduğu ve bunların farklı bir şekilde kategorize edilebileceğini vurgulamaktadır. Teoriye göre, insanların bir yer içindeki yaşamının fizyolojik, toplumsal ve psikolojik rahatsızlıklara uğramadan karşılanması gerekmektedir (Maslow 1954). Bu kapsamda insan ve yer arasında oluşan etkileşimli süreç yerin anlamının ortaya çıkarılması ve yer duygusunun yaratılması ile sonuçlanmaktadır. Çevresel psikoloji çalışmalarında, insan-yer ilişkisinin nasıl kurulduğu ve kentsel mekânın sunduğu niteliklerin neler olduğu ve olması gerektiği sorgulanmaktadır. Bu kapsamda ele alınan çalışmaların başında, PPS’nin (*Project for Public Spaces* -Kamusal Mekânlar İçin Projeler) ortaya koymuş olduğu, başarılı kentsel mekânları yer bağlamında ele alan çalışmaları ön plana çıkmaktadır (PPS 2000, Whyte 2000). Özellikle, konfor ve imaj, kullanım ve etkinlikler, erişim ve bağlantılar, sosyalleşme başlıkları altında incelenen kriterler, insan-yer ilişkisinin başarılı bir şekilde kurulmasına yardımcı olmaktadır (PPS 2000, Whyte 2000). Diğer yönden, çevrenin sunmuş olduğu fiziksel ve sosyal özellikler insanların ihtiyaçlarını karşılayamadığı durumlarda, yer kaybı (*loss of place*) meydana gelmekte ve insan herhangi bir yerdelik duygusu yaşamaktadır (Norberg-Schulz 1993).

Kentsel yenilemenin toplumsal yenilenme ve fiziksel sürdürülebilirliği bir arada ele alamaması; belediyelerin yenileme çalışmaları esnasında sınırlı yetkilerinin bulunması;

kentsel çevrede nitelikli mekânların üretilmemesi, ve sosyo-kültürel ve toplumsal boyutun ihmal edilmesi, buna bağlı olarak mekânsal ayrışmanın ve toplumsal farklılaşmanın oluşması gibi durumların, belli bir süre sonra tarihi kent merkezlerinin çöküntü mekânlara dönüşmesini ve bu yerlerin insan ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayıp karşılayamadığını düşündürmektedir (Alver 2007). Türkiye’de Ankara-Ulus Tarihi Kent Merkezi, Isparta Tarihi Kent Merkezi, Gaziantep Tarihi Kent Merkezi gibi çoğu tarihi kent merkezlerinin, fiziksel eskimeye bağlı olarak mevcut niteliklerinin değişim geçirmeye başladığı, yerlerin terk edilmesine bağlı olarak, tarihi kent merkezlerinin zamanla aslına uygun olmayan kullanım biçimlerine sahip olduğu, kentsel mekâna getirilen yeni işlevlerin bu yerleri yeni bir sosyal tabakaya bıraktığı görülmektedir (Yenice 2011, Tunçer 2019, Şenyapılı 1996). Bu bağlamda, tarihi kent merkezleri, yaşanabilir, sağlıklı ve çağdaş yaşam standartlarından uzak, yere uygun olmayan kullanım biçimlerine bağlı olarak, birtakım fiziksel, sosyal, ekonomik yapıdan olumsuz yönde etkilenmektedir (Tekeli 2003).

Değişime neden olan bu süreç, yerel kültürlerin, yerin göz ardı edilmesine, davranış biçimleri ve geleneklerin birbirine benzer hale gelmesine neden olmaktadır, bu durum yer duygusunu büyük oranda etkilemektedir (Bentley 1999, Christensen 1999, akt. Akkar Ercan 2016). Bu bağlamda, çalışma, kentsel yenileme sürecine dahil olan tarihi kent merkezlerinde yer duygusunun geliştirilmesi ve korunması sürecinde, yerin yalnızca fiziksel olarak değil, sosyal ve kültürel anlamda çok boyutlu olarak değerlendirilmesini savunmaktadır, çünkü kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda tasarlanmış yerlerin sunduğu çevresel nitelikler, yer duygusunun tespit edilmesinde önem taşımaktadır.

1.1 Problemin Tanımı

Tarihi kent merkezlerinin korunmasına yönelik gerçekleştiren kentsel yenileme faaliyetleri ile daha önceki dönemlerde oluşturulmuş kentsel dokular üzerinde, birtakım mekânsal ve sosyal ilişkilerin yaratılması amaçlanmaktadır (Saygın vd. 2004). Bu yenileme süreci, tarihi kent merkezlerinde yer oluşumunu zaman zaman sekteye uğratmakta ve yer duygusuna yönelik değişimleri de beraberinde getirmektedir. Yer

oluşumunun sekteye uğraması, yalnızca mekânsal değil, o mekândaki gündelik yaşantının, toplumsal belleğin, kültürel değerlerin de dönüşmesi veya yok olmasına neden olmaktadır, bu durum kültürel bir terk ediliş olarak tariflenmektedir (Tekin 2021). Öncelikle kısaca Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin öneminden ve Ulus Tarihi Kent Merkezi içinde yer alan, aynı zamanda araştırma alanını oluşturan ve 1. Etap yenileme alanı olarak belirlenen Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik uygulanan müdahalelerden bahsetmek, kentsel yenileme sürecinin yarattığı etkilerin ortaya çıkarılması, yerin niteliklerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Ankara-Ulus Tarihi Kent Merkezi, Osmanlı dönemi dokularına, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk mimari yapılarına ve kentsel mekânlarına sahip çok önemli bir merkezdir. Ulus Tarihi Kent Merkezi, İstasyon Meydanı'ndan Cumhuriyet Caddesi'ne kadar uzanan ana omurga üzerinde pek çok Cumhuriyet Dönemi sembollerini içermekte, farklı dönemlere ve kültürlere ait yapısı ve Kale manzarası ile değerli bir bölge niteliği taşımaktadır (Arusoğlu 2013). Bu açıdan, yer duygusunun araştırılması için elverişli bir kentsel mekân olarak düşünülmektedir. Diğer yönden, Cumhuriyet'in ilanının ardından, bu merkezin yenileme sürecinde alınan kararların, uygulanmasında ve sürekliliğinin sağlanmasında kurumsal yeterliliğin az olması, planlamanın yetersiz olması, politikada meydana gelen değişiklikler, alınan kararların tekil müdahaleleri kapsamaması, yerin fiziksel, ekonomik, sosyal ve ekolojik yapısını, nüfusunu ve gündelik yaşam tarzlarını değiştirirken, günün şartlarına uygun bir kentsel doku yaratılamamıştır (Ataöv ve Osmay 2007, Keleş 2006, Cengizkan 2010, Tunçer 2019). Özellikle, Ulus Tarihi Kent Merkezi içinde yer alan Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çok fazla değişime uğradığı ve uğramaya devam ettiği açıktır. 1930-1950 yılları arası, Jansen Planı ile Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gelişme ve yenilenme sürecinin başladığı, bölgeye yeni eklentilerin yapıldığı, konut dışı kullanımlarda artışın meydana geldiği, eski kentsel dokunun tümüyle değiştiği, Hacıbayram Veli Cami'nin çevresine çevre düzenleme projelerinin uygulandığı bir dönemi içermektedir (Tunçer, 2017, Tunçer 2013, Türkün ve Ulusoy 2006, Cengizkan 2010). 1950-1980 yılları arasında, Yücel-Uybadin Planı ile bölünen yapılara eklemeler yapılmış, avlular doldurulmuş ve yapı-sokak ilişkisi büyük oranda değişmiştir (Atauz 2004). İmar uygulamaları bu dönemde ıslah amaçlı olmayıp daha çok yeniden yapma odaklıdır. 1980'li yıllara kadar,

Hacıbayram Meydanı ve çevresinin terk edilme, yenileme, işlev değiştirme, onarmadan kullanma gibi süreçlerle ihmal edilmiştir. 1980-2000 yılları arasında, tarihi kent dokusunun korunması ve geliştirilmesine yönelik planlama çalışmaları başlamıştır. Bu dönemde meydana yönelik yapılan genişletme çalışmaları ile ilk kez geleneksel dokudan uzak şekilde bir meydan anlayışı ile yerin var olan kentsel kimliği değiştirilmiş ve gelenekselden farklı bir yaklaşım benimsenmiştir (Tunçer 2019, Sağlam 2012, Bademli 1994). 2000’li yıllara kadar Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik koruma çalışmaları yapılmış ve uygulanmıştır. 2005 yılında, “Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı”nı yürürlükten kaldırılarak, “Ulus Tarihi ve Kültürel, Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı” oluşturulmuştur (Gencer 2002). Yapılan uygulamalar koruma amaçlı değil, yıkıp yeniden yapma odaklı olmuş, bu durum birtakım belirsiz ve hukuksuz durumları ortaya çıkarmıştır (Fidan 2007). Bu süreçte, koruma kapsamında olan ve arkeolojik değere sahip bölgede çeşitli kazılar yapılarak yere verilen tahribat büyütülmüş, Hacıbayram Meydanı çevresinde yer alan yapıların yıkılmasıyla meydan genişletilmiştir (Tunçer 2019, Şenyapılı 2016, Cengizkan 2010). Günümüzde, İsmetpaşa Mahallesi ve Gülbaba Türbesi arasındaki bölgede planlanan kültür merkezi ve dolmuş duraklarının yer alacağı kompleksin çalışmaları devam etmektedir (Tunçer 2019). (Hacıbayram Meydanı ve çevresinin planlama/yenileme süreci “araştırma alanı” başlığı altında detaylı olarak irdelenmiştir).

- **Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yerin niteliklerine yönelik belirlenen ve yer duygusunu etkilediği düşünülen problemler şu şekilde ifade edilebilir:**

Öncelikle, insanların içinde yaşadıkları fiziksel çevrenin niteliklerine ve sahip oldukları kültürel birikime göre belli gereksinimleri bulunmaktadır (Hegel 2001). İnsanlar bu ihtiyaçlara bağlı olarak davranışlarını ortaya koymakta, ortak ya da kişisel anlamlar yükleyerek bir yere yönelik yer duygusu geliştirmektedir (Hegel 2001). İnsan-mekân ilişkisinin doğru biçimde kurulması, yer duygusunun, dolayısıyla yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliğinin oluşmasında önemli bir faktördür. Hacıbayram Meydanı ve çevresinin bir önceki bölümde de ifade edildiği gibi, yenileme sürecine bağlı olarak yer yer bozulmaya uğradığını, imar planları ile geliştirilen yerlerde yıkıp yeniden yapma yönteminin sonucu olarak terk edilme, geleneksel dokunun bozulması ve benzeri

etkilere maruz kaldığını, bu durumun kullanıcı ihtiyaçlarını etkileyerek, yer kaybına (*loss of place*) neden olabileceğini düşündürmektedir.

Yer duygusunun değerlendirilmesinde, “bağlılık/aidiyet” konusu ön plana çıkmaktadır. Bir yere yönelik oluşan bağlılık/aidiyet hissi, özellikle sosyo-demografik özellikler ve sosyal değişkenlere bağlı olarak değişim gösterebilmektedir (Lewicka, 2010). Kişilerin yaşam şekilleri ve yeri kullanım biçimleri, o yeri ne derece sahiplendikleri, yere yükledikleri değerler insanların bir yere ait hissetmesini sağlamaktadır (Relph 1976). İnsanların sağlıklı biçimde toplumsallaşabilmesi için bulunduğu çevrenin ona tarihsel geçmişin izlerini aktarabilmelidir (Tekeli 1987). Porteous’a (1976) göre, tarihi çevrelere yönelik uygulanan fiziksel, sosyal, politik ve siyasi müdahalelere bağlı olarak, sahiplenme duygusunun azalması, güvensiz hissetme gibi sosyo-kültürel problemler insanlar üzerindeki tarihsel geçmişin izlerini azaltmaktadır.

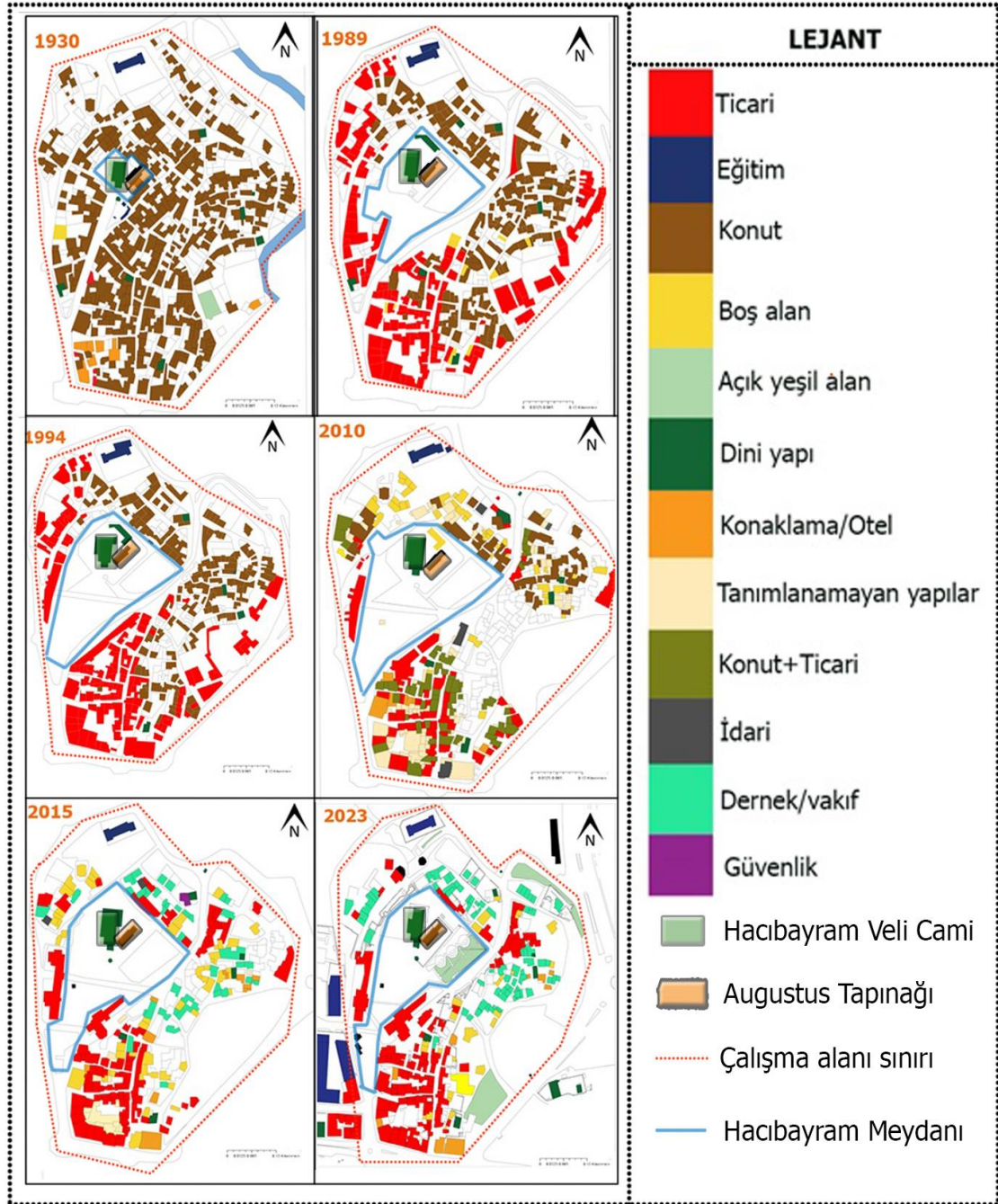
- Hacıbayram Meydanı ve çevresi Cumhuriyet Dönemi’nden bu yana imar ve onarım faaliyetlerine bağlı olarak sosyal ve ekonomik açıdan değişim geçirmektedir ve bu değişimler kullanıcı gruplarının farklılaşması ile birlikte yerle kurulan bağlılık/aidiyet ilişkilerini etkilemektedir. Sosyo-kültürel uygunluğun sağlanamadığı zaman bir yere duyulan bağlılığın oluşması da güçleşmektedir. “5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun” yıpranmışlık olarak kabul ettiği sorunları, hem fiziksel çevreye koruma temelli hem de piyasa mekanizmaları doğrultusundaki müdahaleler olarak ele almaktadır (Çırak 2019, Şenyapılı 2016). Bu süreçte tarihi çevrelerde ekonomik ilginin sonucu olarak bir soylulaştırma süreci başlamaktadır (Çırak 2019).
- Özellikle, Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik arazi kullanım yapısı incelendiğinde, 1930’lu yıllarda geleneksel konut dokusunun baskın olduğunu, 1989 ve 1994 yılları arasında ticari faaliyetlerin artmaya başladığını söylemek mümkündür. 2010 yılından sonra cami çevresinde konut dokusu azalmış, 2015 yılı ile bu yer farklı kullanım biçimlerini (dernek/vakıf, konaklama/otel, idari vb.) içinde barındırmıştır (Şekil 1.1). Bu açıdan Hacıbayram Meydanı, karma bir kullanım

alanına sahiptir. Diğer yönden, rant talepleri sonucu, zamanla bu yerin eski yaşayanları ve çalışanları (zorunlu kullanıcılar) tarafından terk edilmesi, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kullanıcı grupların çeşitlendiğini ve sosyal yapıyı değiştirdiğini düşündürmektedir.

- Hacıbayram Meydanı çevresinde yaşayanların yerlerinden edilme sürecine bağlı olarak, bu yerde belirli kullanımların azalması (konut) veya artması (ticaret, dernek/vakıflar, idari, eğitim) söz konusudur (Şekil 1.1). Bu noktada, yeni yaşam tarzlarının oluşmasına bağlı olarak, mekânsal ayrışma konusunun, diğer bir ifadeyle gruplar arasında artan sosyal ve kültürel farklılıkların gündeme geldiği düşünülmektedir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kullanıcı profilinin çeşitlenmesiyle, belirli grupların baskın duruma gelmesi, bazı grupların dışlanmasına neden olabilir. Bu durum, fiziksel çevreye yansıyan etkilerin yanı sıra, hayatın tüm mekanizmalarına yayılan bu müdahale biçimleri, bireylerin kendilerini belli bir kültür ve coğrafyaya ait hissetmeleri olarak tanımlanabilecek yer bağlılığı kavramını sorgulamalarını gerektirmiştir, çünkü insanlar bir yere ait olduklarını hissettiklerinde, bir yerde konforlu olduklarında ve bulundukları yerleri kişiselleştirdiklerinde bağlılık/aidiyet duygusu oluşmaktadır (Maslow 1954, Canter 1977). Böylece mekân, insanların sahiplenmek, bağlanmak, tanınmak gibi farklı duyguları içinde barındırdıkları bir yer haline dönüşmektedir (Gülersoy 1981). Bu bağlamda, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşanan deneyimler ve insanların çevreleriyle olan etkileşimleri sonucunda, o yerde yaşayanlar/çalışanlar (zorunlu kullanıcılar) ve Ankara'nın farklı yerlerinden gelen ziyaretçiler (gönüllü kullanıcılar) arasında ihtiyaçların tam olarak karşılanıp karşılanmadığı düşüncesi, kültürel yaşama ilişkin değerlerin değişmesi, bunun sonucu olarak insanların yere karşı oluşturduğu duygusal bağlılığın zarar görmesi, yer kaybına neden olabilecek bir problem olarak görülmektedir.

- Ayrıca, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 2005-2020 yılları arasında yere yönelik yaptığı uygulamalar ile yer dini bir merkez niteliğinden tarikat bölgesi olmaya yönelik olarak, bilinçli bir şekilde geliştirilmiştir. Bununla birlikte, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde konut alanlarının azalmasına, ticari, dini ve kamu

mekânlarının artışına bağlı olarak bu bölgede yaşayan, çalışan ve ziyaretçilerin yeri kullanım süresi ve sıklığının da değiştiği düşünülmektedir. Yerin kullanım süresi ve sıklığında meydana gelen bu farklılaşmalar yere duyulan bağlılığı azaltabilir, çünkü uzun süreli mekân deneyimleri aidiyet hissini artırmaktadır (Low ve Altman 1992).

Şekil 1.1 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin 1930-2023 yılları arasındaki arazi kullanım analizi (Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden (2008) üretilmiştir)

Eriçok vd.'ne (2021) göre, tarihi çevreler, eski dönemlerde o günün kullanım gereksinimlerine göre ve doğal çevreye saygılı biçimde oluşturulmuş yerlerdir (Eriçok vd. 2021). Bu yerler, kendilerine özgü bir fiziksel çevreye, ayırt edici özelliklere ve kentsel imaja sahiptirler, bu açıdan özellikle yenileme süreçlerinde tarihi kent merkezlerinde yerin fiziksel dokusunun korunması, yer bağımlılığının gelişmesi açısından önemlidir. Fiziksel çevrenin insanlara sağladığı birtakım işlevler ve yerin fiziksel özellikleri yere duyulan bağımlılığı artırmaktadır (Stokols ve Shumaker 1981, Jorgensen ve Stedman 2001, Ujang ve Zakariya 2015, Marcus ve Francis 1998).

- Hacıbayram Meydanı ve çevresinin morfolojik yapısı incelendiğinde, 1930'lu yıllardan günümüze kadar Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik alınan kararların, uygulanan imar planlarının ve hazırlanan projelerin, fiziksel çevreyi büyük oranda değiştirdiğini söylemek mümkündür (şekil 1.2). Özellikle, 1948-1966 yılları arasında Hacıbayram Meydanı'nı genişletmek amacıyla çevrede yıkımlar başlamış, özellikle 1957 yılında Yücel-Uybadin Planı ile Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sahip olduğu işlevlerin değişim göstermesi, yapılara eklenen yeni katlar, kentsel dokuya yansımış ve dokunun fiziksel niteliklerinin bozulmasına neden olmuştur (Tunçer 2019, Atauz 2004). 1966-1989 yılları arasında yıkılan yapıların hız kazandığı görülmektedir (şekil 1.2). 1992 yılında onaylanan "Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah Planı" kapsamında hazırlanan "Hacıbayram Meydanı Düzenleme Projesi" ile ele alınan meydan, geleneksel yapıdan farklı bir yaklaşımla tasarlanarak var olan çevreden soyutlanmıştır (Gencer 2002). Gerçekleşen bu müdahale biçimleriyle, Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki yapılar ve doğal peyzajın görsel uygunluğu değişime uğramıştır. 2005 yılında, "Ulus Tarihi ve Kültürel, Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı" belediye meclisi tarafından ilan edilerek, Hacıbayram Meydanı çevresinde yıkımlar başlanmış, Hacıbayram ve Augustus Tapınağı'nın üzerinde bulunduğu tarihi Frig Dönemine giden Hyğn kazılarak yok edilmesi var olan tarihi dokuya büyük oranda zarar vermiştir (Tunçer 2017). Hacıbayram Veli Cami ve Augustus Tapınağı binlerce yıldır dini bir merkez niteliğine sahiptir. Hacıbayram Meydanı'nın değişim analizi incelendiğinde, arkeolojik kalıntıların bulunduğu bölgeler yer yer tahrip edilmiştir (şekil 1.2). Bu bağlamda, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde fiziksel çevrenin korunamaması çok

önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmakta ve yer bağımlılığının sorgulanması gerekli görülmektedir.

Şekil 1.2 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin 1930-2023 yılları arasındaki değişim analizi (Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden (2008) üretilmiştir)

Tarihi çevreler, onları birbirinden ayırt eden kimi nitelikleri doğrultusunda farklı biçimlerde tanımlanan, kentin varoluşunun ve işleyişinin önemli bir parçası olan yerlerdir (Norberg-Schulz 1980, Kaypak 2010). Bu nitelikler, tarihi kent dokularının özgün kimliklerini ortaya çıkarmaktadır. İnsan eliyle yaratılan çevrenin kimliği ile toplumların kültürel kimliği bir araya geldiğinde yere ait olma duygusunu ortaya çıkarmaktadır (Birol 2007). Yerin insanla kurduğu duygusal ve sembolik bağ sayesinde birey kendini yerle bir tutmaktadır ve insanlar üzerinde bir yer kimliği oluşmaktadır. Yer kimliği düzeyinin belirlenmesinde, insan ve fiziksel çevre arasında oluşan algısal ilişki ön plandadır (Prohansky vd. 1983).

- Hacıbayram Meydanı ve çevresinin, Roma, Galat, Frig, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'ne ait tarihsel izleri barındırması, Augustus Tapınağı ve Hacıbayram Veli Cami ve yakın çevresindeki korunması gerekli sivil mimarlık örneği konut dokusuna sahip olması ve bu yapıların binlerce yıldır dini bir merkez niteliği taşıması, bununla birlikte yerin 2016 yılında "UNESCO Dünya Mirası Ön Listesine" girmesinden dolayı, bölgenin din ve tarih turizmi açısından bir kentsel kimlik değeri bulunmaktadır (Tunçer 2017, Sağlam 2012). Aynı zamanda Roma Dönemi'nde şehrin Akropolis'i olarak görülen Hacıbayram Veli Cami, kuzeyden güneye giden bütün yolların tarihsel düğüm noktalarını içeren dini bir sembol niteliğindedir, bu açıdan da topografyası ve bulunduğu konumundan dolayı belirli bir kimliğe ve imaja sahiptir (Erzen 1946). Augustus Tapınağı'nın Hacıbayram Veli Cami'nin yanında konumlanması da, yerin sembolik niteliğini ön plana çıkarmaktadır.
- Diğer yönden, özellikle 1972 yılından günümüze kadar, yere yönelik uygulanan birtakım müdahalelerin sonucu olarak, geleneksel dokunun farklılaştığı, 2010 yılından sonra büyük oranda yapıların yok edildiği gözlenmektedir (Şekil 1.3). Kentin Hacıbayram Veli Cami ile bağlantısı kopmuş, görsel ve fiziksel olarak yok edilmiştir. Hacıbayram Meydanı'nın çevresi adeta bir AVM'ye dönüştürülmüştür. Bu durum, modernleşme sürecinden önce kültürel mekân olarak değerlendirilen ve temsil özelliği bulunan Hacıbayram Meydanı'nın büyük ölçüde zarar gördüğünü, bölgede yaşayanların veya çalışanların algılarında yer alan sembollerin değişime uğradığını düşündürmektedir (Şekil 1.3).

Şekil 1.3 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin 1930-2023 yılları arasındaki doluluk-boşluk analizi (Ankara Büyükşehir Belediyesi’nden (2008) üretilmiştir)

Prohansky vd.’ne (1983) göre, yerin nitelikleri, bireyin biyolojik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılamaktadır. Yerin değişim geçirmesi ve farklılaşması, uzun bir zamanda gerçekleşiyorsa uyum sağlama biçimi ortaya çıkmaktadır (Rapaport 1982). “Fakat, sosyal kimliği oluşmuş bir yerde oluşan ani ve zorlamacı bir değişim, o sosyal çevre için negatif bir etki olarak algılanmakta ve reddedilmektedir” (Rapaport 1982). Bu durum, o yerde vakit geçiren veya yaşayan toplumun kimliğine zarar verebilecek bir

durum olmasından dolayı tehlikelidir (Rapaport 1982). Bu açıdan, kullanıcılar üzerindeki yer kimliğinin değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Kısaca, kentsel yenileme sürecinde Hacıbayram Meydanı ve çevresinde rant talepleri sonucu geleneksel dokunun farklılaşması ve fiziksel çevrenin korunamaması, yere getirilen farklı kullanımlar sonucu kullanıcı gruplarının çeşitlenmesi, buna bağlı olarak sosyal yapının değişmesi, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde belirli kullanımların artış veya azalış göstermesi, bu kapsamda kamusallığın yitirmeye başlaması ve mekânsal ayrıştırmanın ortaya çıkması, kültürel yaşama ilişkin değerlerin değişmesi, yerin kullanım süresi ve sıklığının farklılaşması, buna bağlı olarak yerin insanlar üzerinde oluşturduğu bağlılığın, bağımlılığın ve kimliğin sorgulanması ortaya çıkan başlıca problemler olarak görülmektedir. Bu kapsamda, kentsel yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sahip olduğu fiziksel ve sosyal özelliklerin kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda incelenerek, kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği ile ilişkisinin irdelenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

1.2 Çalışmanın Amacı ve Hedefleri

Bu çalışmanın amacı, binlerce yıllık tarihi birikimi ile farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış, evrensel değerlerde nitelikler taşıyan, özgün yapısını korusa bile yenileme sürecinde büyük ölçüde bozulmalara maruz kalmış Ankara-Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, yenileme sonrası yerin sahip olduğu çevresel (konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler, sosyalleşme) özelliklerin (Maslow 1954, Whyte 2000, Marcus ve Francis 1990, PPS 2000), yer duygusunun ölçülmesinde kullanılan yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği (Jorgensen ve Stedman 2001, Lewicka 2010, Lalli 1992, Williams ve Vaske 2003) ile ilişkisini kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik olarak ortaya koymaktır. Bu amaç kapsamında, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşayanlar ve çalışanlar (zorunlu kullanıcılar), Ankara'nın farklı yerlerinden gelen ziyaretçiler (gönüllü kullanıcılar) çalışmaya dahil edilmiştir.

Öncelikle, nitel araştırma tasarımı ile Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşayanlar ve çalışanların (zorunlu kullanıcılar) ve Ankara'nın başka yerlerinden gelen

ziyaretçilerin (gönüllü kullanıcılar), yerin çevresel özellikleri ile ilgili içsel deneyimlerini ortaya çıkarmak, bu kapsamda kullanıcıların yaşam tecrübelerinden, gündelik hayat tarzlarından, algılarından yararlanarak, kullanıcıların yeri kullanım tercihlerine, yerin çevresel niteliklerine, kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliğinin tespit edilmesine yönelik bilgiler edinilmesi hedeflenmiştir. Böylece, anket çalışmasından elde edilen verilerin desteklenmesi amaçlanmıştır. **Nitel araştırma tasarımında belirlenen hedefler şu şekildedir;**

- **Hedef 1:** Katılımcıların yere yönelik tercih düzeylerinin belirlenmesi
- **Hedef 2:** Katılımcılara Hacıbayram Meydanı ve çevresinin “kaliteli bir yer” olarak değerlendirilip değerlendirilmediğine ilişkin bir soru sorularak, bugünün Hacıbayram Meydanı’nın çevresel özelliklerine yönelik görüşlerinin ortaya çıkarılması
- **Hedef 3:** Katılımcılara yer bağlılığı/aidiyet ile ilişkili sorular sorularak, katılımcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik hislerinin, yere bağlı olup olmadıklarının, yere bağlı hissediyorlarsa bunun nedenlerinin, yerin öneminin, bu yerin duygusal bağ kurdukları bir yer olup olmadığının ortaya çıkarılması
- **Hedef 4:** Katılımcılara yer bağımlılığı ile ilişkili sorular sorularak, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çeşitli müdahaleler (rant talepleri, imar planları vb.) sonucu değişen fiziksel niteliklerinin, yerin amaçlanan kullanımlarına ne kadar iyi hizmet ettiğinin, kullanıcıların ihtiyaçlarının tam olarak karşılanıp karşılanmadığının, kullanıcıların imkânları olsa bu yerde neyi/neleri değiştirmek isteyeceklerinin, bu yeri kıyaslayabilecekleri bir mekân olup olmadığının belirlenmesi
- **Hedef 5:** Katılımcılara yer kimliği ile ilişkili sorular sorularak, Hacıbayram Meydanı ve çevresine özgü niteliklerin kullanıcıların kişisel kimliği üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunun tespit edilmesi
- **Hedef 6:** Tüm aşamalarından elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesinin yapılarak, yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sahip olduğu çevresel özelliklerin, katılımcılar üzerindeki yer duygusunu ne yönde etkilediğinin ve aralarındaki ilişkinin ortaya koyulması

Nicel araştırma tasarımı ile Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşayanların ve çalışanların (zorunlu kullanıcılar) ve Ankara'nın farklı yerlerinden gelen ziyaretçilerin (gönüllü kullanıcılar) yeri kullanım tercihleri, yer duygusunun oluşmasında, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özellikleri açısından ne derece kaliteli bir yer olduğunun tespit edilmesi, bununla bağlantılı olarak kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığının, yer bağımlılığının ve yer kimliğinin ölçülmesi ve yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sunduğu çevresel özellikler ve yer duygusu arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Nicel araştırma tasarımında belirlenen hedefler şu şekildedir;

- **Hedef 1:** Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik oluşturulan “Çevresel Özellikler Ölçeği” nin geliştirilmesi, geçerlik ve güvenirlik analizlerinin yapılması
- **Hedef 2:** Anket çalışmasının, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde zorunlu/gönüllü kullanıcılara uygulanması ve kesin verilerin toplanması
- **Hedef 3:** Anket verilerinin sentezinin yapılması ve tüm verilerden elde edilen bulguların genel değerlendirilmesi

Bu kapsamda, derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerin, anket çalışmasından elde edilen verilerle desteklenmesi hedeflenmiştir.

1.3 Araştırmanın Hipotezleri ve Araştırma Soruları

Çevrenin fiziksel (doğal/yapılı) ve sosyal özellikleri yer duygusunun oluşmasında önemli bileşenler olarak ele alınmaktadır (Stokols ve Shumaker 1981, Jorgensen ve Stedman 2001, Williams ve Vaske 2003, Ujang ve Zakariya 2015, PPS 2000, Whyte 2000). Yer duygusunun, insanların yaşadığı fiziksel çevre ile kurduğu ilişkiler kapsamında meydana gelen karmaşık deneyimlerin bir sonucu olarak oluştuğu söylenebilir (Göregenli 2010). İncelenen literatür çalışmalarında, yer duygusu olgusunun görsel imaj ve bir yerin sağladığı konfor düzeyi ile ilişkili olduğu

görülmektedir (Lalli 1992, Whyte 2000, Marcus ve Francis 1990). Örneğin, bir yeri kullanıcılar için tanıdık ve anlamlı hale getiren imaj düzeyi, yer duygusunun inşasında önemli bir faktördür (Hay 1998, Najafi ve Shariff 2011, Williams vd. 1992). Araştırmacılara göre, bir yerin temiz ve bakımlı olmasının, sembolik bir değer taşımasının, kentsel açık yeşil alanların insanlar üzerinde etkili olduğuna karar verilmiştir (Stokols ve Shumaker 1981, Jorgensen ve Stedman 2001, Hough 1990). Bu durum, insanların yer ile ilişkisini ortaya koymakta ve insanlar o yere yönelik yer duygusu geliştirmektedir (Kyle vd. 2005). Aynı zamanda, yer duygusu deneyime bağlı olarak erişilebilirlik, okunaklılık ve bağlantı değişkenlerine göre de değişiklik göstermektedir. İncelenen literatür çalışmalarında (Ujang ve Zakariya 2015, Williams ve Vaske 2003, Jorgensen ve Stedman 2001), kolay ulaşılabilir yerlerde yer duygusunun daha güçlü olduğu belirlenmiştir.

Yerin sunduğu sosyal özellikler de yer duygusunun oluşmasına yardımcı olmaktadır. İnsanlar; kendilerini ait hissettikleri, kültürel ve toplumsal bağları paylaştıkları, uzun süre vakit geçirdikleri, deneyim kazandıkları yerlere bağlıdırlar (Fried 2000). Özellikle tarihi anlama sahip yerlerde kültürel ve dini değerlerin (gelenekler, ritüeller, kültürel alışkanlıklar vb.) paylaşılması yer duygusunun artmasına yardımcı olmaktadır (Jorgensen ve Stedman 2001) ve geçmişle bir devamlılık hissi yaratmaktadır (Lewicka 2010). Buna ek olarak, yapılan literatür çalışmalarında, yerin sunduğu rekreasyonel faaliyetler, sosyal olanaklar oluşturması açısından yer duygusunu olumlu yönde etkilemektedir (Jorgensen ve Stedman 2001, Williams vd. 1992). Bu yerlerin sunmuş olduğu etkinlik çeşitliliği, farklı kullanıcılara imkân sağlayacak mekânların oluşumuna katkı sağlamaktadır (Stokols ve Shumaker 1981, Marcus ve Francis 1990, Relph 1976). Buradan hareketle **aşağıdaki hipotezler** ileri sürülmüştür:

H₁: Yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sunduğu çevresel özellikler (konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler, sosyalleşme) ile yer duygusu kapsamında ele alınan yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği arasında doğrusal bir ilişki vardır.

H₂: Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kullanıcıların ziyaret etme sıklıkları ve ziyaret etme süreleri arttıkça, kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği de artış göstermektedir.

Çalışmanın amacı ve hedefleri doğrultusunda, tartışılacak araştırma soruları aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

1. Yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresini kullanan zorunlu (bölgede yaşayanlar ve çalışanlar) ve gönüllü (Ankara'nın farklı yerlerinden gelen ziyaretçiler) kullanıcıların (bundan sonra her iki grup, kullanıcı olarak geçecektir) demografik özellikleri, yeri kullanım sıklıkları ve süreleri, kentsel mekânda yapılan etkinlikler nasıl değişim göstermektedir?
2. Yenileme sonrası, bir “yer” olarak Hacıbayram Meydanı ve çevresinin kullanıcılara sunduğu konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler ve sosyalleşme boyutları kentsel mekânda nasıl farklılaşmaktadır?
3. Araştırma alanı kullanıcıları üzerinde “yer bağlılığı” var mıdır, varsa kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığı nasıldır?
 - a. Kullanıcılar üzerinde yer bağlılığını etkileyen hangi değişkenler ön plana çıkmaktadır?
4. Araştırma alanı kullanıcıları üzerinde “yer bağımlılığı” var mıdır, varsa kullanıcılar üzerindeki yer bağımlılığı nasıldır?
 - a. Kullanıcılar üzerinde yer bağımlılığını etkileyen hangi değişkenler ön plana çıkmaktadır?
5. Araştırma alanı kullanıcıları “yer kimliğine” sahip midir, sahiplerse kullanıcılar üzerindeki yer kimliği nasıldır?
 - a. Kullanıcılar üzerinde yer kimliğini etkileyen hangi değişkenler ön plana çıkmaktadır?

1.4 Araştırmanın Özgünlüğü ve Katkıları

Kentlerin gündelik yaşam tarzı içinde hem görsel hem de fiziksel anlamda deneyimlenebilmesi, kentlerin kendilerine özgü değerlerinin sürdürülmesi ve kimliklerinin korunması açısından önemlidir. Araştırmada, yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sosyal ve fiziksel özelliklerinin değerlendirilmesi, yer duygusunun ölçülmesi kapsamında ele alınan yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliğinin günümüzde kullanıcılar üzerinde nasıl tanımlandığının ortaya çıkarılması, yerin sunduğu çevresel özelliklerin yer duygusu ile ilişkisini ortaya çıkaracak olup, tasarım ve planlama sürecinin analiz aşaması için pratik fayda sağlanacağı öngörülmektedir.

Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik yapılan literatür çalışmaları incelendiğinde, genellikle, kentsel dönüşüm sürecine dahil uygulama projelerinin irdelendiği, Hacıbayram Meydanı'nın kentsel mekân formundaki değişimleri tespit eden çalışmaların üretildiği görülmüştür. Bu doğrultuda, örneklem alanına yönelik yapılmış olan araştırmalardan farklı olarak, yenileme sürecinden sonra Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerinin değerlendirilerek, bu özelliklerin yer duygusunu oluşturan bağlılık, bağımlılık ve kimlik bileşenleri üzerindeki etkileri ve yer duygusunun kullanıcılar için ne ifade ettiği araştırılacaktır. Bu açıdan, çalışma kentlilerin bireysel belleğinde kalan bilgilerin açığa çıkarılması ve yer duygusunun tespit edilmesi açısından önem taşımaktadır.

Buna ek olarak, çalışma tarihi kent merkezlerindeki yer duygusunun zaman içerisinde değişen siyasal, ekonomik, kültürel ve toplumsal şartlara bağlı olarak dönüşümünü ortaya koymayı, bununla birlikte kentsel tasarım süreçlerinin analiz aşamasına yol göstermeyi amaçladığı için önemlidir. Bu bağlamda, geleceğe yönelik olarak yapılacak kentsel yenileme projeleri kapsamına dahil vizyon ve yönetim planlarında “yer duygusu” olgusunun oluşturulmasına yönelik bir farkındalık oluşması düşünülmektedir.

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

Yapılan araştırma kuramsal çerçeve açısından ulaşılabilen kaynaklar ile sınırlıdır. Bununla birlikte, araştırma Hacıbayram Meydanı ve yakın çevresi ile sınırlandırılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilecek bulgular, kullanılan örnekleme göre farklılık gösterebileceğinden araştırma bulguları, zorunlu (çalışanlar ve yaşayanlar) ve gönüllü (Ankara'nın farklı yerlerinden gelen ziyaretçiler-turistler kapsam dışı bırakılmıştır) kullanıcıların demografik özellikleri ve görüşleri ile sınırlıdır.

Ayrıca araştırma bulguları, araştırmanın yapıldığı Ocak-Mayıs 2023 arasındaki zaman dilimi ile sınırlandırılmıştır. Veri toplama sürecinde, bilgi paylaşmaya gönüllü olmayan, cevap vermeye çekinen, anket/derinlemesine görüşmeler için vakit ayırmak istemeyen katılımcılar bir başka kısıt olabilir. Bununla birlikte, yarım bırakılan görüşmeler ve eksik doldurulan anket formları kapsam dışı bırakılmıştır. Buna göre, 250 katılımcı anket çalışmasına, 24 katılımcı derinlemesine görüşmelere dahil edilmiştir. Bu araştırma aynı zamanda araştırmacının zaman, emek ve maddi imkânları çerçevesinde yapıldığından sınırlıdır.

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1 Kentsel Yenileme Kavramı

Kentteki değişim ve dönüşümlerin doğasını incelemek, kent kavramının ne olduğu konusunda tartışmayı gerektirir. Kent tanımlarının çoğu kavramın bir boyutunu içermektedir. Sürekli değişim ve dönüşüm içerisinde yer alan kent kavramı, kültürel, sosyo-ekonomik, politik, ekonomik ve fiziksel boyutlarıyla farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Çavuşoğlu 2014). Çavuşoğlu'na (2014) göre kent, kolayca denetlenemeyen, tasarlanamayan ve okunamayan ilişkiler çerçevesinde oluşan toplumsal bir mekân niteliğine sahiptir. Urry (1994) ise, kenti bir üretim ağı olarak ifade ederken kentsel alanın, bir üretim sistemi oluşturduğunu ve üretmek için tüketen özneler topluluğu olduğunu vurgulamaktadır. Bu üretim biçimi yerel olmakla birlikte, yerel pazarlar için üretilmektedir (Urry 1994). Kentleşme kavramı, devingen bir özelliğe sahip olarak, bir sürecin oluşmasını sağlamaktadır. Kentleşme, demografik bir boyutun parçası gibi görünse de, aslında sosyal, kültürel ve fiziksel yerleri daha çok kapsamaktadır. Keleş (1980, akt. Çavuşoğlu 2014) kentleşmeyi şu şekilde tanımlamaktadır: küreselleşme, sanayileşme ve ekonomik artışa bağlı olarak kentlerin artış göstermesi ve büyümesi sonucunu doğuran, toplumlar arasında örgütlenme ve iş bölümü yaratan, insan davranışları ve ilişkilerinde birtakım değişikliklere neden olan bir nüfus birikimidir.

Kent ve kentleşme kavramları, sürekli değişim halindedir. Bu değişim gündelik yaşama yansımaktadır, çünkü gündelik yaşam kent ile doğrudan ilişkilidir ve yapılı çevrenin bileşenleri ile bu yenileme süreci boyunca biçimlenmektedir (Şenyapılı 2016). Bu açıdan, yenileme kavramının kent içerisinde nasıl biçimlendiğini incelemek önemlidir.

Değişik bakış açıları ve değişimleri meydana getiren bu bileşenler, kentlerin yeniden algılanmasını, potansiyellerinin ortaya konulmasını sağlamaktadır (Şenyapılı 2016). Buna ek olarak, kentlerin mevcut kültürel ve tarihsel değerleri korunurken, çöküntü haline gelmiş ve işlevlerini yitirmiş kentsel mekânların da yenilenmesi konusu ön plana çıkmaktadır. Tüm bu çözüm arayışları da “kentsel yenileme” kavramı olarak

nitelendirilmektedir. Kentsel yenileme kavramı İngilizce “*urban regeneration*” kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılmaktadır (Keleş 1980). II. Dünya Savaşı’ndan sonra endüstri kentlerindeki üretim biçimleri, savaşın neden olduğu hasarla birlikte değişim göstermiş, bu durum kentsel mekânların bozulmasına neden olmuş ve kentsel yenileme konusu gündeme gelmiştir. (Dayıoğlu 2006). Yenileme kapsamında, sönük alanların kent merkezine dönüştürülmesi ve kentsel dokunun korunarak estetik ve fonksiyonel değerler ile kent kimliğine katkı sağlanması hedeflenmiştir (Dayıoğlu 2006).

Kentsel yenileme kavramı için de pek çok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlar, farklı amaçlara ve kentsel yenilemenin uygulama yaklaşımlarına göre değişmektedir. Kentsel yenileme ifadeleri daha çok çöküntü haline gelmiş alanların temizlenmesi, kent mekânlarının yenilenmesi ve korunması odaklıdır (Keleş 1980). Çöküntü alanı, bir kentsel alan içinde ekonomik, sosyal, yönetsel nedenlere bağlı olarak büyümesi ve gelişmesi engellenen, taşınmazlarının değer kaybetmesine yol açan, yoksulluk yuvasına dönüşmüş bölgelerdir (Keleş 1980). Bu anlamda kentsel yenileme, zaman içinde çöküntü alan haline gelen, eskiyen, sağlıksız, yıpranmış yerlerin kamu yardımıyla günün sosyo-kültürel, fiziksel ve ekonomik şartlarına uygun olarak geliştirilmesi ve yenilenmesi şeklinde ifade edilebilir (Roberts 2000). Roberts’a (2000) göre, kentsel yenileme; ekonominin harekete geçirilmesi yolu ile hem fiziksel hem de sosyal açılardan kullanılamaz hale gelmiş kentsel mekânların yeniden canlandırılmasını hedefleyen çok boyutlu bir vizyon bütünüdür. Bir başka ifadeyle, yitirilen ekonominin yeniden canlandırılması, toplumsal işlevlerin işler hale getirilmesi, kentsel mekânlarda toplumsal bütünleşmenin sağlanması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve ekolojik dengenin yeniden kurulmasıdır (Roberts 2000, akt. Akkar Ercan 2006).

Kentsel yenileme kavramı yalnızca çöküntü haline gelen yapıları yıkıp, yerine yeni yapılar inşa etmek değil, aynı zamanda rehabilitasyon, iyileştirme, koruma vb. gibi diğer bağlamları da içeren disiplinler arası bir pratik olarak da ifade edilmektedir (Grebler 1964). Kentsel yenileme kavramının sınırları tam olarak çizilememekte ve pek çok müdahaleyi içinde barındıran, kentin kendi dinamiklerine özgü şemsiye bir kavram olarak ele alınmaktadır. Örneğin, fiziksel anlamda, kullanılamaz durumda olan, eskimiş

tarihi mekânlar korunurken, ekonomik anlamda çöküş yaşayan mekânlarda, ekonomik canlandırma amaçlanmaktadır (Roberts 2000). Diğer yönden, sosyal anlamda bir sorun yaşıyorsa, sosyal yapının iyileştirilmesine yönelik yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır (Roberts 2000).

Kentsel yenilemenin, kentsel mekânlarda ciddi sonuçlar doğurduğuna ve sosyal anlamda olumsuz durumlar oluşturduğuna dair açıklamalar da mevcuttur. Engels (2013) için kentsel yenileme, periferik alanlara yoksulluğun taşınmasıdır. Modernizm süreci ile birlikte meydana gelen yoğun göçler, kent merkezlerinin aşırı kalabalıklaşmasına neden olmuştur (Engels 2013). Bunun sonucunda, fabrika ve endüstriyel alanların kent merkezlerinden dış mahallelere yönelmesi işçi sınıfını bu alanlara sürüklemiştir. Aynı mahallede yaşayan işçi sınıfı ve burjuvalar arasında bir boşluk yaratılmış ve mekânsal ayrılmaya neden olarak kentsel yenileme süreci başlatılmıştır (Engels 2013). Engels (2013) kent içindeki dar sokakların veya çöküntü haline gelmiş yapıların ortadan kaldırılmasının, hızla başka bir yerde, çoğunlukla en yakın mahallelerde tekrardan oluşabileceğini vurgulamıştır. Benzer bir biçimde, Engels gibi Jacobs (1961) da kentsel yenilemenin olumsuz etkilerini analiz etmiştir. Jacobs (1961), mevcutta işleyen başarılı kentler ile kentsel yenileme uygulamaları yapılan kentsel mekânlar arasında büyük farklar olduğunu vurgulamış, yapılan yenilemelerin, mevcut başarılı kentlerdeki dinamikler dikkate alınmadığı sürece, başarılı kentsel mekânların üretilmeyeceğini ifade etmiştir. Buna ek olarak, çöküntü bölgelerinin, yenilenen alanlarda çoğu lüks konutlar üreterek, o alanda yaşayan insanları şehrin başka bölgelerine taşınmaya ittiğini söylemiş, kentsel yenilemenin çeşitlilik unsurları içermesi gerektiğini, daha çok insanın o alanlara bağlı hissedeceğini belirtmiştir (Jacobs 1961). Kentsel yenileme süreci, arazi değerini etkileyerek mevcut arazilerde yaşayan yoksul kesimleri alandan uzaklaştırmaktadır. Bu bağlamda, kentsel yenilemenin çoğunlukla sosyal durumu etkilediğini ve önerilen kentsel çözümlerin zaman zaman problemler yarattığını söylemek mümkündür. Bu anlamda, kentsel yenileme kavramının prensiplerine ve uygulama yaklaşımlarına bakmak kavramın daha iyi anlaşılabilmesi için önemli olacaktır.

2.1.1 Kentsel yenileme kavramının temelindeki prensipler ve süreci etkileyen faktörler

Kentsel yenileme kavramına çerçeve kazandıran ve yön veren çeşitli kent sorunları bulunmaktadır. Kent nüfusunda sürekli artışların yaşanması veya kent arazilerinin değeri artarken, rant beklentisini açığa çıkarması gibi problemler kent sorunlarının başında gelmektedir (Tekeli 2011). Bir diğer önemli sorun, küreselleşmenin kent ekonomisi ve dünya ekonomisi arasındaki etkileşimini arttırmasıdır. Küreselleşme ile beraber, üretim biçimlerinin artış göstermesi, ticaret alanlarının büyümesi, toplumun refahının artması ve buna bağlı olarak tüketim kalıplarının değişmesi sonucu kentler yenilenme ihtiyacı duymaktadırlar (Roberts ve Sykes 2000, Tekeli 2011). Tüketim kalıplarının değişmesine, rant beklentisine ve nüfus artışına bağlı olarak yapıların ve kentsel mekânların eskimesi veya estetik değerlendirmeler sonucu yeni kentsel mekânların oluşturulması ile bir yenileme söz konusu olabilir. Kentsel yenileme çalışmalarının ortaya çıkış nedenlerine bakıldığında, kentlerin her noktasında her an bir değişim ve dönüşümün gerçekleşmekte olduğu görülmektedir ve kentsel yenilemenin amaçları anlam kazanmaya başlamaktadır. Roberts ve Sykes (2000) kentsel yenileme amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır:

- *Kentsel yenileme yapılacak alanda, sosyal boyut ile kentin fiziksel koşulları arasında bir uyumun yakalanması;*

Zamana bağlı olarak, kentlerin hızla gelişmeye başlaması, yeni konut alanlarının daha iyi kalitede ve uygun olması, nüfusun bu bölgelere doğru yönelmesine neden olmaktadır (Hall 2000). Nüfusun bu bölgelerde yoğunlaşmasıyla birlikte, olumsuz biçimde etkilenen eski konut alanları, zamanla etkisini yitirerek fiziksel bozulmaya uğramaktadır (Hall 2000). Zaman geçtikçe köhneyen bu mekânlar, orada yaşayan insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmekte ve insanları bu mekânlardan uzaklaştırmaktadır (Şenyapılı 2016). Çöküntü haline gelen mekânlar, konut fiyatlarının ve kiraların düşmesi nedeniyle daha çok mültecilerin ve göçmenlerin tercih alanı haline gelmektedir (Şenyapılı 2016, Tekeli 2011). Böylece, büyük oranda sosyal ayrışma, mekânsal ayrımlar, işsizlik, eğitim seviyesinde azalmalar ve yüksek suç oranları oluşmasına neden

olmaktadır (Roberts ve Sykes 2000). Bunun en iyi örneği, Ankara-Ulus Tarihi Kent Merkezi'nde görülmektedir. Plansız kentleşme, gecekondulaşma, taşıt trafiği karmaşası ve yüksek yoğunluklu yapılaşma ile kent kimliği zarar görmüş, yapılan projeler de çöküntü mekânların oluşmasına zemin hazırlamıştır (Tunçer 2017). Özellikle, yıkım kararlarının alınması ve Modern Çarşı'nın yanması ile Ulus esnafı zor günler yaşamış, çarşının yeniden ayağa kaldırılması amacı ile açlık grevine başlamışlardır (Tunçer 2017). Bu durum, ticaret gelirlerine yansyarak işsizliğe ve kira düşüşlerine sebep olmuştur (Tunçer 2013). Roberts ve Sykes (2000), bu nedenlere bağlı olarak yenileme alanlarında fiziksel ve sosyal boyut arasında bir uyumun yakalanması gerektiğini vurgulamaktadır.

- *Sağlıklı, refah düzeyi yüksek ve yaşanabilir konut alanlarının geliştirilmesi;*

Sanayileşmenin etkisi ve hızlı kentleşme ile birlikte, kentsel mekânlarda sosyal çöküntüler meydana gelmeye başlamıştır. Konut alanlarındaki fiziksel bozulmalar ve sosyal çöküntünün etkisiyle bir seri politik girişim başlatılmıştır (Roberts ve Sykes 2000). Bu alanlardaki en temel öncelikli amaçlar, hastalıklarla mücadele etme, temiz su temini, yeterli konut miktarı ve açık alan ihtiyacının karşılanması olarak belirlenmiştir (Roberts ve Sykes 2000). Diğer yönden, tekdüze konutların yer aldığı ve kısıtlı ekonomik faaliyetlere sahip bölgeler çoğu zaman getto haline gelmektedir (Roberts ve Sykes 2000). Buradan anlaşılacağı üzere, modern standartlara sahip, yaşanabilir ve sağlıklı konut alanlarının yaratılması, bir anlamda kentsel yenilemeye öncülük etmektedir. Ne kadar çok fiziksel ve sosyal kalite artarsa, aynı oranda suç oranlarının azalması, sağlık standartlarının artması mümkündür. Bu anlamda sağlıklı ve yaşanabilir konut alanlarının geliştirilmesi önemlidir.

- *Kentsel yenileme uygulamalarında, fiziksel ve sosyal boyutun yanı sıra ekonomik refahın arttırılması;*

Kentsel mekânlar barınma, güvenlik, sosyal ilişkiler gibi geniş bir işlevsel yelpazeye sahiptir (Grebler 1964). Diğer yönden yeni ekonomik gelişmeler ile birlikte, kentlerin geleneksel işlevlerinin yerini yeni işlevlerin alması gözlenen bir durumdur (Grebler,

1964). Roberts ve Sykes (2000), kentsel mekânların insanlar için çalışma, dinlenme ve yaşam alanları yaratması gerektiğini, ekonomik yönden de refahın yükseltilmesini öne sürmüştür, çünkü kentsel mekânların sürekliliği ekonomik faaliyetler ile doğrudan ilişkilidir. Küreselleşmenin etkisiyle beraber, ekonomik gelişmeler kentleri de etkisi altına almaktadır. Üretim biçimlerine göre şekillenen kentler, bu süreç boyunca da sürekli bir değişim içerisinde (Grebler 1964, Roberts ve Sykes 2000). Bu bağlamda, kentsel yenileme sürecinin, ekonomiyi ve küreselleşmeyi de hesaba katarak ele alınması önemlidir. Roberts ve Sykes (2000) kentsel yenilemenin bir amacı olarak, sosyal gelişme ve ekonomik ilerlemenin kentsel yenilemeyi etkilediğini söylemiştir. Kentsel yenileme uygulamalarında, fiziksel ve sosyal boyutunun yanı sıra ekonomik refahın artırılması konusu da önemli bir amaç olarak düşünülmektedir.

- *Kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla, kentlerin büyümesini engellemek ve kentsel mekânların en verimli şekilde kullanımının sağlanması;*

Kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, kentlerin büyümesini engellemek ve kentsel mekânların en verimli şekilde kullanımı sağlamak amacı ile doğrudan ilişkilidir (Roberts ve Sykes, 2000). “Kontrollü Kentsel Büyüme” olarak tanımlanan bu sınırlandırma konusu mevcut kentsel mekânların yerinde yenilenmesi ve yeşil kuşak arasındaki dengeye bağlıdır (Roberts ve Sykes 2000).

- *Kentlerin yenilenmesi sürecinde, sorumluluklar ve yetkinin değişimi;*

Kentlerin yenilenmesi sürecinde, sorumluluklar ve yetkinin değişimi de şehirlerin gelişiminde büyük bir rol oynamaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası, kentsel yenileme sürecinde yetki ve sorumluluklar değişmiş, nüfusun artışıyla beraber de kentlerin yeniden planlanması 19. yy’da Avrupa temelli olarak başlamıştır (Roberts ve Sykes 2000). Örneğin, İngiltere’de sosyal konutların üretilmesi, Fransa’da yıkıp yeniden yapma odaklı başlatılan Haussmann Operasyonları belirli bir politika sürecine bağlı olarak kentsel mekânlarda yeni dokuların yaratılmasını sağlamıştır (Erzene 2013). 1950’li yıllarda ise, çöküntü alanı haline gelmiş kentlerin yenilenmesi sürecinde ağırlıklı olarak merkezi yönetim etkili olmuş ve az oranda da özel sektör katılım

göstermiştir (Erzene 2013). 1960'lı yıllarda kentlerin merkez dışına taşması ile kentleşme politikalarında da değişime gidilmiştir, bu süreçte yenileme ve iyileştirme alanlarının önem kazanması ile yeni kentsel açılımlar yapılmıştır (Erzene 2013, Roberts ve Sykes 2000). 1970'li yıllarda sosyal, ekonomik ve fiziksel bileşenler arasında uyum yaratılmaya çalışılmıştır (Roberts ve Sykes 2000).

2.1.2 Kentsel yenilemenin uygulama yaklaşımları

Kentsel yenileme politikaları ve politikalara bağlı geliştirilen stratejiler, kent içindeki fonksiyonlara ve mekânlara göre değişkenlik göstermektedir. Her ülkede kent politikaları, farklılık gösteren öncelikler, birbirinden farklı örgütlenmeler ve modeller içermektedir (Roberts ve Sykes 2000). Kentsel mekânlardaki sorunlara çözüm üretmek amacıyla, kentlerin kendi dinamiklerine bağlı olarak farklı uygulama yöntemleri ortaya çıkmıştır. Bu durum, kentlerin fiziksel, sosyal veya ekonomik olarak hangi yönde eksiklikleri varsa, o yöne ilişkin müdahale etme biçimini içermektedir.

- **Koruma (Conservation):** Cohen (1999), yayınlamış olduğu “*Urban Conservation*” adlı kitabında, yapılacak kent planlanması için, kentlerin tarihsel açıdan önemli ve kendilerine özgü niteliğe sahip alanlarını korumaya yönelik olarak yeni araç ve yöntemlerin geliştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Her kentin yapılı mirası ve var olan karakteri yeniden üretim hareketi için bir başlangıç noktası olarak kullanılmaktadır. Bu yüzden, kentsel koruma yaklaşımı kentsel yeniden üretim hedeflerini yerine getirmek için güçlü bir araç olarak önerilmektedir. Genel olarak, planlama ve yeniden üretim yaklaşımı ile doğrudan ilişkili olmasının yanı sıra, kentsel koruma yöntemi daha çok kamu sektörünün yardımına ihtiyaç duymaktadır (Carmona vd. 2003). Kentsel koruma, farklılık, kimlik, yer, toplum, sürdürülebilirlik ve ayırt edicilik gibi kavramlar üzerinde durmakta, aynı zamanda kentsel tasarım ilkelerinin en etkileyici uygulamalarından biri olarak görülmektedir (Carmona vd. 2003). Bütüncül korumaya bağlı olarak gerçekleştirilen yenileme uygulamaları, bir taraftan kentsel miras kültürünü korurken, diğer taraftan kentlerin çöküntü haline

gelmiş bölgelerini ıslah edip, yeni fonksiyonları kente kazandırmaya yardımcı olmaktadır (Clay 1979, Roberts ve Sykes 2000, Couch 1990).

- **Alansal temizleme (Clearance):** Alansal temizleme, İngiltere’de çok eski bir kavram olup 19.yy’ın başlarından 1950’li yıllara kadar konut politikalarıyla doğrudan ilişkili olmuştur (Diacon 1991). Erzen’e (2013) göre, “Yapılaşma Yasası 1985” uyarınca, bir yapıda ya da bir kentsel mekânda yasaların belirlediği türde problemli bir durum tespit edildiğinde, bu alanlar boşaltılarak temizleme alanı ilan edilmektedir. Bu uygulamanın yapılması için alanda insan sağlığını tehlikeye sokacak yapıların bulunması, sokakların kentsel dokuya uygun olmaması, dar olması veya tehlike yaratıyor olması vb. belirli kriterleri içermesi gerekmektedir (Diacon 1991). İngiltere’de aynı zamanda temizleme yöntemi, kamulaştırma odaklıdır ve politik anlamda eleştirildiğinden, aynı zamanda maliyetinin yüksek olmasından dolayı 1970’li yıllarda geçerliliğini yitirmiştir (Diacon 1991). Amerika Birleşik Devletleri’nde ise, alansal temizleme II. Dünya Savaşı bitiminde ortaya çıkmıştır. Endüstrinin etkisiyle beraber artan hızlı kentleşme sürecinde, konut yapıları düşük niteliklerde inşa edilmeye başlanmış, buna bağlı olarak fiziksel nitelik azalmıştır (Erzene 2013). Toplumun sosyal ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılanamadığı bu mekânların acilen temizlenmesi ve toplum ihtiyaçlarını karşılayacak bir kentsel örgütün kurulması gerekmiştir (Anderson 1970). Alansal temizlemeye yapılan en büyük eleştirilerden birisi bu uygulama yaklaşımına maruz kalan insanların çoğunlukla en yoksul ve en güçsüz kitleler olmasıdır (Anderson 1970). Eleştirilere bağlı olarak 1968 yılında çıkarılan “Sivil Haklar Yasası (*Civil Rights Act*)” ile, konutların satışı, kiralanması veya finanse edilmesi gibi durumlarda ırk, dil, din, cinsiyet ve herhangi bir engele sahip olma durumlarında ayrımcılık gözetilmemesi vurgulanmıştır (Pacione 2001, akt. Erzene 2013).
- **Yeniden canlanma/canlandırma (Revival/revitalization):** Yeniden canlandırma, ekonomik, sosyo-kültürel veya fiziksel anlamda bozulmuş kentsel mekânların, çöküntüye sebep olacak nedenlerinin bulunarak, buna yönelik faktörlerin ortadan kaldırılması ve o mekânların yeniden hayata döndürülmesi

olarak ifade edilmektedir (Clay 1979). Özellikle 1950’li ve 1980’li yıllar arasında, alansal temizleme yoğun olarak kullanılmış ve yeni konut ihtiyacına çözüm bulunmuştur. Ancak, bu dönemde, yaklaşımın yaratmış olduğu sosyo-kültürel ve ekonomik problemler 1980’li yıllarda yeni bir uygulama yaklaşımı olan yeniden canlandırmayı ön plana çıkarmıştır (Erzene 2013). Yöntemi fiziksel boyutun yanı sıra daha kapsamlı olarak, ekonomik, sosyal ve çevresel odaklı problemleri de ele alarak, çözümler üreten bir uygulama biçimi olarak tanımlamak mümkündür (Clay 1979). Yeniden canlandırmanın kentsel mekânlarda başarılı sonuçlar vermesi için o mekânın fiziksel ve yerel özelliklerinin de hesaba katılması gerekmektedir (Clay 1979, Roberts ve Sykes 2000). Özellikle tarihi kent merkezlerinde yapılacak yeniden canlandırma uygulamalarında, ekonomik anlamda çeşitliliğin sağlanması, farklı isteklere cevap verebilmesi, böylece farklı fonksiyonların bir araya getirilerek alanların daha uzun süre yaşamasının sağlanması önemlidir (Erzene 2013). Amerika Birleşik Devletlerinde uygulanan yeniden canlandırma yöntemi ile, tarihi kent alanlarında yüksek geri dönüşlerin sağlandığı görülmektedir (Clay 1979). Clay (1979), yeniden canlandırmanın iki farklı türden oluştuğunu vurgulamaktadır. Bunlar, soylulaştırma (*gentrification*) ve kalitenin yükseltilmesidir (Özden 2008). Soylulaştırma, iyileştirme ve yenileme eylemlerinde dışardan müdahale alırken, kalitenin yükseltilmesi durumu tamamen içten bir müdahaleye bağlıdır (Özden 2008).

-Soylulaştırma (*Gentrification*)

Soylulaştırmanın kelime anlamı, “mutenalaştırma, nezihleştirme” anlamlarında kullanılmaktadır. Bu kavram bir başka deyişle, “sosyoekonomik yenileme” olarak da ifade edilebilir (Özden 2008). Soylulaştırma süreci ilk kez New York ve Londra gibi kent merkezlerinde görülmüş, 1960’lı yıllarda bu süreç hızlanmıştır (Çeker ve Belge 2015). 1970’li yıllara gelindiğinde, soylulaştırma süreci Kuzey Amerika ve Avustalya’nın büyük ve tarihi kentlerinde kendini göstermiş, ardından diğer çevre ülkelere de yayılmıştır (Çeker ve Belge 2015).

Soylulaştırma kavramı ilk kez 1964 yılında Ruth Glass tarafından ele alınmıştır (Thorns 2004). Glass, Londra'daki üst ve orta sınıfın yer aldığı işçi mahallelerinde yer alan konutları alması ve bunların yerine daha lüks konutlar yapması buna bağlı olarak bu mekânların sosyal karakterinin değişmesi sürecini soylulaştırma olarak ifade etmiştir (Thorns 2004). Soylulaştırma, fiziksel değişimden çok sosyokültürel ve ekonomik boyuttaki değişimleri etkilemektedir. Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan bir araştırmada, soylulaşmanın zamana bağlı olarak arttığı ve konutların yaklaşık %1-5'lik kısmını etkilediği belirlenmiş olup, genellikle şehrin etrafında yoğunlaşan nüfusun, soylulaştırma ile birlikte yeniden şehrin merkezine doğru hareket etmeye başladığı görölmüştür (Çeker ve Belge 2015). Soylulaştırma kavramı ile ilgili iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki, "talep odaklı yaklaşım"dır (Thorns 2004). Bu yaklaşımda ön planda olan tüketicinin kültürel tercihleri ve demografik özellikleridir (Thorns 2004). Bu doğrudan hayat tarzlarıyla ilişkili bir durumdur. Bir diğeri ise "arz odaklı yaklaşım"dır (Thorns 2004). Bu yaklaşım biçimi ise daha çok sürecin ekonomik yönünü ve sermaye birikimini etkilemektedir (Thorns 2004). Talep odaklı yaklaşımda soylulaştırma kentsel yenilemenin yanı sıra bir yerinden etme süreci olarak tanımlanırken, arz odaklı yaklaşım rant farkına göre bir değerlendirme yapmaktadır.

Kennedy ve Leonard (2001), soylulaştırmanın üç önemli özelliğini vurgulamıştır. İlk olarak, soylulaştırmada düşük gelir grubunun alandan çıkarılması temeldir. Nüfusun bu süreçte soylulaştırma yapılacak alandan çıkarılması zor olabilmekte bazen de kira ve mülk değerlerindeki artıştan dolayı kendiliğinden gelişebilmektedir (Kennedy ve Leonard 2001). İkinci olarak, mahalledeki konut niteliğinin fiziksel açıdan yükseltilmesinin yanı sıra sosyekonomik bileşenlerin de göz önünde bulundurulması gerekir (Kennedy ve Leonard 2001). Üçüncü olarak ise, soylulaştırma mahallenin değişken karakteriyle sonuçlanmaktadır. William ve Smith bu durumu "kentin coğrafi kutuplaması" olarak tanımlamaktadır (Özden 2008).

-Kalitenin yükseltilmesi

Clay (1979), yeniden canlandırmanın bir türü olarak kentsel kalitenin yükseltilmesine (*urban quality improvement*) işaret etmektedir. Bu eylem türünün soylulaştırmadan

farkı, kentsel alanların iyileştirilmesinde, yaşam kalitesinin arttırılmasının, nüfusun sosyo-ekonomik ve refah seviyesinin yükseltilmesinin belirli dönüşümler yaşanmadan gerçekleşiyor olmasıdır (Clay 1979). Bu alanlarda, düşük gelirli ya da çalışan sınıf imajının değişmemesi temeldir. Bunun yanı sıra, fiziksel çevreye yönelik yapılan yatırımlar ve yenilikler mal sahiplerinin ekonomik seviyesini etkilememekte daha çok yapılan müdahalelerin içten gelmesi olarak ifade edilmektedir (Clay 1979, Özden 2008).

- **Yenileme/yenilenme (*Renewal/renovation*):** Kentsel yenileme (*urban renewal*) kavramı, bir kentsel alanın belirli bölümlerinin yenilenerek ya da o alanın ortadan kaldırılarak yeniden tasarlanması ve planlanmasıdır (Özden 2008). Amerika Birleşik Devletleri'nde kentsel yenileme tanımı daha çok "kentsel esenleştirme" olarak ele alınmaktadır (Erzene 2013). II. Dünya Savaşı'ndan sonra "1949 yılı Konut Yasası" ile kentsel alanların temizlenmesi olarak ele alınan uygulamalar, kentsel yenileme adıyla faaliyete geçmiştir (Erzene 2013). Bu program kapsamında şu şartlar yer almaktadır: gecekonduların ortadan kaldırılması, mahallelerin esenleştirmesini amaç edinerek buna ilişkin ilkeler belirlemek ve aynı zamanda alan temizleme kampanyasına devam etmek bunlardan birkaçıdır (Broudehoux 1994, akt. Erzene 2013).

Kentsel yenileme/yenilenme kavramı genel anlamda yıkma ve yeniden yapma eylemini gerçekleştirdiğinden dolayı, Avrupa Konseyi'nin 1981 yılında ortaya koymuş olduğu kampanyanın adı "kentsel yenileme" iken "Kentsel Rönesans" olarak değiştirilmiştir (Roberts ve Sykes 2000). Kentsel Rönesans hareketi İngiltere'de "Kentsel Görev Gücü" 'nün (*Urban Task Force*) 1999 yılında kent planlanması ve kentsel gelişime ilişkin hazırlamış olduğu rapora bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Sınmaz 2013). Rapor genel anlamda, kentsel mekânları sürdürülebilir kılmak, entegre ulaşımı sağlamak, eski endüstri bölgelerini yenilemek, yatırım olanaklarını geliştirmek, yürünebilir kentler yaratmak ve kentsel değerlerin yeniden canlandırılmasını sağlamak üzerine kurgulanmıştır (Hall 2000).

- **Yeniden geliştirme/yapılandırma (*Redevelopment*):** Yeniden geliştirme yaklaşımı, mevcutta yer alan bozulmaya yüz tutmuş yapıların yıkılması ve bu sürece bağlı olarak kazanılan kentsel mekânların yeni kullanımlarla yeniden geliştirilmesidir (Roberts ve Sykes 2000). Bu süreçte temel amaç, işlevlerini yerine getiremeyen ve kullanılamayan kentsel alanlardaki tüm yapıların yıkılarak, yerine yeni işlevler konulması ve böylece arsa değerinin yükseltilmesidir (Roberts ve Sykes 2000). Arsa değerinin ön planda olmasından dolayı ekonomik değere sahip alanlar, yeni ihtiyaçlara göre yeniden şekillendirilmektedir. Yeniden geliştirme yaklaşımı, özellikle 1980’li yıllarda daha da ön plana çıkmış, önemli değişimlerin olduğu bir döneme denk gelmiştir. Öncelikli olarak, İngiltere’de ve Kuzey Amerika’da yeniden geliştirme uygulamaları göz önünde bulundurularak öncü projeler inşa edilmeye başlanmıştır (Hall ve Hubbard 1996, akt. Akkar Ercan 2006). Örneğin Londra’da Canary Wharf, New York’da Battery Park veya Birmingham’da yer alan Senfoni Sarayı ve Kültür Merkezi öncü projeler arasında sayılabilir (Akkar Ercan 2006). Diğer yünden, Amerika Birleşik Devletleri’nde, yeniden geliştirme faaliyetlerinde bazı sorunlar da gözlenmiştir. Bu sorunlardan ilki, emlak pazarının getirmiş olduğu risktir (Erzene 2013). Maliyeti yüksek olan bu yöntem, zaman zaman proje sonunda istenileni alamamakta ve özel sektörün geliştirme kısmında rol alamamasına neden olmaktadır (Erzene 2013). Konut alanlarında yapılan uygulamalarda ise, alanların planlanması, tahliyesi veya alanların belirlenmesi kamu sektörüne devredilmektedir (Erzene 2013). Yeni inşa sürecini de özel sektör yönetmektedir (Erzene 2013). Diğer bir deyişle, özel sektörün yaptıkları daha ön planda olurken, kamu sektörü daha çok arazi ıslahı ve altyapıya ilişkin role sahiptir.
- **Yeniden üretim/dönüşüm (*Regeneration*):** *Regeneration* sözcüğü, yok olan bir şeyin yeniden üretimi şeklinde tanımlanmaktadır ve dilimize yeniden üretim şeklinde çevrilmiştir (Roberts ve Sykes 2000, Özden 2008). Aynı zamanda, yeniden üretim, dönüşüm anlamında da sıkça kullanılmaktadır. Kentsel yeniden üretim, kentsel mekânların mevcut durumlarının yeniden

analizlerinin yapılması; fiziksel ve sosyal çevrelerin eş zamanlı olarak adaptasyonunun sağlanması; bütüncül stratejilerin ele alınması; dönüşüm alanlarında katılımcı uygulamalara yer verilmesi; belirlenen hedeflerin bilincinde olunması; daha önceden uygulanmış olan çalışmaların gözden geçirilmesi gibi birtakım ilkeleri içermektedir (Roberts ve Sykes 2000).

- **Eski haline getirme/esenleştirme (*Rehabilitation*):** Rehabilitasyon, bozulmuş, kullanılmaz hale gelmiş ve sağlıksız hale gelmeye başlayan, ancak özgün değerini kaybetmemiş mekânların yeniden eski haline getirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Erzene 2013). Rehabilitasyon uygulamasında, kentin bütününe ve kimliğine zarar verecek herhangi bir aykırı oluşumdan kaçınılmaktadır. Bu yöntem, alansal temizleme ve yeniden üretim süreçleri ile kıyaslandığında daha karmaşık ve zordur, çünkü rehabilitasyon sürecinde, bozulmuş kentsel alanların kimliğine ve var olan karakterine göre bir yaklaşım gerçekleştirmek gerekir (Clay 1979). Son zamanlarda Avrupa kentlerinde, tarihi veya eski kent merkezleri, eski endüstri alanları ve limanlar, kullanılmayan, kirli (*brownfield*) veya terk edilmiş alanlarda rehabilitasyon yöntemi uygulanmaktadır (Roberts ve Sykes 2000, Clay 1979, Özden 2008). Örneğin, ekonomik sorunlardan çöküntü haline gelmiş bir alan ise ilk olarak istihdam yaratmak, yerel üretime destekte bulunmak ve yeni faaliyetler önermek, yenilikçi iş sektörlerinin çekiciliğini sağlamak ve büyük ölçekli öncü projeler (*flagship*) yaratarak, ekonominin canlandırılmasını hedeflemektedir (Erzene 2013).

2.1.3 Tarihi kent merkezlerinde kentsel yenileme

Zaman içinde yaşanan ekonomik, siyasi ve kültürel değişkenler ve bu değişkenlere bağlı olarak ortaya çıkan yanlış planlama kararları tarihi kentleri dönüştürmektedir. Yaşanan dönüşümler tarihi doku içerisinde oluşan sağlıksız yapılaşmalara neden olmaktadır. Bu durum tarihsel dokuların bütünlüğüne zarar vermekte ve taşıdıkları değer zamanla azalmaktadır (Ceylan 2013). Ceylan'a (2013) göre, zamanla meydana gelen birtakım değişim ve dönüşümlere maruz kalan geleneksel doku, başka bir ifadeyle kentin imajı,

tarihi, kültürel değerleri kendine yer bulmak ve insanların hafızasında yer edinmek için var olma gayreti içindedir. Özellikle, kentsel yenilemenin uygulanmaya başladığı alanlar genellikle kültür ve tabiat varlıklarının yoğun olarak yer aldığı, geçmiş ile bugün arasında bağlantı kuran tarihi kent merkezleridir (Gül 2008).

Tarihi kent merkezleri; kentlerin her dönemine tanıklık eden, geleneksel kent dokusuna sahip, toplumların duygu, düşünce, deneyimlerini geçmişten günümüze aktararak kentlerin okunabilirliğini artıran, sanayileşme öncesinde küçük üretimlerin ve ticaretin yoğunlaştığı pazar alanları olarak tanımlanmaktadır (Velioğlu vd. 1994). 1990'lı yıllar, tarihi kent merkezlerinde yeniden canlandırmanın yaygınlaştığı ve yerel yönetimlerin köhneyen mekânları eski haline döndürme isteklerinin oluştuğu yıllardır. İngiltere'de Çevre Departmanı tarafından oluşturulan ve planlama politikasında yer alan, "kent merkezlerinin canlılığını ve yaşanabilirliğini sürdürme" maddesi bu durumu en iyi şekilde ifade etmektedir (Urban Task Force 1999). Örneğin, Batı kentlerinde kentsel yenilemeler üzerine yapılan araştırmaların çoğunda, 20.yy'dan itibaren kentlerin çoğunun üretim mekânları yerine tüketim mekânları olarak kullanıldığı ve küresel ekonomi göz önünde tutularak kazanç alanları oluşturulduğu görülmektedir. Bu alanlara insan çekmenin en önemli yolu, kentlerin geçmişinin yeniden devreye sokularak değişik şekillerde pazarlanmasıdır (Türkün ve Ulusoy 2006). Bu bağlamda, tarihi kent merkezlerinin yeniden kullanımı sermayenin hareketiyle gerçekleşmektedir (Gül 2008). Örneğin, İskoçya'nın hazırlamış olduğu planlama notunda (*Planning Advice Note*), öncelikli olarak tarihi kent merkezlerinin korunmasını, ticari merkezlerin bu bölgelerde canlandırılmasını ve rekreasyonel faaliyetlerin tarihi kent merkezlerinde yoğunlaştırılması gerektiğini ifade etmektedir (The Scottish Government 1999). Buna ek olarak, tarihi kent merkezlerinde bulunan ve kamuya ait eski parseller, düşük bedeller karşılığında özel kurumlara devredilerek kentsel yenileme sürecine dahil edilmektedir (Görgülü vd. 2006). İngiltere, Fransa gibi gelişmekte olan ülkelere bakıldığında, tarihi kent merkezlerini yeniden canlandırmak için sosyal içerikli yöntemlerin geliştirildiği görülmektedir (Görgülü vd. 2006). Bu yöntemlerin başında, tarihi kent merkezlerine daha fazla nüfus çekebilmek için değişik sosyal gruplar göz önünde bulundurulmaktadır (Özden 2008). Özellikle 1990'lı yıllarda, İngiltere, İrlanda ve Fransa'da çöküntü haline gelen ve terk edilen tarihi kent merkezlerindeki

dükkanların üst katları konut kullanımlarına açılmaktadır (Özden 2008). Örneğin, Dublin tarihi kent merkezi, Planlama ve Kalkınma İdaresi olan Dublin Şirketi vasıtasıyla örgütlediği organizasyonla bu eğilimin başarılı bir örneği olmuştur (McCarthy 1998) (Şekil 2.1). Plan, hedefleri konut, ticaret, endüstri ve konforu geliştirmek olan bir arazi kullanım yapısı öngörmektedir (McCarthy 1998). Dublin Şirketi'nin geliştirdiği “Temple Bar Projesi”, kültürel alanın gelişimini idare etmek üzere kurulmuştur. Amaç, kültür, ikametgâh ve iş bölgesi geliştirmektir (McCarthy 1998).

Şekil 2.1 Temple Bar Projesi, Dublin tarihi kent merkezi (McCarthy 1998)

Diğer yönden, ülkemizde, tarihî kent merkezleri için oluşturulan yenileme politikaları Batı kentleri ile kıyaslandığında büyük oranda değişiklik göstermektedir. Türkiye’de tarihi kent merkezleri hem özel hem de kamu otoriteleri tarafından göz önünde bulundurulmuş alanlar olmalarının yanı sıra son beş yılda pek çok kentsel yenileme uygulamaları ile de ilgi çekmeye başlamıştır (Yıldız ve Enlil 2010). Özellikle, bu alanların yenilenmesi sürecinde “devlet-eksenli” ilginin artış göstermesinin nedeni, rantın ön planda olmasıdır (Yıldız ve Enlil 2010). Daha çok gayrimenkul geliştirmeyi amaçlayan bu tür yaklaşımlar, süreç odaklı olmak yerine yalnızca fiziki bir proje olarak düşünülmektedir, bu durum kentin toplumsal, ekonomik ve kültürel boyutlarını göz ardı etmektedir (Yıldız ve Enlil 2010). Bunun en iyi örnekleri arasında, 2006 yılında, “5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun” kapsamında ele alınan ve kentsel yenileme alanı olarak belirlenen Sulukule, Fener-Balat ve Tarlabası yenileme alanları

gösterilebilir (Şişmanyazıcı 2009). Sulukule Yenileme Projesi'ne bakıldığında, projenin kamu ve özel sektör ortaklığına dayandığı, yerel halkın sürece dahil edilmediği belirtilmiştir (Şişmanyazıcı 2009) (Şekil 2.2). Çünkü yenileme projesi, bölgeye gelmesi planlanan yeni bir sınıf doğrultusunda şekillenmiştir. Buna ek olarak, var olan tarihsel dokunun yok edilerek ticaret odaklı bir yer haline getirilmesi ile alan mekânsal ve toplumsal dinamikler çerçevesinde yeni bir biçime dönüşmüştür (Şişmanyazıcı 2009).

Şekil 2.2 Sulukule kentsel yenileme projesi (Şişmanyazıcı 2009)

Görüldüğü üzere, kentsel yenileme, kentsel mekânları geliştirmenin, canlandırmanın veya iyileştirmenin önemli bir aracı olabilecekken, kentlerin sosyal, fiziksel, kültürel, tarihi boyutlarını göz önünde bulundurmuyarak ve planlama disiplini dışında kararlar alarak, gayrimenkul piyasası üzerine odaklanan bir araç haline dönüşmüştür. Bu müdahaleler, tarihi kent merkezlerinin yenileme süreçlerinde planlama ve uygulama sorunlarını gündeme getirmektedir. Tunçer'e (1998) göre, tarihi kent merkezleri; Merkezi İş Alanı (MİA) kullanımlarının yoğun olarak kullanılması, büyük oranda alan kullanımı artışı, rant artışları, çöküntü alanlarının oluşmaya başlaması, otopark ve ulaşım da meydana gelen problemler, çok katlı yenileme uygulamaları gibi problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Bütün bu olumsuz gelişmeler tarihi kent merkezlerinin görsel, fiziksel/strüktürel yapısına ve kimliğine zarar vermektedir. Bu süreçte tarihi kent merkezlerinin korunması konusu gündeme gelmektedir.

Kiper'e (2006) göre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ile yer ve yer duygusunun sürdürülebilirliği sağlanacak, yerel ve bölgesel kimlik duygusu yaratılabilecektir. Tarihi kent merkezlerinin korunmasındaki temel amaç, kültürel kimliğin korunarak sürdürülmesi, tarihi dokunun çağdaş yaşam koşullarına bağlı olarak yeniden canlandırılması ve kentsel peyzajın korunmasıdır (Çelik ve Yazgan 2007). Bu süreçte tarihi kent merkezlerinin koruma ve sürdürülebilirliğini sağlamak için bazı politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Tunçer'e (1998) göre bu politikalar; yayalaştırmayı, toplu taşımayı, koruma ve yenileme çalışmalarını ve geleneksel ticaretin geliştirilmesini içeren politikalar olarak sıralanabilir. Tunçer (1998), tarihi kent merkezlerinde uygulanan kentsel yenileme çalışmalarında alt bölgelerin daha kolay ele alınması için "Böl ve Yönet Modeli" olarak tanımlanan bir model olduğunu ifade etmektedir. Bu model, kent planlarında her ölçek arasında bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesine ve alt uygulama alanlarında daha kolay proje paketlerinin hazırlanmasına dayanmaktadır (Tunçer 1998). Tunçer'e (1998) göre, bu alt proje alanları, ulaşımaya yönelik, korumaya yönelik, yenilemeye yönelik ve çevre düzenlemesine yönelik olarak hazırlanmaktadır. Bu konuya ilişkin yapılan yenileme çalışmaları Ankara, Konya ve Antalya tarihi kent merkezlerinde uygulanmıştır. Örneğin, Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi'nde, İmar Dairesi Başkanlığı tarafından, "Ankara Tarihi Kent Dokusu Koruma ve Geliştirme Planı" na bağlı olarak çalışmalar başlatılmıştır ve öncelikli paket proje alanları belirlenmiştir (Tunçer 1998, Türkün ve Ulusoy 2006). Yapılan çalışmalarda; Hacıbayram Çevresi, Suluhan Çevresi, Çıkrıkçılar Yokuşu Çevresi ve Bentderesi Dolmuş Durakları Çevresi gibi öncelikli alanlarda yoğunlaşmıştır (Tunçer 1998).

2.1.3.1 Yenileme sürecinde tarihi kent merkezlerinin korunmasına yönelik yapılan yasal düzenlemeler ve raporlar

19.yy'dan günümüze kadar tarihi kent merkezlerinin korunması ile ilgili çeşitli ulusal ve uluslar arası seminer ve kongreler düzenlenmiş, sözleşmeler yapılmıştır. Özellikle pek çok ülkede 1960'lı yıllardan itibaren tarihi kent merkezlerinin yeni yaşam koşulları ile bütünleşmesi amaçlanmıştır (Dobby 1978). 1964 yılında yapılan "Venedik II. Uluslararası Tarihi Anıtların Mimar ve Teknisyenleri Kongresi"nde, tarihi kent merkezlerinin ve yerin korunması amacıyla çoğu ülke tarafından benimsenen "Venedik

Tüzüğü” sözleşmesi kabul edilmiştir (Akkar Ercan 2020). Venedik Tüzüğü’nün ilkelerine göre, tarihsel yapıların tek başına değil, çevreleriyle birlikte ele alınması, korumada geleneksel tekniklere öncelik verilmesi ve tarihsel öğelerin bulunduğu yerde korunması gerekmektedir (Akkar Ercan 2020). Buna ek olarak, 1975 yılında Avrupa Konseyi’nin yayınladığı “Amsterdam Deklerasyonu” ile “bütünleşmiş koruma” kavramı ön plana çıkmış, tarihi dokunun sağıklaştırılması sürecinde önemli değışikliklerin yapılmaması, mimari mirasın korunmasında halkın ve yerel yönetimlerin bir arada çalışması gerektiğı vurgulanmıştır (Ter 2002). 1987 yılında ise “Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması için ICOMOS Bildirgesi” ile tarihi kent merkezlerinin yeniden planlanmasına yönelik temel ilkeler belirlenmiştir (Göksu 1993). Bunlar, koruma çalışmalarının bir bütün olarak ele alınması, mekânın etkin kullanılabilmesi için sürekli bir onarım programının belirlenmesi, önerilecek olan yeni programların eski kent dokusuna uygun olması, önerilecek yeni yapılarda, mevcut alanın mekânsal dokunun ve ölçeğinin göz önünde bulundurulmasıdır (Göksu 1993).

Tarihi kent merkezlerinde yer duygusunun önemini vurgulayan yasal düzenlemelerin yanı sıra uygulamaya yönelik oluşturulan çeşitli raporların da mevcut olduğu görülmektedir (Oktay 2001). Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulan ve önemli bir referans kaynağı olan “Kentsel Çevre için Yeşil Belge (*Green Paper on the Environment*)”, kentsel yenileme, gelişme ve planlama konularında tarihi kent merkezlerinde yer duygusunun ön planda olmasını, geliştirilmesini ve korunmasının önemini belirtmiştir (Oktay 2001).

Aynı şekilde, 2008 yılında “ICOMOS (*International Council on Monuments and Sites*)” tarafından kabul edilen “Yer Duygusunun Korunması Hakkında Quebec Bildirgesi (*QUEBEC Declaration on the Preservation of Sense of Place*)” de kültürel miras niteliğine sahip değerlerin ve yer duygusunun korunmasına yönelik öneriler geliştirmiştir (Ertürk 2019). Bildirgeye göre, yer duygusu anılar, hatıralar, kokular gibi soyut ve yapılar, peyzajlar, sitler gibi somut elemanları kapsayan bir olgudur (Ertürk 2019). Bildirgenin içeriğine göre, yer duygusunun yenileme projelerinde göz önünde bulundurulması gerektiğı, çok disiplinli araştırma ekiplerine başvurulmasının önemli

olduğu, yerin korunmasına yönelik uzun vadeli politika ve stratejilerin geliştirilmesi gerekliliğinin altı çizilmektedir (Ertürk 2019).

Ülkemizde de, tarihi kent merkezlerinde yaşanan mekân kaybı ve kontrolsüz gelişmelerin engellenmesi için koruma amaçlı imar planları hazırlanmıştır (Korumaz ve Eraslan 2019). Bu planların temel hedefi, bu alanlarda spekülasyon yenileme projelerinin önüne geçmektir (Korumaz ve Eraslan 2019). Bununla birlikte, cephe iyileştirme faaliyetleri ve sokak sağlıklılaştırma projeleri ile kentlerin kaybettikleri görünümünün yeniden hayata kazandırılmasıyla yer niteliklerinin korunması hedeflenmektedir (Korumaz ve Eraslan 2019). Tarihi kent merkezlerinde yerin korunmasına yönelik başlıca yönetmelik ve kanunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- **“2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” (1983):** Bu kanun tarihi ve kültürel mirasın belediye sınırları içerisinde korunarak, yer kimliğinin oluşturulmasına yönelik hazırlanan önemli yasalardan biridir (Akkar Ercan 2020). Kanun kapsamında hazırlanan “Koruma Amaçlı İmar Planları (KAİP)” ise yer kimliğinin yaratılmasına yardımcı olan unsurların belirlenmesine, sürdürülebilirlik ilkesinin benimsenmesine ve buna yönelik stratejilerin oluşturulmasına, gerekli finansman modellerinin hazırlanmasına yardımcı olan planlardır (Akkar Ercan 2020).
- **“Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi ve Müelliflerine ilişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik” (2005):** Koruma amaçlı imar planlarında, yer kimliğine ve estetiğine ilişkin belirlenen konular şu şekilde sıralanmıştır: Yapılaşma düzenini içeren tasarım ilkeleri, erişilebilirlik ve ulaşım ile ilgili uygulamalar, sağlıklılaştırma, yenileme ve koruma uygulamalarının etaplama esasları, planlama, tasarım ve peyzaj projelendirme esasları (Akkar Ercan 2020).
- **“Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği” (2014):** Yönetmeliğin amacı, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, kaliteli bir çevrenin yaratılması, tarihsel, kültürel ve doğal niteliklerin korunması, daha sağlıklı ve güvenli kentlerin

yaratılmasıdır (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği 2014). Yönetmelik, kentsel tasarım proje tanımıyla, yer duygusu açısından ele alınabilecek çeşitli kentsel tasarım unsurlarını belirlemektedir (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği 2014). Kentlerin fiziki yapısı ile tarihsel, kültürel, toplumsal niteliklerinin bir arada düşünülerek tasarımların gerçekleştirilmesini içeren; ulaşım ve erişime yönelik düzenlemeleri içeren; otopark ve yaya dolaşımı ilişkilerini kuran; kentsel açık yeşil alanlar ile yapı ilişkisini sağlayan; altyapı unsurlarını diğer disiplinler ile bir arada düşünen; imaj, kimlik ve anlamın önemini gözetken; tasarım araçlarını içeren projeler bu yönetmeliğin içeriğini oluşturmaktadır (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği 2014). Buna ek olarak, yönetmeliğe göre, yapılacak kentsel tasarım projelerinde imar planlarının dikkate alınacağı ve bu projelere kentsel tasarım rehberlerinin eşlik edileceği belirtilmektedir (Akkar Ercan 2020).

- **“Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca onaylanacak Kentsel Tasarım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge” (2018):** Yönergeye göre, kentsel yenileme alanlarında, kentsel tasarım uygulamaları aracılığıyla yer kimliğinin geliştirilmesi, kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve kentsel çevrenin korunması hedeflenmektedir (Akkar Ercan 2020). Buna ek olarak, yenileme projelerinin bütüncül bir tasarım kurgusuyla gerçekleştirilmesi, doğal ve ekolojik çevrenin göz önünde tutulması, mekânın okunması ve kolay algılanması, planlama ve tasarımın bir arada düşünülerek nitelikli yaşam mekânlarının oluşturulması amaçlanmaktadır.

2.2 Yer Kavramı

“Yer” kavramı, antik dönemden günümüze kadar geçen süreçte farklı anlamlara sahip olmuştur. Terminolojik olarak yer, İngilizce’de “*place*”, Yunanca’da “*topos*” olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramların açılımları, süreç içinde farklı kültürlerde ve zamanlarda kazandıkları anlamlarla birlikte ele alınmaktadır (Çizelge 2.1).

2.2.1 Batı düşüncesinde “Yer”

Antik Yunan’da Plato, yerin “sürekli oluşum halinde” olduğunu ve mekân içinde oluşan anlamlarla ve fiziksel bedenlerin olduğu bir ortamda oluştuğunu ifade etmiştir (Casey 1997). Aristo ise yer kavramını, bir şeyin içinde var olmak şeklinde tanımlarken, bir kaba referans vermektedir (Casey 1997). Yer, bir kabın içinde olmaya benzer ve formun ötesinde meydana gelmektedir (Casey 1997). Aristo için anlaşılması güç bir kavram olarak nitelendirilen yer, yerin bir kap olarak düşünülmesi gerektiğini, nesnelerin yer olmadan var olamayacağını ifade etmektedir (Casey 1997, Koca 2005). Helenistik dönemde, neoplatonik düşüncenin etkisiyle mekân ön plandadır (Casey 1997). Antik Yunan’da atomistlerin “atom-boşluk” çerçevesindeki düşünceleri, yer konusunu gündeme getirmiş, “yersiz mekân olabilir mi” sorusu ile boşluk kimliklendirilmeye çalışılmıştır (Casey 1997). Buna göre evren, bir yere sahipse bu yer, mekânda bir yerdir: mekân bu durumda sonsuz hacimli ve sınırsızdır (Casey 1997).

Ortaçağ ve Rönesans döneminde ise Batlamyus ve Galileo tarafından, yerin kendisi, üç farklı anlamda tanımlanmaktadır. Bunlar, evrende yer, evrenin yeri ve dünyalar arasında yerdir (Casey 1997). Bu dönemde yerin, evren üzerinden değerlendirildiği söylenebilir.

17.yy’da Gassendi ve Newton’un çalışmalarıyla, “hareket ve genişleme” kavramları ortaya çıkmış, yer olgusu ile bağlantısı kurulmuştur (Usta 2020). Galileo ve Descartes’in çalışmaları, yer ile ilişkili tezleri ortaya çıkarmıştır (Usta 2020, Casey 1997). Bu dönemde, yer mekânın içinde farklı biçimlerde ifade edilmiştir: Birincisi, mekânın soyutluğu içinde, ikincisi mekânın sonsuzluğu içinde, üçüncüsü de mekânın göreceliliği içindedir (Usta 2020).

18.yy ve 19.yy’da Whitehead-Husserly-Merleau-Ponty’nin çalışmalarıyla, yer kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde yer evrensel ve kronometrik görülerek zamanın öznesi haline gelmiştir (Husserly 1962, akt. Deviren 2001). Husserly, yer’in, kinestetik yolla gerçekleştiğini belirtmiştir (Husserly 1962, akt. Deviren 2001). Modern dönemde, Heidegger yer kavramını “*dasein-varoluş*” ve “*dwelling-ikamet etme*” üzerinden açıklamıştır (Heidegger 1958). Bu bağlamda, yer fizik mekânın ötesinde,

gündelik yaşantı çerçevesinde ve insanların deneyimleri ile var olmaktadır (Heidegger 1958).

20.yy ile birlikte, yaşanan kentsel ve mekânsal problemlere bağlı olarak, özellikle mimarların ve kentsel tasarımcıların yer'e ilişkin düşünceleri gündeme gelmeye başlamıştır (Relph 1976). Relph'e (1976) göre, yer, yaşam pratiklerine ve rutinlere bağlıdır. Relph (1976) için yerler, yaşanan ve deneyimlenen dünyanın bir parçasını oluşturur. Aynı bakış açısıyla, Seamon (1979), yer araştırmalarında, “mekânda gündelik rutin aktivitelerin, yeri'in karakterini oluşturduğunu” vurgulamıştır. Gündelik yaşam pratikleri, çoğu alışkanlıkları ortaya çıkarmaktadır ve Seamon (1979) bu durumu “bedenin balesi (*body-ballet*)” şeklinde tanımlamaktadır. Bu alışkanlıklar ve pratikler aynı zaman dilimleri içinde devam ediyorsa bu durum “zaman-beden rutini” olarak, belirli bir mekâna yerleşmişse “yerin balesi (*place-ballet*)” olarak adlandırmaktadır (Seamon 1979).

Norberg-Schulz (1980), yer'i, “farklı bir karakteri olan mekândır ve yerleşmeden öte bir anlam ifade etmek” şeklinde tanımlamaktadır. Yerin strüktürü, arazi ve yerleşme terimleri ile ifade edilmeli, mekân ve karakter kategorilerinin anlamları ile değerlendirilmelidir (Norberg-Schulz 1980). Norberg-Schulz'a (1980) göre, bir yerin anlam kazanabilmesi ve yere dönüşebilmesi için özdeşleşme ve oryantasyon olmalıdır. İkâmet edilen mekânın, yere dönüşmesi için ilk olarak insanın kendisini bir çevreyle özdeşleştirmesi, diğer bir deyişle insanın diğerleriyle bir araya gelerek duygularını, düşüncelerini paylaşıp, yeri kişileştirmesi gerekmektedir (Norberg-Schulz 1980). Yerin anlamlandırılabilmesi de “insanın yönlenmesine ve nereden/nasıl olduğunu bilmesine” bağlıdır (Norberg-Schulz 1980). Bu iki fonksiyon bir araya geldiğinde, yer oluşmaktadır. Aynı zamanda, yer; tarihselliği içeren, gündelik yaşamın bir parçası olan, yaşamı görünür kılan, geleneksel unsurlara sahip bir ortamdır (Ertürk 2019).

Rossi (1982) ise, yer kavramı için “*locus*” terimini kullanmaktadır. Rossi'ye (1982) göre, “yer (*locus*)”, belirli bir spesifik bölge ile o bölge içinde yer alan binalar arasındaki ilişkidir. Yer'in içeriği, mimari, süreklilik ve tarih ile birlikte kentsel nesnenin karmaşıklığını anlatır (Rossi 1982). 20.yy'ın sonlarına doğru, yer kavramı,

mimarlık dünyasında yaşanan gelişmeler doğrultusunda farklı disiplinler tarafından değişik biçimlerde anlamlandırmaya başlanmıştır. Örneğin, ekonomik coğrafyacılar, yer’i “konum” açısından, mimarlar, kentsel tasarımcılar, şehir plancıları daha çok “yer duygusu”, diğer bir ifadeyle insanların çevreyle olan bağlantılarını sağlayan noktalara ilişkin özellikler açısından ele almışlardır.

2.2.2 Doğu düşüncesinde “Yer”

Doğu düşüncesinde, yer kavramı “kozmetik enerji” ve “doğa” üzerinden tanımlanmaktadır (Ayverdi 1972). Yer, başlangıcı ve sonu olmayan bir yol olarak ifade edilmektedir. Çin düşüncesinde, bilgeler “kozmetik enerji (*chi*)” ye sahip alanların yer olduğunu, enerji seviyesi ve çevrenin kalitesini belirleyen özellikler üzerinden incelenebileceğini belirtmişlerdir (Ayverdi 1972). Bilgeler, bir evin ne zaman nereye kurulması gerektiğini, bitkinin yeşilliğine/sağlığına bakarak ve bir alanın verimli olup olmadığını inceleyerek, mekânsal konulara yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Gözlemlerini psikolojiyle ve mistik olana duydukları ilgiyle birleştirmişlerdir. Böylece en verimli ve kutsanmış yerleri tespit etmişlerdir.

Çin düşüncesine göre, ağaç-toprak-maden-su-metalden oluşan beş element birbirlerini beslemektedir. Bu beş elementin oluşturduğu enerjiye göre, “yer” seçimleri yapılmış, dolayısıyla kentler, evrenin enerjisine bağlı olarak kurulmuştur (Ayverdi 1972).

Japon düşüncesinde yer’in tanımı, Çin düşüncesi ile benzerlikler göstermektedir. Japonya’nın kendi coğrafi ve iklim şartlarının, insan yaşamı ve düşüncesi üzerindeki belirleyici etkisi, “doğa” ile karşılıklı ilişki kurulmasını gerektirmiştir. Batı düşüncesinin aksine, Japon düşüncesinde doğa, insana katılmaktadır. Bu bağlamda yer, insan ve doğa etkileşimini maksimum düzeyde sağlayacak biçimde ele alınmıştır. Örneğin, Japon kültüründe, “yere oturma kültürü” yaygındır. Bu kültürün mekânsal karşılığı, hem bahçe yani dış dünya ile olan hem de iç dünyayı kapsayan birliktelik üzerinden görülmektedir (Deviren 2001). Diğer bir ifadeyle, iç ve dışın uyumu, doğa ile birlikteliğin devamıdır; dış içe uzanırken, iç de dışa bağlanır, böylece mekân yere dönüşmektedir.

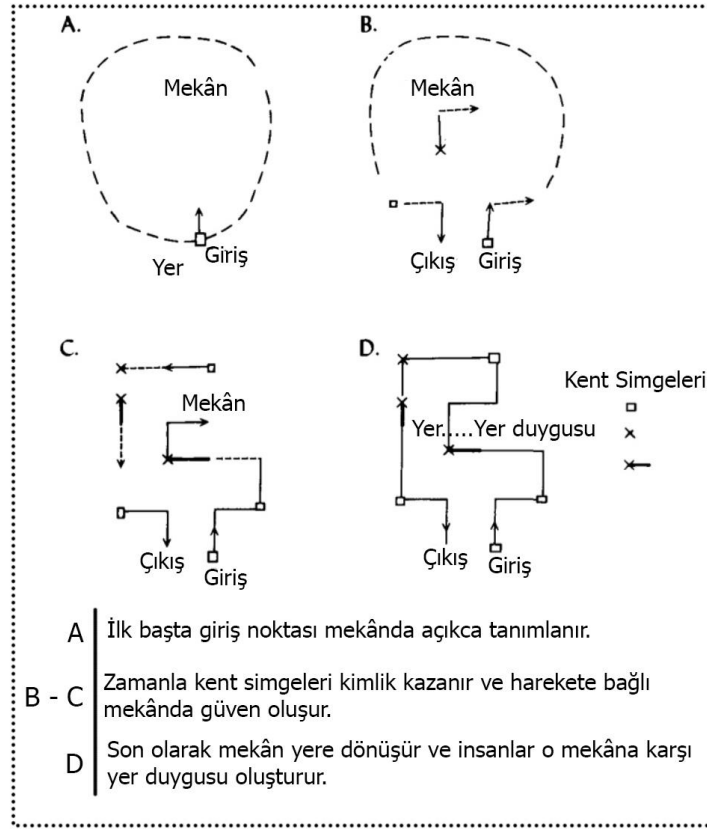
Çizelge 2.1 “Yer” kavramının dönemlere ve batı-doğu düşüncesine göre ifade edildiği tanımlar

Batı Düşüncesinde “Yer”	Dönemler	Kuramcılar	Tanımlar
	Helenistik dönem:	Plato	Sürekli oluşum halinde olan; anlam ve fiziksel bedenlerin olduğu ortam
		Aristoteles	Bir şeyin içinde olmak; yer’i bir kap gibi düşünmek
	Ortaçağ ve Rönesans dönemi:	Batlamyus ve Galileo	Yer’in evren üzerinden okunması
	17.yy:	Gassendi Newton Descartes Galileo	Mekânın soyutluğu, mekânın sonsuzluğu, mekânın göreceliliği
	18.yy-19.yy:	Whitehead Merleau-Ponty	Evrensel ve kronometrik; zamanın ötesi
		Husserly	Kinestetik yolla gerçekleşen
	Modern dönem:	Heidegger	<i>Dasein</i> -varoluş Dwelling-ikamet etme/birinin yaşadığı ev
	20.yy ve sonları:	Relph	Öznelliğin ve deneyimin vurgulandığı bir anlayış
		Seamon	Bedenin balesi (<i>body-ballet</i>)-mekânda gündelik rutin aktivitelerin yer’i oluşturmaları
		Norberg-Schulz	Özdeşleşme ve oryantasyonun bir aradalığı
		Rossi	“Yer (locus)” - belirli bir spesifik bölge ile o bölge içinde yer alan binalar arasındaki ilişki
	Tanımlar		
Doğu Düşüncesinde “Yer”	Çin düşüncesinde:	“Kozmik enerji (<i>chi</i>)” ye sahip alanlar, enerji seviyesi ve çevrenin kalitesini belirleyen özellikler	
	Japon düşüncesinde:	İnsan ve doğa etkileşimiyle oluşan-iç-dış mekân ilişkisi	

2.3. Yer Duygusu (*sense of place*)

Yer kavramı ile doğrudan ilişkili olan “yer duygusu”, yaşayan çevrelerin meydana gelmesinde ve sürdürülebilir bir toplumun inşa edilmesinde önemli bir parametredir. Aynı zamanda, ikamet eden insanların fiziksel çevreyi özümsemesi ve algılaması olarak da tanımlanmaktadır (Relph 1976). Güçlü bir yer duygusu, ikamet eden bireyler ve belirli bir yer arasındaki güçlü bir etkileşim sonucu meydana gelmektedir (Relph 1976). Yer duygusu, uzun yıllar boyunca farklı disiplinler tarafından sorgulanmış, geniş kapsamlı ve çok yönlü anlamlandırmalara açık bir olgu olmuştur. Hümanistik coğrafyada, sosyolojide ve mimarlık/kentsel tasarımda yer duygusu olgusuna ilişkin farklı bakış açıları bulunmaktadır.

1970’li yıllarda yaygınlaşmaya başlayan Hümanistik coğrafya, insanlar ve içinde yaşadıkları dünya arasındaki bağlantının analizini kapsayan bir disiplindir (Yavan 2011). Hümanistik coğrafyayı tanımlayan faktörlerden birincisi “insana yönelim”, bir diğeri “ev/mekân” dır (Yavan 2011). Hümanistik coğrafyanın ortaya çıkışı fenomenolojiden ileri gelmiştir. Albert Camus, Martin Heidegger, Merleau-Ponty bu felsefe üzerinden yer duygusuna ilişkin çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Bu disiplinin teorik gelişiminde, en önemli olgu, “yer duygusu” dur (Camus 1955, akt. Relph 1976). Yer duygusu, hem bireysel hem ortak olarak, bir yer ile ilişkili anlamları ifade etmektedir (Camus 1955, akt. Relph 1976). Yer duygusuna yönelik geliştirdikleri anahtar kavram deneyimdir (Camus 1955, akt. Relph 1976). Deneyim perspektifi yoluyla insanlar ve dünya arasındaki ilişkiye odaklanmışlardır. Yere odaklanmak, insanların dünyada nasıl var olduğunu (*being in the world*), çevreyle nasıl ilişki kurduğunu ve mekânın nasıl yere dönüştüğünü ifade etmektedir (Relph 1976). Yer duygusuna ilişkin bu kavramsallaştırmada Tuan’ın etkisi büyüktür. Tuan (1977) için, yer “insanlar, yerler ve ortamlar arasındaki duygusal bağ” anlamına gelmekte, insanların fiziksel çevreleriyle kurmuş oldukları ilişkiyi vurgulamaktadır. Tuan’ın bahsettiği yer duygusu açılımında, insanların çevreleri ile kurmuş oldukları bağların, yalnızca mekânın fiziksel özelliklerinin nasıl değerlendirildiğini değil, aynı zamanda o mekânın birey tarafından nasıl görülüp algılandığını, hangi duygu ve düşünceleri yaşattığının da etkisi bulunmaktadır (Cihangiroğlu 2019) (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 Tuan'ın yer duygusunun oluşumuna ilişkin geliştirdiği diyagram (Tuan'dan (1977) uyarlanmıştır.)

Hümanistik coğrafya alanında araştırmaları olan Relph (1976), yer duygusunu tarihsel bir sürecin parçası olarak görmekte ve yer duygusunda tarihsel bir sürekliliğin kurulması gerektiğini ifade etmektedir. Relph (1993), yer duygusunun oluşabilmesi için toplum katılımının gerçekleşmesinin, toplum niteliğinin ve psikolojik refahın yüksek olması gerektiğinin, bireylerin yer ile kurdukları ilişkinin önemine vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda, Relph (1993), tasarımcılara bazı roller düştüğünü, yerlerin öz niteliklerini göz önünde bulunduran ve modern yaşamın global etkilerini yansıtan duyarlılıklar geliştirilmesini, başka bir deyişle sosyal ve ekolojik konuların dengesinin kurulmasını belirtmektedir.

Aynı bakış açısıyla, Liang'a (2010) göre, yer duygusu, belirli bir alanla ilişkili insanların bilgi ve deneyimleriyle gelişmektedir. Liang (2010) bu tanımları genişleterek, yer ile ilişkili pek çok özellikli karakterin bulunduğunu ve bunların farklı biçimlerde

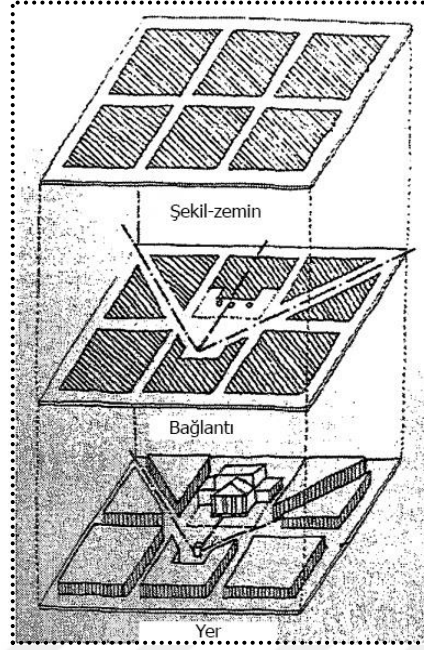
oluşturduğunu söylemektedir. Bu karakterler, bir alanın coğrafyası, jeolojisi, flora ve faunası, efsanesi ve tarih bilgisi ile ilişkili olabilmektedir (Liang 2010). Yer duygusu olgusu, toplum ve bir yerin fiziksel elemanları olarak iki başlık altında incelenebilir (Liang 2010). Toplum, bir yere ait veya bağlılık hissedenden insanlar olarak tanımlanırken, fiziksel elemanlar bir yerin belirli karakterine katkıda bulunan somut veya hissedilir unsurlardır (Liang 2010). Görüldüğü üzere, Hümanistik Coğrafya disiplininde, yer duygusu olgusu “insan, deneyim ve fiziksel çevre niteliklerine/zemine” ve aralarındaki güçlü ilişkiye dayanmaktadır. Aynı zamanda yer duygusu, yeri’in insan içindeki anlamını içermektedir. Burada tarihsel süreklilik belirleyici olmaktadır (Liang 2010).

Sosyolojide yer duygusu, daha çok insan üzerinden sorgulanmaktadır. Hummon’a (1992) göre, yer duygusu insanların yerlere yönelik geliştirdikleri öznel algılarını içermektedir. Hem çevrenin göz önünde bulundurularak yorumlanmasını ve çevrenin algılanmasını sağlayan, hem de insanların çevreye verdikleri duygusal tepkileri oluşturan ikili yapı yer duygusunun oluşmasında etkilidir (Hummon 1992). Lefebvre’ye (2010) göre, yer duygusu olgusu, yer’in üretilmesi sürecinde kullandığı üçlü diyalektiğe (*spatial triad*) bağlıdır. Lefebvre için (2010) fiziksel çevre içinde tekrar eden gündelik rutinler ve deneyimler “mekânsal pratikleri (*spatial practices*)” oluşturmaktadır. Bir diğer süreç, Lefebvre’nin (2010) “temsil mekânlar /yaşanan mekânlar (*lived space*)” olarak tanımladığı, insanların duygu ve düşüncelerinin gerçekleşme alanını içermektedir. Diğer bir ifadeyle, temsil mekânlar, yeri kullanan insanların deneyimleri, imgeleri, anıları ve sembolleri ile bağlantılıdır, bu bağlamda insanın yaşam pratikleri üzerinden gelişmektedir (Lefebvre 2010). Buna ek olarak, yer duygusu zihinsel bir üretim süreci ile oluşmaktadır ve Lefebvre (2010) burada “mekânın temsillerine (*representations of space*)” vurgu yapmaktadır. Mekân temsilleri, tasarlanmış ve planlanmış yerlerdir (Lefebvre 2010). Lefebvre (2010), bu temsillerin daha çok iktidar ve ideoloji tarafından biçimlendirildiğini belirtmektedir. Örneğin, kapitalizme bağlı olarak ön plana çıkan ve sosyal ilişkileri belirleyen mekân biçimleri mekân temsilleri olarak ifade edilmektedir (Lefebvre 2010). Mekân ve toplum arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran mekân temsilleri, toplumun yeniden inşasında görevlidir (Lefebvre 2010). Bu üç sürecin bir araya gelmesi mekânı yere dönüştürmekte ve yer duygusunu oluşturmaktadır.

Aynı bakış açısıyla, Harvey (1996) de toplumsal mekân içerisinde yer duygusunun üretildiğini ifade etmektedir. Lefebvre ve Harvey'in yer duygusu tanımlamalarına bakıldığında, insan-yer arasındaki ilişkinin yer duygusunu açığa çıkardığını, insanların bina içinde ve dışında, kentsel mekânlarla kurdukları bağın yer duygusunun oluşmasında etkili olduğu söylenebilir.

Mimarlık/kentsel tasarım disiplinde yer duygusu, yaşamın getirdiği biçimlenmenin mekândaki ifadesi ve bütünleşmesi bağlamında ele alınmaktadır (Norberg-Schulz 1980). Mimarlık disiplinde yer duygusuna yönelik araştırmaları olan, Norberg-Schulz (1980), yer duygusuna referans olacak insan-çevre ilişkilerini içeren iki temel psikolojik fonksiyondan bahsetmektedir. Bunlar, “oryantasyon ve kimlik” tir (Norberg-Schulz 1980). Oryantasyon, psikoloji temelli Gestalt teorisi ile açıklanmaktadır, aynı zamanda mekân içinde nerede bulunduğunu, konumunu bilmek ile ilişkili bir olgu olarak düşünülmektedir (Norberg-Schulz 1980). Buna ek olarak, Norberg-Schulz (1980), Kevin Lynch (2019)'in oryantasyonu ifade eden ve kent imgesini oluşturan beş temel fiziksel unsura (yollar, kenarlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri) da atıfta bulunmaktadır. Diğer yönden, kimlik, geçmiş deneyimlerin birikimiyle oluşan, bilinçaltında organize edilen şemalar tarafından yapılandırılmaktadır (Norberg-Schulz 1980). Bu bağlamda, yer'i deneyimleyen bireyin yer ile kurduğu bağ, yer duygusunu yaratmaktadır.

Kentsel tasarım disiplinde, yer duygusuna yönelik araştırmalara sahip olan, Trancik (1986), mekânı belirli bir amaca yönelik, “fiziksel anlamda pek çok bağlantıya sahip ve sınırlandırılmış bir boşluk olarak tanımlarken, mekânın kültürel ve bölgesel içeriklerle donandığında yer halini aldığını”, aynı zamanda çevresel özellikleriyle tek olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda yer duygusu bu katmanların iç içe geçmesiyle meydana gelmektedir. Buna ek olarak, Trancik (1986), kentsel mekânlarda işlevini ve anlamını yitiren bölgeler için, “yitik mekânların yeniden bulunması” kuramını geliştirmiştir. Tasarımlar, şekil-zemin ilişkisi, bağlantı ve yer yaklaşımının bir arada ele alınmasıyla yer duygusunun oluşabileceğini vurgulamaktadır (Trancik 1986) (Şekil 2.4).

Şekil 2.4 Yer duygusunun oluşmasında üç farklı yaklaşımı gösteren şema (Trancik 1986)

Yer duygusunun hümanistik coğrafya, sosyoloji ve mimarlık/kentsel tasarım gibi farklı disiplinlerdeki bakış açılarına bakıldığında, yerin birçok yer bileşenini içinde barındırdığını söylemek mümkündür (Çizelge 2.2).

Çizelge 2.2 Yer duygusunun farklı disiplinlerdeki tanımları

Disiplin	Yer Duygusu Tanımları
Hümanistik coğrafya	• hem bireysel hem ortak olarak, bir yer ile ilişkili anlamlar (Camus 1955), • tarihsel sürekliliğin bir parçası (Liang 2010), • insan, deneyim ve fiziksel çevre niteliklerine/zemine” ve aralarındaki güçlü ilişkiye bağlı olma durumu (Relph 1976)
Sosyoloji	• mekânsal pratikler-yaşanan mekânlar-mekânın temsillerinin bir araya gelmesi (Lefebvre 2010)
Mimarlık/Kentsel Tasarım	• yaşamın getirdiği biçimlenmenin mekândaki ifadesi ve bütünleşmesi; sosyal, kültürel, fiziksel, sembolik, anlamsal niteliklerin iç içe geçmesi (Trancik 1986), • oryantasyon-kimlik ilişkisinin kurulması (Norberg-Schulz 1980)
Çevre Psikolojisi	• yer bağlılığı; yer bağımlılığı; yer kimliği (Jorgensen ve Stedman; Lalli 1992, Lewicka 2010, Williams ve Vaske 2003, Williams vd. 1992)

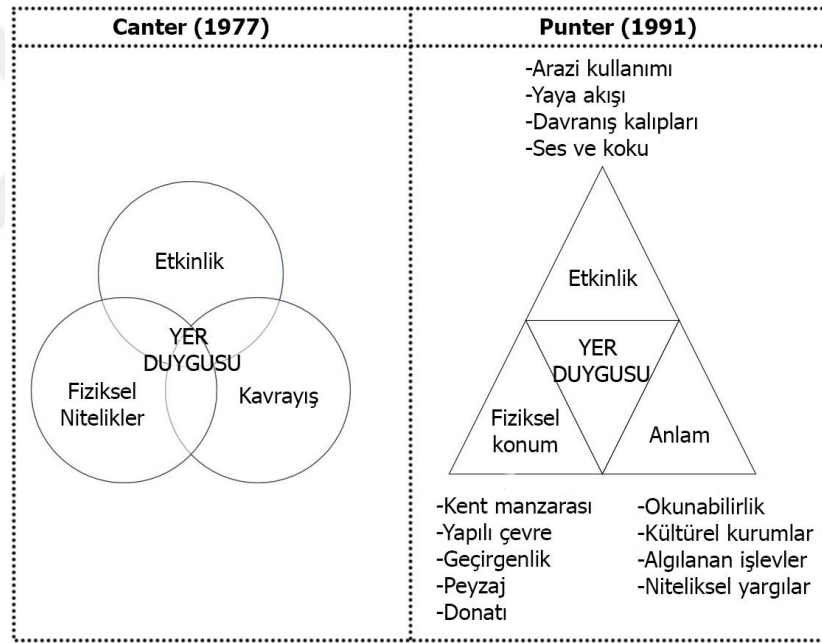
2.4 Yer Duygusunu Oluşturan Bileşenler

Kentler, mekânlarda sıradan formlar oluşturmanın ötesinde, kullanıcıların mekân ile kurduğu ilişkiye dayanmaktadır (Canter 1977). Kentsel mekânda yaratılan yer duygusu, yaşamın getirdiği biçimlenmenin, mekândaki ifadesi ve bütünleşmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Canter 1977).

Lynch (2019), yer duygusu kapsamında yer'in fiziksel özelliklerinin yanı sıra, algısal ve duysal çalışmalar ile bir çalışma gerçekleştiren en eski araştırmacılardan biridir. Lynch'e (2019) göre, yer duygusunun oluşumu çevresel imgeler/imagjlar yoluyla gerçekleşmektedir. Çevresel imajlar, fiziksel çevre ve gözlemci arasında oluşan bir sürece bağılı oluşmakta, bu süreç "kimlik, yapı ve anlamı" içeren üç bileşeni içermektedir (Lynch 2019). Çevresel imajın oluşmasında ilk olarak nesneler tanımlanmaktadır ve yer duygusunun bir parçası olan kimliği ortaya koymaktadır (Lynch 2019). Norberg-Schulz (1980) da, kimliğin yer duygusu kapsamında değerlendirildiğini belirtmektedir. İkincisi, imge nesnelerin gözlemci ile olan ilişkisini içermelidir (Lynch 2019). En son, imge, duysal bir anlama sahip olması gereklidir (Lynch 2019). Böylece imgeler yalnızca fiziksel özellikler ile değil, aynı zamanda algısal özellikleriyle de bir araya gelerek görsel bir imaj oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Lynch'in (2019) araştırması yer duygusu hakkında düşünmek için alternatif bir yol önermektedir.

Relph (1976), Canter (1977) ve Punter (1991) ise yer duygusu ile ilişkili bileşenlerini çeşitli diyagramlar aracılığıyla ifade etmişler ve benzer araştırmalar üretmişlerdir. Relph'in (1976) araştırmasına göre, kentsel mekâna yüklenen bireysel ve kamusal anlamlar kadar etkinliklerin canlılığı ve çeşitliği de herhangi bir yerle ilgili temel kaygılardır. Bu açıdan Relph (1976) yer duygusuna odaklanarak, kentsel mekânlarda yer duygusunu biçimlendiren üç temel nitelik olduğunu ifade etmektedir. Fiziksel çevre (*physical setting*), etkinlikler (*activities*) ve anlam (*meaning*) yer'in oluşumunda ve yer duygusunun değerlendirilmesinde önemli bileşenlerdir (Relph 1976). Fiziksel çevre, bir yerin "doğal ve yapılı özellikleri" ile şekillenmektedir. Ujang ve Zakariya'ya (2015) göre, bu özellikler yerin okunabilirliğini artırmakta, yerin daha kolay tasarlanabilir

olmasını sağlamaktadır. Etkinlikler, fiziksel çevre içinde gerçekleşen fonksiyonları ve davranışları kapsamaktadır (Relph 1976). Anlamlar, yerin insanlar üzerinde hissettirdiği durumlardır (Relph 1976). Canter (1977), benzer düşüncelerle yer duygusunu insan kavrayışı ve imgelerin birleşimiyle oluştuğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Canter (1977), yerin fiziksel özelliklerini etkinlikler ve algısal deneyimlerle birleştirmektedir. Punter (1991) ise, ürettiği modelde, Relph ve Canter'ın görüşlerini detaylandırmakta, “etkinlik, fiziksel ortam ve anlam” ın yer duygusunun yaratılmasında önemli olduğunu ifade etmektedir (Şekil 2.5). Punter (1991), etkinlikleri; “arazi kullanımı, yaya akışı, davranış kalıpları, ses ve koku olarak; fiziksel konumu, kent manzarası, yapılı çevre, geçirgenlik, peyzaj ve donatı olarak; anlamı; okunabilirlik, kültür, algılanan işlevler ve niteliksel yargılar” olarak sınıflandırmaktadır.

Şekil 2.5 Canter (1977) (sol) ve Punter (1991)'ın (sağ) önerdiği yer duygusu bileşenleri (Carmona vd. 2003)

Montgomery (1998), yer duygusu oluşumunu “etkinlik, biçim ve imaj” bileşenleri ile kurulabileceğini vurgularken, bu bileşenleri kendi içinde incelemektedir. Etkinlik bileşeni, çeşitlilik, canlılık, sokak yaşamı, olaylar ve yerel gelenekler, akışlar, çekicilik; biçim bileşeni, ölçek, geçirgenlik, sınır, bina oranları, adapte olabilirlik, düşey doku; imaj bileşeni, simgeler ve anılar, okunabilirlik, duyumsal tecrübe, psikolojik erişim

olarak belirlenmiştir (Montgomery 1998). Relph, Canter, Punter ve Montgomery'nin araştırmalarında, yer duygusunu oluşturan ortak bileşenler, “fiziksel evre, etkinlik ve anlam” dır.

Literatür araştırmaları sonucunda, yerin fiziksel ve işlevsel özelliklerinin kurgulanmasını takip eden süreçte onu tanıma ve tanımlama süreci gelmektedir. Belirtilen tanımlama sürecinde insanoğlu yer’e anlamlar yüklemekte, onu kutsallaştırmakta ve/veya gerekliliklerine göre düzenlemekte, dolayısıyla inanç, ihtiyaç ve/veya bağları doğrultusunda yeniden kurgulamaktadır (Relph 1976, Canter 1977, Punter 1991, Montgomery 1998). Yer ile insan arasındaki bu karşılıklı ilişki; yer duygusu olarak anılan duygularla görünür hale gelerek içerisinde yaşanılan yer’e ayırt edici özellikler yüklemeye başlamaktadır (Relph 1976). Bu bağlamda, yerin fiziksel bir bütün oluşturduğu, onu kullananlar aracılığıyla şekillendirildiği ve yine onu kullananların deneyimleri sonucunda yaşam tarzı ve alışkanlıklar gibi değişkenleri yansıtarak kültürü kuşaktan kuşağa aktaran bir araç haline geldiği söylenebilmektedir. Bu süreçte, yer duygusunu oluşturan üç temel bileşen ne çıkmaktadır (Relph 1976, Canter 1977, Punter 1991, Montgomery 1998).

Oluşum süreçleri bakımından sıralandığında, bu bileşenlerden ilki, “fiziksel evre” dir. Fiziksel evre (biçim) bir yeri fiziksel coğrafyaya bağlayan, onun başka yerlerle ilişki içerisine girmesini sağlayan, doğal ve kültürel elemanların birlikteliği aracılığıyla oluşan bir fiziksel kurguya karşılık gelmektedir (Canter 1977, Punter 1991, Relph 1976). Yer’i tanımlayıp onu biçimsel kılan unsurlar, yüzeylerdir. Bu yüzeyler mekânsal olarak tasarlanmamış, doğal (belirli bir tasarım ölçütüne dayandırılmamış) ya da tasarlanmış, yapay (insan eliyle şekillendirilmış) olarak sınıflandırılabilir (Steele 1981, Jorgensen ve Stedman 2001, Canter 1977).

İkinci bileşen bu kurgu üzerinde geçekleşen insan davranışları olan “etkinlikler” lerdir. Çünkü herhangi bir yer ona tanımlanan eylemsellik aracılığıyla başka yerler ile bağlanmakta, ilişki kurmakta ve yer duygusu oluşturmaktadır (Relph 1976). Örneğin Hillier ve Hanson (2009), yerin herhangi birkaç çizgiden çok daha fazlası olduğunu belirtmiş, bir canlı tarafından kullanılmadığında yerin varlığından bahsetmenin mümkün

olamayacağını altını çizmiştir. Hatta önemli olan fiziksel biçimleniş değil, kentsel mekânda gerçekleşen hareket biçimleridir (Hillier ve Hanson 2009). Bu görüş paralelinde, eylemsellik niteliğinin yer duygusunun oluşmasını sağlayarak onları fiziksel bağlamın çok daha ötesine taşıdığı söylenebilmektedir (Jorgensen ve Stedman 2001).

Üçüncü bileşen birey ve/veya toplulukların yere ilişkin yarattıkları “anlam”lardır. Herhangi bir yer’e insan tarafından yüklenen anlam, yer duygusunun oluşmasına aracılık ederek yer’i imgesel kılmaktadır (Jorgensen ve Stedman, Relph 1976). Çünkü yer, somut varlığını oluşturan biçimi ile bu biçimselliği yaşanabilir kılan işlevselliği ve zaman içerisinde onu deneyimleyen kişi(ler)de duyular aracılığıyla edinilen anlam(lar) sayesinde imgeselleşmektedir (Jorgensen ve Stedman 2001). Nesnel olan yer kavramının, yüklendiği anlamlar sayesinde öznel bir olguya dönüştüğünü söylemek mümkündür. Kimi durumlarda ise yer, toplumun belleğinde yer alan ve/veya yaşanmışlıkla kaydedilen sembolik, simgesel, ideolojik ve/veya kavramsal bağlamlarla anlamsallaşmaktadır (Jorgensen ve Stedman 2001).

2.5 Yer Duygusu-İnsan-Mekân İlişkisi

Yer olgusu, insanlar tarafından anlam yüklenmiş alanın bir bölümünü ifade etmektedir, diğer bir ifadeyle “anamlı konum”dur (Turner 2006). Birey, üzerinde yaşadığı toprağın beşerî özelliklerine göre yaşamını şekillendirmektedir (Turner 2006). Örneğin, yaşanılan toprakların düzlüğü ya da engebeli olması, iklim özellikleri gibi doğal faktörler üzerinde yaşayanların tarzlarını ve gereksinimlerini belirlemektedir (Asiliskender 2004). Tuan (1977) insanın doğal ve yapıli çevre üzerinde kazandığı bilginin yaşam deneyimi ile ilişki olduğunu, insanların kişisel etki alanlarını bu yolla oluşturdıklarını ifade etmiştir.

Relph (1976) için, yer, insanların eylemlerini ve deneyimlerini düzenleyen bir olgudur. İnsan, yer’den aldığı yaşam enerjisini mekâna dönüştürür ve birey, yaşadığı çevre ile olan etkileşimini biçimlendirerek inşa eder (Relph 1976). Mekânsal üretim, bu oluşumun maddeleşmiş halidir (Asiliskender 2004). Sancar (1994, akt. Beidler 2007),

insan etkinliklerinin merkezi olarak yer duygusunun varlığının, “yer üzerindeki deneyimlere”, “bir yerin yapısına ve devam eden sosyal süreçlere”, ve “duyusal tepkilere” bağlı olduğunu belirtmiştir.

Altman ve Low (1992), yer duygusunun, mekân ve insan çerçevesi içerisinde, “bilişsel/algısal, davranışsal, duygusal” olarak üç önemli kategori çerçevesinde oluştuğunu belirtmektedir. Mekânsal karşılığı ise, “biçim, fonksiyon ve anlam” olarak belirlenmiştir (Altman ve Low 1992). İnsanın mekânla olan etkileşimi, algı üzerinden yaratılmaktadır, böylece insanlar mekânda kolayca yönlenebilirler. İnsanın mekânla kurmuş olduğu duygusal algılama eylemleri, insanların mekâna aşına olmasına yardımcı olur ve insanlar o mekânla ilgili memnuniyet duymaya başlar. İnsanlar memnun hissettiklerinde yere bağlanma meydana gelir. Deneyim ve eylemler sonucu mekânın yere dönüşmesiyle insan-mekân ilişkisi kurulur ve bu üç boyutlu ilişki sonucunda yer duygusunun oluşması mümkün hale gelir (Altman ve Low 1992).

“Yer teorisi”, yerin karakterinin yanı sıra insanların yere verdikleri tepkilerinin de önemli olduğunu vurgulamaktadır (Asiliskender 2004). Örneğin, Amerikan yerlileri için boş bir arazide yer alan ağaç kutsaldır ve genellikle bu ağacın çevresi buluşma yeri olarak liderler tarafından tercih edilmektedir (Crowe 1995). Bu ağacın kutsal sayılması yalnızca tekilliğinden değil, ağacın insanlar tarafından kullanılmasından ve o ağaca değer verilmesinden kaynaklanmaktadır (Crowe 1995). Bu bağlamda, “yer duygusu” olgusu devreye girmektedir, çünkü boş bir arazide tanıdık yerlerin keşfedilmesi, o yere anlam yüklenilmesi yer duygusu oluşumunu sağlamaktadır (Crowe 1995). Yer duygusu oluşumunu, kültürel değerler, davranışlar, eylemler ve toplum etkilemektedir, bu bağlamda bir yerin kendine özgü niteliklere ve karaktere sahip olması, o yeri yaşanır kılmaktadır ve sezgi ön plandadır (Crowe 1995, Lefebvre 2010).

2.5.1 Kullanıcı ihtiyaçları ve yer duygusu ilişkisi

İnsan-yer ilişkisinin kurulmasında, insanların bağlanabilecekleri, aidiyet kurabilecekleri, hatırlayacakları ve çevresel nitelikleriyle kullanıcı gereksinimlerini göz önünde tutan yerler önemlidir (Williams vd. 1992, Tekeli 2003). Bununla birlikte, değişik kültür ve

sosyal yapılara sahip insanları içinde barındıran, bunun yanı sıra kendine özgü gelenek, görenek, ritüellere sahip, bir toplumda birikim haline gelmiş farklı yaşam biçimleri ve alışkanlıkları barındıran bu yerler, yer duygusunun oluşmasına, insanların bir araya gelerek çeşitli etkinliklerin gerçekleştirilmesine, bunun sonucunda sosyalleşmesine olanak tanımaktadır (Koca 2005). Bu nedenle yerler, yalnızca fiziksel çevresiyle değil, insanların anıları ve deneyimleri sonucu aitlik duygusu oluşturan sosyal özellikleriyle de düşünülmelidir (Williams vd. 1992). Bu bağlamda, yer duygusunun yaratılmasında insanların ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaktadır (Ertürk 2019).

Maslow'un (1954) İhtiyaçlar Hiyerarşisi teorisine göre, insanların bir yer içindeki yaşamının fizyolojik, toplumsal ve psikolojik rahatsızlıklara uğramadan karşılanması gerekmektedir (Maslow 1954). İnsanlar ihtiyaçlarını gerçekleştirmek için etraflarındaki çevreyi de göz önünde bulundurmaktadır, çünkü tüm ihtiyaçlar insanların davranışlarını etkilediği gibi, davranışların da eyleme dönüşmesi için gerekli yerlerin oluşması gerekmektedir (Whyte 2000). Yer duygusu, kullanıcı gereksinimlerinin karşılanmasına bağlıdır (Whyte 2000, Marcus ve Francis 1990). Yer duygusu olgusuna yönelik yapılan araştırmalar, yerin kullanıcı ihtiyaçlarını karşılaması sonucu o yere özel bir duygu geliştirmesinin mümkün olduğunu ifade etmektedir (Kyle vd. 2005, Williams vd. 1992). İnsan ve yer arasında yaratılan bu etkileşim, yere anlam yüklenmesine, dolayısıyla yer duygusunun yaratılmasına yardımcı olmaktadır (Jorgensen ve Stedman 2001). Yerin sunduğu fiziksel ve sosyal nitelikler insanların yerle bütünleşmesine imkân tanıyarak yer duygusunun oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Scannel ve Gifford (2010), insanların geçmişte yaşadığı deneyimlere bağlı olarak, belirli gereksinimlerini, beklentilerini ve amaçlarını karşılayan yerlere daha çok aidiyet gösterdiklerini ve bağlanabileceklerini ifade etmişlerdir. Bu açıdan, insanların ihtiyaçlarının karşılanmasında çevresel özelliklerin etkisi büyük önem taşımaktadır (Scannel ve Gifford 2010). Maslow (1954) kullanıcı ihtiyaçlarını beş başlık altında gruplandırmıştır. Bu gruplandırmada, “her bir davranış belirli bir ihtiyacı karşılamaya yöneliktir ve bu ihtiyaçların belirli bir hiyerarşik düzeni bulunmaktadır” (Çizelge 2.3). Bunlar; beslenme, giyinme, dinlenme, barınma gibi fizyolojik ihtiyaçlar; güvenlik ihtiyaçları; ait olma ve bağlanma ihtiyacı; saygınlık prestij ihtiyaçları; kişisel doygunluk gibi kendini gerçekleştirme ihtiyacıdır (Maslow 1954). Maslow'un (1954) kullanıcı ihtiyaçlar

doğrultusunda ele aldığı bu ihtiyaçlar hiyerarşisi, günümüzde farklı yorumlamalarla ele alınmaktadır.

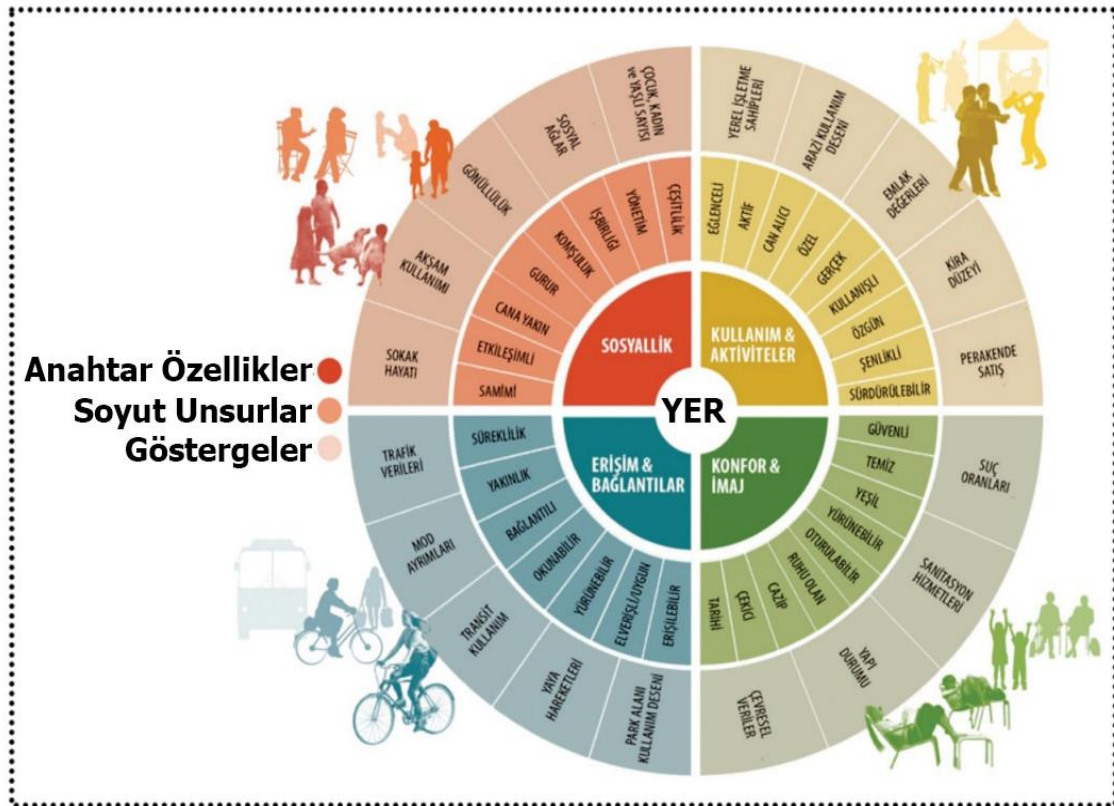
Çizelge 2.3 Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi (Maslow (1954), Bentley vd. (1993), Canter (1977), Carmona vd.'den (2003) uyarlanmıştır.)

Kullanıcı İhtiyaçları	Kentsel Mekânlar
Fizyolojik	Yeterli etkinlik mekânları, geçirgenlik, rahatlık, erişilebilirlik, sağlamlık
Güvenlik	Tanımlanabilirlik, algılanabilirlik, kolayca yön bulma,
Ait olma	Sosyo-kültürel uygunluk, sosyalleşme
Saygınlık	Sahiplik, bireysellik, ait olma
Kendini gerçekleştirme	Kişiselleştirme, katılma, çeşitlilik

2.5.2 Yerlerin sunduğu çevresel özellikler ve yer duygusu ilişkisi

İnsan-yer ilişkisini inceleyen araştırmalar, yerin sunduğu fiziksel ve sosyal niteliklerin yer duygusunu güçlendirdiğini ortaya koymuştur (Prohansky 1983). Özellikle, çevresel psikoloji disiplini, insan-yer ilişkisinin hangi temellere dayandığını, çevrelerin sunmuş olduğu niteliklerin neler olduğunu veya olması gerektiğini incelemektedir (Prohansky 1983). Günümüze kadar yapılan araştırmalar, yerin, çevresel özelliklerin birleşimi doğrultusunda değerlendirildiğini ifade etmektedir (Prohansky 1983). Örneğin, Canter (1977), “bir yere ilişkin deneyimlerin çevresel özelliklerin bir kombinasyonu” olduğunu vurgulamaktadır. Proshansky (1983) ise, “yapılandırdığımız fiziksel çevrenin, fiziksel olduğu kadar sosyal bir olgu” olduğunu belirtmektedir. Kuramcıların bu çalışmalarından elde ettikleri sonuçlar, insan davranışlarının belirli gereksinimleri doğrultusunda yerin sunduğu çevresel özelliklere bağlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Çevresel özellikler, yerleri yoğun olarak kullanılan canlı konumlara ya da kullanıcılarla bütünleşemeyen işlevsiz alanlara dönüştürmektedir (Whyte 2000). Özellikle tarihi dokuya sahip yerlerin yere dönüşme sürecinde, yerin sunduğu fiziksel ve sosyal özellikler, tarihi dokuların barındığı sembolik, tarihi, kültürel değerler açısından önemli hale gelmektedir (Whyte 2000).

Son zamanlarda kentsel mekânlar, hem fiziksel hem de sosyal özellikleri de içinde barındıracak şekilde ele alınmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar, “yer” olgusu içinde incelenmektedir (Whyte 2000, PPS 2000). Bu araştırmaların en önemli örnekleri arasında, PPS’nin (*Project for Public Spaces* - Kamusal Mekânlar İçin Projeler) kentsel mekânları, “yer” bağlamında ele alarak, bu kapsamda çeşitli kriterler geliştirmesidir (Whyte 2000, PPS 2000). Whyte’nin (2000) kurucusu olduğu PPS, 1975 yılında kurulmuştur ve 2000’den fazla kentsel mekân üzerinde “yaşayan yerler” için kriterler oluşturmuştur. Bu kriterler; **“sosyalleşme, kullanım ve etkinlikler, erişim ve bağlantılar, konfor ve imaj”**dır (Whyte 2000) (Şekil 2.6). Erişim ve bağlantılar; süreklilik, yakınlık, bağlantılı, okunabilir, yürünebilir, elverişli/uygun, erişilebilir olarak, konfor ve imaj; güvenli, temiz, yeşil, yürünebilir, oturulabilir, ruhu olan, cazip, çekici, tarihi olarak, kullanım ve etkinlikler; eğlenceli, aktif, özel, gerçek, kullanışlı, özgün olarak, sosyallık; çeşitlilik, yönetim, komşuluk, etkileşimli, samimi olarak belirlenen özellikler üzerinden tanımlanmıştır (Whyte 2000, PPS 2000).

Şekil 2.6 Başarılı kamusal yerlerde olması gereken özellikler (PPS 2000)

Özetle, kullanıcı ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, yerlerin sunduğu kullanım ve aktiviteler, erişim ve bağlantılar, konfor ve imaj, sosyallik gibi yeri oluşturan çevresel özellikler, insanların yerle olan ilişkilerini büyük oranda etkilemektedir. Kentsel mekânların sahip olduğu bu özellikler, bireylerin yere anlam yüklemelerine ve yerle bütünleşmelerine imkân tanıyarak, kullanıcılar üzerinde yer duygusu oluşturmaları açısından önem taşımaktadır.

2.6. Yer Duygusunun Ölçülmesi

Kentsel mekânlarda yer duygusu “yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği” olarak üç alt kavram üzerinden değerlendirilmektedir. (Jorgensen ve Stedman 2001). Bu olgu davranışsal bir yapıya sahip olup, “duygusal (*affective*), bilişsel (*cognitive*) ve davranışsal (*behavior*)” olarak üç bileşene sahiptir (Jorgensen ve Stedman 2001). 2001 yılında yapılan bu sınıflandırma yer duygusunu, “yer bağlılığı, yer kimliği ve yer bağımlılığı” kavramlarının hepsini kapsayıcı bir çerçeve olarak ele alındığını ve yer duygusunun bu sınıflandırma üzerinden ölçüldüğünü göstermektedir (Jorgensen ve Stedman 2001, Hidalgo ve Hernandez 2001, William ve Vaske 2000).

2.6.1 Yer bağlılığı (*place attachment*)

Yer bağlılığı, yer duygusu araştırmalarında sıklıkla kullanılan bir kavramdır. Jorgensen ve Stedman (2001), Williams ve Vaske (2003) gibi kuramcılar tarafından yer duygusunu ölçmenin bir yolu olarak, yer bağlılığı kavramı ele alınmaktadır. Bu kuramcılardan biri olan Stedman (2003, akt. Najafi ve Shariff 2011) yer duygusunun ölçülmesinde yer bağlılığının nesnel bir boyut olarak kullanılabileceğini vurgulamaktadır.

Yer bağlılığı, literatürde farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Bazı kuramcılar (Hidalgo ve Hernandez 2001) yer bağlılığını yer duygusuna benzer bir kavram olarak ifade ederken, diğerleri (Jorgensen ve Stedman 2001, William ve Vaske 2003) yer bağlılığını yer duygusunun bir parçası olduğunu ileri sürmektedir. Literatürde yer alan bu kavram

kargaşasının önüne geçmek için Hidalgo ve Hernandez (2001) yer bağlılığını üç başlık altında ele almıştır. Bunlardan birincisi, yer bağlılığı, tek boyutlu bir kavram olarak düşünülmekte ve mekân kimliği ile ilişkilendirilmektedir (Hidalgo ve Hernandez 2001). İkincisi, yer bağlılığı, iki veya daha fazla kavram üzerinden tartışılan çok boyutlu bir kavramdır (Hidalgo ve Hernandez 2001). William ve Vaske (2003), yer bağlılığının, yer bağımlılığı ve yer kimliği kavramlarından meydana geldiğini vurgulamıştır (Şekil 2.9). Üçüncüsü, yer bağlılığı, yer duygusunun alt bir boyutunu oluşturabilir (Hidalgo ve Hernandez 2001). Jorgensen ve Stedman (2001), yer duygusunun alt boyutlarını, yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği olarak ele almaktadır.

Yer bağlılığı, insan ve yer arasında oluşan duygusal bağ (*emotional attachment*) olarak tanımlanmaktadır (Altman ve Low 1992, Hidalgo ve Hernandez 2001). Yer bağlılığı, yaşam boyunca değişen kültürel, sosyal ve bireysel ilişkilerin derinliğine bağlı olarak duygusal bağın biçimlenmesine neden olmaktadır (Blake 1974, Altman ve Low 1992). Literatürde yer bağlılığı tanımlarının da değişkenlik gösterdiğini düşünen Scannell ve Gifford (2010) ile Hidalgo ve Hernandez (2001) yer bağlılığını kavramını analiz ederek üç bileşenli bir çerçeve geliştirmişlerdir. Scannell ve Gifford (2010) tarafından oluşturulan analiz insan/birey, yer ve süreç olmak üzere üç bileşeni içermektedir. İnsan/birey bileşeninde, yere “kim bağlı?” sorusuna cevap aranmaktadır. Bir diğer bileşen, psikolojik süreci kapsamaktadır ve “davranış ve biliş nasıl meydana gelir?” sorusu üzerinde durulmaktadır. Son bileşen ise yerdir ve “yerin niteliği nedir?” sorusu ön plandadır (Selçuk ve Doğrusoy 2021).

Yer bağlılığı, bireyin yerde kendisini hissetmesi durumuna vurgu yapmaktadır (Prohansky vd. 1983). Kişiliğin ön planda olduğu yerlerde, yer duygusu daha güçlü hissedilmektedir (Prohansky vd. 1983).

Bir diğer bileşen olan psikolojik süreç, yer bağlılığını “etki, biliş ve davranış” yönünden etkilemektedir (Scannell ve Gifford 2010). Etki, bir yere karşı duyulan duygusal bağ kapsamaktadır ve bu bağ nefret, korku, sevgi gibi birden fazla duyguyu içerebilir (Scannell ve Gifford 2010). Bilişsel açıdan bağlılık, insanların bir yer ile ilişkilendirdikleri inançların, hatıraların ve anıların o yeri anlamlı kılmasıyla

oluşmaktadır (Scannell ve Gifford 2010). Bir yerde gerçekleştirilen eylemler ise davranış düzeyini belirleyerek yer bağlılığın oluşmasına yardımcı olmaktadır (Scannell ve Gifford 2010, Hidalgo ve Hernandez 2001). Yer bağlılığının oluşmasında, insanların yerle kurdukları pozitif veya duygusal bağ ön plandadır ve yerle kurulan bu yakınlık insanların davranışları ile belirlenmektedir (Hidalgo ve Hernandez 2001). Örneğin, Hay (1998), yer bağlılığını, rekreasyon alanların ziyaret etme sıklığı ile ilişkilendirerek ele aldığı çalışmasında, bir yere ziyaret etme sıklığı ne kadar uzun olursa, yere bağlılık düzeyinin de o kadar yüksek olduğu sonucuna varmıştır (Gustafson 2009). Bir yerin nasıl kullanıldığı, bir yerde ne tür davranışların sergilendiği, yer bağlılığı hakkında önemli bilgiler vermektedir ve insanlar bir yerde ne kadar çok deneyime sahip olurlarsa, yere duyulan bağlılık o kadar kuvvetli olmaktadır (Jorgensen ve Stedman 2001, Hay 1998).

Scannell ve Gifford (2010) son olarak yerin kendisinin yere bağlanma sürecini etkilediğini ifade etmektedir. Yapılan araştırmalarda, yer ölçeği genellikle mahalle düzeyinde olmakla birlikte, sosyal ve fiziksel niteliklerin kapsamı olarak ele alınmaktadır (Selçuk ve Doğrusoy 2021).

Jorgensen ve Stedman (2001) yer bağlılığını, sosyal bağlılık (*social bonding*) üzerinden tanımlamaktadır. Sosyal bağlılık daha çok belirli bir yerde anlamlı sosyal ilişkilerin kurulup kurulmadığına veya sürdürülüp sürdürülmediğine bağlıdır (Hay 1998, Hummon 1992, Williams vd. 1992, Uslu ve Gökçe 2010).

Bunun yanı sıra yer bağlılığı literatürde daha az ele alınan göstergeler (yere ait olma, aşinalık, sosyal etkileşim) üzerinden de incelenmektedir (Hay 1998, Altman ve Low 1992, Ujang ve Zakariya 2015, Williams vd. 1992). Yere ait olma (*sense of belonging*), insanların evlerindeymiş gibi hissetmesi (*feeling at home*) ile ilişkilidir (Hay 1998, Ujang ve Zakariya 2015, Williams vd. 1992, Tuan 1977). Aşinalık (*familiarity*), kültürel bağın derecesine, fiziksel çevreye ve sosyal/görsel olarak mekân ile etkileşimine bağlıdır (Hay 1998, Tuan 1977, Williams vd. 1992). Sosyal etkileşim (*social inteaction*), kentsel mekânlardaki insanların birbirleriyle olan iletişimine bağlıdır.

Sosyal bağıllık, sosyal etkileşimin sonucu olabilir, ancak ilki bağ üzerinde dururken, ikincisi etkileşim fırsatları ile ilişkilidir (Tuan 1977, Williams vd. 1992).

Yapılan literatür araştırmaları göz önüne alındığında, genel anlamda yer bağıllığı, insanların sosyo-demografik özellikleri (Williams vd. 1992, Altman ve Low 1992), insanların yerle olan ilişkisini içeren çevresel deneyimler, bir yere aşinalık derecesi, insanların yer ve kültür hakkındaki bilgisi, yer memnuniyeti ile ilişkilidir (Najafi ve Shariff 2011). Yaş, meslek, doğum yeri, uyruk, eğitim durumu, cinsiyet, medeni durum, ev/mülk sahipliği, gelir durumu yere bağıllık durumunu büyük oranda etkilemektedir (Lewicka 2010). Örneğin, Brown vd. (2003), mahalle üzerinde araştırdıkları bağıllık araştırmalarında, bir bölgede mülk sahibi olmanın, o bölgede uzun süre yaşamış olmanın yere duyulan bağıllık/aidiyet düzeyini yükselttiğini ifade etmektedirler. Bu açıdan yer duygusunun ölçülmesinde bireysel değişkenlerin etkisi büyüktür (Hidalgo ve Hernandez 2001, Lewicka 2010).

Yer bağıllığını etkileyen bir diğer sosyal değişken ise güvenlik duygusudur (Lewicka 2010). Brown vd. (2003), insanların yaşadıkları yerlerde güvensiz hissettiği, suçların yoğun olarak yaşandığı yerlerde, yere duyulan bağıllığın daha düşük düzeyde olduğunu vurgulamaktadırlar. Gifford vd.'ne (2009) göre, mekânın değişen boyutlarının, yerin sahip olduğu güvenlik algısını negatif yönde etkilediğini bu bağlamda, mekân ölçeğinin büyüdüğü oranda güvenlik hissinin de azalış gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle insanların yaşadıkları yere yönelik çevresel tehditler arttıkça, insanlar kendilerini güvende hissedememeye başlamaktadır. Böylece, insanların yere bağlanma düzeyi negatif yönde etkilenmektedir.

Yer bağıllığı, insanların kültürel inançlarını da içermektedir (Yaşaroğlu 2017). “Kültür”, yere bağıllık/aidiyet düzeyinin belirlenmesinde önemli bir etkidir (Jorgensen ve Stedman 2001). Bir toplumun sahip olduğu alışkanlıklar, atılımlar, değerler yere duyulan bağıllığın güçlenmesine yardımcı olmaktadır (Jorgensen ve Stedman 2001). Yere bağıllık/aidiyet ile ilgili yapılan araştırmaların çoğu insanların fiziksel çevreleriyle kurdukları çok boyutlu bir ilişkiye dayandığını vurgulamaktadır (Vorkin ve Reise 2001). Yere bağıllık düzeyi, toplumsal olduğu kadar kişisel etkilere de bağlıdır

(Jorgensen ve Stedman 2001). Bu yüzden yere bağlılığın oluşmasında kişilik konusu da göz önünde bulundurulmaktadır. Örneğin, bazı insanlar yer değiştirmeyi tercih ederken, bazıları için tek bir yer özel olabilmektedir (Jorgensen ve Stedman 2001). Aynı şekilde, bazı insanlar çevrelerindeki insanlarla etkileşim içinde olmaktan hoşlanırken, bazıları mesafelerden veya bireysel olarak vakit geçirmekten hoşlanmaktadırlar. Bu bağlamda, insanların yer ile kurulan bağları da değişiklik göstermektedir (Jorgensen ve Stedman 2001). “Mekânın kişiselleştirilmesi” yer bağlılığının kurulmasında önemlidir. Bu açıdan, insanların kendilerini yansıtan ve kendilerini yerin bir parçası olarak gördükleri alanlarda yer bağlılığı geliştirmekte ve o yere anlam yüklemektedirler (Harris ve Ullman 2002, Hidalgo ve Hernandez 2001, Hay 1998). Böylece insanlar kentsel mekânlarda kendilerine ait izler oluşturmakta ve o mekâna ait yer duygusu geliştirmektedirler (Pol 2002). Diğer bir ifadeyle, kişi o mekânı sahiplenmektedir (Solak 2017).

Yer duygusunun değerlendirilmesi kapsamında, yer bağlılığını ölçen ampirik araştırmalar incelendiğinde, kavramın genellikle insan-mekân arasındaki duygusal bağ, insanların memnuniyeti ve özdeşleşme üzerinden değerlendirildiği, bununla birlikte bağlanma gücünün ele alındığı görülmektedir (Lewicka 2010). Lalli (1992), bağlılık araştırmalarını, fenomenolojik ve pozitivist yöntemler olarak ikiye ayırmaktadır. Pozitivist yaklaşım, araştırmacı tarafından tanımlanan değişkenlerin, nicel yöntemler ve hipotezlerin test edilmesine dayanmaktadır (Lalli 1992). Bu durumda, “yer ile aşinalık, bir yerde kalma süresi, yer bağımlılığı, yer memnuniyeti, yer kimliği, yere ait olma” yer bağlılığının ölçülmesinde kullanılan değişkenlerdir (Stokols ve Shumaker 1981, Prohansky vd. 1983, Williams vd. 1992, Stedman 2003). Buna bağlı olarak, Williams vd. (1992), yer bağlılığının ölçülmesinde likert ölçeği kullanarak yer kimliği ve yer bağımlılığının değerlendirilmesini amaçlamıştır. Oluşturulan ölçekler bireysel deneyim ve bir yere karşı oluşan duygulara yöneliktir (Williams vd. 1992). Pozitivist yaklaşımın aksine fenomenolojik yöntemler genellikle tanımlayıcı ve nitel olmakla birlikte, yerin anlamına ve deneyime odaklanmaktadır (Jorgensen ve Stedman 2001, Lalli 1992). Buna ek olarak, bu yöntem biçimi insanların ontolojik karakterini araştırmaktadır.

Lalli (1992)'nin bağıllık araştırmasının yanı sıra, Lewicka (2010) farklı ölçeklerde bağıllık düzeyini araştırdığı bir çalışma yapmıştır. Yapılan bu araştırmada, 12 maddeden oluşan beşli Likert ölçekli bir yer bağıllığı ölçeği (*Place Attachment Scale*) hazırlanmıştır (Lewicka 2010). Lewicka'nın (2010) hazırladığı ölçek ifadeleri şu şekilde sıralanmaktadır: “1- Bu yeri çok iyi tanıyorum, 2- Bu yeri eleştiren olduğunda burayı savunurum, 3- Bu yerden taşınmayı istemem, 4- Bu yerden hoşlanmıyorum, 5-Bu yerde kendimi güvende hissediyorum, 6- Bu yer ile gurur duyuyorum, 7- Bu yer benim bir parçam, 8- Bu yer ile ilgili konularda söz sahibi değilimdir, 9- Bu yerde olup bitenleri bilmek isterim, 10- Bu yeri seve seve terk ederim, 11- Bu yerde olmadığım zaman burayı özledim, 12- Bu yere kök saldığımı hissediyorum”.

Hidalgo (2013) ise, daha önce hazırlanmış olan ölçeklerdeki ifadeleri ve kendisinin eklediği ifadeleri de kullanarak yeni bir ölçek geliştirmiş ve yer bağıllığı düzeyini ölçmeye çalışmıştır. Oluşturulan bu ifadeler, Scannel ve Gifford'un (2010) birey, psikolojik süreç ve yer olarak sınıflandırdığı yer bağıllığı modeline uyarlanmıştır. Birey boyutunun ölçülmesinde kullanılan 6 madde bulunmaktadır ve şu şekilde ifade edilmiştir (Hidalgo 2013): “Burada yaşayan insanlar bana benzer (Scannel ve Gifford 2010), bu topluluk kim olduğumu yansıtır (Scannel ve Gifford 2010), birçok arkadaşım bir şekilde bu yeri kullanmamla bağlantılıdır (Williams vd. 2003), burada yaşayan insanlar kendilerini bu yer ile tanımlar, bu yer içerisinde güçlü topluluk hissi vardır, bu yer kendi kimliğine sahiptir (Hidalgo 2013)”. Yer boyutunun sosyal düzeyinin ölçülmesinde 5 madde bulunmaktadır: “Burada asla yalnız hissetmem (Scopelliti ve Tiberio 2010), bu yerden insanlarla özel bağlara sahibim (Kyle vd. 2005)”. Yer boyutun fiziksel düzeyinde ise 3 madde yer almaktadır: “Bu yerin fiziksel görünüşü bana güçlü duygular hissettirir” (Scopelliti ve Tiberio 2010).

Psikolojik süreç bileşeninin duygusal düzeyinin ölçülmesinde ise 5 madde yer almaktadır ve bunlardan bazıları şöyledir: “Bu yere kök saldığımı hissediyorum (Lewicka 2010), bu yer benim için oldukça özeldir (Williams ve Vaske 2003)”. Bilişsel düzeyin ölçülmesinde ise 7 madde kullanılmaktadır: “Bu yer kimliğimin bir parçasıdır (Hidalgo ve Hernandez 2001), bu yer benim bir parçamdır (Williams ve Vaske 2003, Lewicka 2010, Scannell ve Gifford 2010, Scopelliti ve Tiberio 2010)”. Davranış

düzeyinde ise 6 madde yer almaktadır: “Bu yer yaşamak için favori yerimdir (Hidalgo ve Hernandez 2001), bu yer boş zamanlarımı geçirmek için favori yerimdir (William vd. 2003)”. Bu bağlamda, yapılan literatür araştırmalarında, yer bağlılığının dolaylı veya doğrudan, tek veya çok boyutlu ölçekler üzerinden değerlendirildiğini görmek mümkündür (Çizelge 2.4).

Çizelge 2.4 Yer bağlılığını etkileyen değişkenler

Yer bağlılığı	Değişkenler	Alt Değişkenler	Kaynaklar
	<i>Duygusal değişkenler</i>	Yere ait olma	Hay 1998, Ujang ve Zakariya 2015, Williams vd. 1992, Tuan 1977, Lalli 1992, Hidalgo 2013
		Mekânı sahiplenme	Hidalgo ve Hernandez 2001, Jorgensen ve Stedman 2001, Harris ve Ullman 2002; Pol 2002, Hidalgo 2013; Willims ve Vaske 2003
	<i>Sosyal değişkenler</i>	Güvenlik	Lewicka 2010, Gifford vd. 2009, Brown vd. 2003
		Kültürel yaşam	Jorgensen ve Stedman 2001, Yaşaroğlu 2017

2.6.2 Yer bağımlılığı (*place dependence*)

Yer bağımlılığı kavramı, yer duygusu ile aynı anlama sahiptir ve literatürde yer bağımlılığı ve yer kimliği kavramları, yer duygusunun alt başlıkları altında değerlendirilmektedir (Williams vd. 1992). Yer bağımlılığı ilk kez Stokols ve Shuamaker (1981, akt. Inglis vd. 2008) tarafından yer duygusu kavramı altında ele alınmıştır. Inglis vd.’ne (2008) göre, yer bağımlılığı fonksiyonel/işlevsel bir bağlılığı (*functional attachment*) ifade ederken, yer kimliği duygusal/sembolik bir bağlılığı (*emotional/sembolic attachment*) vurgulamaktadır.

Yer bağımlılığı, insanların istedikleri, yapmaktan keyif duydukları etkinliklerin, insanların ihtiyaçlarını ne düzeyde karşıladığı, fiziksel çevrenin sunduğu özelliklerin bu duruma ne düzeyde cevap verdiği ile ilişkilidir (Stokols ve Shumaker 1981, Williams ve

Vaske 2003). Yer bağımlılığının oluşmasında işlev/fonksiyon ön plandadır (Williams ve Vaske 2003). Kentsel açık yeşil alanlar ve ortak kullanım alanları içinde meydana gelen birliktelikler yerin işlevsel getirisi için önemlidir (Stokols ve Shumaker 1981, Williams ve Vaske 2003). Diğer bir ifadeyle, işlevler, insanların deneyimlerini ve açığa çıkardığı davranış biçimlerini büyük oranda etkilemektedir (Jorgensen ve Stedman 2001). Yer bağımlılığının geliştirilmesinde, insanların belirli ihtiyaçlarının karşılanması için imkân sağlayan yerlerin iyi olması gereklidir (Williams vd. 1992). İnsanların “tercih ettikleri aktivitelerini bilinen alternatiflerden daha iyi destekleyen” yerlerde bağımlılık düzeyi de yüksek olmaktadır (Williams vd. 1992). Yerlerin sunduğu fonksiyonel/işlevsel ve fiziksel özelliklerin sağladığı etkileşimler yer bağımlılığını artırmaktadır.

Yere yönelik geliştirilen bağımlılık, belirli sebeplere bağlı olarak o yerde yaşamayı sürdürme zorunluluğu olarak ele alınmaktadır (Williams vd. 1992). Brown (1987, akt. Şentürk 2018), yer bağımlılığının iki temel bileşene bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Bunlardan birincisi, “yerin nitelikleri (*the quality of current place*)”dır. (Stokols ve Shumaker 1981). Yerin nitelikleri, fiziksel çevrede insanların amaç ve davranışlarına yönelik memnuniyetlerini kapsamaktadır (Ujang ve Zakariya 2015). Bir diğeri ise bunların “diğer alternatiflerle kişisel karşılaştırması”dır (Ujang ve Zakariya 2015). Çoğu zaman, yer bağımlılığı bir dizi alternatifler göz önüne alındığında oluşmaktadır ve yer bağımlılığının bir yere karşı güçlü duyguların hissedilip hissedilmediğinden daha çok, bir ortamın davranışsal hedeflere ulaşılmasına izin verip vermediği ile ilgilidir (Jorgensen ve Stedman 2001). Bu açıdan yere bağımlılığın sağlanması için yerin sunduğu fiziksel nitelikler ve kullanıcıların işlevsel bağlılıkları göz önünde bulundurulmaktadır (Williams vd. 1992). Bu bakış açısıyla, Inglis vd.’ne (2008) göre, yer bağımlılığının doğal/yapılı çevre ve rekreasyonel fırsatlardan etkilenebileceğini vurgulanmaktadır.

Yer duygusu kapsamında yer bağımlılığı, genel olarak “değerlendirme” ve “tercihler” üzerinden ele alınmaktadır (Smaldone vd. 2005). Değerlendirme açısından, Smaldone vd. (2005), yer bağımlılığının yerin kalitesi ile ilişkili olduğunu, bununla birlikte bir bireyin en iyi olarak kabul edilen ve ihtiyaçlarını karşılayabilen yerin kalitesini değerlendirmedeki tutumuna bağlı olduğunu ifade etmektedir. Değerlendirme ilkesi,

yerin beklentileri karşılması ile ilgilidir ve mekânın etkinliklerin gerçekleştirilmesi için “en iyi yer” olup olmadığını araştırmaktadır (Smaldone vd. 2005). Bu aşamada memnuniyet değişkeni göz önünde bulundurulmaktadır (Smaldone vd. 2005). Buna ek olarak, yer bağımlılığı insanlar bir mekânı diğer mekânlarla karşılaştırdığında ve kullanılabilir alanın insanların ihtiyaçlarını karşılayabildiği durumda ortaya çıkmaktadır (Stokols ve Shumaker 1981). İnsanlar alternatif olarak diğer yerlerle karşılaştırma yaparak yaşamak için bir yer seçerler, bu açıdan tercihler yer bağımlılığının oluşmasında önemlidir (Stokols ve Shumaker 1981).

Yer bağımlılığının değerlendirilmesinde fiziksel niteliklerin etkisi büyüktür (Stokols ve Shumaker 1981). Jorgensen ve Stedman (2001), özellikle, doğal yeşil alanlara sahip olan yerlerde, yer bağımlılığının daha kolay geliştiğini ifade etmiştir, çünkü bu yerler insanlar arasında daha fazla etkileşimin olduğu yerlerdir (Jorgensen ve Stedman 2001). Sürekli bir değişim, dönüşüm ve çeşitli iklimsel olaylar içerisinde olan doğal çevre; kentleri dolayısıyla insanlar üzerinde yer duygusunu etkilemektedir. Örneğin, çevrenin doğal güzellikleri açısından, peyzaj özellikleri (kent manzarası ve görsel çeşitlilik) yer bağımlılığı derecesinin ölçülmesinde kullanılmaktadır (Özkan 2019). Mevcut bitki dokusu duysal olarak (görsellik veya koku), anlamsal olarak (bir anıt ağacının sağladığı tarihsel süreklilik) veya sınırsal olarak (iki veya üç boyutta) bir yeri etkileyebilir, diğer bir ifadeyle bireyde coğrafi farkındalık yaratarak yer duygusunun gelişimine katkıda bulunabilir (Özkan 2019). Buna ek olarak, kentsel mekânın manzarası yerin algılanmasında ve değerlendirilmesinde güçlü bir etkiye sahiptir (Hough 1990). Hough (1990), tüm duyuyla deneyimlenen doğal manzaranın, yer duygusu ve yerin algılanmasında güçlü bir etkiye sahip olduğunu vurgulamakta, insanlar üzerinde bir merak veya o yerin varlığıyla şaşkına dönme duygusu uyandırdığını ifade etmektedir, bu durum yere olan bağımlılığı artırmaktadır.

Buna ek olarak, yer bağımlılığının oluşmasında kamusal mekânların ve sık ziyaret edilebilir alanların büyük etkisi bulunmaktadır, bu yüzden Jorgensen ve Stedman (2001), yer bağımlılığının süreklilik içerdiğini belirtmektedir (Jorgensen ve Stedman 2001). Örneğin, Williams ve Vaske (2003), bir kanocunun araştırmaya uygun olmayan bir nehri, yalnızca her gün gidilebilir bir yakınlığa sahip olduğundan dolayı tercih

etmesinin, kanocunun yere olan bağımlılığından kaynaklandığını belirtmektedir. Bu bağlamda, ulaşılabilirlik (geçirgenlik, kolay ulaşılabilirlik, süreklilik) yer bağımlılığı için önemli bir faktördür (Williams ve Vaske 2003). Ulaşılabilirlik faktörü, insanların birbirleriyle karşılaşma olanağını arttırmaktadır (Trancik 1986). Kentsel sirkülasyon içinde, taşıt trafiğinin yanında, yaya hareketinin de kolaylıkla sağlanması yer bağımlılığını güçlendirmektedir (Williams ve Vaske 2003). Aynı şekilde, bir yerin kolay okunabilir olması da yer bağımlılığının gelişmesinde önemlidir. Yer duygusu bileşenlerini değerlendiren Montgomery (1998), Relph (1976), Canter (1977) ve Punter (1991) okunaklılığın yer bağımlılığı oluşumunda etkili olduğunu vurgulamaktadırlar. Lynch (2019), okunabilirlik araştırmalarında insanların kent içindeki yönlenmelerine odaklanmakta, insanların çevrelerini nasıl algıladığını irdelemektedir. İnsanların çevrelerini kolayca algıladıklarında, insanların var oldukları yerlerde daha kolay ve hızlı hareket ettiği ve mekânları anlamlandırarak o yere yönelik yer bağımlılığı geliştirdikleri tespit edilmiştir (Lynch 2019).

Yer bağımlılığının oluşması bir yerdeki etkinlik çeşitliliği, etkinlik olanakları ile doğrudan ilişkilidir (Relph 1976). Etkinlikler, insanların davranış ve hareketleri ile meydana gelmekte ve bir yerin kullanımı sonucu ortaya çıkan işlevleri oluşturmaktadır (Relph 1976). Bu bağlamda, Aslan'a (2006) göre, bir yerin insanlar tarafından sevilmesi, o yere yönelik memnuniyet geliştirmesi, yerin işlevsel özelliklerine bağlıdır. Bu niteliklerden eksik olan mekânlar kullanıcılar için rahatsızlık hissine neden olabilir ya da tasarlanan mekânın kullanımını aksatabilir (Aslan 2006). Stokols ve Shumaker (1981), bir yere ait veya özgü olan etkinliklerin yer bağımlılığını artırdığını ifade etmektedirler. Etkinliklere katılım, yer ile olan ilişkiyi güçlendirmekte, birey üzerinde olumlu deneyimlere yol açmaktadır (Stokols ve Shumaker 1981). Örneğin, kamusal mekânlardaki etkinlikler insanları çekmekte ve mekâna canlılık katmaktadır (Aslan 2006). Belli dönemlerde yapılan festivaller, konserler veya sokak sanatçılarının gösterileri bu etkinliklere örnek olarak gösterilebilir (Aslan 2006). Kentsel alanların kullanıma elverişli ve içinde bulunulması keyif veren yerler olması, çevresindeki etkinliklerin de birbiriyle uyumlu olması ve insanlara seçenek sunması yer bağımlılığını artırmaktadır (Marcus ve Francis 1990).

Williams ve Vaske (2003), yer bağımlılığını değerlendirilmesi için altı kriterden oluşan bir yer bağımlılığı ölçeği geliştirmiştir. Belirlenen kriterler yerin çevresel niteliklerinin başka yerler ile karşılaştırmasını içermektedir. Yaklaşık 380 Colorado State Üniversitesi öğrencilerine uygulanan bu ölçek ile yer kimliği ve yer bağımlılığı, Shenandoah Ulusal Park ve Mt. Rogers Rekreasyon Alanı üzerinde test edilmiştir (Williams ve Vaske 2003). Yapılan araştırmada, öğrencilerin belirlenen alanlardaki duyguları ve hislerinin değerlendirilmesi amaçlanmış, davranışsal ve psikolojik değişkenlerin yer bağımlılığını desteklediği belirlenmiştir (Williams ve Vaske 2003).

Kısaca, insanların ihtiyaçlarını karşılayabilen, insanlar için değerli hissedilen, insanların davranışsal amaçlarını karşılayan ve tercih ettikleri aktiviteleri rahatça yapabildikleri yerlerde yer bağımlılığı güçlenmektedir (Williams vd. 1992). Yerlerin sunduğu fiziksel ve işlevsel özellikler, yer bağımlılığı düzeyini büyük oranda etkilemektedir (Çizelge 2.5).

Çizelge 2.5 Yer bağımlılığını etkileyen değişkenler

Yer bağımlılığı	Değişkenler	Alt Değişkenler	Kaynaklar
	<i>Çevrenin fiziksel özellikleri ve işlevsel bağlılıklar</i>	Doğal çevre/peyzaj (kent manzarası, görsel çeşitlilik, mevcut bitki dokusu)	Stokols ve Shumaker 1981, Jorgensen ve Stedman 2001, Hough 1990
		Ulaşılabilirlik (kolay ulaşılabilirlik)	Ujang ve Zakariya 2015, Williams ve Vaske 2003, Jorgensen ve Stedman 2001
		Etkinlikler ve kullanım (etkinlik çeşitliliği, etkinlik olanakları)	Relph 1976, Stokols ve Shumaker 1981, Marcus ve Francis 1990

2.6.3 Yer kimliği (*place identity*)

Yer kimliği, yer bağımlılığı (*place dependence*) gibi yer bağlılığının (*place attachment*) bir parçası olarak tanımlanmakta, insanların bir yere karşı oluşturduğu sembolik ve duygusal bir bağlılığı vurgulamaktadır (Williams vd. 1992, Inglis vd. 2008). Çevre psikolojisinde yer kimliği, yer ile özdeşleşmeyi (*identity with place*) ifade ederken,

fiziksel çevrenin günlük deneyimleriyle geliştirilen duyguların altyapısını oluşturmaktadır (Prohansky vd. 1983). Bu açıdan Relph (1976) tarafından vurgulanan yerin kimliği (*identity of place*) kavramından ayrılmaktadır, çünkü Relph (1976) yerin kimliği kavramıyla bir yerin karakterize edilmiş özelliklerini ifade etmektedir.

Yer kimliği kavramına ilişkin değişik görüşler bulunmaktadır (Twigger-Ross ve Uzzell 1996). Proshansky vd. (1983), yer kimliğini (*place identity*), insanların kentsel mekân üzerinden tanımladığı kişisel kimliği olarak ifade ederlerken, yer kimliğinde, inançların, tercihlerin, değerlerin, davranışların önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu bakış açısıyla yer kimliği kişinin kendisi ile fiziksel çevrenin bileşenleri arasındaki etkileşimin ve orada gerçekleşen etkinliklerin sonucu olarak, bireylerin çevrelerini düzenleme çabalarından kaynaklanan psikolojik bir inşadır (Birol Akkurt 2012). Prohansky vd. (1983), birey ve fiziksel çevre arasında oluşan algısal ilişkinin yer kimliğinin yaratılmasında etkili olduğunu ifade etmektedirler.

Twigger-Ross ve Uzzell (1996), yer kimliğini Breakwell'in (1986) modelini ölçüt olarak, “ayrıt edicilik (*distinctiveness*), süreklilik (*continuity*), öz saygı (*self-esteem*) ve öz yeterlilik (*self-efficacy*)” olarak dört temel ilke üzerinden değerlendirmektedir. Ayrıt edicilik, kişisel farklar ve biricikliğin muhafaza edilmesini vurgulamaktadır (Breakwell 1986). Fiziksel açıdan benzersiz olan alanlarda yere duyulan sembolik/duygusal bağ daha fazla olmaktadır (Breakwell 1986). Süreklilik/devamlılık ölçütünde, bir yerin işlevsel özelliklerinin yer kimliği üzerindeki etkilerinden bahsedilmektedir (Breakwell 1986). Öz saygı/benlik ölçütü, insanların kendisini bir yere ait hissetmesi ile ilişkilidir (Breakwell 1986). Örneğin, tarihsel anlamı olan bir yerde bulunmak, kendini oraya ait hissetmek özsaygı/benlik duygusunu açığa çıkartarak, yer kimliğini geliştirmektedir (Breakwell 1986). Öz yeterlilik, fiziksel çevrenin insanların gereksinimlerini karşılayabilme yeterliliğini vurgulamaktadır (Twigger-Ross ve Uzzell 1996). Örneğin, insanların yaşadıkları yerlerin yaşam tarzlarını desteklemesi, öz yeterlilik duygusunu ortaya çıkarmaktadır (Breakwell 1986). Breakwell (1986), insanlar üzerinde oluşan yer kimliğinin bu dört boyut üzerinden şekillendiğini tespit etmiştir.

Yer kimliğinin yaratılmasında “yaşanan ve geçmiş deneyimler” önem kazanmaktadır (Inglis vd. 2008). Norberg-Schulz (1980), Relph (1976), Canter (1977), Tuan (1974) ve Liang (2010), deneyimin önemini vurgulamakta, yer ile kurulan bağların güçlenmesinde deneyimin önemini dile getirmektedirler (Aydınlı 1986). Mekânsal deneyim, kullanıcıların yerlerle kurduğu ilişkiye dayanmaktadır. Carr vd.’ne (1992) göre, deneyimler zamanla artan anlamlar sağlamaktadır ve bu deneyimler pozitif olarak anlamlıysa, uzun zaman sürecek bağlar oluşturmaktadır. Bu bağlar, insan ve yer arasında meydana gelen, değer verilen bir kültüre ve yerin tarihine dayanmaktadır. Bu bağlamda, kullanıcıların mekân ile kurduğu bağların oluşması zamanla kullanıcının o yere ait hissetmesine ve yer duygusu geliştirmesine yardımcı olmaktadır.

Yapılan çalışmalarda, bireylerin çocukluk dönemlerinde önemli olaylarla ve mekânlarla ilişki kurduğu, bu alanlara özel anlamlar yüklediği ve hayatının çeşitli evreleri arasında süreklilik hissi oluşturduğu ortaya çıkmıştır (Aydınlı 1986). Bu yüzden, özel anlamlar taşıyan mekânlarda yapılan köklü değişimler ve dönüşümler bireyi derinden etkilemektedir, buna bağlı olarak bireyin mekâna yönelik geliştirdiği değerler değişmektedir (Aydınlı 1986). Buna bağlı olarak, yer kimliğinin oluşmasında “çocukluk ve yetişkinlik anıları/hatıraları” da önemli bir faktör olarak ele alınmaktadır (Inglis vd. 2008). Örneğin, bir yere ait çocukluk anılarının yer duygusu kapsamında daha güçlü bir yer kimliği yarattığı tespit edilmiştir (Prohansky vd. 1983).

Tuan (2001), yer kimliğinin oluşması için belirli bir yerde kalma uzunluğunun da önemli olduğunu ve bunun kökleşmiş olma (*rootedness*) kavramı üzerinden ifade edildiğini vurgulamaktadır. Tuan (2001) için, yer kimliği tekrar eden ziyaretlerden sonra veya uzun süre sonra ortaya çıkmaktadır. Rowles (1983, akt. Lalli 1992) yapmış olduğu bir araştırmada, yaşlı insanların kökleşmiş olma derecelerini araştırmış ve bir yerde daha uzun süre vakit geçiren veya o yeri daha sık kullanan insanlarda yer kimliği düzeyinin yüksek olduğunu belirtmiştir.

Buna ek olarak, Prohansky vd. (1983), yer kimliği oluşumunun, “anlam ve sembollere” bağlı olarak duyuşsal (*sensation*) ve algısal (*perception*) süreçlerin etkin olduğunu, günlük yaşantıda var olan deneyimler yoluyla meydana geldiğini belirtmektedir.

Kahvecioğlu (1998), yer ile mekân ilişkisini incelediği çalışmasında, mekânın fiziksel yapısına yönelik gelişen algısal süreçlerden bahsetmekte, biçimsel yapının sembol ve algı üzerinde etkisi olduğunu belirtmektedir. Modern bir yapı kentin yeni alanlarında iyi izlenimler, semboller veya imajlar yaratırken, aynı yapının tarihsel değere sahip bir alanda bulunması farklı sonuçlar yaratmaktadır (Kahvecioğlu 1998). Örneğin, bir bölgedeki mekân isimleri, sokak adları ile ön plana çıkan yerlerde, yer kimliğinin yaratıldığını söylemek mümkündür (Ar 2021). Mekân isimleri orada yaşayan insanların zihninde yer edinmekte ve bir imaj yaratmaktadır, böylece yer özel bir değer kazanarak, yer duygusunu etkilemektedir (Özgen ve Sarı 2021), çünkü mekân isimleri yaşamsal bir süreklilik üzerine kurgulanmaktadır. Sahaflar Çarşısı, Kitapçılar Çarşısı, Piyer Loti Kahvesi gibi mekân isimleri buna örnek olarak gösterilebilir.

Yer kimliği, kentlerin görsel imajlarını hem sembolik hem de fiziksel anlamda etkilemektedir (Saleh 1998). Görsel imajların ve sembollerin kentte bir anlam yaratması gereklidir, gerçek bir anlama sahip olmayan semboller, yalnızca görsel bir farkındalık oluşturmaktadır (Saleh 1998). Örneğin, kentleri çevreleyen duvarlar, o bölgede yaşayan insanları çevrelemesinin yanı sıra, o insanlara toplum hissi de kazandırmaktadır (Saleh 1998). Bu bağlamda, yer kimliğinin oluşmasına yardımcı olan imaj ve semboller, hem kültürel ve sosyal değerlerle, hem de alansal organizasyonlarla ilişkilidir. Bu açıdan, görsel imajlar, politik, sosyal, tarihi ve kültürel gibi pek çok boyutu kapsamaktadır (Saleh 1998). Örneğin, dini yapıların büyük ve gösterişli olarak, plazaların ise yüksek katlı yapılar olarak tasarlanması, üstünlük mesajı vererek sembolik ve anlamsal boyuta vurgu yapmaktadır (Saleh 1998).

Yer kimliğinin oluşmasına yardımcı olan tüm bu faktörler dışında, Lalli (1992) yer duygusunun tespit edilmesini kent ölçeğinde ele almıştır. Lalli (1992) kent kimliği kavramını, Prohansky vd.'nin (1983) yer kimliği kavramı ile ilişkilendirerek, bireyin benliği veya öz kimliği olarak vurgulamaktadır. Kent kimliği; bireysel benliğin, sosyal kimliklerin ve kentsel mekânlarla kurulan ilişkiler doğrultusunda oluşan ve deneyimlerin sonucu meydana gelen semboller bütünüdür (Lalli 1992). Kentlerin kendilerine özgü niteliklerinin tanımlanmasında doğal, sosyal, kültürel veya yapısal çevre gibi pek çok değişken yer almaktadır (Ünlü 2017). Kentleri birbirinden ayıran bu

nitelikler, kent kimliğini yaratmaktadır ve bu kimlik insanların içinde yaşadıkları çevrenin ayırt edici özelliklerini ortaya çıkarmaktadır (Prohansky vd. 1983). Örneğin, bir kent, taşra veya kozmopolit olarak ifade edilirken; sıcak, geleneksel veya varlıklı olarak da tanımlanabilir (Lalli 1992). Kentlere ait olan bu nitelikler, o kentte yaşayan insanlar ile etkileşime geçerek insanlar üzerinde bir kişisel kimlik yaratmaktadır (Lalli 1992).

Bu bağlamda, Lalli (1992), kent kimliği ölçeği (*the Urban-Identity Scale*) geliştirmiş ve bu ölçeği beş alt boyutta ele almıştır (Çizelge 2.6). Yer duygusu çalışmalarında kullanılan bu ölçek, değerlendirme (*evaluation*), kişisel geçmiş-süreklilik (*continuity*), bağlılık (*commitment*), aşinalık (*familiarity*), gelecek-taahhüt üzerinden değerlendirilmektedir (Lalli 1992).

Çizelge 2.6 Yer kimliğini etkileyen değişkenler (Lalli 1992)

Yer kimliği	Değişkenler	Kaynaklar
<i>Değerleme</i>	Mekânın ayırt edici özellikleri ve karakteri; semboller	Lalli 1992, Twigger- Ross ve Uzzell 1996, Breakwell 1986, Prohansky vd. 1983
<i>Kişisel geçmiş-süreklilik</i>	Kişisel deneyimler (geçmiş/yaşanan deneyimler), mekânın süreklilik durumu	Lalli 1992, Prohansky vd. 1983, Twigger- Ross ve Uzzell 1996, Breakwell 1986
<i>Bağlılık</i>	Ait olma durumu	Lalli 1992, Prohansky vd. 1983
<i>Aşinalık</i>	Gündelik deneyimler sonucu yere aşinalık/bilişsel uyum	Lalli 1992, Hay 1998, Tuan 1977, Williams vd. 1992, Najafi ve Shariff 2011
<i>Gelecek</i>	Kişisel gelecek için kentin algılanan önemi ve kentte kalma isteği için taahhütü	Lalli 1992, Williams vd. 1992, Najafi ve Shariff 2011

Değerlendirme, insanların mekânların özelliklerine yönelik yaptıkları karşılaştırmayı ifade etmektedir (Jorgensen ve Stedman 2001). Kişisel geçmiş, kentsel mekânın öznel süreklilik duygusunu değerlendirmektedir (Jorgensen ve Stedman 2001, Lalli 1992). Burada, kişisel geçmiş, insanların yaşadıkları deneyimlerin sembol haline getirilmesi ile

ilişkilidir (Lalli 1992). Bağlılık, bir yere kök salma durumunu tanımlamaktadır (Göregenli 2010). Aşinalık, bir yerdeki gündelik deneyimleri ve eylemleri kapsamaktadır, bu bağlamda özdeşleşmenin bir parçası olarak düşünülmektedir (Lalli 1992). Gelecek, kentin önemini ve insanların kentte kalma isteklerini belirlemektedir (Lalli 1992). Twigger-Ross ve Uzzell (1996), yer kimliği ile ilgili yapmış olduğu araştırmada ise görüşme tekniği kullanarak, katılımcıların yere olan bağlılıklarını, bu bağlılığın nasıl ortaya çıktığını, o yerde yaşamının katılımcıların yaşamalarına nasıl etki ettiğini, kişisel değerlendirmelerini ve o yerde yaşamaktan gurur duyup duymadıklarını tespit etmeye çalışmıştır.

2.7 Bir “Yer” Olarak Tarihi Kent Merkezleri ve Yer Duygusu İlişkisi

Tarihi kent merkezleri, önemli kültürel değerlere sahip, toplumun kolektif hafızası olan ve insanların belleğinde izler taşıyan yerler olarak ifade edilmektedir (Altınçekiç vd. 2014). Tarihi kent merkezleri, yerin kimliğini biçimlendirirken, coğrafi ve toplumsal niteliklerine göre farklılaşmaktadır (Altınçekiç vd. 2014). Bu tür yerler, toplumsal özellikleri ile bulunduğu kente değer katmaktadır. Bu açıdan tarihi kent merkezleri, insanlar üzerindeki yer duygusu varlığı açısından önem taşımaktadır. Doğal, tarihsel ve arkeolojik alanları ile iç içe olan tarihi kent merkezleri, hem geçmişle bağ kurabilen, hem de insanların yer ile ilişkisinin kurulmasına yardımcı olan yerler olduğundan, toplum ve çevre arasındaki etkileşimi desteklemektedir (Prohansky vd. 1983). Bu yerler, mimari, kentsel ve sanatsal özellikleriyle somut; taşıdıkları kimlik, bellek veya anı değerleri ile soyut anlamlara sahiptir (Prohansky vd. 1983). Yer ve insan arasında kurulan bu iletişim biçimi, aidiyetin/bağlılığın, kimliğin ve bağımlılığın oluşmasını sağlayarak yer duygusunu ortaya çıkarmaktadır (Birol vd. 2019).

Pallasmaa’ya (2018) göre, yapılar ve kentler zamanın araçlarıdır ve bu araçlar tarihin geçişini görmeye yardımcı olmaktadır. Zamana bağlı olarak, doğal koşulların ve gereksinimlerin değişmesi, küreselleşme veya teknolojik gelişmelerin artı gibi birtakım faktörler yerleri de değiştirmeye başlamaktadır (Heritage Led Regeneration 2005). Bu süreçte günün şartlarına uyum sağlamak amacıyla ortaya çıkarılan kentsel yenileme çalışmaları, özellikle tarihi kent merkezlerinin hızlı biçimde işlev değiştirmesine, yerin

zamanda algılanabilirliklerinin kaybolmasına sebep olmaktadır (Heritage Led Regeneration 2005).

Bu yerlerin yenileme süreçlerinde hem mekânsal hem de sosyal unsurların bir arada düşünülmesi, yer duygusunun sürekliliğini sağlamaktadır (Heritage Led Regeneration 2005). Bu nedenle yer duygusunun anlaşılması sadece fiziksel çevre ile değil orada yaşayan insanların kendi deneyimlerinin ve gereksinimlerinin anlaşılmasıyla da mümkündür (Prohansky vd. 1983). Tarihi kent merkezlerinde, fiziksel ve sosyal boyutlarda mekânsal ve toplumsal özellikler bir araya gelerek yeri oluşturmaktadır (Prohansky vd. 1983).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

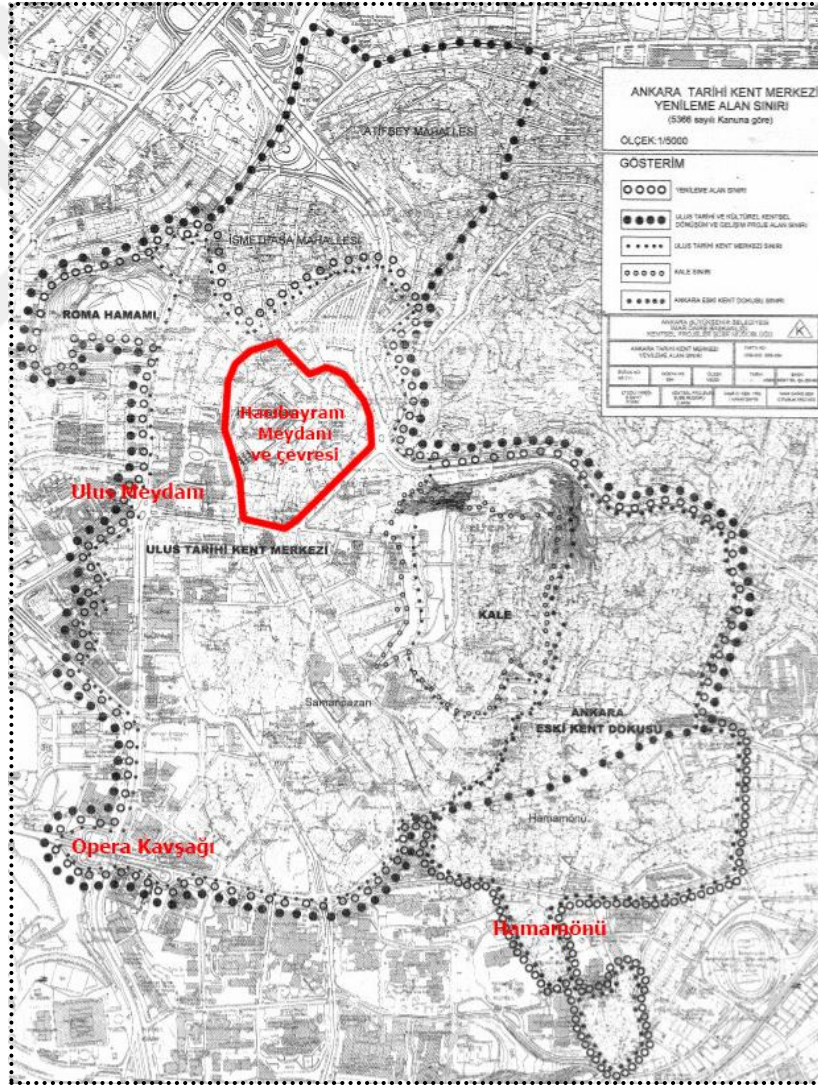
3.1 Materyal

Tezin, birinci (giriş) ve ikinci (kuramsal temeller) bölümleri literatür araştırması çerçevesinde geliştirilmiştir. Araştırmanın materyalini; çeşitli kütüphane, arşiv, resmi daireler ve internet ortamında çalışılacak araştırma alanı ile ilgili taramalar yapılarak, bu güne kadar yayınlanan eserler (kitap, tez, rapor, kongre, makale, sempozyum, web sitesi, ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler, mevzuat, yönetmelik, kanun vb.) oluşturmaktadır. Aynı zamanda, araştırma kapsamında yapılacak olan anket /ölçek ve derinlemesine görüşme formlarının hazırlanma sürecinde alanında uzman kişilerle çeşitli görüşmeler yapılmıştır. Buna ek olarak, Altındağ Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Şehir Plancıları Odası, Peyzaj Mimarları Odası, Mimarlar Odası, Harita Genel Müdürlüğü Arşivi, Salt Araştırma, Hacıbayram Mahallesi Muhtarlığı'ndan temin edilen yazılı ve görsel kaynaklar da araştırmanın materyalini oluşturmaktadır. Başarılı yerlerin sunduğu çevresel özellikler ile ilgili değerlendirmelerde, PPS'nin (*Project for Public Spaces* - Kamusal Mekânlar İçin Projeler) kentsel mekânları, “yer” bağlamında ele alarak hazırladığı kılavuzdan yararlanılmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen verilerin analizinde, Google Earth, SPSS, LISREL, MAXQDA, Photoshop, AutoCAD gibi programlar kullanılmıştır.

Araştırmada, resmî gazeteler, eski gazete ve dergiler, tarihi haritalar, imar planları, seyahatnameler, gezgin ve seyyah notları, hükümet/belediye raporları, fotoğraf arşivleri de incelenmiş, yere yönelik bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Bunun dışında araştırmada nicel (kantitatif) ve nitel (kalitatif) stratejileri içeren karma bir yöntem tasarımı önerildiğinden dolayı, nitel araştırma kapsamında, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gözlem araştırmaları yapılmış, gözlemler günün farklı saatlerinde hafta içinde ve hafta sonunda yapılan fotoğraf çekimleriyle somutlaştırılmıştır. Aynı zamanda derinlemesine görüşmeler için formlar hazırlanmış, görüşmeler esnasında ses kayıt cihazının kullanılmasına karar verilmiştir. Nicel (kantitatif) araştırma kapsamında, anket formları hazırlanmıştır.

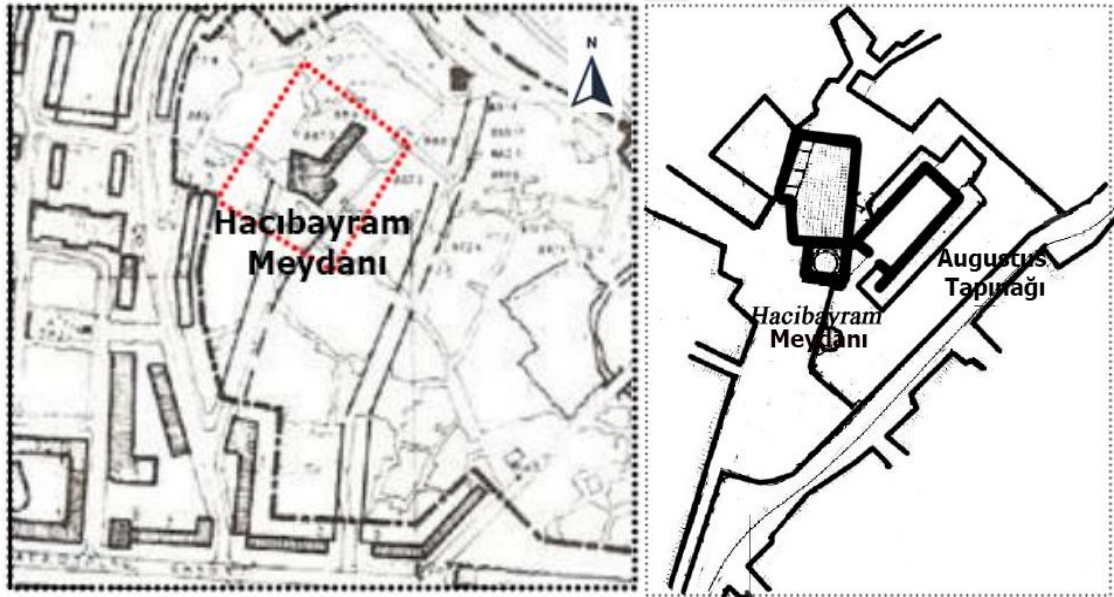
3.1.1 Araştırma alanı

Ulus Tarihi Kent Merkezi, Ankara-Altındağ ilçesinde bulunan kentsel, arkeolojik ve tarihi sit alanlarıyla birçok değere sahip ve Ankara'nın ilk yerleşim bölgesi olarak kabul edilen bir bölgedir (Erkal vd. 2005). Bu yerde, 1980'li yıllara kadar kapsamlı bir koruma-yenileme amaçlı planlama çalışması yapılmamıştır (Erkal vd. 2005). Özellikle, 1980 yılından sonra, "Ankara Eski Kent Dokusu Geçiş Dönemi Koruma ve Geliştirme Planı" kapsamında, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde dönüşüm ve gelişim proje alanları oluşturulmuştur (Cengizkan 2005, Tunçer 2019) (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Ulus Tarihi Kent Merkezi yenileme alanı sınırı ve araştırma alanının kentsel konumu (Ankara Büyükşehir Belediyesi 2008)

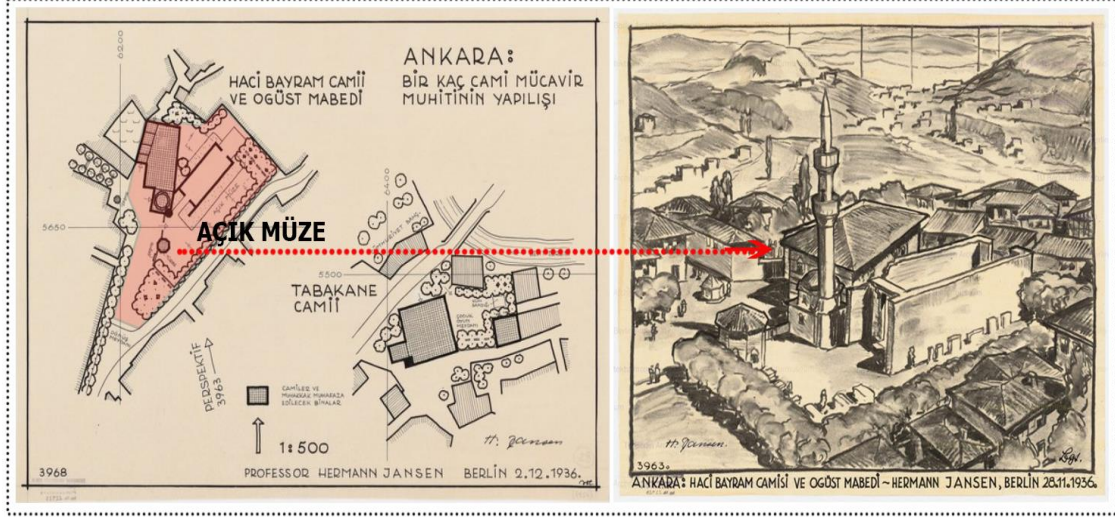
1932 yılında Hermann Jansen Kale’yi çevreleyen bir kent biçimi önermiş, Kale’nin her yerden algılanmasını hedeflemiştir (Cengizkan 2004, Aktüre 2000). Bu dönem, gelişme ve yenilenme sürecinin olduğu bir dönem olmuştur. Özellikle, Jansen’in Eski Ankara’yı korumak istemesiyle, Hacıbayram Meydanı ve çevresini de kapsayan bir “Protokol Sahası” belirlenmiş, günümüze kadar olan koruma sürecinde önemli olarak görülmüştür, çünkü Hacıbayram bir höyük niteliğine sahiptir ve binlerce yıl geriye giden yerleşim bölgesini içermektedir (Tunçer 2019). Ancak, Protokol Sahası’nda koruma çalışmaları gerçekleştirilememiş, bu bölge çeşitli eklentilerle gelişmeye devam etmiştir (Tunçer 2019). Bu durumda, bölge giderek çöküntü bölgesi niteliği kazanmıştır. Buna ek olarak, konut dışı kullanımların artış göstermesi ile gecekondulaşma Kale ve çevresine yayılmıştır (Türkün ve Ulusoy 2006). Bu dönem Hacıbayram Camii, Augustus Tapınağı ve çevresinin korunduğu ancak geri kalan tüm tarihsel yapıların yerine Protokol Sahası içerisinde “Yeni İnşaat” önerildiği bir dönem olmuştur (Kurtar ve Somuncu 2013) (Şekil 3.4).

Şekil 3.4 1932 yılı Jansen Planı’nda Hacıbayram Meydanı ve yakın çevresi (Tunçer 2019)

1936 yılında, Jansen tarafından bazı önemli camilerin çevre düzenleme projeleri hazırlanmıştır (Kurtar ve Somuncu 2013, Tunçer 2019). Bu düzenlemede Hacıbayram Cami’sine bitişik mezarlık korunarak, Augustus Tapınağı’na bitişik bir “Açık Müze”

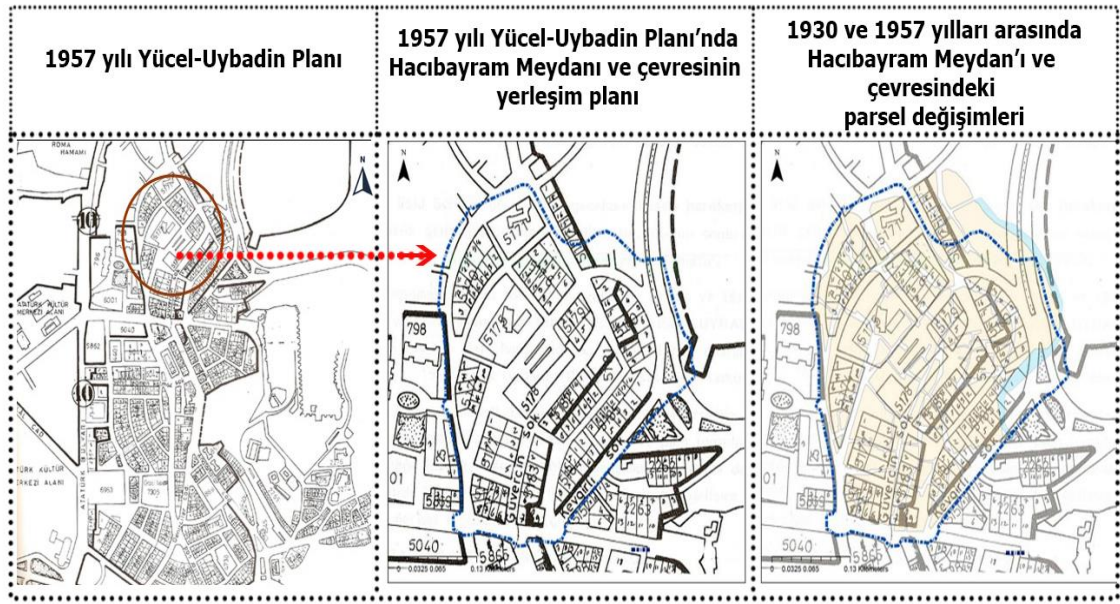
önerilmiştir (Tunçer 2019) (Şekil 3.5). Camiye açılan ve vista veren sokak dokusu korunmuş, araçlar için bir “Dönüş Meydanı” tasarlanmıştır (Tunçer 1998).

Şekil 3.5 1936 yılında Jansen tarafından hazırlanan 1/500 ölçekli Hacıbayram Veli Cami ve Augustus Tapınağı ile Tabakhane Cami düzenleme projesi ve görünüş (Tunçer 2019)

1950’li yıllara kadar Cami önündeki meydanın açılması, Bentderesi’ne yol bağlanması gibi genişletme, yıkım ve temizleme uygulamaları yapılmıştır (Tunçer 2019). Bu döneme kadar hazırlanan bütün planların Hacıbayram Camii ve çevresini açmaya ve tarihi kent dokusunu çok katlı olarak yenilemeye yönelik olduğu görülmektedir (Tunçer 2019). 1957 yılında, Yücel-Uybadin planı kapsamında, kent dokusuna aykırı olarak kat yüksekliklerine onay verilmiş ve apartmanlaşma dönemi başlamıştır (Cengizkan 2005, Tekeli 2003) (Şekil 3.6).

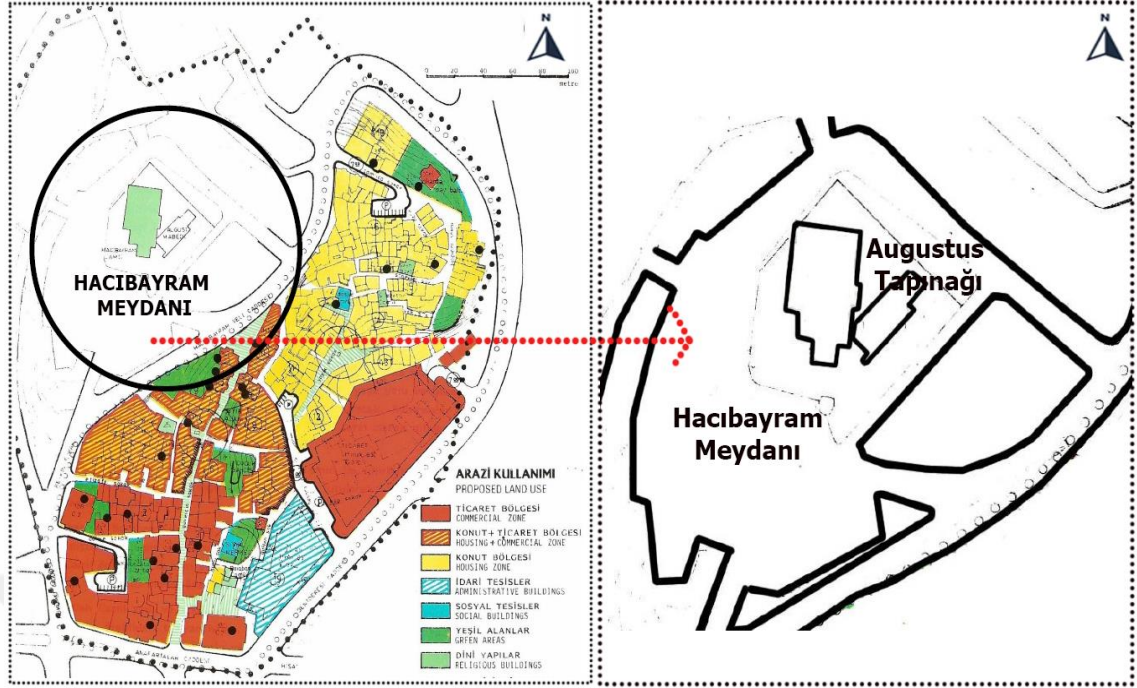
Bu süreç yalnızca ana caddeler boyunca uygulanmış, cadde arkasında kalan tarihi dokulara dokunulmamıştır (Şenyapılı ve Türel 1996). Bunun nedeni, topografyanın eğimli ve mülkiyetin parçalanmış olmasıdır (Şenyapılı ve Türel 1996). İmar uygulamaları bu dönemde ıslah amaçlı olmayıp, yıkıp yeniden yapma yönünde olmuştur. 1964 yılında ilk kez Kültür Bakanlığı tarafından, “tespit ve belgeleme çalışmaları” ile farklı koruma uygulamaları gündeme gelmiştir (Tunçer 2019).

Şekil 3.6 1957 yılı Yücel-Uybadin Planı'nda Hacibayram Meydanı ve çevresi (Tunçer'den (2001) uyarlanmıştır.)

1980 yılında, önemli bir adım olarak “Geçiş Dönemi Koruma Geliştirme Planı” onaylanmış ve SİT sınırları saptanmıştır (Cengizkan 2005, Tunçer 2000). Hacibayram Camii ve çevresi, bu plan doğrultusunda “1.Derece Kentsel Sit Alanı” olarak belirlenmiştir (Tunçer 2019). Bu karar ile Ankara’da koruma alan sınırları ve bu sınırlar içinde yapılacak planlama ve projelendirme işlemleri belirlenmiştir (Cengizkan 2005).

Görüldüğü üzere, 1980’li yıllara kadar Hacibayram Meydanı ve çevresi terk edilme, yenileme, işlev değiştirme, onarmadan kullanma gibi uygulamalarla ihmal edilmiştir. 1983 yılında, İmar Müdürlüğü’ne bağlı olarak koruma geliştirme ve planlama çalışmaları yapılmış, 1985 yılında ise Jansen’den sonra hazırlanan ve ilk koruma imar planı olan “Hacı Bayram II. Çevre Koruma İmar Planı” oluşturulmuştur (Tunçer 2000) (Şekil 3.7).

Şekil 3.7 Hacı Bayram II. Çevre Koruma İmar Planı (Tunçer 1919)

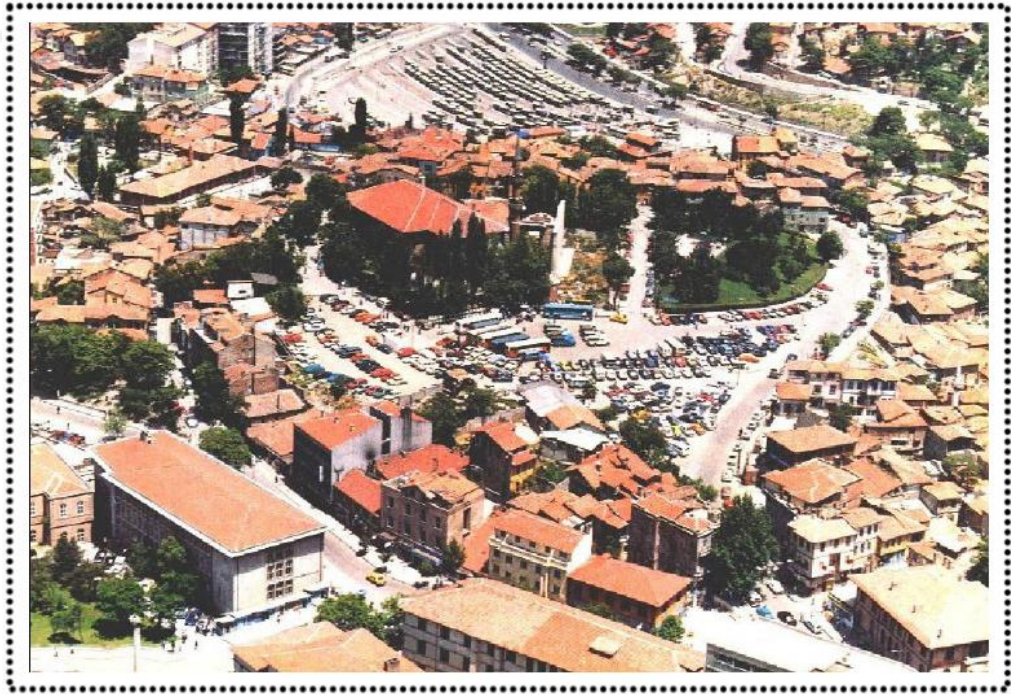
Diğer yönden, Hacıbayram II. Çevre Koruma İmar Planı, 1987-1989 yılları arasında hazırlanan “Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah İmar Planı”ndan dolayı kısmen değişikliğe uğramıştır. İmar Müdürlüğü, “Örnek Ada Düzenlemesi” hazırlayarak, Adliye, Güvercin, Etizafer, Eti, Sevim, Akgün ve Kutlu sokaklarını içeren bir “Cephe Düzenleme Projesi” yapmıştır (Tunçer 2017) (Şekil 3.8).

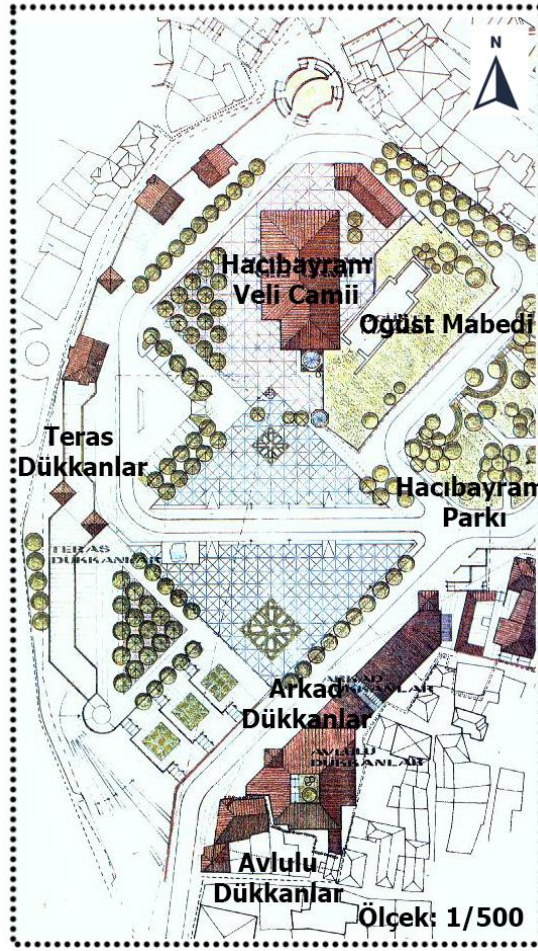
Şekil 3.8 Güvercin Sokak sağlıklaştırma proje alanı (sol) ve Güvercin Sokak'ta gerçekleştirilen cephe düzenleme projeleri (sağ) (Ankara Büyükşehir Belediyesi 2008)

Hacıbayram ve çevresinde, sağlıklılaştırma konusunda ilk kez 1985 yılında kararlar alınmış; “Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu”na bağlı olarak, Boyacılar ve Sarıbağ sokaklarını içeren binaların cephelerinde sağlıklılaştırma uygulamaları gerçekleştirilmiştir (Tunçer 2017). 1986 yılında açılan, “Ulus Tarihi Kent Merkezi Çevre Düzenleme Yarışması” ile geleneksel merkezin yeniden tasarlanması, korunması ve ıslah edilmesi konusu gündeme gelmiştir (Tunçer 2017, Türkün ve Ulusoy 2006).

Meydan düzenlenmesi, yayalaştırma bölgelerinin tasarlanması gibi önerileri içeren ve kısmen uygulanan yarışma projesi, hem ticari merkez fonksiyonunun bölgede yeniden canlandırılması açısından, hem de kültürel mirasa verilen vurgunun bölgeyi ilgi çekici kılması açısından önem taşımaktadır. Hacıbayram Veli Camii ve Augustus Tapınağı’nın yer aldığı, bununla birlikte 1989 yılından önce çoğunlukla otopark olarak kullanılan meydan ile yolu kapsayan bölgenin 1/500 ölçekli Çevre Düzenleme projeleri bu yarışma sonrasında elde edilmiştir (Fidan 2007) (Şekil 3.9, Şekil 3.10).

Şekil 3.9 Çevre düzenleme projesi öncesi Hacıbayram Meydanı ve çevresinin otopark alanı olarak kullanımı (Tunçer 2000)

Şekil 3.10 1/500 ölçekli Hacibayram Meydanı Çevre Düzenleme Projesi (Tunçer 2017)

Yarışmada birinciliği kazanan Raci Bademli (1994) ve ODTÜ ekibi planlama bölgesi içerisinde yalnızca koruma değil, aynı zamanda sağlıklılaştırma ve yenilemeyi içeren alt proje paketlerini barındırdığını ifade etmektedir. 1989-1994 yılları arasında hazırlanarak uygulanan ve ODTÜ Proje Grubu tarafından oluşturulan “Hacibayram Meydanı Çevre Düzenleme Projesi” kapsamında yalnızca teknik değil, aynı zamanda toplumsal boyutun da göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir (Tunçer 2009). Kültürel, sosyal, ekonomik, dini ve diğer kentsel etkinliklerin işlevsel bütünlüğünün sağlanarak yerin bir “Alt Merkez” olarak yaşatılması düşüncesi ile uygun olduğuna karar verilmiştir (Tunçer 2009, Fidan 2007). Diğer yönden uygulama sürecinde, meydanın boyutlandırılmasında meydana gelen sorunlar, bazı önemli tescilli yapıların yok edilmesi, meydana Kitapçılar Çarşısı’nın inşa edilmesi ile önemli görsel kayıpların yaşanmasına neden olmuştur (Cengizkan 2005) (Şekil 3.11).

Şekil 3.11 1990'larda Hacıbayram Meydanı'nda düzenleme çalışmaları ve bu süreçte yıkılan/inşa edilen yapılar (Kulözü'den (2008) uyarlanmıştır.)

2005 yılında, “Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah İmar Planı”nın yürürlükten kalkmasıyla “Ulus Tarihi ve Kültürel, Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı” belirlenmiştir (Gencer 2002). Bu dönemde, ilk kez koruma ve yenileme projelerine uygun uymayan, daha çok kentsel dönüşüm odaklı ele alınan yeni proje bölgeleri tanımlanmıştır. “1/5000 ölçekli Hacıbayram Camii ve Meydanı Özel Proje Alanı” bu bölgelerden biridir (Gencer 2002). Bu proje kapsamında, var olan kentsel doku ile uyuşmayan, ulaşım problemlerine yol açan ve büyük ticaret bölgelerinin oluşturulduğu çarşılar tasarlanmıştır (Tunçer 2019). Bununla birlikte, 22.000 m² kapalı alana sahip 500 araç kapasiteli katlı otopark inşasına başlanmıştır. Bu bölge, tarihi Frig dönemine kadar giden höyüğün bulunduğu alan olmakla birlikte, uzman raporlarına göre alanda önemli bir buluntuya rastlanmadığı belirtilmiştir (Aytekin 2020).

2007 yılında, “Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planı” onaylanmıştır (Fidan 2007, Tunçer 2019). 2008 yılında, Hacıbayram ve çevresinde, özellikle sahipleriyle anlaşarak boşaltılan ev ve işyerlerinin yıkım çalışmaları tamamlanmıştır (Cengizkan 2010). “Hacıbayram Camii Çevre Düzenlemesi” ile eski kitapçılar çarşısı yeniden ele alınarak, üç katlı Hacıbayram Bloğu tasarlanmış, bununla birlikte meydan genişletilerek ağaçlandırılmıştır (Cengizkan 2010). Bu düzenleme projesiyle, meydan daha da küçültülmüştür. Meydanın güney doğusunda “Hacıbayram Veli Sokak” adı ile

ticari mekânların yer aldığı bir sokak oluşturulmuştur (Tunçer 2019). Bu projede en belirgin çalışmalardan biri, tarihi eski Ankara evlerinin rekonstrüksiyonu ve kottan yararlanılarak oluşturulan, yapıların özgünlüğünü yok eden yapılaşmalardır (Tunçer 2013, Şenyapılı 2016) (Şekil 3.12).

Şekil 3.12 Hacıbayram Veli Sokak sağlıklaştırma projesi silüetleri (Ankara Büyükşehir Belediyesi 2008)

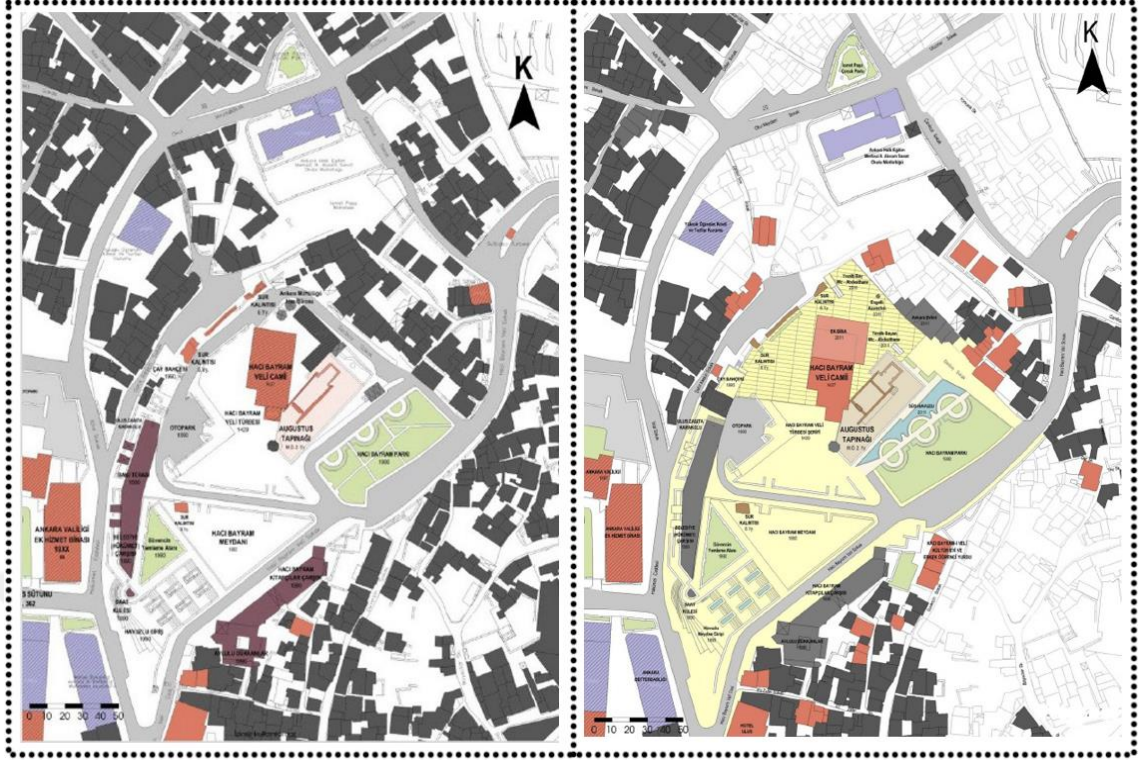
2009 yılında, Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Augustus Tapınağı'nın bulunduğu alanda havuz inşaatına başlanmıştır. Yasal süreçlerden geçerek “Kuru Havuz ve “Süs Havuzu” olarak onaylanan proje, uygulamada tarihsel ve arkeolojik çevreye, bununla birlikte Augustus Tapınağı'na zarar verecek şekilde fiskiyeli havuz olarak inşa edilmiştir. (Şekil 3.13).

Uygulanan havuz, sit alanına ve tapınağa büyük oranda zarar verdiği için, 2020 yılında Danışma Kurulu'nun hazırladığı raporlar sonucunda, fiskiyeli havuz, park ve gül bahçesine dönüştürülmüştür.

Şekil 3.13 Tapınağın yanında yer alan fiskiyeli havuz (üst) (Tunçer 2022) ve havuz kaldırıldıktan sonra yerine dönüştürülen gül bahçesi (alt)

2010 yılında, “Hacıbayram Veli Camii Restorasyon ve Çevre Düzenleme Projesi” kabul edilerek, restorasyon çalışmaları başlatılmıştır (Türkün ve Ulusoy 2006). Ancak, Cami’ye bitişik, Augustus Tapınağı’na cephe veren bir yapılaşma projesi olduğundan ve özgün dokuyu bozduğundan dolayı restorasyon projesi olarak kabul görmemiştir (Tunçer 2019) (Şekil 3.14).

Şekil 3.14 2008 yılı meydan ve çevresi vaziyet planı (sol) ve 2011 yılı meydan ve çevresi vaziyet planı (sağ) (Arkun 2012)

2013 yılında, “Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Projesi” kapsamında yenilenecek olan Kitapçılar Çarşısı geçici olarak oluşturulan konteyner dükkanlara taşınmış, altı ay içinde tamamlanan çarşı aynı yerde hizmet vermeye devam etmiştir (Tunçer 2017) (Şekil 3.15).

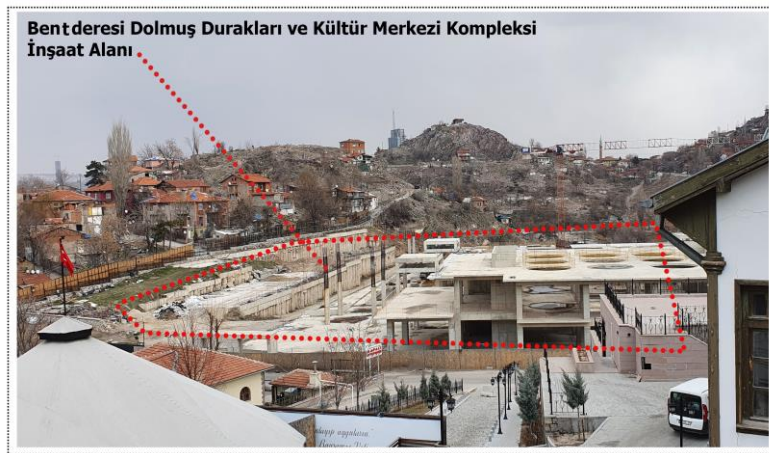
Şekil 3.15 Yenileme sürecinde yıkılan Kitapçılar Çarşısı (sol) (Tunçer 2019) ve günümüzdeki durumu

Bu dönemlerde Bentderesi'ne doğru İsmetpaşa Mahallesi ve çevresinde yeni bir tarihi doku oluşturulmuş, ancak oluşturulan bu dokunun geleneksel özgün doku ne derece uyumlu olduğu tartışılmaktadır (Tunçer 2019, Aytekin 2020). Tunçer'e (2019) göre, yer yer kottan yararlanılarak 5-6 kata çıkılan yapılaşmalar, "yeni tarihi eserler" olarak tanımlanmaktadır (Şekil 3.16).

Şekil 3.16 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde eski Ankara evlerine benzer olarak yeniden inşa edilen yapılar (Tunçer 2019)

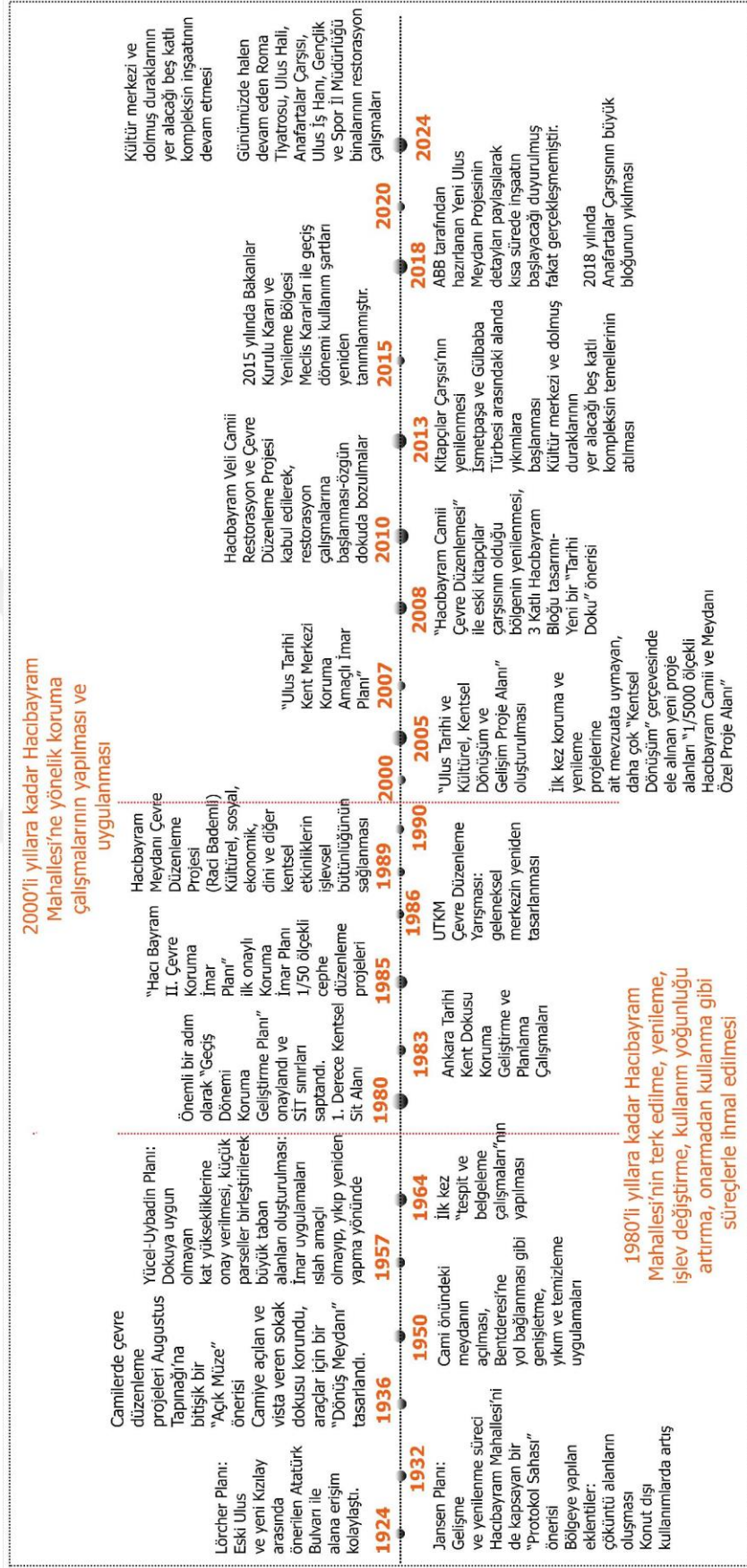
Yine aynı dönemlerde İsmetpaşa Mahallesi ve Gülbaba Türbesi arasındaki bölgede yıkımlara başlanmış ve bu bölgede gerçekleştirilecek kültür merkezi ve dolmuş duraklarının yer alacağı kompleksin temelleri atılmıştır (Tunçer 2019) (Şekil 3.17). Günümüzde bu bölgede yenileme çalışmaları devam etmektedir (Şekil 3.18, Şekil 3.19).

Şekil 3.17 Bentderesi dolmuş durakları ve kültür merkezi inşaat alanı

	1992 yılı (Koruma Planı) ve öncesi	M. Gökçek dönemi (Yenileme Projesi)
	Eski Düzenleme	Yeni Düzenleme
Planlar	1992 	2006
Meydanın Değişimi		
Çarşı/ Dükkanların Yenilenmesi		
Eski Ankara Evleri/ Yeni Tarihi Eserler		
Sokak Dokusunun/ Vistasının Değişimi		
Peyzaj Öğelerinin Değişimi (meydanda sahte öğeler/fiskiyeli havuz)		
Temenos Sur Duvarının Yıkımı		
Katlı Otopark İnşası		

Şekil 3.18 Hacibayram Meydanı ve çevresinde yapılan eski ve yeni düzenlemeler (Tunçer'den (2019) ve Aytekin'den (2020) uyarlanmıştır.)

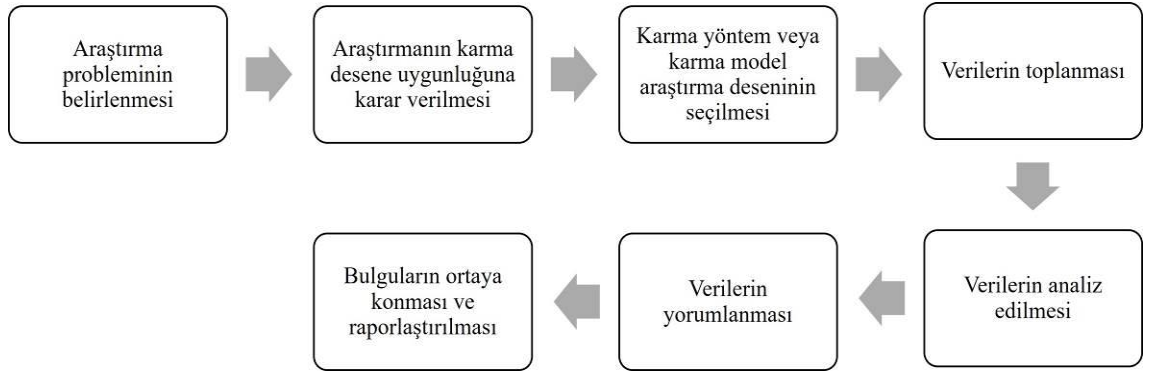
Şekil 3.19 1924 ve 2024 yılları arasında Hacıbayram Meydanı ve çevresinin planlama ve yenileme süreci

3.2 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntem kurgusu, kentsel yenilemeden sonra Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerinin, kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilerek, yer duygusu ile ilişkisini (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) belirlemeye yönelik oluşturulmuştur. Bununla birlikte araştırma, yer duygusunun bu yerdeki zorunlu (yaşayanlar ve çalışanlar) ve gönüllü kullanıcılar (Ankara'nın başka yerlerinden gelen ziyaretçiler-turistler kapsam dışı bırakılmıştır) için ne ifade ettiğinin tespit edilmesi üzerine temellenmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın hipotezleri kapsamında, araştırma tasarımı, veri toplama araç ve teknikleri ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Değerlendirme aşamasında belirlenecek sorun ve potansiyeller ışığında Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer duygusunun korunması ve sürdürülebilmesine yönelik tartışma ve sonuçlar sunulacaktır.

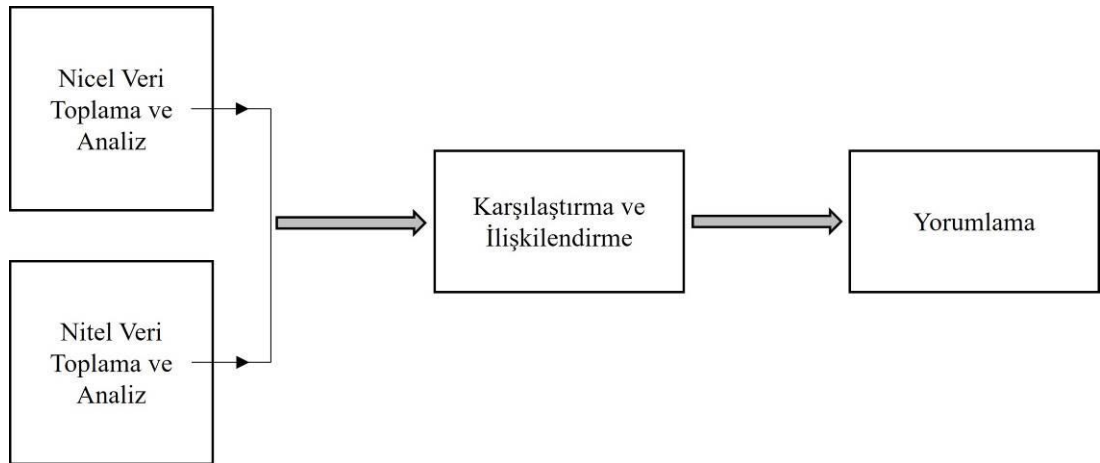
Araştırma, karma yöntem araştırmasına dayanmaktadır. Karma yöntem araştırması, araştırmacının nitel ve nicel yöntemleri kullanarak veri topladığı, analiz ettiği, bulguları bütünlendirdiği bir araştırmadır (Creswell ve Plano Clark 2017). Olgular ve olaylar çok boyutlu bir yapıya sahip olduğundan problemlerin daha iyi anlaşılabilmesi için farklı yöntemlerin bir arada ele alınması gereklidir (Creswell ve Plano Clark 2017). Karma yöntem araştırmasına göre, her olayın hem nitel hem de nicel boyutu bulunmaktadır, bu açıdan gerçeği daha bütüncül ve zengin çerçevede anlayabilmek için her iki boyutun da incelenmesi gerekmektedir. Bu yöntem biçiminde, sadece sayıları kullanarak nicel veya sadece kelimeleri kullanarak nitel analizlerle bulgulara ulaşmak yerine, bu iki tür yöntem yaklaşımı kullanılarak sonuca ulaşmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek 2013). Mason (2006), sosyal deneyimlerin ve gerçeklerin çok boyutlu olduğunu, bu açıdan bunların tek bir boyutta ele alınması halinde ortaya çıkan algının eksik olacağını ifade etmektedir.

Johnson ve Onwuegbuzie (2004), karma yöntem araştırmalarında genel olarak izlenen aşamaları şu şekilde vurgulamıştır (Şekil 3.20):

Şekil 3.20 Karma yöntem araştırmalarında genel olarak izlenen aşamalar (Johnson ve Onwuegbuzie 2004)

Karma yöntem araştırması, araştırma sorularına farklı desenler aracılığıyla yardımcı olmaktadır (Creswell ve Plano Clark 2017). Bu araştırmada, eş zamanlı desenin kullanılmasına karar verilmiştir. Eş zamanlı desen, nitel ve nicel verilerin “eş zamanlı olarak toplandığı, bilgilerin ayrı ayrı analiz edildiği ve daha sonra verilerin bir araya getirilerek iki veri türünün ilişkilendirildiği bir desen türüdür” (Yıldırım ve Şimşek 2013, Creswell ve Plano Clark 2017). Bu desen türünün kullanılmasının nedeni, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden toplanan verilerin farklı türde bilgiler sağlayarak birbirini tamamlaması, desteklemesi ve bütüncül bir anlayış geliştirilmesidir (Şekil 3.21).

Şekil 3.21 Eş zamanlı desen (Creswell ve Plano Clark 2017)

3.2.1 Araştırma tasarımının geliştirilmesi

➤ **Nitel araştırma tasarımının oluşturulması:** İlk olarak, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşayanların/çalışanların (zorunlu kullanıcılar) ve Ankara'nın başka yerlerinden gelen ziyaretçilerin (gönüllü kullanıcılar), yerin çevresel özellikleri ile ilgili içsel deneyimleri ortaya çıkarılmış, bu kapsamda kullanıcıların yaşam tecrübelerinden, gündelik hayat tarzlarından, algılarından yararlanarak, kullanıcıların yeri kullanım tercihlerine, yerin çevresel niteliklerine, kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliğinin tespit edilmesine yönelik bilgiler edinilmiştir. **Nitel araştırma tasarımı için belirlenen aşamalar şu şekildedir;**

- I. AŞAMA:** Katılımcıların demografik bilgileri (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek), Hacıbayram Meydanı ve çevresinde hangi etkinlikleri gerçekleştirdikleri sorularak, kullanıcıların yere yönelik tercih düzeyleri belirlenmiştir.
- II. AŞAMA:** Katılımcılara Hacıbayram Meydanı ve çevresinin “kaliteli bir yer” olarak değerlendirilip değerlendirilmediğine ilişkin bir soru sorularak, bugünün Hacıbayram Meydanı'nın çevresel özelliklerine yönelik görüşler ortaya çıkarılmıştır.
- III.AŞAMA:** Katılımcılara yer duygusunun değerlendirilmesinde etkin olan yer bağlılığı/aidiyet ile ilişkili sorular sorularak, kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik hisleri, yere bağlı olup olmadıkları, yere bağlı hissediyorlarsa bunun nedenleri, katılımcılar için yerin önemi, bu yerin duygusal bağ kurdukları bir yer olup olmadığı ortaya çıkarılmıştır.
- IV.AŞAMA:** Katılımcılara yer duygusunun değerlendirilmesinde etkin olan yer bağımlılığı ile ilişkili sorular sorularak, Hacıbayram Meydan ve çevresinin çeşitli müdahaleler (rant talepleri, imar planları vb.) sonucu değişen fiziksel niteliklerinin, yerin amaçlanan kullanımlarına ne kadar iyi hizmet ettiği,

kullanıcıların Hacıbayram Meydan'ı ve çevresinde ihtiyaçlarının tam olarak karşılanıp karşılanmadığı, kullanıcıların imkânları olsa Hacıbayram Meydanı ve çevresinde neyi/neleri değiştirmek isteyecekleri, bu yeri kıyaslayabilecekleri bir mekân olup olmadığı sorulmuştur.

V. AŞAMA: Katılımcılara yer duygusunun değerlendirilmesinde etkin olan yer kimliği ile ilişkili sorular sorularak, Hacıbayram Meydanı ve çevresine özgü niteliklerin kullanıcıların kişisel kimliği üzerinde ne gibi etkilerinin olduğu ortaya çıkarılmıştır.

VI. AŞAMA: Son olarak, nitel araştırma yönteminin tüm aşamalarından elde edilen bulguların genel bir değerlendirilmesi yapılarak, yenileme süreci sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sahip olduğu çevresel özelliklerin, katılımcılar üzerindeki yer duygusunu (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) ne yönde etkilediği ve aralarındaki ilişki ortaya konmuştur.

➤ **Nicel araştırma tasarımının oluşturulması:** Araştırmanın ikinci bölümü olan nicel araştırma tasarımı ile Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşayanların/çalışanların (zorunlu kullanıcılar) ve Ankara'nın farklı yerlerinden gelen ziyaretçilerin (gönüllü kullanıcılar) yeri kullanım tercihleri, yer duygusunun oluşmasında, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin ne derece kaliteli bir yer olduğu tespit edilmiş, bununla bağlantılı olarak kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği ölçülmüş, yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sunduğu çevresel özellikler ve yer duygusu arasındaki ilişki ortaya çıkarılmıştır. Bu kapsamda, kullanıcılara yönelik bir anket/ölçek geliştirme çalışması yapılarak, bu hedefler değerlendirilmiştir. **Nicel araştırma tasarımı için belirlenen aşamalar şu şekildedir;**

I. AŞAMA: Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik oluşturulan “Çevresel Özellikler Ölçeği” geliştirilmiş, ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizleri (Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri) yapılmıştır.

II. AŞAMA: Geçerlik ve güvenirlikleri alınan anket/ölçek çalışmasının, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde zorunlu ve gönüllü kullanıcılara uygulanmış ve kesin veriler toplanmıştır.

III. AŞAMA: Anket/ölçek verilerinin analizi yapılmıştır. Bu kapsamda incelenen başlıklar şu şekilde belirlenmiştir:

✓ **Demografik bilgilerin değerlendirilmesi ve kullanım tercihlerinin belirlenmesi:** Bugünkü Hacıbayram Meydanı ve çevresini kullanan zorunlu ve gönüllü kullanıcıların sosyo-demografik özellikleri, yeri ne kadar sıklıkla kullandıkları, yeri kullanım süreleri ve tercih düzeyleri belirlenmiştir.

✓ **Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özellikler alt boyutlarının (konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler, sosyalleşme) değerlendirilmesi:** Yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin geçirmiş olduğu değişimlerin yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliğini ne yönde etkilediği, bununla birlikte yer duygusunun yaratılmasında yerin ne derece kaliteli bir yer olduğu tespit edilmiştir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinin fiziksel ve sosyal yapısına yönelik bilgiler edinmek ve anket sorularını oluşturmak için yeri bilen, tanıyan, yenileme sürecinde görev almış uzman kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu aşamada yanıtlanmaya çalışılan soru şu şekilde belirlenmiştir:

○ *Hacıbayram Meydanı ve çevresinin yenileme süreci sonrası kullanıcılara sunduğu konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler ve sosyalleşme boyutları kentsel mekânda nasıl farklılaşmaktadır?*

✓ **Kullanıcılar üzerindeki yer duygusu alt boyutlarının (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) değerlendirilmesi:** Yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sunduğu çevresel özellikler kapsamında, kullanıcıların araştırma alanına yönelik oluşturduğu yer duygusu (yer bağlılığı, yer

bağımlılığı, yer kimliği) ölçülmüştür. Bu aşamanın sonunda elde edilen bulgularla, Hacıbayram Meydanı ve çevresini kullanan zorunlu ve gönüllü kullanıcılar üzerindeki yer bağılılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında ölçülmesi istenen yerin sunduğu olanakların, kullanıcıların (yaşayanlar, çalışanlar ve ziyaretçiler) yer duygusuna olan etkilerini araştırmak olduğundan, bu aşamada yanıtlanmaya çalışılan sorular şu şekilde belirlenmiştir:

○ *Araştırma alanı kullanıcıları üzerinde “yer bağılılığı” var mıdır, varsa kullanıcılar üzerindeki yer bağılılığı (duygusal bağıllık)” nasıldır?*

○ *Araştırma alanı kullanıcıları üzerinde” yer bağımlılığı” var mıdır, varsa kullanıcılar üzerindeki yer bağımlılığı (işlevsel/fonksiyonel bağıllık) nasıldır?*

○ *Araştırma alanı kullanıcıları “yer kimliğine” sahip midir, sahiplerse kullanıcılar üzerindeki yer kimliği (duygusal ve sembolik bağıllık) nasıldır?*

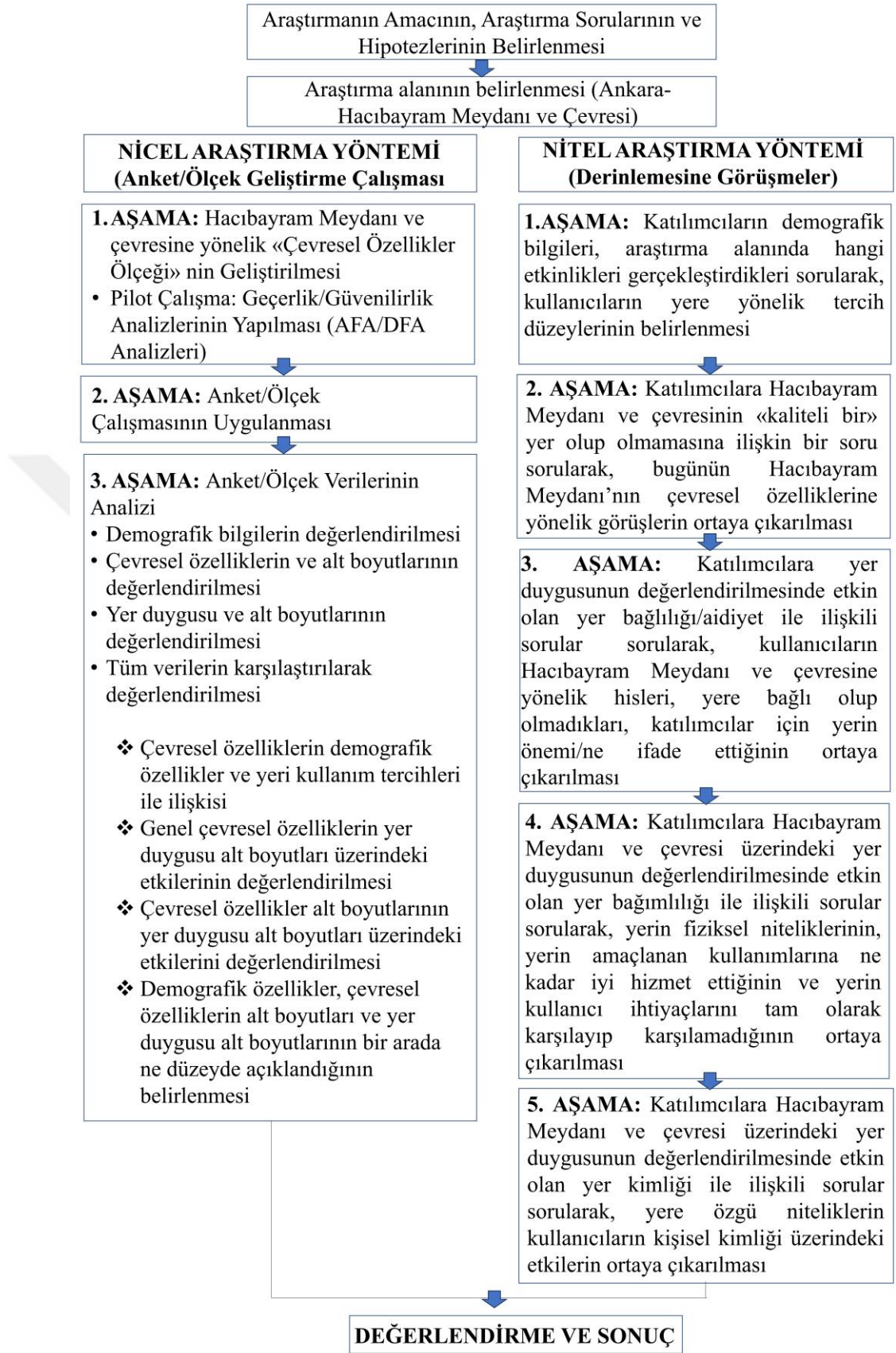
✓ ***Tüm aşamalardan elde edilen verilerin değerlendirilmesi:*** Burada amaç, önceki aşamalardan elde edilen verilerin karşılaştırılarak hipotezlerin sınanmasıdır. Bu kapsamda, çevresel özelliklerin demografik özellikler ve yeri kullanım tercihleri ile ilişkisi incelenmiş; çevresel özelliklerin yer duygusu alt boyutları üzerindeki etkileri değerlendirilmiş; çevresel özellikler alt boyutlarının yer duygusu alt boyutları üzerindeki etkileri belirlenmiş; demografik özellikler, çevresel özelliklerin alt boyutları ve yer duygusunun alt boyutlarının bir arada ne düzeyde açıklandığı tespit edilmiştir. Bu aşamada yanıtlanmaya çalışılan sorular şu şekilde belirlenmiştir:

○ *Yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sunduğu çevresel özellikler ile yer duygusu kapsamında ele alınan yer bağılılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği arasında doğrusal bir ilişki var mıdır?*

- *Kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresini ziyaret etme sıklıkları ve ziyaret etme süreleri arttıkça, kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği de artış gösterir mi?*

➤ **Nicel ve nitel araştırma tasarımdan elde edilen bulgulara yönelik olarak tartışma ve sonuçların raporlanması**

Bu aşamada ise, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinden elde edilen bulguların, yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sahip olduğu çevresel özelliklerin, kullanıcılar üzerindeki yer duygusunu (yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği) ne yönde etkilediği değerlendirilerek, aralarındaki ilişki ortaya çıkarılmıştır. Buna yönelik tartışma ve sonuçlar belirlenmiştir (Şekil 3.22).

Şekil 3.22 Araştırma tasarımı

3.2.2 Veri toplama araç ve teknikleri

Yenileme alanı olan Hacıbayram Meydanı ve Çevresi’ni değerlendirme sürecinde, nitel (kalitatif) ve nicel (kantitatif) araştırma stratejileri bir arada (karma metodoloji tasarımı) (Groat ve Wang 2002) kullanılmıştır. Nitel araştırma çerçevesinde, derinlemesine görüşmelerin, gözlem, literatür ve arşiv çalışmaları yapılmıştır. Nicel araştırma çerçevesinde, anket/ölçek geliştirme çalışmasından faydalanılmıştır.

3.2.2.1 Derinlemesine görüşmeler

Araştırmada yere yönelik yapılan derinlemesine görüşmelerden yararlanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan ve etnografik çalışmanın bir parçasını oluşturan derinlemesine görüşme tekniği, bir araştırma tasarımıyla belirlenen, sistematik biçimde gerçekleştirilen, görüşme sürecine bağlı olarak katılımcılara açık uçlu, yapılandırılmış veya yarı-yapılandırılmış sorular sorularak, katılımcılarla yüz yüze olarak gerçekleştirilen bir veri toplama tekniği olarak tanımlanmaktadır (Yüksel 2020). Buna ek olarak, derinlemesine görüşme tekniği, kolaylıkla ölçülemeyen değişkenlerin ortaya çıkarılması amacıyla kullanılmaktadır (Creswell 2013). Bu kapsamda, araştırmacılar insanların yükledikleri anlamları öğrenmek için sorular sormaktadırlar (Patton 2018). Çalışmada, “yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği”nin kullanılmasına karar verilmiştir. Böylece, görüşme sürecinde, hem konu ile ilgili hazırlanan sorulara sadık kalınmış, hem de katılımcılardan bu sorularla ilgili daha detaylı bilgiler almak için ek sorular sorulmuştur.

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesi: Nitel araştırma yöntemlerinde, örneklem grubunun belirlenmesi, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini etkilediğinden dolayı önem arz etmektedir (Mertens 2014). Araştırmada, derinlemesine görüşme yapılacak katılımcılar, amaçlı örneklem yönteminden ölçüt örnekleme kullanılarak belirlenmiştir. Patton’a (2018) göre, amaçlı örneklem yöntemi, araştırmanın amacına yönelik daha derin bir araştırma yapılmasına imkân tanımaktadır. Ölçüt örnekleme, “araştırmacı tarafından belirlenmiş ölçütleri karşılayan” katılımcıları dahil etmektedir (Yıldırım ve Şimşek 2013). Buna göre, araştırmada, **görüşme yapılacak hedef grup;**

Hacıbayram Meydanı ve Çevresi'nde yaşayanlar, çalışanlar ve Ankara'nın başka yerlerinden gelen ziyaretçiler olarak belirlenmiştir. Derinlemesine görüşme yapılacak katılımcılar, yere yönelik bilgi sahibi olan, uzun yıllar o yerde vakit geçirmiş veya geçirmekte olan kişileri de kapsayacağından, **gönüllülere 18 yaş üstü sağlıklı yetişkinlerin yanı sıra “65 yaş üstü bireyler”** de dahil edilmiştir. Böylece, yerin geçmişine dayalı bilgiler edinilebilmesi düşünülmüştür. Bununla birlikte, katılımcılara, yeri iyi bilen tanıdıkları olup olmadıkları sorulmuş ve kartopu örnekleme tekniği ile örneklem sayısı genişletilmiştir. Diğer yönden, araştırmada, kullanılacak olan veri toplama aracına yeterli düzeyde cevap vermeyen ve görüşme sırasında ayrılmak istediğini belirten gönüllüler araştırmaya dahil edilmemiştir. Görüşme yapılacak kişilere yalnızca kendi deneyimleri değil, bununla birlikte büyüklerinden duydukları da sorulmuştur, böylece geçmiş dönemlere ilişkin veriler de ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Yapılan araştırmada önemli olan bir diğer konu **katılımcıların sayısıdır**. Nitel araştırmalarda, katılımcı sayısının belirlenmesinde zaman, bütçe, sınırlılık gibi unsurların yanı sıra, katılımcı grubunun homojenliği de göz önünde bulundurulmaktadır. Patton'a (2018) göre, katılımcı sayısının belirlenmesinde mutlak bir kural bulunmamaktadır ve katılımcı sayısının “araştırmanın amacına ve araştırmada erişilmek istenen verilere göre” değişiklik gösterebilmektedir. Ancak “veri doygunluğu ve yeterliliği” bir kriter olarak alınabilmektedir (Creswell 2013). Creswell'e (2013) göre, derinlemesine görüşmelerde verilerin tekrar etmeye başlaması ile veri doygunluğunun sağlandığı kabul edilmektedir. Hennink ve Kaiser (2022), nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğü yeterliliğinin belirlenmesinde, “doygunluk ilkesinin” yol gösterici olduğunu, “derinlemesine görüşme çalışmalarında genellikle 9 ila 17 kişi, odak grup çalışmalarında ise 4 ila 8 kişi aralığında” doygunluğa ve örneklem büyüklüğüne erişilebileceğini belirtmektedir. Başka bir çalışmada ise, “kod doygunluğu ve anlam doygunluğu” kavramlarından bahsedilerek, özellikle anlam doygunluğuna ulaşmak için “16 ila 24 görüşmenin” gerçekleştirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır (Hennink ve Kaiser 2022).

Araştırmada, katılımcı sayısının belirlenmesi sürecinde bu kriterlere dikkat edilmiş, yeni kodların oluşmadığı ve görüşmelerin birbirini tekrar etmeye başladığı noktada derinlemesine görüşmeler sonlandırılmıştır. Araştırma kapsamında ulaşılabilen **24 gönüllü katılımcı** ile görüşmeler, hafta sonları bir gün, katılımcıların yeri yoğun olarak kullandığı 12:00-14:00 zaman aralığında yapılmıştır. Hafta içleri iki gün bu görüşmelere devam edilmiş olup, 10:00-14:00 ve 14:00-18:00 olarak iki farklı zaman aralığında gerçekleştirilmiştir. Bu zaman aralıklarının seçilmesinin nedeni, Hacıbayram Meydanı ve çevresini kullanan kullanıcı grupların (örn. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşayanların veya Ankara'nın başka yerlerinden gelen ziyaretçilerin) günlere veya zamana bağlı olarak değişkenlik gösterebilmesidir. Farklı zaman aralıkları seçilerek, farklı kullanıcı gruplarına ulaşılabilmesi hedeflenmiştir.

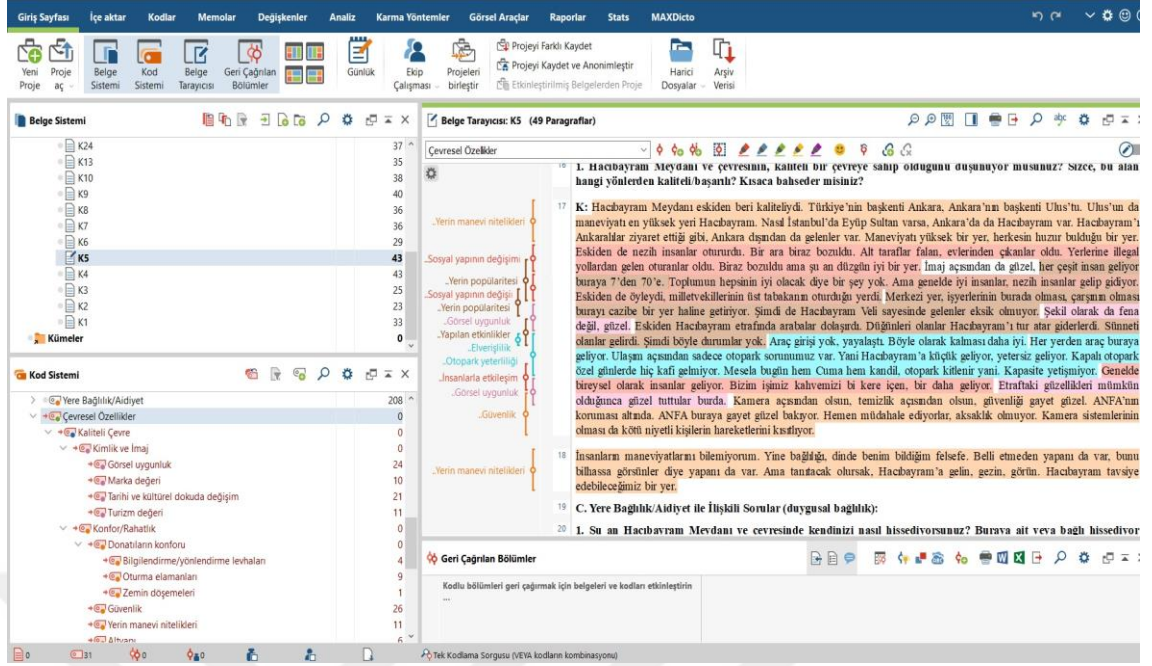
Veri toplama süreci: Derinlemesine görüşmelerden elde edilecek verilerle, anket çalışmasında elde edilen verilerin desteklenmesi hedeflenmiştir. Görüşme sorularının belirlenmesi kapsamında, yerin yenileme sürecinde görev alan veya yenileme sürecini bilen uzman kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Araştırma konusu disiplinler arası bir konuyu içerdiğinden dolayı, kullanıcıların soruları daha iyi anlamaları amacıyla çevresel psikoloji alanında ve kent sosyolojisi alanında uzman kişilerden yardım alınmıştır. Derinlemesine görüşme formu, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yer alan sorular, katılımcıların demografik özelliklerini ve yeri kullanım tercihlerini anlamaya yönelik oluşturulmuştur. İkinci bölümde yer alan sorular, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerini ortaya çıkarmaya yöneliktir. Üçüncü bölümde, katılımcılara yere duyulan bağlılık/aidiyet ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Dördüncü bölümde, katılımcılara yere duyulan bağımlılık ile ilgili sorular sorulurken, beşinci bölüm ise katılımcılar üzerindeki yer kimliğini anlamaya yönelik soruları içermektedir.

Görüşme yapabilmek için Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Alt Etik Kurulu'na başvurulmuş ve 09.01.2023 toplantı tarihli, 01 toplantı sayılı, 02 karar sayılı (56786525-050.04.04-791473) raporda araştırmanın etik olarak uygun olduğuna karar verilmiş olup 16.01.2023 tarihinde karar araştırmacıya bildirilmiştir. Ardından, katılımcıların yaşam deneyimleri hakkında bilgi sahibi olmak olabilmek amacıyla, hazırlanmış olan görüşme formunun anlaşılabilirliği, soru listesinin katılımcılarla uyumu, formun kullanışlılığı ve

işlerliğinin sınanması için 3 katılımcı ile pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma sonrası, tam olarak anlaşılmayan sorular görüşme formundan çıkarılmıştır. Derinlemesine görüşmeler, “**2023 yılı Ocak-Nisan ayları arasında**” **yüz yüze olarak**, Hacıbayram Meydanı’nda ve yakın çevresinde, gerektiğinde, çalışanların iş yerlerinde yapılmıştır. Görüşmeler ortalama 45 dakika sürmüştür.

Görüşmelerden önce, katılımcılar araştırmanın amacı hakkında detaylı olarak bilgilendirilmiş, böylece katılımcıların konuya yönelik olarak ilgilerinin artması sağlanmıştır. Aynı zamanda, görüşmelere başlamadan önce, katılımcılardan izin istenerek, görüşmeler ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. Bu kapsamda, katılımcılara görüşmelerin kaydedileceği, katılımcıların isimlerinin, bütün bilgi ve görüşlerinin danışman ve araştırmacı arasında gizli tutulacağı ve araştırma dışında elde edilen bulguların kullanılmayacağı hakkında bilgiler verilmiştir.

Veri analizi süreci: Analiz sürecine başlamadan önce, ses kayıt cihazı ile alınan kayıtlar dikkatli bir şekilde incelenmiş, veriler çözümlenerek yapılacak kodlamalar için bir ön fikir edinilmiştir. Böylece, her bir okumada kodların ve alt kodların neler olabileceğine ilişkin fıkırsel bir altyapı oluşturulmuştur. Çözümlenen verilerin, Word programı üzerinde dokümantasyonu yapılmıştır. Word programında dokümantasyonu yapılan verilerin üzerinde hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Ardından, her katılımcı için ayrı ayrı hazırlanan dosyalar “MAXQDA 20.4.0” nitel analiz programına yüklenmiştir. MAXQDA programı, metinleri sistematik olarak değerlendirmeye ve yorumlamaya yardımcı olan bir yazılımdır (Creswell 2013). Bu programda, hiyerarşik bir kod sistemi kullanılmaktadır ve görsel haritalama özelliğine sahiptir (Creswell 2013). Araştırmada, görüşme verilerinin sistematik olarak analiz edilmesi, bununla birlikte analize tabi tutulan veri setinin geniş olmasından dolayı MAXQDA programı kullanılmıştır (Şekil 3.23). Böylece, kodlama ve çözümlemede bazı verilerin kaybolması veya bazı ilişkilerin kurulamaması gibi problemlerin önüne geçilmiştir.

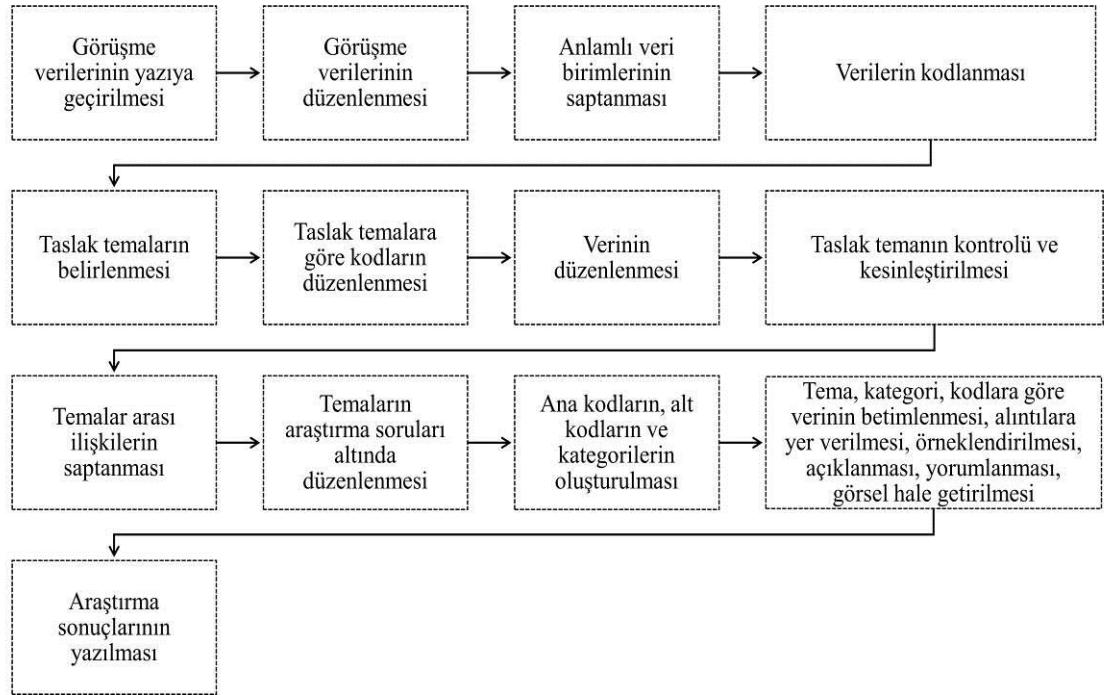

Şekil 3.23 MAXQDA programından bir pencere

Nitel araştırmanın analiz edilmesi sürecinde, “betimsel analiz ve içerik analizi tekniğinden” yararlanılmıştır. Betimsel analizde, katılımcıların görüşlerini yansıtan doğrudan alıntılara sık sık yer verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek 2013). Betimsel analizde veriler, belirlenen temalar altına yerleştirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek 2013). Bu analizde önceden belirlenmiş bir çerçeveye bağlı şekilde nitel verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamaları bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2013). Bu çalışmada, görüşme soruları bu anlayışla hazırlanmış, veri analizi süreci kavramsal çerçeveye göre belirlenen temalar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, içerik analizi ile kavramların ve ilişkilerin daha iyi açıklanması hedeflenmiştir. Bu nedenle, bir temanın altında birleşen kategorilerin, kodların ve alt kodların daha net bir şekilde ortaya çıkması sağlanmıştır. Bruce ve Howard’a (2016) göre, içerik analizi süreci, genel anlamda dört aşamaya dayanmaktadır. Öncelikle, görüşmelerden elde edilen veriler metin haline getirilmektedir. Ardından, verilerin kodlanması yapılmaktadır (Kvale 1994, Silverman 2016). Bu aşamada, toplanan veriler incelenir ve anlamlı bölümler oluşturulmaya çalışılır (Kvale 1994, Silverman 2016). Kendi içinde anlamlı olması amaçlanan her bölüme isim verilir ve verilen bu isimler kelime, cümle veya söz öbeği olarak belirlenebilir (Strauss ve Corbin 1990). Burada veri içinde en çok tekrar eden isimlerin seçilmesi önemlidir (Strauss ve Corbin 1990).

Veriler kodlandıktan sonra, kategori ve temaların bulunması gerekmektedir. İlk olarak ortaya çıkarılan kodlar birleştirilir ve aralarındaki ortak özellikler bulunur (Strauss ve Corbin 1990). Bu grupta sayesinde kodlar kategorilere ayrılır. Aynı türden kategoriler temaları meydana getirmektedir (Baltacı 2019). Daha sonra, veriler kodlara, kategorilere ve temalara göre düzenlenmektedir. Veriler sistematik olarak düzenlendikten sonra, araştırmacı bulgulara erişmektedir (Baltacı, 2019).

Verilerin kodlanması, içerik analizinin en önemli aşamasını oluşturmaktadır. Bu aşamada, araştırmacı, elde ettiği bilgileri detaylı biçimde inceleyerek, anlamlı bölümlere ayırmaya çalışmakta ve her bölümün kavramsal olarak ne anlama geldiğini ifade etmektedir (Yıldırım ve Şimşek 2013). Straus ve Corbin (1990), üç tür kodlama yaklaşımından bahsetmektedir. Bunlar, daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama, verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama ve genel bir çerçeve içerisinde yapılan kodlamadır (Straus ve Corbin 1990). Bu araştırmada, “genel bir çerçeve içerisinde yapılan kodlama biçimi” kullanılmıştır. Bu kodlama biçimine göre, verilerin analizinden önce genel bir kavramsal yapı oluşturulmakta ve bu yapıya göre kodlamalar yapılmaktadır. Bununla birlikte, ortaya çıkan yeni kodlar da kod listesine eklenerek analize devam edilmektedir. Böylece, bir taraftan kod listesi genişletilirken, bir taraftan da tümevarımcı bir analiz gerçekleştirilmiş olur. Araştırmada belirlenen kodlar, ön araştırmalar neticesinde kabaca belirlenen kodlarla ilişkilendirilmiş ve kodlamanın son hali oluşturulmuştur. Kodlamalar sırasında herhangi bir düzeltme yapılmamıştır. Oluşturulan kod sistemi, tema, kategori, ana kod, alt kod şeklinde gerçekleştirilmiştir. Temaların belirlenmesinde, katılımcıların yanıtları dikkate alınmış, verilen cevaplara içerik analizi uygulanmıştır. Temalar, araştırma amacına yönelik belirlenen araştırma sorularını kapsarken, kategoriler, ana kodlar ve alt kodlar araştırma sorularına gelen yanıtların içerik analizine tabi tutulması sonucu belirlenmiştir. MAXQDA 2020 analiz aracına, 24 katılımcının dosyaları ayrı ayrı yüklenmiş ve araştırma sorularına yönelik olarak 4 tema başlığı oluşturulmuştur. Bunlar, çevresel özellikler, yere bağlılık/aidiyet, yere bağımlılık ve yer kimliği olarak belirlenmiştir. İçerik analizinin son aşamasında, bulgular yorumlanmış ve sonuçlar ortaya konmuştur (Şekil 3.24).

Şekil 3.24 Nitel araştırma analizinde uygulanan kodlama süreci (Straus ve Corbin 1990)

Bulgular bölümünde, sonuçlar birden fazla şekilde görselleştirilerek sunulmuştur. Nitel analiz sürecinde, frekans tabloları, kod-alt kod frekans grafikleri, tek vaka modellemesi, iki vaka modellemesi, kod matris tarayıcısı (yoğunluk matrisi), kod bulutu kullanılmıştır. Frekans tabloları, kodların kaç katılımcı tarafından ifade edildiğini göstermektedir. Kod alt kod belge temelli frekans grafikleri, bir kodun alt kodları ile birlikte katılımcı sayılarını ifade etmektedir. Buna ek olarak, tek vaka modellemesi kullanılmış olup, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yapılan görüşmeler ayrı ayrı analiz edilmiş ve incelenen kodlara yönelik olarak katılımcıların görüşleri belirtilmiştir. Bununla birlikte, araştırmada doğrudan alıntılara da yer verilmiştir. İki vaka modellemesi, zorunlu ve gönüllü kullanıcıların hangi kodlarda ortak görüş bildirdiği ve bu kodların hangi yoğunlukta olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. Kod matris (yoğunluk matrisi) tablolarında, her bir satır ve sütunda bulunan simgeler o alanda bulunan kodlu bölüm sayısının yoğunluğunu göstermektedir. Bu tablolar, görüşlerin ifade edilmediği veya varsa ne sıklıkla belirtildiğini ifade etmektedir. Belge grupları arasında kodlu bölüm sonuçlarını içeren tablolarda, renkli noktacık gösterimi yerine ısı haritası ve sayılar gösterilmiştir. Kod matris taraması kapsamında, sayılar veya simgeler her bir alt kod altında anlam taşımaktadır. Buna ek olarak, bazı sorular

kapsamında, kod bulutu analizi kullanılmış, derinlemesine görüşmelerde en fazla bahsi geçen kodların görsel büyüklükleri gösterilmiştir. Bu büyüklükler, görüşmelerde kodların kaç kez ifade edildiği hakkında bilgi vermektedir.

Geçerlik-güvenirlik: Araştırmada üzerinde durulan önemli konulardan biri de geçerlik ve güvenirliktir. Nitel araştırma yönteminde geçerlik ve güvenirlik belli şartlar esas alınarak sağlanmaktadır. Guba ve Lincoln'a (1982) göre, inanılrlık, aktarılabilirlik, güvenilebilirlik ve onaylanabilirlik şartları sağlandığında geçerlik ve güvenirlik pozitif yönde etkilenmektedir. İnanılrlık ve aktarılabilirlik şartlarının sağlanmasında yapılan kodlama ve analizlerin, MAXQDA, NVivo vb. bilgisayar yazılımları kullanılarak gerçekleştirilmesi tavsiye edilmektedir (Whittemore vd. 2001). Araştırmada kodlama ve analizler MAXQDA analiz aracı kullanılarak yapılmıştır. Kullanılan yazılım programı, verilerin sistematik olarak analiz edilmesini sağlayarak geçerliğin ve güvenirliğin artmasında etkili olmuştur (Creswell 2013, Yıldırım ve Şimşek 2013). Bununla birlikte, araştırmanın veri kaynaklarının, örneklem seçiminin ve bulguların ayrıntılı olarak ifade edilmesi aktarılabilirlik şartını yerine getirmektedir. Güvenirlik ise bulguların ne derece doğru olduğu ile ilişkilendirilmektedir.

Araştırmada, araştırmacı ve katılımcı arasında işbirlikçi etkileşim yaratılmış olup, güvenirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda, Silverman (2018), nitel analizlerde güvenirliğin sağlanabilmesi için birtakım araçların kullanılmasını önermektedir. Bunlar, görüşme formlarının pilot uygulamalarının gerçekleştirilmesi ve açık uçlu sorulara verilen yanıtların kodlanmasında kodlayıcılar arası güvenirlik kontrolüdür. Bu araştırmada, görüşmelerden önce belirlenen 3 katılımcı ile pilot çalışma gerçekleştirilmiş ve eksiklikler giderilmiştir.

Buna ek olarak, kodlayıcılar arası güvenlik kontrolü için, aynı dosyalardaki metinler 2 haftalık arayla 2 kez MAXQDA analiz aracına yüklenmiştir. Böylece kodlamalar arasındaki farklılıklar ortaya çıkarılarak, tutarsızlıkların giderilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, bazı ifadelerin aynı anda birden fazla koda dâhil edilmesine karar verilmiştir. Sonuç olarak, 3. kez nihai kodlama yapılarak, kodlar doğrulanmıştır.

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerin kalitesini ve güvenilirliğini artırmak için bir yerde uzun süre geçirilmesi gereklidir (Creswell 2013). Araştırmacının yaptığı uzun süreli katılımcı gözlemler ve görüşmeler, verilerin güvenilir bir şekilde elde edilmesini sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2013). Araştırmada, yapılan görüşmeler yaklaşık olarak 4 ay içerisinde tamamlanmış olup, veriler kapsayıcı ve doğru bir biçimde ortaya konarak, güvenilirlik artırılmıştır.

Araştırma etik kurallar çerçevesinde geliştirilmiştir, bu açıdan geçerlik ve güvenilirlik pozitif yönde etkilenmiştir. Nitel araştırma bulgularının anlamlı bir biçimde ifade edilmesi geçerlilik ve güvenilirlik açısından son derece önemli olup, bu konuda dikkatli davranılmıştır. Bu kapsamda, bulgular tablolar ve şemalarla hazırlanarak geçerlik sağlanmaya çalışılmış, veriler daha açık bir şekilde sergilenmiştir. Buna ek olarak, araştırmada kullanılan ham veriler saklanmış, yöntem ve bulgular detaylı olarak irdelenmiş, sonuçlar değerlendirilmiş, gerçek olmayan verilere ise yer verilmemiştir. Bu şekilde, teyit edilebilirlik ve tutarlılık ilkelerine bağlı olarak güvenilirlik olumlu yönde etkilenmektedir.

Araştırmanın geçerliğini sağlayan bir başka unsur ise üçgenlemedir. Üçgenleme tekniği, bir temayı aydınlatmak için farklı kaynaklardan destekleyici kanıtları içermektedir (Creswell 2013). Araştırmacılar, “farklı veri kaynaklarında bir temayı veya kodu belgelendirmek için kanıt sunduklarında bilgiyi üçgenlemekte ve bulgulara geçerlilik kazandırmaktadır” (Creswell 2013). Bu araştırmada, karma yöntem kullanılmış olup, nicel analizlerle elde edilen bulguların, nitel bulgular ile desteklenmesi geçerliği sağlamaktadır. Bu kapsamda, nitel araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik bakımından asgari şartları sağladığı kabul edilmiştir (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1 Derinlemesine görüşmelerin geçerlik ve güvenirliği

Nitel Araştırma	Yöntemler	Yöntemin Uygulama Aşaması
İnandırıcılık	<i>Uzun süreli etkileşim</i>	Görüşme yapılan araştırma alanında uzun süreli kalınmış, toplanan verilerin daha sağlıklı ve gerçekçi olabilmesi için katılımcılarla uzun süreli etkileşimde bulunulmuştur. Görüşmeler en az 30 dakika, en fazla 1 saat arasında gerçekleşmiştir. Görüşmeler sohbet ortamında geçtiği için katılımcının güveni sağlanmış ve samimi yanıtlar vermesi kolaylaştırılmıştır. Araştırmada, Hacıbayram Meydanı'nda yapılan görüşmeler yaklaşık olarak 4 ay içerisinde tamamlanmış olup, veriler kapsayıcı ve doğru bir biçimde ortaya konarak, güvenirlik artırılmıştır.
	<i>Derinlik odaklı veri toplama</i>	Araştırmada elde edilen verilere eleştirel bir gözle bakılmış, bu verilerin araştırma sorularına yanıt vermede yeterliliği ve ulaşılan sonuçların gerçekle ne derece örtüştüğü sorgulanmıştır.
	<i>Çeşitleme</i>	Araştırmada görüşme sonucu elde edilen verilerde genelleme yapmanın yanı sıra, görüşme verilerinde yer alan görüşlerdeki farklılıkları olabildiğince ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.
	<i>Katılımcı teyidi</i>	Yapılan görüşmelerde araştırmacı tarafından sorulara verilen cevaplar tekrarlanarak, katılımcıdan bunların doğruluğuna ilişkin düşüncelerini belirtmesi istenmiştir. Araştırmacı, görüşme sonunda görüşülen bireye öğrenilen bilgileri özet geçerek, kendi algısının aktarılan verileri doğru yansıttıp yansıtmadığını sormuştur.
Aktarılabilirlik (transfer edilebilirlik)	<i>Ayrıntılı betimleme</i>	Araştırmanın bulgular bölümünde, bazı açıklamalar verilen örneklerde, herhangi bir yorum katılmadan, verinin doğasına sadık kalarak, doğudan alıntılar yapılarak, betimleyici bir yöntem kullanılmıştır.
	<i>Amaçlı örnekleme</i>	Araştırmada ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme yapılacak katılımcılar, yere yönelik bilgi sahibi olan, uzun yıllar o yerde vakit geçirmiş veya geçirmekte olan kişileri de kapsayacağından, gönüllülere 18 yaş üstü sağlıklı yetişkinlerin yanı sıra 65 yaş üstü bireyler de dahil edilmiştir. Böylece, yerin geçmişine dayalı bilgiler edinilebilmesi düşünülmüştür. Bununla birlikte, kartopu örnekleme tekniği ile örneklem sayısı genişletilmiştir.
Tutarlılık	<i>Tutarlılık incelemesi</i>	Araştırmanın tutarlı olabilmesi için çeşitli veri toplama araçlarının kullanılması gereklidir. Bunlar, görüşme formlarının pilot uygulamalarının gerçekleştirilmesi ve açık uçlu sorulara verilen yanıtların kodlanmasında kodlayıcılar arası güvenirlik kontrolüdür. Bu araştırmada görüşmelerden önce belirlenen 3 katılımcı ile pilot çalışma gerçekleştirilmiş ve eksiklikler giderilmiştir. Buna ek olarak, kodlayıcılar arası güvenlik kontrolü için, aynı dosyalardaki metinler 2 haftalık arayla 2 kez MAXQDA'ya yüklenmiştir, böylece iki kodlama arasındaki tutarsızlıklar ortaya çıkarılmıştır. Bunun sonucunda, 3. nihai kodlama yapılarak, kodlar doğrulanmıştır.

Çizelge 3.1 Derinlemesine görüşmelerin geçerlik ve güvenirliği (devam)

Teyit edilebilirlik	<i>Teyit incelemesi</i>	Bulgular, tablolar ve şemalarla hazırlanarak geçerlik sağlanmaya çalışılmıştır. Yöntem ve bulgular detaylı olarak ele alınmış, sonuçlar değerlendirilmiş, gerçek olmayan verilere ise yer verilmemiştir. Aynı zamanda, araştırmada verilerin teyit edilebilirliği için, üçgenleme tekniği kullanılmıştır. Karma yöntem kapsamında, nicel analizlerle elde edilen bulgular, nitel bulgular ile desteklenmiştir.
----------------------------	-------------------------	--

3.2.2.2 Anket/ölçek geliştirme çalışması

Nicel araştırma çerçevesinde ise anket/ölçek geliştirme çalışmasının yapılması planlanmıştır. Bu araştırmanın amacı, nitel araştırma yöntemlerinden elde edilen bulguların, katılımcılardan toplanan verilerle denetlenmesi, bununla birlikte elde edilen değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel programların desteğiyle analiz edilmesidir (Oğur ve Tekbaş 2003).

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesi: Anketin uygulanacağı katılımcılar toplumun farklı kitlelerini (kadın, erkek) içerecek olup, örneklem büyüklüğü 2021 yılı nüfus verilerine göre belirlenmiştir. 2021 yılı TÜİK’den alınan verilere göre, Altındağ’ın toplam nüfusu 407,675 kişiden (204,907 erkek, 202,768 kadın), Hacıbayram Mahallesi’nin 2021 yılı toplam nüfusu 7350 kişiden (4469 erkek, 2881 kadın) oluşmaktadır (Çizelge 3.2).

Çizelge 3.2 Altındağ ilçesi ve Hacıbayram Mahallesi’nin 2021 yılı nüfus sayıları (TÜİK 2021)

Altındağ İlçesi	Nüfus Sayısı
Toplam Nüfus (kişi)	407,675
Hacıbayram Mahallesi	Nüfus Sayısı
Kadın	2881
Erkek	4469
Toplam	7350

Buradan yola çıkıldığında, Hacıbayram Meydanı ve Çevresi’nde yapılacak anket çalışmasında, “Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşayanları ve çalışanları” kapsayan

örneklem grubundaki ana kütle büyüklüğü (N) 7350 kişi olarak belirlenerek, aşağıdaki formül üzerinden katılımcı sayısı hesaplanmıştır (Özdamar 2003):

$$\text{Formül: } n = (N \cdot t^2 \cdot p \cdot q) / (d^2 \cdot (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q)$$

N: Anakütle büyüklüğü (evren birim sayısı)

n: Örneklem büyüklüğü (örnekleme alınacak birey sayısı)

p: İlgilenilen olayın görülme olasılığı

q: 1-p (veya ilgilenilen olayın görülmeme olasılığı)

d: örneklem hata oranı

t: %95 güven düzeyi (z test değeri 1,96)

$t_{a, sd}$: α anlamlılık düzeyinde, serbestlik derecesine göre t tablosu kritik değeri (Özdamar 2003)

$$n = (7350 \cdot 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5) / (0,1^2 \cdot 7349 + 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5)$$

$$n = 94,81 \sim \mathbf{95 \text{ (yaşayanlar ve çalışanlar)}}$$

Buna ek olarak, anket çalışmasına, “Ankara’nın farklı yerlerinden gelen ziyaretçiler” de dahil edildiğinden, Hacıbayram Meydanı ve çevresini günlük ziyaret eden kişi sayısı Hacıbayram Mahallesi muhtarlığına sorularak öğrenilmiştir. Alınan bilgilere göre, Hacıbayram Meydanı hafta içleri günlük ortalama 5.000-10.000 kişi tarafından ziyaret edilirken, hafta sonları veya özel günlerde (bayramlar, kandiller, Cuma günleri vb.) günlük ortalama 10.000-20.000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Bu bağlamda, ziyaretçileri kapsayan örneklem grubundaki ana kütle büyüklüğü (N) 20.000 kişi olarak belirlenmiştir.

$$n = (20.000 \cdot 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5) / (0,1^2 \cdot 20.000 + 1,96^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5)$$

$$n = 95,54 \sim \mathbf{96 \text{ (ziyaretçiler)}}$$

Araştırmada toplam örnekleme alınacak birey sayısı (n) en az 190,35 (yaşayanlar, çalışanlar ve ziyaretçiler) çıkarak yaklaşık 190 kişi olarak tespit edilmiştir. Araştırmada

hata payı 0,1 (%10), güvenilirlik %95 olarak alınmıştır. Araştırmada p ve q değerleri (0,5) birbirine eşit olarak alınmıştır. Farklı evren büyüklüklerinden çekilmesi gereken örneklem büyüklükleri hesaplanan Çizelge 3.3'te verilmiştir.

Çizelge 3.3 Örneklem büyüklükleri (Özdamar 2003)

Evren Büyük- lüğü	± 0.03 örneklem hatası (d)			± 0.05 örneklem hatası (d)			± 0.10 örneklem hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Bu tablo göz önünde bulundurulduğunda ve formüle göre yapılan hesaplamalarda en az 190 anketin yeterli olduğu bulunmuştur. Ancak, anketin geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak için Hacıbayram Meydanı ve çevresinde ulaşılabilen **“250 kişiye” rastgele seçim ve yüz yüze** olarak anket sorularının yönlendirilmesine karar verilmiştir. Alınan cevaplar SPSS programı üzerinde işlenerek bulgular oluşturulmuştur.

Veri toplama süreci: Tez araştırmasının yöntemlerinden biri olan anket/ölçek uygulama süreci araştırmanın önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Araştırmada yapılacak anket ile kentsel yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve Çevresi’ndeki çevresel özelliklerin, bu özelliklerin nasıl değiştiğinin, buna bağlı olarak bu değişimin yer duygusunu etkileyip etkilemediğinin tespiti yapılmıştır. Bununla birlikte, anket/ölçek çalışması ile yer duygusunun ölçülmesinde kullanılan yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği boyutlarının, zorunlu (yaşayanlar/çalışanlar) ve gönüllü (Ankara’nın başka yerlerinden gelen ziyaretçiler) kullanıcılar üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Anket çalışmasına, **“18 yaş üstü yetişkin bireyler” in**

yanı sıra **“65 yaş üstü bireylerin”** de dahil edilmesine karar verilmiştir. Bu grubun seçilmesinin nedeni, yeri daha iyi tanıyan, bilen, yere yönelik daha çok deneyime sahip olan bireylerden elde edilecek verilerin, güvenilirliği artırma düşüncesidir. Diğer yönden, araştırmada kullanılacak olan veri toplama aracına yeterli düzeyde cevap vermeyen ve anket çalışması sırasında ayrılmak istediğini belirten gönüllüler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Anket çalışması, hafta sonları bir gün, kullanıcıların bölgeyi yoğun olarak kullandığı 12:00-14:00 zaman aralığında yapılmıştır. Hafta içleri üç gün anket çalışmalarına devam edilecek olup, 10:00-14:00 ve 14:00-18:00 olarak iki farklı zaman aralığında yapılmıştır. Bu zaman aralıklarının seçilmesinin nedeni, kullanıcı gruplarının günlere ve saatlere göre değişiklik gösterebilmesidir. Daha fazla kullanıcı çeşitliliğine ulaşabilmek için bu zaman aralıklarının seçilmesine karar verilmiştir. Anket çalışması, **“2023 yılı Ocak-Mayıs ayları arasında”** yapılmıştır. Anket çalışmasının yapılacağı yer, Hacıbayram Meydanı ve yakın çevresi olarak belirlenmiştir. Gerektiğinde, çalışanların iş yerlerinde de anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket sürecinde, farklı teknikler kullanılmakta, soru tekniği ile hazırlanan anketler kapalı veya açık uçlu soruları içermektedir. “Açık uçlu sorular”, kullanıcıya kendi yanıtını yazma şansı verirken, “kapalı uçlu sorular” birden fazla yanıtın seçilebildiği, en iyi yanıtın tercih edildiği, dereceli yanıt verilen ya da sıralama istenen soruları kapsamaktadır (Oğur ve Tekbaş 2003).

Anket çalışmalarının analiz sürecinde, daha çok tanımlayıcı istatistik kullanılmaktadır (Baş 2006). Toplanan veriler, frekans değeri, oran, ortalama ve değişkenlik ölçüleri (standart sapma, değişim aralığı) ile değerlendirilmektedir (Baş 2006). Buna ek olarak, Ki-kare, korelasyon vb. uygun gelişmiş istatistik tekniklerle karşılaştırmalar yapılmaktadır. Bütün bu değerlendirmeler için SPSS İstatistiksel Analiz Programı kullanılmaktadır (Baş 2006). Yapılan anket çalışması, soru tekniğini içinde barındıran, hem kapalı uçlu (iki seçenekli, çoktan seçmeli, derecelendirmeli ve birden fazla cevap içeren yanıtları kapsamaktadır) hem de açık uçlu soruları içermektedir. Kapalı uçlu sorular 5’li likert ölçeği kullanılarak değerlendirilmiş olup, açık uçlu sorular

kullanıcıların cevapları gruplandırılarak incelemeye alınmıştır. Aynı zamanda ankette katılımcı bilgilerinin belirlenmesi için sosyo-demografik sorulara da yer verilmiştir.

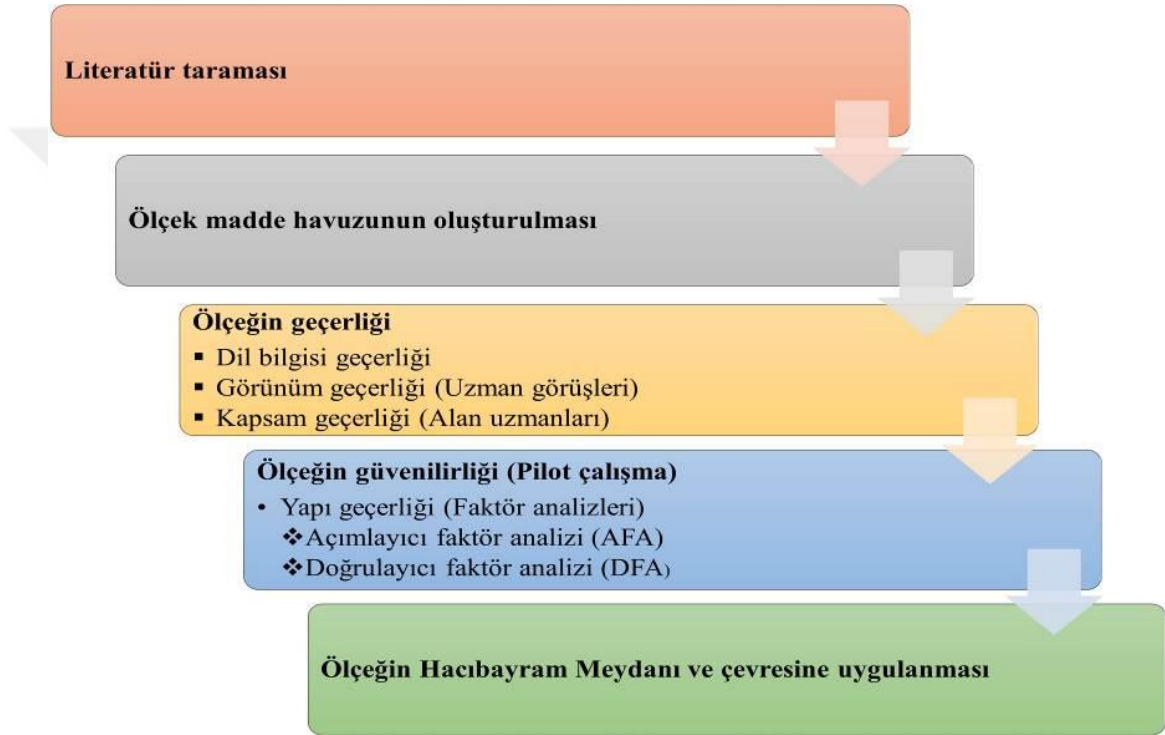
Veri analizi süreci: Öncelikle, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerinin değerlendirilmesi kapsamında yapılan literatür araştırmaları sonucunda yere yönelik çevresel özellikleri ele alan ve araştırmanın amacına uygun bir ölçek bulunamamıştır. Bu yüzden, ilk aşamada, “Çevresel Özellikler Ölçeği” geliştirilmiş, geçerlik ve güvenirlikleri alınmıştır. Bununla birlikte, anket çalışmasının bir parçası olan, Jorgensen ve Stedman (2001) tarafından geliştirilen, Akgül Yalçın (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan “Yer Duygusu Ölçeği” kullanılmıştır. Bununla birlikte, anket, Hacıbayram Meydanı ve Çevresi’ni kullanan zorunlu (yaşayanlar ve çalışanlar) ve gönüllü (Ankara’nın başka yerlerinden gelen ziyaretçiler) kullanıcıların demografik bilgilerini içeren bir bölüme de sahiptir. Bu bağlamda, anket çalışması üç temel bölümden oluşmaktadır.

❖ *Çevresel Özellikler Ölçeği’nin geliştirilmesi*

Yapılan literatür araştırmaları sonucunda araştırmanın amacına yönelik ve araştırma alanına uygun bir ölçek bulunamadığında, geçerli ve güvenilir bir ölçek oluşturulmaya başlanmıştır. Literatür araştırmalarında en çok kullanılan tekniklerden biri de Likert tarafından geliştirilen, uygulanması ve cevaplanması daha kolay olan Likert tipi ölçektir (Tezbaşaran 1997). Bu açıdan, ölçek çalışmalarında, “kesinlikle katılmıyorum=1” dan “tamamen katılıyorum=5” a giden 5’li likert tipi ölçeğin kullanılmasına karar verilmiştir.

Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik geliştirilen “Çevresel Özellikler Ölçeği” nin maddelerinin oluşturulması: Genellikle, ölçek maddelerinin geliştirilmesi sürecinde, tümdengelim ve tümevarım yöntemleri kullanılmaktadır. Ölçeğin oluşturulacağı yerde yeterli bir kuramsal bilginin bulunması durumunda tümdengelim yöntemine başvurulmaktadır (Karasar 2011). Bu yöntemle, araştırma konusuna ilişkin geniş bir literatür taraması yapılmakta ve konu ile ilgili kuramsal bir çerçevesinin oluşturulması gereklidir (Karasar 2011). Bu şekilde geliştirilen ölçek kuramsal bir

temele oturtularak, soruların geliştirilmesi kolaylaşmaktadır, böylece ölçeğin içerik geçerliliği artmaktadır. Bu araştırmada da tündengelim yöntemi kullanılmış olup, ilgili kuramlar incelenmiş ve araştırmaya temel oluşturacak yeni bir kavramsal çerçeve geliştirilmiştir. Yer ve yer duygusu olgularının oluşmasında etkili olan çevresel özellikler ile ilgili literatür geniş olarak taranmış ve madde havuzu oluşturulmuştur. Bu süreçte, konu ile ilgili uzman görüşleri de alınmıştır. Araştırmanın ölçek geliştirme aşamaları aşağıda yer alan şekilde ifade edilmiştir (Şekil 3.25).

Şekil 3.25 Çevresel Özellikler Ölçeği'nin geliştirilme aşamaları

Ölçek geçerliğinin sağlanması: Ölçek geçerliğinin sağlanması için öncelikle dil bilgisi, görünüm ve kapsam geçerliliğinin, diğer bir ifadeyle içerik geçerliğinin sağlanması gereklidir. Karasar'a (2011) göre, maddelerin amacına uygun olmadığı, uzman görüşlerine başvurularak belirlenmektedir. Bu kapsamda, ölçek maddelerinin amacına ve hedeflenen gruba uygun olup olmadığı, maddelerin yapısal doğruluğu, uzmanlar tarafından değerlendirilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda çok net olmayan sorular madde havuzundan çıkarılmıştır. Aynı zamanda, bu süreçte dil yapısı, maddelerin uzunluğu ve sayısı, ölçeği yanıtlama süresi, görünüm gibi maddeler de göz önünde

bulundurulmuştur. Ölçek sorularının oluşturulmasında, formatın kullanıcılar tarafından mümkün olduğunca sade, kolay anlaşılır ve kolay yanıtlanabilir olmasına dikkat edilmiştir. Hazırlanan ifadeler 15 kişilik bir örnekleme denetlenmiştir. Tüm ifadelerin işaretlenme süresi yaklaşık olarak 10-15 dakika arasında sürmüştür. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, ankette yer alan bazı ifadelerin tam olarak anlaşılamadığı, bazı soruların boş bırakıldığı görülmüş, alınan eleştiriler doğrultusunda düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan araştırmaların sonunda, 37 maddeden oluşan madde havuzunun pilot çalışma için uygun olduğuna karar verilmiştir.

❖ **Pilot çalışma: Çevresel Özellikler Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirliği/Yer Duygusu Ölçeği'nin güvenirliği**

Pilot çalışma kapsamında, çevresel özellikler ölçeğinin test edilmesi ve alt boyutlarının belirlenmesi için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinin yapılmasına karar verilmiştir. Veriler öncelikle açımlayıcı faktör analizine (AFA) tabi tutulmuş, daha sonra ortaya çıkan yapının geçerliliği farklı bir gruptan toplanan yeni verilerle doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile incelenmiş ve son olarak aynı grubun verileri ile ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı (Cronbach alfa) hesaplanmıştır.

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA): Analiz sürecinden önce, hazırlanan ölçek soruları, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, zorunlu (çalışanlar/yaşayanlar) ve gönüllü (Ankara'nın başka yerlerinden gelen ziyaretçiler) kullanıcıları kapsayan, 165 katılımcıya uygulanmıştır. İlk olarak, 37 maddeden oluşan Çevresel Özellikler Ölçeği'nin "yapı geçerliğini" test etmek amacıyla Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)'nin yapılmasına karar verilmiştir. Çokluk vd.'ne (2014) göre, değişken sayısının azaltılması ve analiz sonucunda birbirleriyle ilişkili değişkenlerin oluşturduğu boyutların adlandırılmasının ilerisinde, bu boyutların kuramdaki örtük değişkenlerle uyumlu olup olmadığının tespiti için açımlayıcı faktör analizi yapılmaktadır. Bu kapsamda, her bir değişkenin kendisi ile ilgili bir boyutta toplanması beklenmektedir. Bu süreçte, gözlenen değişkenler ve örtük değişkenler arasındaki ilişki ortaya çıkarılmaktadır (Çokluk ve ark. 2014).

Açımlayıcı faktör analizinde faktörleşme yapısının belirlenmesi için “temel bileşenler analizi” uygulanmaktadır ve döndürme tekniği olarak “varimax eksen döndürme” tekniğinden faydalanılmaktadır (Durmuş ve ark. 2013). Faktör analizine başlamadan önce, KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Bartlett testi değerleri incelenmiştir. “KMO, örneklem yeterliliğini ortaya çıkarmakta; 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır, bu kapsamda değer 1’e yaklaşması örneklem büyüklüğünün yeterliliğine işaret etmektedir” (Tabachnick ve Fidell 2007). “KMO değerinin 0,60 ve üstü olması, faktör analizinin gerçekleştirilmesinde uygun olarak kabul görmektedir” (Tabachnick ve Fidell 2007). Yapılan incelemede, KMO ölçüm değeri 0.851, Bartlett testi ki-kare değeri 2933,668, serbestlik derecesinin ise .666 olup anlamlı olduğu ($p=0,000$, $p<0,05$) tespit edilerek örneklemin faktör analizine uygun olduğu ortaya konulmuştur (Çizelge 3.4).

Çizelge 3.4 KMO ve Bartlett’s testi değerleri

KMO and Bartlett's Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği		,851
Bartlett's Testi	Ki-kare Değeri	2933,668
	Serbestlik Derecesi (df)	666
	P (Sig.)	,000

Verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı test edildikten sonra, ölçeğin faktör yapısının incelenmesi için Temel Bileşenler Analizi (*Principal Components Analysis*) ve Varimax döndürme yönteminden faydalanılarak AFA yapılmıştır. Faktör analizinde, ortak varyanslar (*communalities*), yamaç birikinti grafiği (*scree plot*), maddelerin faktör yükleri, korelasyon matrisi ve binişiklik gösteren maddeler incelenmiştir. Bunların yanı sıra özdeğerler ve açıklanan varyans oranları da izlenmiştir. Boyut sayısına karar vermede araştırmacıların önerdiği üç önemli yöntem bulunmaktadır. Kullanılan yöntemlerden biri, “özdeğer (*Eigen-value*) istatistiği” dir. Bu yöntemde “özdeğerin 1’den büyük olması” ölçütü esas alınmaktadır (Kalaycı 2006). Analiz sürecinde öncelikle özdeğeri 1’in üzerinde olan tüm boyutlar ele alınmış, ilk aşamada boyut sayısı değiştirilmemiştir. Bu bağlamda, 37 madde Açımlayıcı Faktör Analizine tabi tutulmuş, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerine ilişkin boyutlar belirlenmeye çalışılmıştır. Yapı incelendiğinde özdeğeri 1’den yukarı dokuz boyutun ortaya çıktığı görülmüştür. Buna ek olarak, “toplam açıklanan varyans” boyutların karar verilmesinde

dikkate alınmaktadır. Ortaya çıkan boyutların toplam varyansın %46,82'sini açıkladığı tespit edilmiştir (Çizelge 3.5).

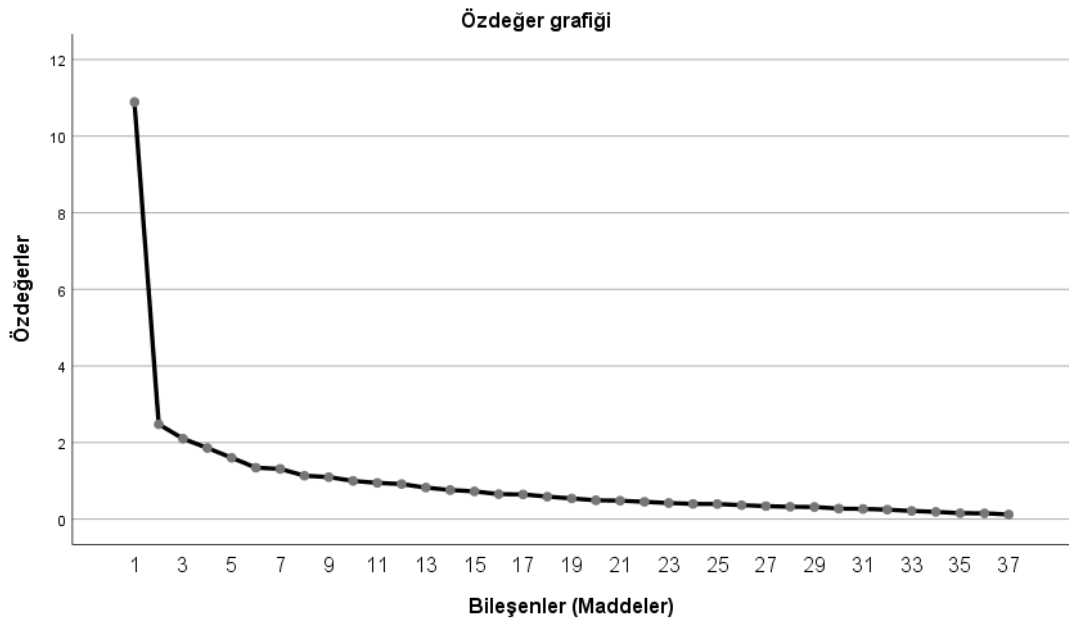
Çizelge 3.5 Açıklanan toplam varyans miktarları

Bileşen	Özdeğerler			Faktör yükleri			Rotasyonlu Faktör yükleri		
	Öz değer	Varyans yüzdesi	Toplam yüzde	Öz değer	Varyans yüzdesi	Toplam yüzde	Öz değer	Varyans yüzdesi	Toplam yüzde
1	10,89	29,43	29,43	10,89	29,43	29,43	6,71	18,13	18,13
2	2,48	6,69	36,12	2,48	6,69	36,12	4,82	13,04	31,17
3	2,10	5,68	41,80	2,10	5,68	41,80	3,70	10,00	41,16
4	1,86	5,02	46,82	1,86	5,02	46,82	2,09	5,66	46,82

Ölçek geliştirme çalışmalarında araştırmacılar, elde ettikleri kuramsal bilgi ve araştırmanın amacına bağlı olarak analiz sonucunda ortaya çıkması gereken boyut sayısına karar verebilmektedir. Bunu yapabilmek için alan yazının tamamının taranmış ve gözden geçirilmiş olması gereklidir (Çokluk ve ark. 2014). Kaliteli yerlerin yaratılmasında bazı çevresel özellikler dikkate alınmaktadır, bu kapsamda incelenen literatür kapsamında çevresel özelliklerin dört boyuttan oluştuğu belirlenmiştir. Çevresel Özellikler Ölçeği'nin, AFA sonucunda dokuz boyuta ayrıldığı görülmüş, başlangıçta boyut sayısında indirgeme yapılmamıştır. Diğer yünden, literatür araştırmalarına bağlı olarak dört boyutlu bir yapının elde edilmesi düşünülmüştür. Ön çalışmada yapılan analizler de göz önünde bulundurularak farklı boyut ya da boyutların da yapıya dâhil olabileceği öngörülmüştür. Analiz sonrası oluşturulan yapının bu haliyle teorik alt yapıyı desteklemediği belirlenerek, yapıyı olumsuz etkileyen maddelerin tespitine gidilmiştir.

Madde elemesi yapılmadan önce bazı durumlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Madde elemesi yapılmadan önce, değişkenler arasındaki korelasyonlara bakılarak, korelasyon matrisi incelenmektedir. Bununla birlikte, “yamaç birikinti grafiği (*scree plot*), baskın olan boyutları meydana çıkararak, boyut azaltmaya yardımcı olan bir grafikdir” (Çokluk ve ark. 2014). Özdeğer dağılımında düşüş eğiliminin gözlemlendiği noktadaki boyut sayısı dikkate alınarak ölçeğin boyut sayısı belirlenmektedir (Kalaycı 2010). Her

boyutun altında madde sayısı üçten daha az olmamalıdır. “Maddelerin ortak varyans tablosunda her bir maddenin ortak boyuttaki varyansı ile birlikte açıklama oranları da yer almaktadır” (Kalaycı 2010). “Çıkartma değerlerini (*extraction*) dikkate alarak maddelerin açıklanan ortak varyansı incelenmekte, bu değerin 0,50 ve üstü olmasının beklendiği ifade edilmiştir” (Kalaycı 2010). Madde faktör yüklerinin genellikle minimum 0,30 olması beklenmektedir, ancak faktör yükünün minimum 0,25 olabileceğini belirten bazı araştırmacılar da bulunmaktadır (Kline 1994). Verilerin korelasyon matrisi incelendiğinde, gözlemlenen değişkenler arasında ilişki olup olmadığı ele alınarak, inceleme sonrasında veri grubunda bazı maddelerin birbirleriyle yüksek oranda ilişkileri olduğu ortaya çıkmıştır. Boyut sayısına karar vermede kullanılan bir diğer yöntem yamaç birikinti grafiği (*scree plot*) dir. Bu analize göre boyut sayıları keskin bir düşüş yaptıktan sonra yatay bir çizgi haline dönüştüğü nokta boyut sayısını belirlemektedir. Hem özdeğer (*Eigen-value*) istatistiği hem toplam açıklanan varyans hem de yamaç birikinti grafiği (*scree plot*) incelendiğinde çözümün 5 boyuta işaret ettiği tespit edilmiştir (Şekil 3.26). Grafik incelendiğinde birinci boyuttan sonra keskin bir düşüş gözlemlenmekle birlikte beşinci boyuttan sonra bu düşüş azalmaya başlamıştır. Dolayısıyla ölçeğin beş boyutlu bir yapıdan oluştuğu öngörülmüştür.

Şekil 3.26 Özdeğerlere ilişkin yamaç birikinti grafiği (*scree plot*)

Ancak varimax rotasyon işlemi uygulanarak analiz edilmiş, düşük, binişiklik gösteren (birden çok boyut üzerinde yer alan), uygun bir boyut oluşturmeyen maddeler (7 madde) analizden çıkarıldığında, korunması gereken boyut sayısı 4 olarak belirlenmiştir. AFA sonucunda, 30 maddeden oluşan 4 boyutlu bir yapı elde edilmiştir (Çizelge 3.6).

Çizelge 3.6 Açımlayıcı Faktör Analizi sonrası ölçekten çıkarılan maddeler

Ölçekten Çıkarılan Maddeler	
S5	Bu alanda bulunan mekânlar (dini mekânlar, park, kafeler, çarşılar, tesisler vb.) seyir ve fotoğraf çekimi için ilgi çekici bir manzaraya sahiptir.
S6	Hacıbayram Meydanı'nda yer alan yeşil alanların (Hacıbayram Veli Parkı ve Gül bahçeleri) görünümünü beğeniyorum.
S12	Augustus Tapınağı'nda yer alan Roma yazıtları ve çevresinde bulunan arkeolojik kalıntıların farkındayım ve bu alanın kültürel ve tarihsel anlamını/değerini artırdığını düşünüyorum.
S21	Hacıbayram Meydanı'nın barındırdığı kullanıcı sayısına göre yeterli bir büyüklüğe sahip olduğunu düşünüyorum.
S22	Hacıbayram Meydanı ve çevresinde etkinlikte/aktivitede bulunulacak alanların (dinlenme, ibadet, alışveriş, yeme-içme vb.) yeterli olduğunu düşünüyorum.
S28	Augustus Tapınağı ve çevresinde yer alan arkeolojik kalıntılar alanı daha çok ziyaret etmeme neden oluyor.
S29	Hacıbayram Veli Cami'nin arkasında yer alan Hacıbayram Veli Müzesi bu meydanı ve çevresini daha çok kullanmamı sağlıyor.

Açımlayıcı Faktör Analizinden sonra elde edilen yapının geçerliğinin sağlanması ve ortaya konulan yapının doğruluğunun test edilebilmesi için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)'nin yapılmasına karar verilmiştir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA): “Doğrulayıcı Faktör Analizi, daha önceden tanımlanmış ve sınırlandırılmış bir yapının, bir model olarak doğrulanıp doğrulanmadığının test edildiği bir analizdir ve yapı geçerliliğini değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır” (Çokluk ve ark. 2014). Bu aşamada, AFA'dan elde edilen ölçek, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde zorunlu (çalışanlar/yaşayanlar) ve gönüllü (ziyaretçiler) kullanıcıları içeren 170 katılımcıya uygulanmıştır. Doğrulayıcı Faktör Analizi ile elde edilen ölçeğin boyutlandırılması ayrı ayrı yapılandırılmış ve boyutların altında yer alan maddelerin uyum düzeylerine bakılmıştır. Bununla birlikte, ölçekte bazı

maddelerin boyutlar altında faktör yükü düşük oran aldığı ve uyumsuz olduğu tespit edilerek, 8 maddenin veri setinden çıkarılmasına karar verilmiştir (Çizelge 3.7).

Çizelge 3.7 Doğrulayıcı Faktör Analizi sonrası ölçekten çıkarılan maddeler

Ölçekten Çıkarılan Maddeler	
S8	Hacıbayram Meydanı'nı çevreleyen binaların yüksek katlı (4-5 katlı) olması beni rahatsız ediyor.
S10	Augustus Tapınağı'nın geçmiş yıllara göre değişime uğradığını düşünüyorum.
S13	Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan işaret ve yönlendirme levhaları yeterlidir.
S23	Bu alanı günün her saatinde kullanabilirim.
S25	Bu alanda yer alan çarşılar (Kitapçılar Çarşısı, Avizeciler Çarşısı, hediyelik/dini eşya vb.) alanı daha çok kullanmamı sağlıyor.
S27	Bu alanda yer alan yardım dernekleri/vakıflar alanı daha çok kullanmamı sağlıyor.
S35	Bu alanın tanıdıklarımla karşılaşmama olanak sağladığını düşünüyorum
S37	Hacıbayram Meydanı ve çevresinde farklı insanlarla kolayca tanışabiliyorum.

Elde edilen analizler sonucunda, ölçeğin yapısal eşitlik modellemesi yardımıyla doğrulayıcı faktör analizi yapmaya uygun olduğu görülmektedir.

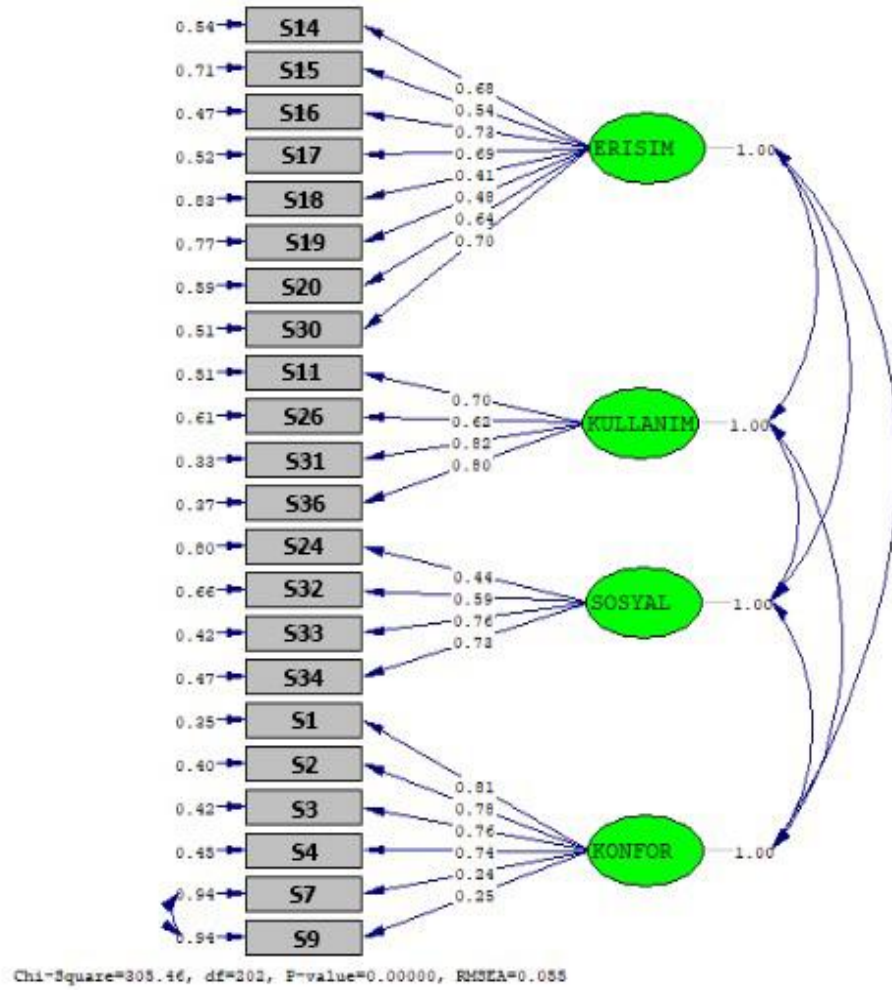
Çevresel Özellikler Ölçeği, son olarak 22 madde 4 boyut olarak hazırlanmıştır. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değerlendirilecek çevresel özelliklerin neler olması gerektiği ve hangi konuların ele alındığı; Maslow'un (1954) ihtiyaçlar hiyerarşisi, PPS'in (2000) kaliteli yer özellikleri doğrultusunda belirlenmiştir. Bu kapsamda, Çevresel Özellikler Ölçeği'nin 1. alt boyutu, "konfor ve görsel imaj", 2. alt boyutu, "erişim ve ulaşılabilirlik", 3. alt boyutu, "kullanım ve etkinlikler", 4. alt boyutu, "sosyalleşme" olarak tanımlanmıştır. Konfor ve görsel imaj alt boyutuna, 6 madde tanımlanmış olup, değerleri; 0,24 ile 0,81 arasında değişmektedir. Erişim ve ulaşılabilirlik alt boyutuna, 8 madde tanımlanmış olup, değerleri; 0,41 ile 0,73 arasında değişmektedir. Kullanım ve etkinlikler alt boyutuna 4 madde tanımlanmış olup, değerleri; 0,62 ile 0,80 arasında değişmektedir. Sosyalleşme alt boyutuna 4 madde tanımlanmış olup, değerleri; 0,44 ile 0,76 arasında değişmektedir (Çizelge 3.8).

Çizelge 3.8 Boyutlar ve madde yüklemeleri

Alt Boyutlar	Maddeler	Faktör Yükleri
Konfor ve GörSEL İmaj (6 madde)	S1 Bu alanda yer alan oturma elemanlarının (banklar vb.) rahat ve kullanışlı olduğunu düşünüyorum.	0,81
	S2 Bu alanda yer alan zemin döşemelerinin yürümek için rahat ve kullanışlı olduğunu düşünüyorum.	0,77
	S3 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin temiz ve bakımlı olduğunu düşünüyorum.	0,76
	S4 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kendimi güvende hissediyorum.	0,74
	S7 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan eski Ankara evlerinin mimari tarzının değiştiğini düşünüyorum.	0,24
	S9 Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi'nin geçmiş yıllara göre değişime uğradığını düşünüyorum.	0,25
Erişim ve Ulaşılabilirlik (8 madde)	S14 Taşıt yolları ile bölgeye erişim rahatça sağlanmaktadır.	0,68
	S15 Yeşil alanlar/ağaçlar alana erişimimi desteklemektedir.	0,54
	S16 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kolayca yol ve yön bulabiliyorum.	0,73
	S17 Hacıbayram Veli Cami'nin çevresinde yer alan yürüyen merdivenler ve asansörler alana erişimimi desteklemektedir.	0,69
	S18 Hacıbayram Meydanı'nın altında yer alan katlı otopark alanı kullanım için yeterlidir.	0,41
	S19 Hacıbayram Meydanı'nda ve çevresinde neler olduğunu uzaktan görebiliyorum.	0,48
Kullanım ve Etkinlikler (4 madde)	S20 Hacıbayram Meydanı'na giriş noktaları belirgin ve yeterlidir.	0,64
	S30 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan mekânların herkes tarafından rahatlıkla kullanılabilceğini düşünüyorum.	0,70
	S11 Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi'nin, ibadet etmek (namaz kılmak, dua etmek vb.) açısından kutsal bir alan olduğunu ve dini bir merkez niteliği taşıdığını düşünüyorum.	0,70
	S26 Bu alanda yer alan cami ve türbeler alanı daha çok kullanmamı sağlıyor.	0,62
Sosyalleşme (4 madde)	S31 Çevreme burayı ziyaret etmeleri için öneririm ve gelecekte de ziyaret etmek isterim.	0,82
	S36 Buraya başka bir arkadaşımı da getirmek istiyorum.	0,80
	S24 Bu alanda yer alan oturma mekânları (kebabçılar, kahve evleri, lokmacılar vb.) alanı daha çok kullanmamı sağlıyor.	0,44
	S32 Hacıbayram Meydanı ve çevresine özgü geleneklerin, törenlerin, festivallerin, şenliklerin geçmişten bugüne sürdürülmeye devam ettiğini düşünüyorum.	0,59
	S33 Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde yer alan Aşevlerinin buranın geleneksel anlamını/değerini ön plana çıkardığını düşünüyorum.	0,76
	S34 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde insanların etkinlikleri/aktiviteleri grup halinde veya birden çok insan ile gerçekleştirdiğini düşünüyorum.	0,73

Buna ek olarak, 1. alt boyut olan konfor ve görsel imaj boyutu Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki donatıların rahatlığı, yerin güvenliği, yerin bakımlı olması, özgün dokuda değişime yönelik soruları içermektedir. 2. alt boyut olan erişim ve ulaşılabilirlik boyutu, erişilebilirlik, otopark yeterliliği, yerin okunabilir olup olmaması, elverişlilik gibi konuları kapsamaktadır. 3. alt boyut olan kullanım ve etkinlikler boyutu, yere özel olma durumu, yerin kullanışlı olması, yerin popüleritesi, sürdürülebilirliğe yönelik konuları içermektedir. 4. alt boyut olan sosyalleşme boyutu, mekânların davetkâr olması, yöresellik, insanlarla etkileşime yönelik soruları kapsamaktadır.

Doğrulamalı Faktör Analizi'nin yapılmasında LISREL programından faydalanılmıştır. "LISREL modeli, özellikle gizil (*latent*) değişkenleri, hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlerdeki ölçüm hatalarını, karşılıklı neden sonuç ilişkisini, eşzamanlılığı ve iç bağımlılığı içeren modelleri oluşturmak için tasarlanmaktadır" (Tabachnick ve Fidell 2007). Böylece, faktör yükleri, korelasyonlar ve karşılaştırmalı modeller test edilerek, modelin uyum derecesi ortaya çıkarılabilmektedir. DFA yapılırken, LISREL yardımıyla ölçek modelleri yol (*path*) diyagramına dönüştürülmüş, modelin uygunluğu (*model fit*) için gerekli ölçütler incelenmiştir. Modelin uygunluğu incelenirken, Ki-kare ve serbestlik derecesi (X^2 ve sd), RMSEA (*the Root Mean Square Error of Approximation*), GFI (*Goodness of Fit Index*), CFI (*Comparative Fit Index*), NFI (*Normed Fit Index*), değerleri ölçüt olarak alınmıştır (Tabachnick ve Fidell 2007). DFA analizi sonucunda ortaya çıkan 22 maddelik ölçeğin son halinde, LISREL analizi sonucunda 7 ve 9. maddeler arasında modifikasyon önerilmiş, bu maddelerin içerik olarak birbirlerine çok benzediği ve aynı boyutta yer aldıkları görüldüğünden bu maddelerin hata varyansları eşitlenmiştir. Bu değişikliklerle birlikte DFA son hali oluşan diyagram Şekil 3.27'de verilmiştir.

Şekil 3.27 DFA modeline ilişkin diyagram ve maddelerin faktör yük değerleri

Ki-kare serbestlik derecesi oranında beklenen değer 2 veya en fazla 3'ün altında olması, RMSEA için beklenen değer 0,08'den küçük olması, diğer değerlerin ise 0,90'ın üzerinde olması beklenmektedir (Byrne 1998, Jöreskog ve Sörbom 2001, Ullman 2001). Ki-kare serbestlik derecesi oranının beklenen düzeyde, RMSEA değerinin beklenen düzeyde, CFI değerinin beklenen düzeyde, NFI değerinin beklenen düzeyde ve GFI değerinin beklenen sınırın bir miktar altında olduğu görülmektedir (Çizelge 3.9).

Çizelge 3.9 DFA modeline ilişkin uyum indeksleri

MODELLER	Ki-kare/sd oranı	RMSEA	CFI	NFI	GFI
ÖLÇME MODELİ	1,51	0.055	0,98	0,93	0,86

AFA ve DFA sonuçları birlikte ele alındığında ölçeğin yapı geçerliğinin 22 madde ve 4 boyut şeklinde sağlandığı görülmüştür.

Çevresel Özellikler Ölçeği'nin güvenirliği (İç tutarlılık analizi): “İç tutarlılık, ölçekte bulunan maddelerin homojenliği ile ilgilidir” (DeVellis 2014). DFA ve madde analizinden sonra ortaya çıkan ölçeğin güvenirliğini belirlemek amacıyla iç tutarlılık analizlerinden olan “Cronbach's Alpha” yöntemi uygulanmıştır. “Cronbach Alfa katsayısının 0 ile 1 arasında değer alması ve değer 1'e yaklaştıkça ölçeğin güvenirliğinin arttığı ifade edilmektedir” (Durmuş ve ark. 2013).

22 maddeden oluşan ölçeğin genel güvenirlik katsayısı 0,896 olduğu belirlenmiştir. 1. alt boyutun Cronbach Alfa katsayısı 0,768, 2. alt boyutun Cronbach Alfa katsayısı 0,815, 3. alt boyutun Cronbach Alfa katsayısı 0,840, 4. alt boyutun Cronbach Alfa katsayısı 0,712 olarak belirlenmiştir (Çizelge 3.10). Ölçek ve boyutlar bağlamında değerlendirildiğinde ölçeğin yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir.

Çizelge 3.10 Ölçeğin Cronbach Alfa değerleri

Ölçeğin Boyutları	Cronbach α	Madde Sayısı
1. Alt Boyut: Konfor ve Görsel İmaj	0,768	6
2. Alt Boyut: Erişim ve Ulaşılabilirlik	0,815	8
3. Alt Boyut: Kullanım ve Etkinlikler	0,840	4
4. Alt Boyut: Sosyalleşme	0,712	4
Toplam Güvenirlik	0,896	22

❖ *Yer Duygusu Ölçeği*

Yer duygusu ölçeği, yere bağlılık düzeyi (duygusal bağlılık düzeyi), yere bağımlılık düzeyi (işlevsel bağlılık düzeyi) ve yer kimliği düzeyi (duygusal ve sembolik bağlılık düzeyi) ile ilgili soruları içermektedir. Kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve Çevresi'ne ne düzeyde bağlı olduklarını anlamak amacıyla, Jorgensen ve Stedman (2001) tarafından geliştirilen “Yer Duygusu Ölçeği (*Sense of Place Scale*)”nin

kullanılmasına karar verilmiştir (gerekli izin yazısı hem ölçeği geliştiren hem de Türkçeye uyarlayan yazarlar tarafından alınmıştır).

Araştırmada Jorgensen ve Stedman'nın (2001) yer duygusunun ölçülmesinde kullandığı yer bağılılığı, yer bağımlılığı yer kimliği ölçeklerinde yer alan 12 madde (bağımlı değişkenler) seçilmiştir. Bu ölçek üç alt boyuttan oluşmakta ve her alt boyut dört maddeyi içermektedir (Jorgensen ve Stedman 2001). Ölçeğin toplam geçerliliği (Cronbach'alpha) 0.94'tür (Jorgensen ve Stedman 2001). Bu ölçeğin alt boyut geçerlilikleri sırasıyla yer bağılılığı 0.90, yer bağımlılığı 0.87, yer kimliği 0.93 şeklindedir (Jorgensen ve Stedman 2001).

Jorgensen ve Stedman (2001) tarafından İngilizce olarak geliştirilen ölçeğin Akgül Yalçın (2012) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılmıştır. Geleneksel yaklaşım yoluyla Türkçeye uyarlaması yapılan bu ölçeğin geçerlilikleri sırasıyla yer bağılılığı 0.73, yer bağımlılığı 0.72 ve yer kimliği 0.71 şeklindedir (Akgül Yalçın 2012). Yer duygusunun geçerliliği ise 0.81 olarak belirlenmiştir (Akgül Yalçın 2012). Araştırmada Akgül Yalçın (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan “Yer Duygusu Ölçeği” nin kullanılmasına karar verilmiştir (gerekli izin yazısı alınmıştır).

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşayanlara, çalışanlara ve Ankara'nın başka yerlerinden gelen ziyaretçilere yönelik olarak yer duygusu ölçeğini içeren ifadelerin daha açık ve anlaşılır olması için çok az oranda (%5) gerekli düzenlemeler yapılmış ve uzman görüşleri alınmıştır (Çizelge 3.11). Bu bölümde kullanıcılara kapalı uçlu sorular yönlendirilmiş ve ölçek “kesinlikle katılmıyorum” dan “tamamen katılıyorum” a doğru giden 5'li likert tipi bir ölçek ile hazırlanmıştır. Böylelikle, kullanıcıların davranışta bulundukları Hacıbayram Meydanı ve çevresine karşı geliştirdikleri yer duygusu ölçülebilmüş ve diğer verilerle karşılaştırılmasına olanak sağlamıştır.

Çizelge 3.11 Hacıbayram Meydanı ve Çevresi'nde yer duygusunun ölçülmesi için kullanılan ifadeler (Jorgensen ve Stedman 2001, Akgül Yalçın 2012)

Yer Kimliği:
1. Burası ile ilgili her şey beni yansıtıyor.
2. Bu yer benim tarzıma az uyum sağlıyor.
3. Bu yerde gerçekten kendim olduğumu hissediyorum.
4. Bu yer benim kim olduğumu/nasıl bir insan olduğumu yansıtıyor.
Yer Bağlılığı:
5. Bu yerde olduğumda kendimi rahatlamış hissediyorum.
6. Bu yerde olduğumda kendimi çok mutlu hissediyorum.
7. Bu yer benim en çok bulunmak istediğim yer.
8. Uzun zaman bu yerden ayrı kalınca gerçekten çok özlüyorum.
Yer Bağımlılığı:
9. Burası hoşlandığım/sevdiğim şeyleri yapmak için en iyi yer.
10. Hoşlandığım/sevdiğim şeyleri yapmak için bu yeri karşılaştırabileceğim başka bir yer yok.
11. Bu yer sevdiğim şeyleri yapmak için iyi bir yer değil.
12. Bu yer dışında tercih edebileceğim daha iyi yerlerde var.

Yer duygusu ölçeğinin bu araştırmadaki güvenilirliğine ilişkin sonuçlarda üç boyut için ayrı ayrı Cronbach alfa değeri hesaplanmıştır. Elde edilen değerler Çizelge 3.11'de verilmiştir. Çizelge 3.12 incelendiğinde, Cronbach Alfa değerlerinin tüm boyutlarda 0,70'in üzerinde olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre bu araştırmada kullanılan yer duygusu ölçeğinden elde edilen verilerin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın genel veri toplama ve analiz süreci Çizelge 3.13'de verilmiştir.

Çizelge 3.12 Ölçeğin Cronbach Alfa değerleri

Ölçeğin Boyutları	Cronbach α	Madde Sayısı
1. Yer kimliği	0,80	4
2. Yer bağlılığı	0,90	4
3. Yer bağımlılığı	0,72	4

Çizelge 3.13 Genel veri toplama ve analiz süreci

Veri Toplama	Veri Toplama Zaman Çizelgesi	Veri Toplama Araçları	Veri Toplama Amaçları	Katılımcılar	Analiz
Nitel Veri Toplama	Ocak- Nisan 2023	Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler, gözlemler, doküman analizleri	Anket/ölçek çalışmasında elde edilen verilerin desteklenmesi	24 katılımcı	Betimsel ve içerik analizi (tema, kategori ve ana kodların/alt kodların oluşturulması)- MAXQDA analizleri
Nicel Veri Toplama	Ocak- Şubat 2023	Ölçek geliştirme formu	Ölçeğin faktör yapısını keşfetmek	165 katılımcı	Açımlayıcı faktör analizi (AFA)-SPSS analizleri
Nicel Veri Toplama	Şubat-Mart 2023	Ölçek geliştirme formu	Ölçeğin faktör sayısını belirlemek ve doğrulamak	170 katılımcı	Doğrulayıcı faktör analizi (DFA)-SPSS ve LISREL analizleri
Nicel Veri Toplama	Mart- Mayıs 2023	Anket/Ölçek formu	Geçerlik ve güvenilirliği sağlanmış anket/ölçek çalışmasının uygulanması	250 katılımcı	SPSS analizleri

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Nitel Veri Analizinden Elde Edilen Bulgular

Nitel veri analizi kapsamında yapılan derinlemesine görüşmeler, MAXQDA 2020 analiz aracı ile gerçekleştirilmiştir. Program üzerinde oluşturulan kod sistemi, tema, kategori, ana kod, alt kod şeklinde belirlenmiştir. Temaların belirlenmesinde, katılımcıların yanıtları dikkate alınmış ve verdikleri cevaplara içerik analizi uygulanmıştır. Temalar, araştırma amacına yönelik belirlenen araştırma sorularını kapsarken, kategoriler, ana kodlar ve alt kodlar araştırma sorularına gelen yanıtların içerik analizine tabi tutulması sonucu ortaya çıkmıştır.

MAXQDA 2020 analiz aracında, araştırma sorularına yönelik olarak 4 tema başlığı oluşturulmuştur. Bunlar, çevresel özellikler, yere bağlılık/aidiyet, yere bağımlılık ve yer kimliği olarak belirlenmiştir. Bu araştırma için toplam 823 kod girilmiştir.

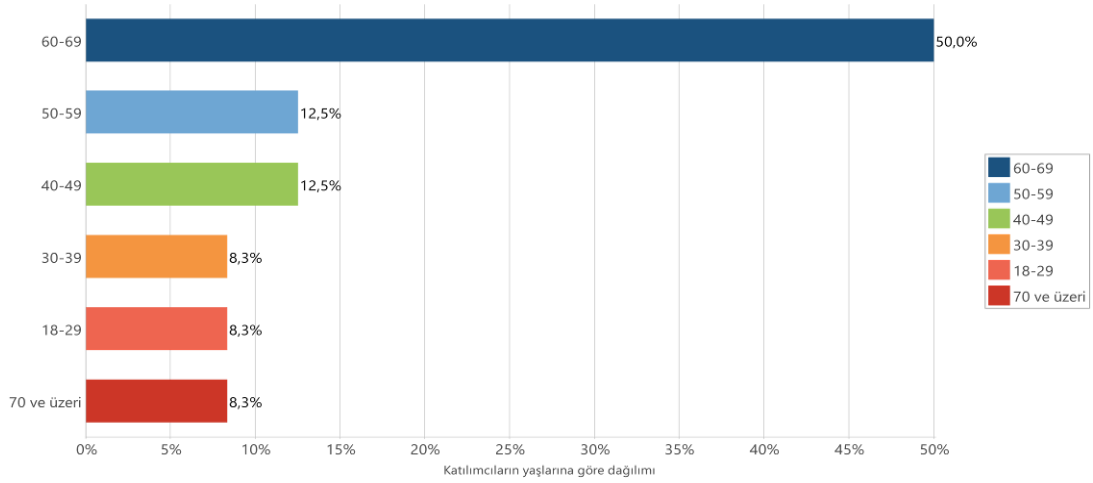
4.1.1 Derinlemesine görüşme yapılan katılımcıların demografik özellikleri

Derinlemesine görüşmeler, iki hedef grup altında değerlendirilmiştir. Derinlemesine görüşme yapılan 12 katılımcı, Hacıbayram Meydanı ve yakın çevresinde yaşayan ve çalışanları (zorunlu kullanıcılar), diğer 12 katılımcı ise Ankara'nın farklı ilçelerinden gelen ziyaretçileri (gönüllü kullanıcılar) kapsamaktadır. Toplamda 24 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir (Çizelge 4.1). Etik kurallara uygun olarak her bir katılımcı K1, K2, K3,..., K24 şeklinde ifade edilmiştir. Katılımcılara sorulardan önce cinsiyet, yaş, meslek ve eğitim durumları sorulmuştur. Bölgede yaşayan ve çalışan katılımcıların 12'si erkek, ziyaretçi olan katılımcıların ise 7'si erkek, 5'i kadındır. Katılımcılar, esnaf, emekli, berber, öğrenci, ev hanımı, işçi, saatçi, kunduracı, kuru kahveci, satış sorumlusu gibi farklı meslek gruplarındandır.

Çizelge 4.1 Katılımcılara yönelik demografik bilgiler

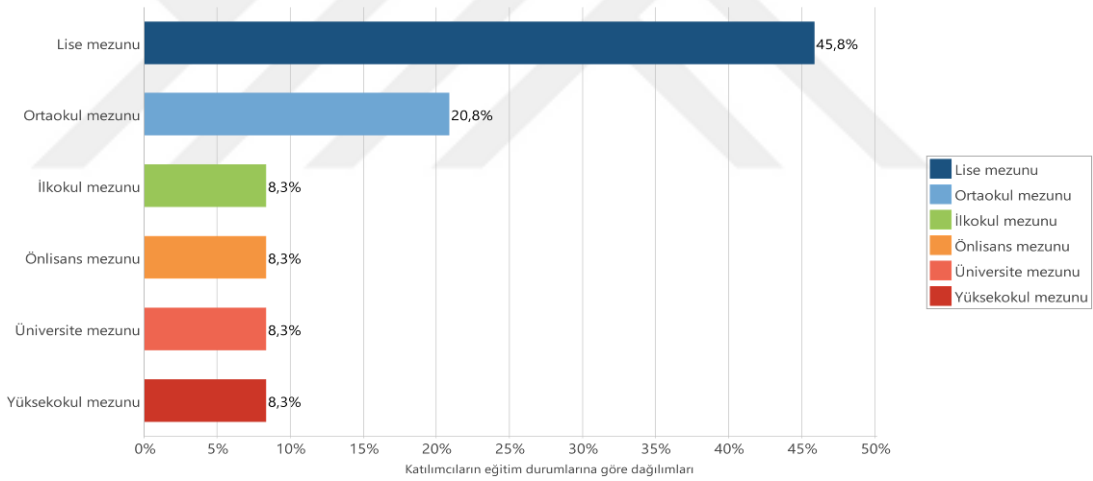
Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Eğitim Düzeyi	Bulunma Durumu
K1	Erkek	63	Emekli/Esnaf	Lise mezunu	Çalışan
K2	Erkek	60	Esnaf	Lise mezunu	Çalışan
K3	Erkek	68	Emekli/Esnaf	İlkokul mezunu	Çalışan
K4	Erkek	33	Berber	Ortaokul mezunu	Çalışan
K5	Erkek	71	Kuru Kahveci	Lise mezunu	Çalışan/Yaşayan
K6	Erkek	66	Esnaf	Lise mezunu	Çalışan
K7	Erkek	68	Esnaf	Lise mezunu	Çalışan
K8	Erkek	60	Esnaf	Lise mezunu	Çalışan/Yaşayan
K9	Erkek	68	Esnaf	Lise mezunu	Çalışan/Yaşayan
K10	Erkek	69	Esnaf/Bakkal	Ortaokul mezunu	Çalışan
K11	Erkek	68	Emekli/İşçi	Ortaokul mezunu	Ziyaretçi
K12	Kadın	25	Öğrenci	Lise mezunu	Ziyaretçi
K13	Erkek	35	Esnaf	Önlisans mezunu	Çalışan
K14	Kadın	42	Satış Sorumlusu	Lise mezunu	Ziyaretçi
K15	Erkek	65	Emekli Memur	Üniversite mezunu	Ziyaretçi
K16	Erkek	40	Kunduracı	Ortaokul mezunu	Ziyaretçi
K17	Erkek	53	İşçi	İlköğretim mezunu	Ziyaretçi
K18	Kadın	50	Öğretmen	Üniversite mezunu	Ziyaretçi
K19	Erkek	61	Emekli	Yüksekokul mezunu	Ziyaretçi
K20	Kadın	23	Öğrenci	Lise mezunu	Ziyaretçi
K21	Kadın	54	Ev hanımı	Önlisans mezunu	Ziyaretçi
K22	Erkek	40	Emekli Memur	Yüksekokul mezunu	Ziyaretçi
K23	Erkek	68	Emekli	Lise mezunu	Ziyaretçi
K24	Erkek	72	Saatçi	Ortaokul mezunu	Çalışan

Katılımcıların, yaş aralıkları 18-29, 30-39, 40-49, 50-59, 60-69, 70 ve üzeri olmak üzere altı farklı kategoriye ayrıştırılmıştır. Yaş dağılımlarına bakıldığında, 60-69 yaş aralığı, %50 oranla en yoğun kategoriyi oluşturmaktadır. 50-59 yaş aralığı %12,5 ve 40-49 yaş aralığı %12,5 olarak eşit bir yoğunluğa sahip olup, ikinci en yoğun kategoridir. 30-39 yaş aralığı, 18-29 yaş aralığı, 70 ve üzeri yaş aralığı %8.3 orana sahiptir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 Katılımcıların yaşlarına göre dağılımı

Katılımcılar ağırlıklı olarak lise mezunudur. İkinci yoğunluğu ise ortaokul mezuniyeti oluşturmaktadır. En düşük eğitim durumu ise ilkokul mezuniyetidir (Şekil 4.2).

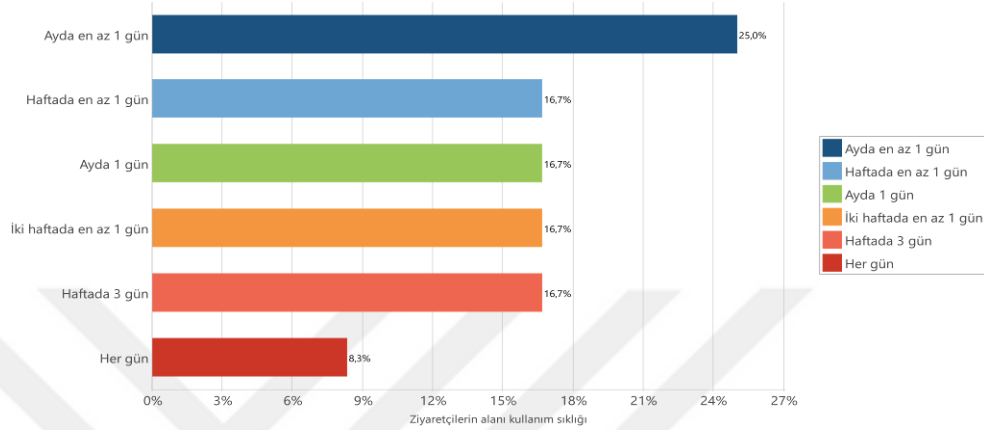

Şekil 4.2 Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımları

4.1.2 Derinlemesine görüşme yapılan katılımcıların yeri kullanım tercihleri

Görüşme yapılan, K1, K2, K3 K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K13, K24 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde hem çalışan hem de çalışan/yaşayan bireyleri kapsamaktadır. Bölgede çalışan katılımcıların (zorunlu kullanıcılar) çalışma süreleri farklılık göstermektedir. Çalışanların çalışma süresi en düşük 15 yıl, en yüksek 60 yıldır. Çalışanlar, bölgede her gün bulunmaktadır (Çizelge 4.2). K11, K12, K14, K15, K16,

K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23 Ankara'nın başka yerlerinden gelen ziyaretçileri içermektedir. Ziyaretçilerin çoğunluğu yeri 1-2 saat ve 2-3 saat aralığında kullanmaktadır. Ziyaretçiler yeri %25 oranla ayda en az 1 gün ziyaret etmektedir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3 Ziyaretçilerin yeri kullanım sıklığı

Çizelge 4.2 Katılımcıların yeri kullanım tercihleri

Katılımcı	Çalışanların çalışma süresi/ ziyaretçilerin yerde bulunma süresi	Yerde bulunma sıklığı
K1	15 yıl	Her gün
K2	38 yıl	Her gün
K3	25 yıl	Her gün
K4	23 yıl	Her gün
K5	51 yıl	Her gün
K6	30 yıl	Her gün
K7	20 yıl	Her gün
K8	50 yıl	Her gün
K9	60 yıl	Her gün
K10	55 yıl	Her gün
K11	3-4 saat	Her gün
K12	2-3 saat	Haftada 2-3 gün
K13	15 yıl	Her gün
K14	3-4 saat	İki haftada en az 1 gün
K15	4-5 saat	Ayda 2 gün
K16	1-2 saat	Haftada 3 gün
K17	1-2 saat	Haftada en az 1 gün
K18	1-2 saat	Ayda 1 gün
K19	3-4 saat	İki haftada en az 1 gün
K20	2-3 saat	Ayda 1 gün
K21	1-2 saat	Ayda en az 1 gün
K22	2-3 saat	Ayda en az 2-3 gün
K23	2-3 saat	Haftada en az 1 gün
K24	40 yıl	Her gün

Katılımcıların meydan ve çevresinde yaptığı etkinlikler/aktiviteler, dini yapılarda ibadet etmek, işe gitmek, açık havada vakit geçirmek, alışveriş yapmak, oturup sohbet etmek, arkadaşlarla buluşmak, yemek-içmek olarak tespit edilmiştir. Dini yapılarda ibadet etmek 17 belgede, işe gitmek 12 belgede, açık havada vakit geçirmek 9 belgede, alışveriş yapmak 7 belgede, oturup sohbet etmek 3 belgede, arkadaşlarla buluşmak 2 belgede, yemek-içmek 1 belgede kodlanmıştır (Çizelge 4.3). Bölgede en çok yapılan etkinlik dini yapılarda ibadet etmek olurken, işe gitmek ve açık havada vakit geçirmek sıklıkla yapılan etkinlikler arasındadır.

Çizelge 4.3 Katılımcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaptıkları etkinliklere göre belge temelli frekans tablosu

	Frekans (Katılımcı sayısı)
Dini yapılarda ibadet etmek	17
İşe gitmek	12
Açık havada vakit geçirmek	9
Alışveriş yapmak	7
Oturup sohbet etmek	3
Arkadaşlarla buluşmak	2
Yemek-içmek	1
Kodlanmış BELGELER	24
Kodlanmamış BELGELER	0
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24

4.1.3 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerine yönelik bulgular

Yapılan görüşmelerde katılımcılara, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin kaliteli bir çevre olup olmadığı sorulmuş, katılımcılardan yerin çevresel özelliklerine yönelik ne düşündüklerinin ifade edilmesi istenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, çevresel özellikler ana temasının altına “kaliteli çevre kategorisi” kodlanmıştır. **Kaliteli çevre kategorisi ise konfor/rahatlık, kimlik ve imaj, ulaşım ve erişim, kullanım ve etkinlikler, sosyalleşme olarak 5 ana kod başlığı altında toplanmıştır** (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerine yönelik oluşturulan kod listesi

Tema	Kategori	Ana kodlar	Alt kodlar
Çevresel Özellikler	Kaliteli Çevre	Konfor/Rahatlık	Donatıların konforu
			▪ Zemin döşemeleri
			▪ Oturma elemanları
			▪ Bilgilendirme/yönlendirme levhaları
			Yeşil alanlar
			Altyapı
			Temizlik/bakım
			Yerin manevi nitelikleri
			Güvenlik
		Kimlik ve İmaj	Görsel uygunluk
			Marka değeri
			Tarihi ve kültürel dokuda değişim
			Turizm değeri
		Ulaşım ve Erişim	Okunabilirlik
			Erişilebilirlik
			Otopark yeterliliği
			Elverişlilik
		Kullanım ve Etkinlikler	Mekânların kullanışlı olması
			Yapılan etkinlikler
			Yerin popüleritesi
			Yerin kullanım kapasitesi
		Sosyalleşme	Davranış biçimleri
			İnsanlarla etkileşim
			Sosyal yapının değişimi

▪ **Konfor/rahatlık**

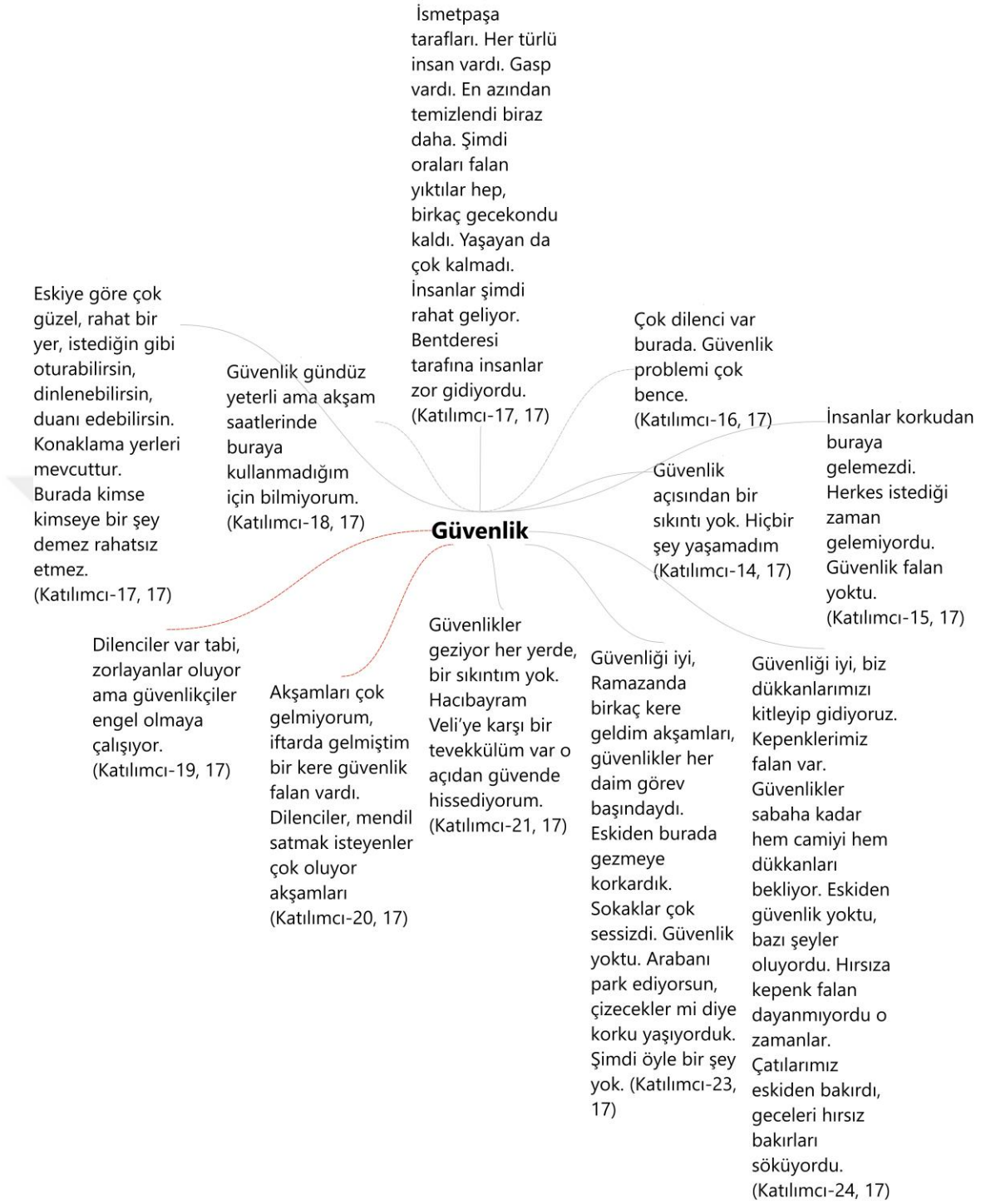
Konfor/rahatlık ana koduna, zemin döşemeleri, oturma elemanları, bilgilendirme/yönlendirme levhaları, yeşil alanlar, altyapı, temizlik/bakım, yerin manevi nitelikleri, güvenlik olarak 8 alt kod tanımlanmıştır. Konfor/rahatlık kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, **güvenlik (f:20)**, **yerin manevi nitelikleri (f:10)**, oturma elemanları (f:9), altyapı (f:6), temizlik/bakım (f:4), yeşil alanlar (f:4) ve bilgilendirme/yönlendirme levhaları (f:4) zemin döşemeleri (f:1) oranda dağılım göstermiştir. Kodlamanın iki belgede bahsedilmediği görülmektedir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5 Konfor/rahatlık kodunun belge temelli kod-alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Güvenlik	20	83,33	90,91
Yerin manevi nitelikleri	10	41,67	45,45
Oturma elamanları	9	37,50	40,91
Altyapı	6	25,00	27,27
Bilgilendirme/yönlendirme levhaları	4	16,67	18,18
Temizlik/bakım	4	16,67	18,18
Yeşil alanlar	4	16,67	18,18
Zemin döşemeleri	1	4,17	4,55
Kodlanmış BELGELER	22	91,67	100,00
Kodlanmamış BELGELER	2	8,33	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Katılımcılar, konfor/rahatlık koduna ilişkin **en çok güvenlik** konusundan bahsetmektedir. Katılımcılar, yenileme sürecinden önce, Hacıbayram Meydanı ve çevresini kullanılamaz ve gasp olaylarının çok fazla yaşandığı bir yer olarak tanımlarken, şu an Hacıbayram Meydanı ve çevresinin yeteri kadar güvenli olduğunu, çoğu yerde güvenlik kameralarının olduğunu ifade etmişlerdir.

Bazı katılımcılar ise güvenlik konusunda tedirgin olduklarını ve dilencilerin, hırsızların varlığından rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Çoğunlukla, akşam geç saatlerde 60 yaş ve üstü bireyler yeri aktif olarak kullanmamaktadır. Tek-vaka kod analizinde gösterilen katılımcılardan K16, K18, K19 ve K20 bu görüşe sahip katılımcılardır. Katılımcıların güvenlik konusu ile ilgili görüşleri Şekil 4.4'te gösterilmiştir.

Şekil 4.4 Katılımcıların güvenlik konusu ile ilgili görüşleri

Konfor/rahatlık ile ilgili **en çok bahsedilen ikinci konu katılımcılara huzur veren yerin manevi nitelikleridir**. Katılımcılar, Hacıbayram Meydanı'nın ortasında konumlanan, manevi niteliğe sahip bir yapı olan ve kutsal bir mekân olarak

nitelendirilen Hacıbayram Veli Türbesi'nin, kendilerinde iç huzur yarattığını, bu açıdan Hacıbayram Meydanı'nın kendilerini konforlu hissettirdiğini ifade etmektedirler. K4, K5, K6, K7, K9, K10, K14, K19, K23, K24 bu görüşe sahip katılımcılardır. Diğer katılımcılar bu konu hakkında görüş bildirmemiştir. Bu görüşlerden bazıları şunlardır:

'Buranın maneviyatı çok farklı. Türbe olduğu için çok gelen oluyor, o açıdan buraya o gözle gelip görmelerini isterim.' (K6)

'Buranın manevi havası hiç bitmez. Hacıbayram Ankara'nın göbeği, gözbebeği. Şimdi burada Hacıbayram Veli var.' (K10).

Katılımcılar, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan **donatı elemanlarından**, çoğunlukla oturma elemanları ve bilgilendirme/yönlendirme levhaları hakkındaki görüşlerini ifade etmişlerdir. Bu görüşlere göre, en çok bahsedilen kodlar sırasıyla oturma elemanları (f:9), bilgilendirme/yönlendirme levhaları (f:4) ve zemin döşemeleri (f:1) dir.

K12, K15, K16, K17, K20 oturma elemanlarının hafta sonları ve hafta içleri öğleden sonra yetersiz olduğundan bahsetmişler, insanların ayakta vakit geçirdiklerini vurgulamışlardır.

K4, K15, K16, K17, meydanda bilgilendirme ve yönlendirme levhalarının yetersiz ve var olanların küçük olduğunu, Ankara dışından gelen turistlerin Hacıbayram Veli Cami'nin yerini bulmakta zorlandıklarını, bununla birlikte yerin tanıtımının tam olarak yapılamadığını belirtmişlerdir.

K12, zemin döşemelerinin kış aylarında kayganlık açısından problem yarattığını vurgulamıştır. Bu kodda daha çok Ankara'nın farklı yerlerinden gelen ziyaretçilerin görüşleri ön plana çıkmıştır. Katılımcıların donatı elemanları ile ilgili görüşleri kod-alt kod analizi ile gösterilmiştir. Analizde belirtilen çizgi kalınlıkları, katılımcıların kodlara yönelik bahsetme düzeyini yansıtmaktadır (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 Katılımcıların donatı elemanları ile ilgili görüşleri

Katılımcıların değerlendirmelerine göre, **altyapı**, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin kalitesini etkileyen kodlar arasında yer almaktadır. K3, K4, K6, K9, K24, Hacıbayram Veli Çarşı'nın altyapısının kötü olduğunu, havalandırma, kanalizasyon, ısıtma, çatı gibi konularda altyapının problemli olduğunu belirtmişlerdir. Çoğunlukla, çalışanlar Hacıbayram Meydanı ve çevresinde altyapı problemini vurgulamışlardır.

Katılımcıların görüşlerine yönelik olarak, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde **temizlik/bakım** konusunda sorun yaşanmadığı belirtilmiştir. Ziyaretçiler, alanda sürekli temizliğin yapıldığını, lavaboların kullanılabilir olduğunu vurgulamıştır.

'Temizliği güzel, sürekli çalışanlar etrafı süpürüyorlar.' (K21)

'Eskiden gecekondı hakimdi, ticari alanlar da vardı ama bakımsızdı...Şimdi daha bakımlı.' (K23)

Yeşil alanlar kodu, temizlik/bakım kodu ile eşit frekans değerine sahiptir. Katılımcılara göre, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde bulunana yeşil alanların, ağaçların yetersiz olduğu belirtilmiş, yapılaşmanın açık yeşil alanların önüne geçtiği ifade edilmiştir. K18, *‘Yeşil alanlar az burada, betonlaşma çok.’* şeklinde bu durumu vurgulamıştır.

▪ Kimlik ve imaj

Kimlik ve imaj ana koduna, görsel uygunluk, marka değeri, tarihi ve kültürel dokuda değişim, turizm değeri olarak 4 alt kod tanımlanmıştır. Kimlik ve imaj kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, **belgede kodlanan en fazla kodun görsel uygunluk (f:16)** olduğu görülmektedir. Belgelerde **tarihi ve kültürel dokuda değişim (f:13)** ikinci, turizm değeri (f:8) üçüncü en fazla kodlanan koddur. Marka değeri ise (f:6) oranla belgelerde en az kodlanan kod olmuştur. Kimlik ve imaj ana kodu bütün belgelerde kodlanmıştır (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6 Kimlik ve imaj kodunun belge temelli kod-alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Görsel uygunluk	16	66,70	66,70
Tarihi ve kültürel dokuda değişim	13	54,20	54,20
Turizm değeri	8	33,33	33,33
Marka değeri	6	25,00	25,00
Kodlanmış BELGELER	24	100,00	100,00
Kodlanmamış BELGELER	0	0,00	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Yapılan değerlendirmeler sonucu, **görsel uygunluk alt koduna** yönelik görüşler katılımcılara göre farklılaşmaktadır. K5, K6, K10, K11, K13, K14, K17, K19, K23 tarafından, yenilemeden önce Hacıbayram Meydanı ve çevresini harabe, çoğunlukla gecekonduların yer aldığı bir bölge olarak tanımlanmıştır. Günümüzde yapılan tadilatlar ve eklentiler sonucu, meydanın ve yapıların iyileştirildiği, açık ve görünür olduğu, buna bağlı olarak yapıların görsel imajının güçlendiği belirtilmiştir. K3, K4, K7, K9, K24 görsel uygunluğa yönelik olumsuz görüş bildirmişlerdir. Özellikle, bu görüşte olan katılımcılar araştırma alanında çalışan bireylerdir. Bu görüşler şu şekildedir:

‘Şu yapılaşmayı biraz yanlış yaptılar. Çarşının ele alınış biçimi, tasarımı yanlış oldu. Hacıbayram’da sıkıntı oluyor. Gelen yabancılar, yerliler filan devamlı camiye soruyorlar. Caminin önünü bu fiziki yapı kapattı...dükkanımızın önü hiç açık değil, hiçbir şey görünmüyor. Gelenler buraya labirent gibi olmuş diyorlar.’ (K7)

‘Görsellik falan çok değişti. 60’lı yıllarda, eskiden buradan camiye bakıldığında direk cami görünürdü mesela. Şuraya gelen insan Hacıbayram Veli Cami’sini soruyor. ...Caminin buradan net olarak görünmesi lazım.’ (K9)

‘Eskiden görselliği daha güzeldi, daha çok hoşuma gidiyordu... Şimdi restore edildi, biraz havası değişti tabi. Şimdi yeni yapılanca o hal kalmadı. Manevi olarak o özgün yapı var da fiziksel açıdan yok.’ (K24)

Bu yönde görüş bildiren katılımcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde uzun süre geçirmiş bireyler olmakla birlikte, yaş ortalamalarının 50 yaş ve üzeri olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar yere yönelik müdahaleler sonucunda yerin görselliğinin değiştiğini, meydan çevresinde geleneksel yapıların yıkılarak Hacıbayram Meydanı’nın imgesinin farklılaştığını, 1960’lı yıllarda caminin Hacıbayram Meydanı’nın girişinde doğrudan görüldüğünü, ancak çarşının ele alınış biçimi ile caminin önünün kapandığını ifade etmişlerdir (Şekil 4.6, Şekil 4.7).

Şekil 4.6 1930’lu yıllarda Hacıbayram Veli Cami’sine uzanan Hacıbayram Sokak (Anonymous 1926) (sol) ve günümüzdeki durumu (sağ)

Şekil 4.7 Katılımcıların görsel uygunluk ile ilgili görüşleri

Tarihi ve kültürel dokuda değişim alt kodu, 13 belgede kodlanan ikinci önemli koddur. K14, K18, K19, K20, K21, K23 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde tarihi dokunun korunduğunu, eski Ankara evlerinin geleneksel kültürü yansıttığını ve yenilemeden sonra bölgenin daha güzel olduğunu belirtmişlerdir (Şekil 4.8). Diğer yönden, K4, K8, K9, K15, K16, K22 yere özgü yapıların tamamen değiştiğini, tarihi ve kültürel dokunun değişime uğradığını, yer yer yok olduğunu vurgulamışlardır.

‘Yurtdışında örneğin, insanlar 200-300 yıllık binalara dokunmuyorlar, ama burada sürekli bir inşaat durumu var, yapılan inşaatlar da hizmet veremiyor. Restore edilmeye devam ediyor buradaki binalar ama eski hali restore edilmiş halinden daha iyi.’ (K4)

‘Buranın eski hali tarihi açıdan güzeldi. ...Gecekondular vardı ama tarihi gecekondular vardı. Şimdi burada yapıldı evler ama bu evler eski Ankara evlerini anlatmıyor. Önceki yapılar daha güzeldi, şimdi o doku kayboldu. Caminin yanındaki tapınak buranın görüntüsünü bozuyor, bakınca bir şeye benzemiyor. Kimse onun ne olduğunu bilmiyor, açıklama da yok. İnsanlar yanından geçip gidiyor. Sadece Roma döneminden kalmış onu biliyorum bende. Demode duruyor bence.’ (K16)

‘Görselliği güzel ama eski Ankara evlerinin o özgün yapısı kalmadı, makyaj yapıldı aslında. Eski hali yıkık, döküktü ama özgündü, şimdi o yok.’ (K22)

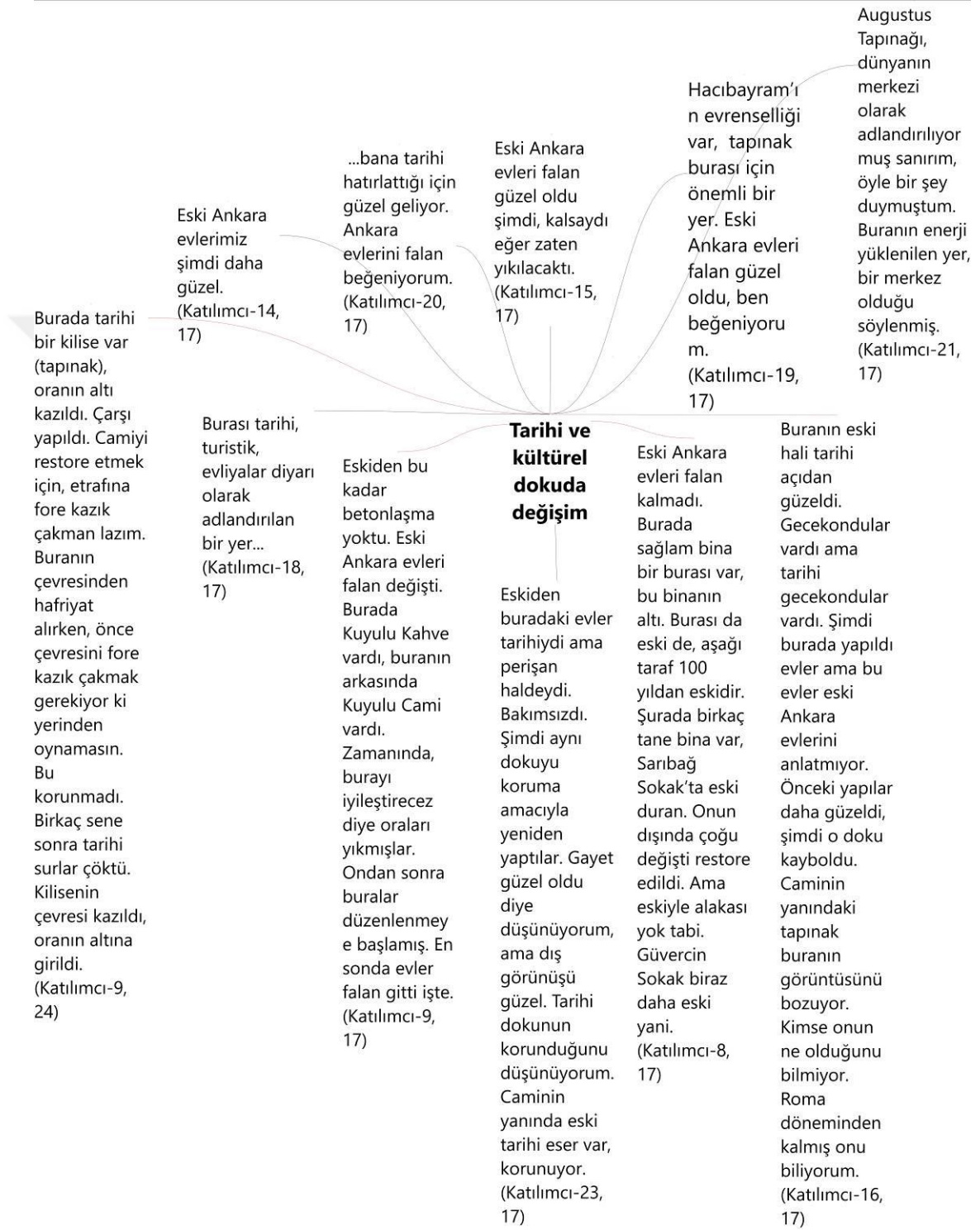
‘Mesela caminin yanında kilise var, onu insanlar duvar olarak görüyor. İnsanlar geçmişini bilmiyorlar, buranın 300 yıl önce nasıl kullanıldığına bakmak lazım, öğrenmek lazım.’ (K15)

Şekil 4.8 Hacıbayram Meydanı’nın çevresindeki dokuda restore edilen yapılardan bazıları (Anonymous 2010)

Gönüllü kullanıcılar eski Ankara evlerinin korunduğunu vurgularken, zorunlu kullanıcılar ve bazı gönüllü kullanıcılar yere özgü geleneksel yapıların tamamen değiştiğini belirtmişlerdir. Kullanıcılar yapıların ve tarihi dokunun kendine özgü

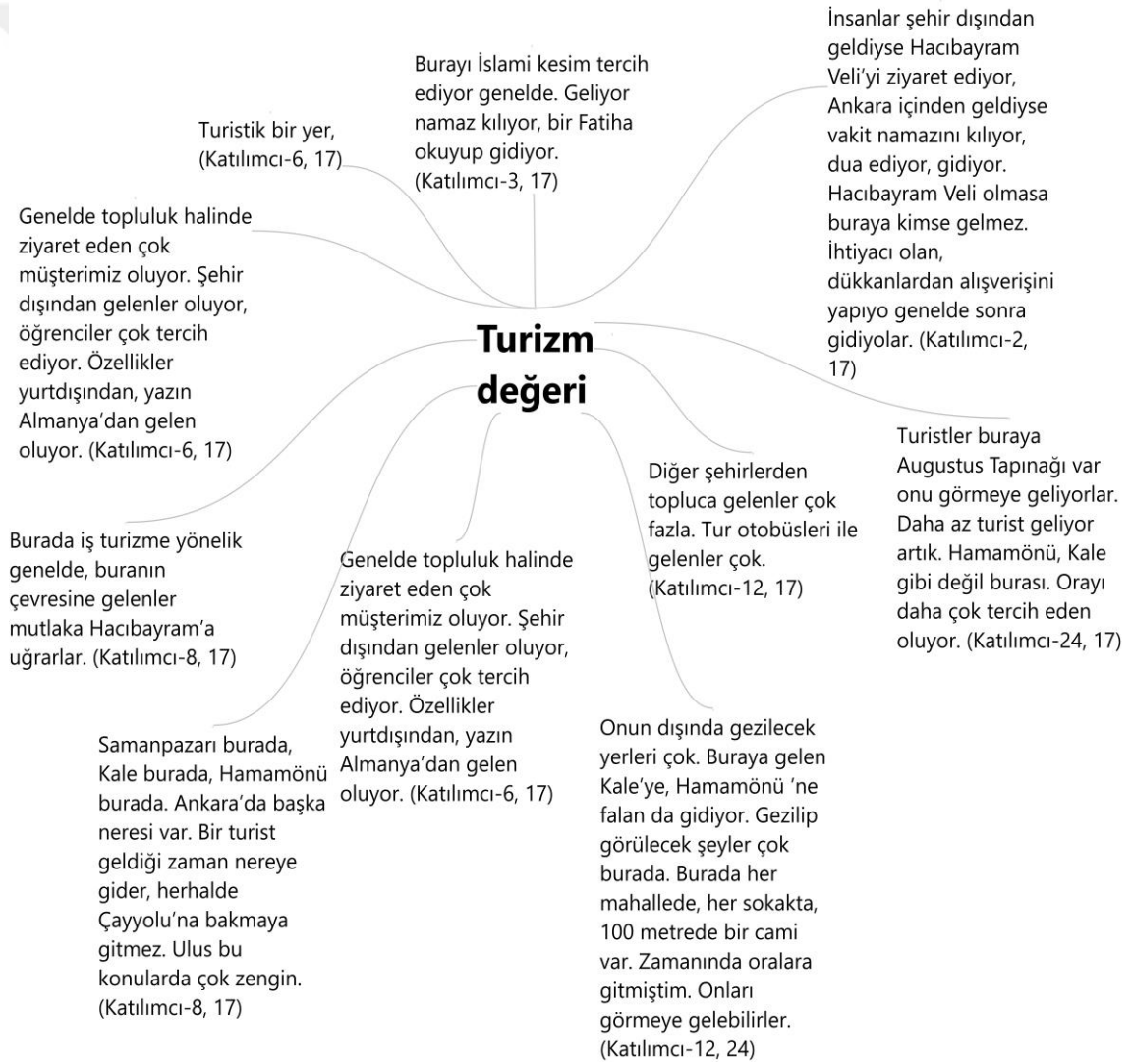
detaylarını korumaya yönelik olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca, gönüllü kullanıcılar tarafından, Augustus Tapınağı'nın kilise olarak bilindiği ve insanların çok fazla farkında olmadıkları da dile getirilmiştir (Şekil 4.9).

Şekil 4.9 Katılımcıların tarihi ve kültürel dokuda değişim ile ilgili görüşleri

Turizm değeri alt kodu, 8 belgede kodlanmıştır. K2, K3, K6, K8, K10, K12 Hacıbayram Meydanı'nın çok turist çektiğini, çevresinde gezilip görülecek yerlerin olduğunu belirtmişlerdir (Şekil 4.10): *'Genelde topluluk halinde ziyaret eden çok müşterimiz oluyor. Şehir dışından gelenler oluyor, öğrenciler çok tercih ediyor. Özellikler yurtdışından, yazın Almanya'dan gelenler oluyor.'* (K6)

K1 ve K24 ise bu görüşlerden farklı olarak, Hacıbayram Meydanı'nın Hamamönü, Ankara Kalesi kadar turist çekmediğini, yerin daha çok turizme açık olması gerektiğini düşünmektedirler.

Şekil 4.10 Katılımcıların turizm değeri ile ilgili görüşleri

Marka değeri alt kodu, 6 belgede kodlanmış olup, kimlik ve imaj ana kodunda en az belgede kodlanan kod olmuştur. K22 ve K24 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin bir marka değerine sahip olduğunu, Hacıbayram Veli Türbesi'nin yerin kalitesini artırdığını ifade etmişlerdir. *'Hacıbayram Veli'den dolayı bir kere bir kalitesi var buranın. Onun hatırına biz ekmek yiyoruz burada. Doğudan, batıdan, güneyden herkes buraya ziyarete geliyor.'* (K24)

Diğer yönden, yerin marka değerinin düşük olduğunu belirten katılımcılar da bulunmaktadır. K2, K4, K8, K9 Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde yer alan ünlü mekânların (Eyüp Sabri Tuncer kolonyaları, Mişmiş Kuruyemiş, Karamürsel Mağazası, Akman Boza ve Pasta Salonu, Zafer Lokantası, Somoncu Baba Ekmek Bayisi) kapandığını ve değişiklik gösterdiğini belirtmişlerdir. Bu konudaki görüşlerden bazıları şunlardır;

'Hacıbayram'a hitap eden işler hat sanatı, çömlek işleridir. Hediyeelik eşyadır örnek veriyorum. Bunu insanlar düzgün yapamıyorlar. Bilmiyorlar. Ben bu mesleği biliyorum bildiğim için yapıyorum. Burda bütün sektör değişti. Müşteri de ona göre geliyor.' (K4)

'...Burada bir tane kaliteli restoran yok, bir tane marka değeri yüksek mağaza yok. Eskiden çok güzeldi, burada güzel lokantalarımız vardı. İmkânı olanlar burada kârını artırmak için daha kaliteli bölgelere doğru gittiler. Kızılay'a doğru yöneldiler.' (K8)

'Bana şimdi burada marka göstermezsin kızım. Ulus'un tek bir markası kaldı. O da Eyüp Sabri Tuncer kolonyaları. Şu binanın çok arkasında. Buraya biraz uzak. Saman Pazarı'na doğru. Marka yok, Akman Boza ve Pasta Salonu vardı, o kapandı. Celal Bayar çok gelirmiş. Mişmiş Kuruyemiş'imiz vardı, kapandı. Karamürsel Mağaza'mız vardı kapandı. Bunların kapanması nedir, kaliteli müşterinin gitmesi demektir.' (K9)

'Eskiden gecekondular vardı, ticaret alanı yoktu. Kızım burada Somoncu Baba Ekmek Bayisi vardı. Ticari olarak 3-5 esnaf vardı. Onlarda tabut satardı. Şu Turkcell yazan

yerde en eski lokanta Zafer Lokantası vardı. İlk Aspava Lokantası da buradadır. Buranın ilk sahibi meşhur güreşçi Mahmut Atalay'dı.' (K9)

'...burası, bu meydan Tarihi Amele Pazarı. İstanbul Bankası vardı, bu dükkânın önünde iki katlı bağ evi vardı. Burada en eski bina Ruşen Pastanesi'nin olduğu binadır. Orada pastane değildi. Oteldi. Bizim şimdi burada eski şeyleri yok, eski yapıları, tarihi yerleri değerleri yok ettiler. Her belediye kendine göre bu yeleri yıktı, değiştirdi.' (K9)

▪ Ulaşım ve erişim

Ulaşım ve erişim ana koduna, otopark yeterliliği, erişilebilirlik, okunabilirlik, elverişlilik olarak 4 alt kod tanımlanmıştır. Ulaşım ve erişim kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, **en yüksek frekans düzeyine sahip alt kodların erişilebilirlik (f:19) ve otopark yeterliliği (f:19)** olduğu görülmektedir. Okunabilirlik alt kodu, %25 (f:6) orana sahip olurken, elverişlilik %13,00 (f:3) oranla belgelerde en az kodlanan kod olmuştur. Ulaşım ve erişim kodu, bir belgede hiç bahsedilmemiştir (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7 Ulaşım ve erişim kodunun belge temelli kod-alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Erişilebilirlik	19	79,20	82,60
Otopark yeterliliği	19	79,20	82,60
Okunabilirlik	6	25,00	26,10
Elverişlilik	3	12,50	13,00
Kodlanmış BELGELER	23	95,80	100,00
Kodlanmamış BELGELER	1	4,20	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Erişilebilirlik alt kodu, 19 belgede kodlanmıştır. K8, K9, K10, K11, K12, K13, K15, K16, K17, K18, K20, K21, K22, K24, Hacıbayram Meydanı ve çevresine erişimin rahat olduğunu, metro, belediye otobüsleri ve dolmuşlarla bölgeye erişimin kolayca sağlandığını dile getirmişlerdir. K8, Ulus'un batı tarafında genellikle, belediye otobüslerinin kullanıldığı, kuzeyde dolmuşların ve belediye otobüslerinin geçtiğini belirtmiştir. K9, bu yerde iki hattın olduğunu, birinin Cebeci'den başlayıp

Bahçelievler'e gittiğini, diğer hattın havaalanından başlayıp Gaziosmanpaşa'ya gittiğini ifade etmiştir. Bu iki hattın kesiştiği nokta Hacıbayram Meydanı'dır. Buna ek olarak, K19 ve K23, Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde yer alan asansörlerin ve yürüyen merdivenlerin erişimi desteklediğini, yaşlı bireyler için kullanışlı olduğunu vurgulamışlardır (Şekil 4.11). Bu katılımcıların, 65 yaş üstü bireyler oldukları tespit edilmiştir.

Şekil 4.11 Hacıbayram Meydanı'nda erişimi destekleyen yürüyen merdivenler ve asansörlerden bazıları

Bu konudaki görüşlerden bazıları şunlardır;

'Ulaşımı güzel, buraya her yerden kolayca gelirsin. Dolmuş durakları var zaten Hacıbayram'ın alt tarafında. Buradan bakıldığında ulaşım problemi yok...Asansörleri, yürüyen merdivenleri sürekli çalışıyor.' (K19)

'Ulaşım falan rahat. Şurada Yenimahalle dolmuşları var. 2 hat var zaten. Birisi Cebeci'den başlar Bahçelievler'e gider. Birisi havaalanından başlar, Gaziosmanpaşa'ya çıkar. Bu hattın kesiştiği yerde Hacıbayram bulunuyor. Ana arterdeyiz biz. Aşağıda Yenimahalle dolmuşları kalkar. Hükümet Caddesi'ndekiler kuzeyden yolcu çekiyor. Bu caddenin arkasında da dolmuşlar falan onlar da güneyden çekiyor. Onlar da Gaziosmanpaşa'dan getiriyor buraya.' (K9)

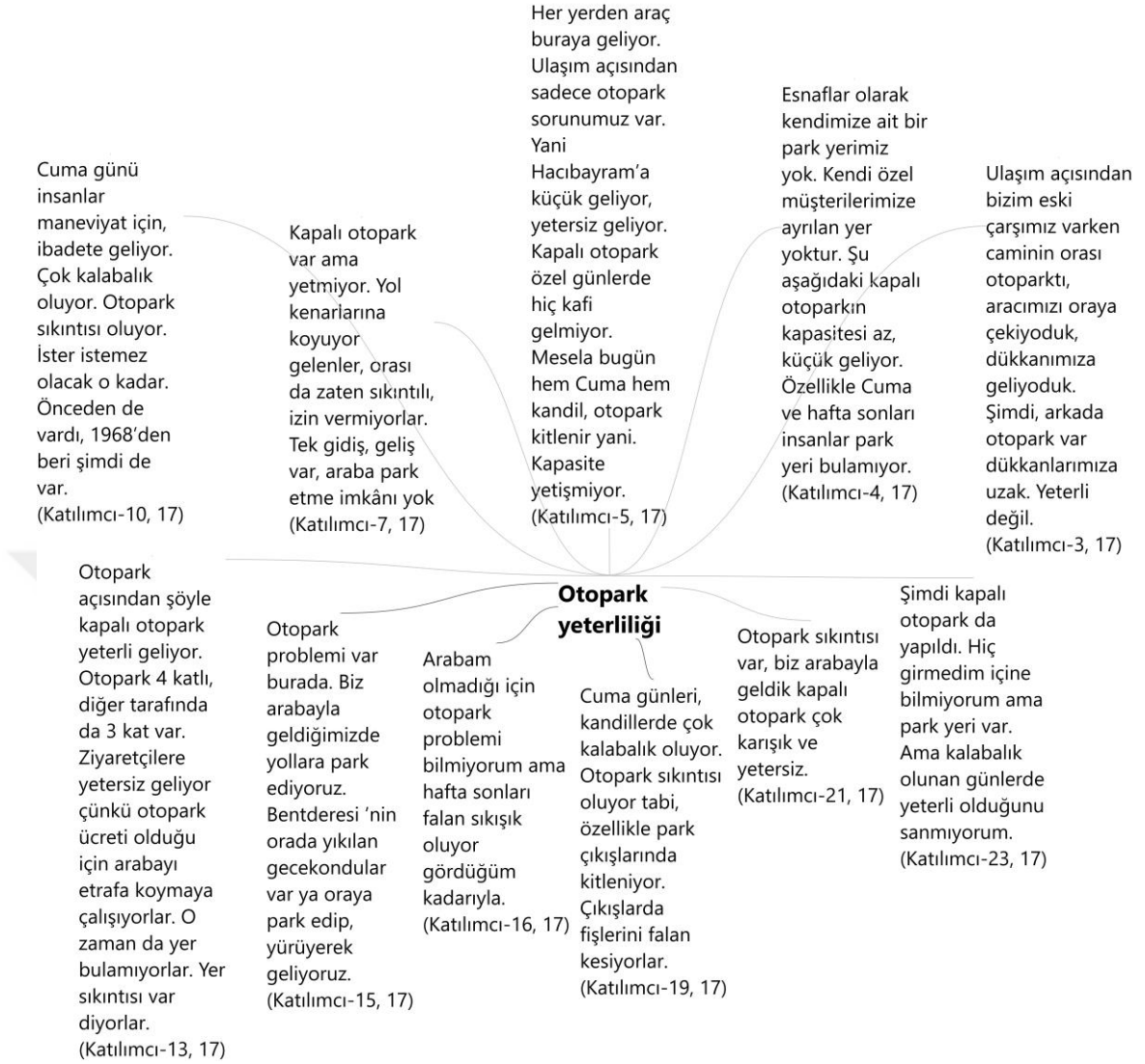
‘Ulaşım açısından, burada hangi taraftan gelirsen dolmuş seni o tarafta indiriyor. Burası göbektir, buraya her yerden gelebilirsin. İnsanlar her yerden buraya giriş yapabilir. Bilgilendirme yerleri az ama burada, insanlar birbirlerine soruyor, şuraya nereden gidiyoruz diye.’ (K17)

Hacıbayram Meydanı ve çevresinin merkezi bir nitelik taşımasından dolayı, kentin tüm bölgelerinden ulaşım kolayca sağlanmaktadır. Bu durum özellikle metro istasyonunun yapılması ile pekişmiş olsa da geçmişten günümüze dek yerin diğer merkezi noktalara olan fiziksel yakınlığı ve kısa sürede ulaşım kolaylığı sağlaması, erişilebilirliği olumlu yönde etkilemektedir.

Otopark yeterliliği, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kaliteyi en çok etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Katılımcılardan K2, K12, K14, K18, K20 hariç, diğer tüm katılımcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresinde bulunan otopark alanlarının yetersizliğinden şikayetçi olduklarını dile getirmişlerdir. Meydanın altına yeni yapılan katlı otopark kullanımının özellikle Cuma, Cumartesi ve Pazar günlerinde, kandillerde, Ramazan ayı gibi özel günlerde yetmediğini, otopark alanının karışık olduğunu, araçlarını bulmakta güçlük çektiklerini belirtmişlerdir (Şekil 4.12).

Buna ek olarak, K4, çalışanlara ait özel bir park yeri ve servis alanlarının olmadığı ifade etmiş, çalışanların bu konuda problem çektiğini dile getirmiştir.

‘Servis alanı yok. Esnaflar olarak kendimize ait bir park yerimiz yok. Kendi özel müşterilerimize ayrılan yer yok. Şu aşağıdaki kapalı otoparkın kapasitesi az, küçük geliyor. Şimdi Hacıbayram manevi açıdan önemli bir nokta olduğu için turist çekiyor. Mesela bugün kimse yok ama yarın olmayacağı anlamına gelmiyor. Yarın bir bakıyorsun akın akın insan geliyor, ama otopark yeri yok.’ (K4)

Şekil 4.12 Katılımcıların otopark yeterliliği ile ilgili görüşleri

Her iki kullanıcı grubu tarafından, özel günlerde, hafta sonları ve Cuma günleri otopark alanlarının yetersiz geldiği belirtilmiş olup, bu günler dışında otoparkın yeterli olduğu dile getirilmiştir.

Okunabilirlik alt kodu, katılımcılar tarafından 6 belgede bahsedilmiştir. Görüşmelerden elde edilen sonuçlar doğrultusunda, K7, K12, K13, K20, K21, K22 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde okunabilirliğin yeterli olmadığını dile getirmişlerdir. Özellikle, çarşı tasarımının karışık ve iyi olmadığı, bazı mekânların

bulunamadığı, dışarıdan gelen turistlerin Hacıbayram Veli Cami'nin yerini bulmakta zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

'Cami, gözükmüyor uzaktan bakıldığında, dışardan gelenler için problem olabilir. Genelde çarşının arkasında falan sanıyorlar. Bir de çarşıda yer alan dükkanlar çok karışık. Labirent gibi. Cami, belki daha ortaya alınsaydı, herkes kolay görürdü, daha iyi olabilirdi.' (K12)

'Burada caminin avlusuna gelip de cami nerede diye soran oluyor. İnsanlar çevrelerini burada pek algılayamıyor. Hacıbayram'ın girişinde caminin yerini bulamayanlar oluyormuş ama bizim dükkân cami önünde olduğu için, soran çok olmadı.' (K13)

'Çarşının tasarımı biraz karışık, her dükkânı göremiyoruz ama biraz dolandığımızda veya birilerine sorduğumuzda gitmek istediğimiz yeri buluyoruz.' (K20)

'Hacıbayram Meydanı'na her yerden giriş var, kestiremiyorsun nereden çıkacağını.' (K21)

'Çarşının tasarımını beğenmiyorum, karışık, labirent gibi biraz. Nereden hangi dükkâna çıkılacağını kestiremiyorsun mesela. Bir yer bulmak zor oluyor. Sorarak buluyorsun. Caminin minaresi insanların pusulası. Oraya bakarak her yere gidebiliyorsun.' (K22)

Elverişlilik alt kodu, 3 belgede kodlanmış olup, üç farklı görüşe sahiptir. Örneğin, K1 Hacıbayram Meydanı'nın merkezileşme özelliğine sahip olmadığını, insanların topluluk halinde gezip, eğlenebilecekleri bir yer niteliğini taşımadığını, yalnızca insanların vakit geçirmek için kullandıklarını dile getirmiştir.

'Bizim zaten Türkiye'nin en büyük sıkıntısı merkezileşme, meydanlaşma hiç yok. Bu problem, Türkiye genelinde var... Ankara'da insanların toplu olarak gezebileceği,

eğlenebileceği pek bir yer yok. Bu meydanda insanlar vakit geçiriyorlar evet ama burada da yapılacak çok bir şey yok.’ (K1)

K5 ve K6 ise, Hacıbayram Meydanı’nın yayalaşmasının ve araç trafiğine kapatılması durumunun, bu bölgeye daha çok insan çektiğini, çevrede yer alan mekânların herkes tarafından kullanılabilmesine imkân tanıdığını ve farklı müşterilerin burayı ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir.

▪ Kullanım ve etkinlikler

Kullanım ve etkinlikler ana koduna, yapılan etkinlikler, mekânların kullanışlı olması, yerin popülaritesi, yerin kullanım kapasitesi olarak **4 alt kod** tanımlanmıştır. Kullanım ve etkinlikler kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, yapılan etkinlikler (f:14), mekânların kullanışlı olması (f:8), yerin popülaritesi (f:6), yerin kullanım kapasitesi (f:5) oranına sahip olduğu görülmüştür. Kullanım ve etkinlikler kodu, üç belgede hiç kodlanmamıştır (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8 Kullanım ve etkinlikler kodunun belge temelli kod-alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Yapılan etkinlikler	14	58,33	66,67
Mekanların kullanışlı olması	8	33,33	38,10
Yerin popülaritesi	6	25,00	28,57
Yerin kullanım kapasitesi	5	20,83	23,81
Kodlanmış BELGELER	21	87,50	100,00
Kodlanmamış BELGELER	3	12,50	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Yapılan etkinlikler alt kodunun frekans değeri 14 olup, en çok görüş bildirilen kod olmuştur. Katılımcıların çoğu Hacıbayram Meydanı ve çevresinde şenlik ve festivallerin çok fazla yapılmadığını, bu tarz etkinliklerin çoğunlukla Hamamönü’nde gerçekleştiğini vurgulamıştır. Onun dışında, K4, K13, K14, K15, K17, K18, K24, pandemiden önce Ramazan ayında 1 veya 2 kez iftar çadırlarının kurulduğunu belirtmişlerdir.

'Eskiden şenlikler falan yoktu. Komple buralar çok kötüydü. Pandemi öncesinde Ramazanlarda zaman zaman çadır falan kuruldu ama bir iki kere çok değil.' (K17)

K13 geçen yılın Ramazan ayında, Hacıbayram Meydanı'nda konser verildiğini, ilahilerin okunduğunu dile getirmiştir (Şekil 4.13). Onun dışında, kullanıcılar tarafından meydan ve çevresinde herhangi bir şenlik ve festivallerin olmadığı vurgulanmıştır. K13'ün görüşü şu şekildedir;

'...Geçen sene ilk defa Ramazan ayında, insanlar pandemiden falan çıktı, insanlar buraya gelsinler diye bir tır getirdiler, konser verdiler. Tabi o yağmura falan denk geldi. Çok kalabalık da değildi. 2 saat ilahi falan okudular. Bitti, onun haricinde bir şey olmuyor burada. Eskiden falan hiç olmuyordu öyle şenlik falan..' (K13)

Şekil 4.13 Hacıbayram Meydanı'nda Ramazan ayında düzenlenen konser alanı

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yapılan en yoğun etkinlikler, hayır amaçlı dağıtımların yapılmasıdır. K5, K6, K14, K15, K16, K17, K18, K20, K21, K23, K24 kandiller, bayramlar gibi özel günlerde ve Cuma günleri, meydanda kandil simitleri, hayır lokmaları, lokum ve şekerlemelerin dağıtıldığını belirtmişlerdir (Şekil 4.14).

Şekil 4.14 Hacibayram Meydanı'nda hayır amaçlı yapılan dağıtımlar

Buna ek olarak, Hacibayram Meydanı ve çevresine özgü bir diğer etkinlik ise aşevlerinin, derneklerin ve vakıfların belirli günlerde ve saatlerde, yardıma muhtaç bireylere ücretsiz yemek vermesi, zaman zaman kermesler düzenlemesidir.

'Özel günlerde kandil simitleri, lokumlar falan çok dağıtılıyor. İnsanlar kendileri hayır olsun diye dağıtıyorlar burada.' (K6)

'Dernekler, vakıflar bazen yardım amaçlı kermes yapıyorlar. Geçen gün deprem bölgesine yardım olsun diye ufak bir pasta börek şeklinde bir kermes düzenlemişler. Gezdik hatta bir şeyler alalım, yardım olsun diye.' (K23)

K24, Hacibayram Meydanı'nın yakın çevresinde yer alan Dr. Emin Acar Vakfı'nın ve Anadolu Evliyalari Derneği'nin çorba ve lokma dağıttığını belirtmiştir. Bununla birlikte, K24 Hayder Derneği'nin öğle vakitlerinde yemek dağıttığını ifade etmiştir.

'Dr. Emin Acar Vakfı var, orada bazen çorba vs. dağıtılıyor. Bir de Hayder Derneği ve Anadolu Evliyalari Derneği var, öğlenleri yemek dağıtıyorlar. Tabldot usulü bir şeyler veriyor. Cuma günleri lokma çok dağıtılıyor.' (K24)

Hacibayram Meydanı ve çevresinde bazı geleneklerin değerlerini yitirdiğini belirten görüşler de bulunmaktadır. Özellikle K5 eskiden insanların düğün, sünnet gibi özel

günleri olduğunda meydana gelerek araçlarıyla gezdiklerini vurgulamış, bu tür davranışların artık olmadığını ifade etmiştir. Buna ek olarak, insanların Hacıbayram Veli Türbesi'ne gelerek mumlar yaktıkları, ipler bağladıkları belirtilmiş, artık bu tür geleneklerin olmadığı vurgulanmıştır.

Yapılan görüşmeler neticesinde, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kaliteyi etkileyen bir diğer konu **Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki mekânların kullanışlı olup olmaması** ile ilgilidir. Yapılan görüşmelerde, K14, K16, K17, K18, K24 dernek ve vakıfları çok fazla tercih etmediklerini, pek güvenilir bulmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak bu kullanıcılar zaman zaman yapılan kermeslere katıldıklarını ifade etmişlerdir. Dernek ve vakıflar çoğunlukla kurslara gelen öğrenciler, yardıma muhtaç bireyler ve dini içerikli kitap satın almak isteyen bireyler tarafından tercih edilmektedir.

'Burada bilmediğimiz çok vakıf ve dernekler var. Ama ne iş yapıyorlar burada bilmiyorum. Ben onların para tuzağı olduğunu düşünüyorum.' (K14)

'Bazen vakıflarda kermes oluyor. Kermeslere gider alışveriş yaparım. Yardım amaçlı.' (K16)

Bunun dışında, K11, K14, K17, K18, K19 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan çay ocaklarını ve çarşıları kullandıklarını dile getirmişlerdir. Zorunlu kullanıcılar çarşıların, genellikle hediye almak ve çeyiz alışverişleri için kullanıldığını, onun dışında hacca gidecek bireylerin çoğunlukla tercih ettiğini belirtmişlerdir (Şekil 4.15). K11, K16, K24 çevrede yer alan camileri ve türbeleri ziyaret ettiklerini vurgulamışlardır.

'Çoğunlukla cami ve türbeyi ziyaret ediyor insanlar burada. Canın çektiyse lokantalar falan var zaten yukarı kısımda. Ailesiyle gelenler oralara da uğruyorlar. Bir kahve-çay içiyor veya bir yemek yiyor.' (K11)

'Onun dışında burada her şey var, çarşılar var, çay içeceğin yerler var, oturma yerleri var.' (K17)

‘İnsanlar genelde çarşılar falan gidiyorlar. Çeyiz için alışveriş edenleri falan görüyorum bazen..’(K18)

Şekil 4.15 Hacıbayram Meydanı’nın çevresinde sık kullanılan Tarihi Osmanlı Kafe (sol) ve meydandaki çarşılardan bazıları (sağ)

Bu kapsamda, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde çoğunlukla camilerin, türbelerin, çay ocaklarının ve çarşıların kullanıldığını söylemek mümkündür.

Yerin popüleritesi alt kodu, 6 belgede kodlanmıştır. Hacıbayram Meydanı ve çevresinin merkezi özelliğinden dolayı çok tercih edilen bir yer olduğunu düşünen katılımcıların yanı sıra meydanın yenilenmeden önceki halinin daha fazla ziyaretçi çektiğini belirten katılımcılar da olmuştur. K5, K11, K16, K18 Hacıbayram Meydanı’nda bulunan çarşının, yeri cazip kıldığını, herkes tarafından tercih edilebilir bir yer olduğunu, özellikle Cuma günleri, kandillerde, bayramlarda sıklıkla kullanıldığını dile getirmişlerdir. Diğer taraftan, K8 Hacıbayram Mahallesi’nde Çeşme Sokak’ın devamında bulunan Uzunyol Sokak’ın rant talepleri sonucu büyük oranda değiştiğini, eskiden çok fazla tercih edilen bir yer olduğunu belirtmiştir.

Yapılan görüşmeler sonucunda, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kullanım kapasitesinin yeterli olmadığı tespit edilmiştir. **Yerin kullanım kapasitesi** alt kodu, 21 belgede 5 kez kodlanmıştır.

K1, K3, K4, K8 yerin kullanım kapasitesinin yetersiz olduğunu vurgulasalar da, K12 yeterli olduğunu dile getirmiştir. Bu kapsamda, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde çalışan/yaşayan katılımcılar kullanım kapasitesini yetersiz bulurken, ziyaretçilerin bu konuda olumlu bir düşünceye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle, çarşı tasarımının, kullanımı kısıtladığı, Hacıbayram Meydanı'nın bu kapsamda küçüldüğü, meydan ve çevresinin kullanıcı ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadığı, meydan çevresinde çalışan ve yaşayan katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Katılımcılar bu durumu şu şekillerde dile getirmişlerdir:

'Melih Gökçek bu meydanı yaparken yandaşlarına yerler ayırabilmek amacıyla kullanımı kısıtlı bir çarşı yaptı.' (K1), *'Hacıbayram'ın meydan niteliği vardı önceden, şimdi Hacıbayram Veli Cami meydanın içine taşındı, küçüldü.'* (K8).

▪ Sosyalleşme

Sosyalleşme ana koduna, insanlarla etkileşim, davranış biçimleri, sosyal yapının değişimi olarak 3 alt kod tanımlanmıştır. Sosyalleşme kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, insanlarla etkileşim (f:19), davranış biçimleri (f:9), sosyal yapının değişimi (f:7) değerine sahiptir. Sosyalleşme kodu, iki belgede hiç kodlanmamıştır (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9 Sosyalleşme kodunun belge temelli kod-alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
İnsanlarla etkileşim	19	79,17	86,36
Davranış biçimleri	9	37,50	40,91
Sosyal yapının değişimi	7	29,17	31,82
Kodlanmış BELGELER	22	91,67	100,00
Kodlanmamış BELGELER	2	8,33	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, **insanlarla etkileşim** durumu katılımcılar tarafından en çok bahsedilen konu olmuştur. Yapılan görüşmelerde, K13, K24, K22, K16, K17 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, esnaflar arasında komşuluk ilişkilerinin

ve yardımlaşmanın azaldığını dile getirmişlerdir. Bu görüşü savunan örneklerden bazıları şu şekildedir:

‘Aşağıda mesela esnaflar var, çok beğenmiyorum onları... Her esnafla samimiyet kuramıyorsun. Yani dışardan gelen insanlar caminin maneviyatını kazanıyor, eyvallah kendi açılarından öyle düşünüyorlar. Ama içeriye girdiğin zaman, esnafların hiç birinde öyle bir şey yok. Çoğu namaz kılmaz mesela. Sosyal ilişkileri çok kötü..’ (K13)

‘Bizim toplumumuzda zaten son zamanlarda sosyalleşme olayı bitti. Sosyal aktiviteler de bitti. Mesela insanlar yanına geldiğinde biraz daha çekinerek yaklaşıyorsun burada. Bilemiyorsun ki iyi mi, kötü mü. O anlamda samimiyet kurmak zorlaşıyor.’ (K22)

Bunun dışında, K11, K18, K20, K21 ve K23 herkesin Hacıbayram Meydanı’na ortak bir amaç için geldiğini ve insanlarla kolayca arkadaşlıkların kurulabildiğini belirtmişlerdir.

‘...benim kaynaştığım insanlar oluyor. Herkes buraya ortak bir amaç için geldiği için, insanlar birbirine anlayışla yaklaşıyor. İnsanlar birbirine dualar ediyor.’ (K18)

‘Burada birbirlerini tanımayan insanlar birbirlerinin yanına gelip tanışabiliyor. Mesela biz piknik falan yaptığımız zaman babaannem falan olsun çok samimi ilişkiler kurabiliyordu.’ (K20)

‘Herkesin buraya gelme amacı aynı. İbadet etmek için insanlar geliyorlar. O açıdan ben kolayca tanışabiliyorum.’ (K21)

Buna ek olarak, çoğu katılımcı tarafından Hacıbayram Meydanı ve çevresinin grup halinde (aile, arkadaşlar vb.) ziyaret edildiği, genellikle hafta içleri öğle vakitlerinde ibadet etmek için gelen insanların bireysel olarak bu yerde bulundukları belirtilmiştir. Aynı zamanda, yerin herkes tarafından kullanılabilir olduğu da vurgulanmıştır.

K12, K13, K16 Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde bulunan vakıfların ve derneklerin çeşitli kurslar (Kuran dersleri, Osmanlıca dil eğitimi vb.) açtığını, insanların topluluk halinde bu kurslara geldiğini, aynı şekilde kültür merkezlerinin yaptığı toplantı zamanlarında çok fazla insanın Hacıbayram Meydanı ve çevresinde bulunduğunu bildirmişlerdir. Bununla birlikte, kullanıcılar Hacıbayram Meydanı'nın il dışından çok fazla ziyaret edildiğini, özellikle Pazar günleri tur otobüsleri ile gelen grupların olduğunu, onun dışında okulların geziler düzenleyip öğrencileri Hacıbayram Meydanı'na getirdiklerini ifade etmişlerdir (Şekil 4.16).

Şekil 4.16 Hacıbayram Meydanı'nda konferansa katılan bireyler (sol) ve bir okulun düzenlemiş olduğu geziye katılan öğrenciler (sağ)

K11, K9, K7, K18, K16, K14, K15 özellikle hafta sonlarının aileleriyle meydana geldiklerini ve vakit geçirdiklerini vurgulamışlardır (Şekil 4.17).

belirtirken, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde paylaşmanın ve yardımlaşmanın önemine de vurgu yapmışlardır. K4 ve K14, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde insanların davranışlarından dolayı çokça yargılandığını, bölgede bulunan otorite figürlerin varlığından dolayı bazı bölgelerde dolandırma olaylarının olduğundan bahsetmişlerdir.

'Esnaf olarak söylüyorum bunu artık. Önyargılı bir yer. İnsanlar sadece dış görünüşe bakıp karar verir burada. Eşdeğer dediğimiz şey yok. Kandırma olayları çok oluyor yeni gelen kişilere bunu belirtmek gerek.' (K4)

'Ama insanlarımız gitgide yobazlaşıyor. İnsanlar birbirlerini çok yargılıyor burada. Şöyle söyleyeyim, benim babam hacca gitmiş bir insan, biz kapalılara da açıklara da çok saygılıyız. Geçenlerde görüyorum bir amca geçiyor. Kapalı bayana sigara içiyor, şuna bak diyordu.' (K14)

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde en göze çarpan davranışlardan biri de yardımlaşma ve paylaşımın olmasıdır. K10, K15, K16, K22 meydana çoğunlukla lokmaların, lokumların, şekerlerin, ramazan ayında ücretsiz yemek, kandillerde simit dağıtımlarının olduğuna yönelik görüşler belirtmişlerdir. Bu görüşler çoğunlukla ziyaretçiler tarafından vurgulanmıştır.

'Cuma günü burada herkes şeker dağıtır, lokum dağıtır. Eskiden de aynıydı. Hayır yapılıyor burada bol bol. Mesela geliyor biri buraya Mevlüt okutuyor. Sen lokum dağıtıyorsun, ben şeker dağıtıyorum. Bu bir bağlılık, dostluğa girer.' (K10)

'Ramazanlarda falan bir şeyler dağıtıyorlar burada, şimdi çok olmuyor gerçi ama pandemiden sonra azaldı. Onun dışında Cuma günleri lokumlar, şekerler, lokmalar dağıtılır. Kandillerde simit dağıtılır. Paylaşmak güzeldi tabi.' (K22)

Diğer yünden, K15 ve K16 eskiden bu yardımlaşmaların ve paylaşımların elden yapıldığını, ihtiyacı olan insanların evlerine giderek para verilip yardımların yapıldığını, artık bu tarz yardımların olmadığını da ifade etmişlerdir.

'Belediyelerin ekonomik şartlarına göre Ramazanlarda falan çadırlar kuruluyordu. Çok eskiden öyle çadırlar falan yoktu, fakir insanlara gidip elden verilirdi yardımlar falan. İnsanlar bir şeyler pişirip götürürlerdi, ya da bir miktar para verilirdi durumu olmayan insanlara.' (K15)

'Bazen hayır amaçlı şeyler işte lokma, simit vs. dağıtıyorlar. Muhtaç insanlara dağıtmak lazım. Eskiden muhtaç insanlara yardım yapılırdı, insanlar o kişilere daha öncelik verirdi ama şimdi öyle bir şey yok.' (K16)

Buna ek olarak, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, K18 ve K23 çevrelerine bu yeri ziyaret etmek için önerdiklerini, arkadaşlarıyla birlikte de buraya geldiklerini dile getirmişlerdir.

'Ben çevreme de söylüyorum, dışardan geldiklerinde sizi Hacıbayram'a götüreyim diye. Dedem falan benim buralı. Burada doğru, büyüdü.' (K18)

'Arkadaşlara Hacıbayram'a gidelim diye telkin ettiğim oluyor. Olmaya da devam edecek.' (K23)

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, **sosyal yapının değişimi** 7 frekans değerine sahiptir. Yapılan görüşmelerin sonucunda, K2, K5, K8, K9, K14, K18, K24 Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki sosyal yapının büyük oranda değiştiğini ve sınıf farklılıklarının oluştuğunu belirtmişlerdir. Bu görüşleri belirten katılımcıların çoğu Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde uzun yıllar çalışan, bu yerin geçmişini bilen bireyler olduğu görülmektedir. Özellikle, kullanıcılar tarafından eskiden Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde bulunan yapılarda daha kültürlü, üst gelir seviyesine sahip insanların yaşadığı vurgulanırken, gelir seviyesi düşükçe burayı tercih eden bireylerin

de değişim gösterdiği, esnaf kalitesinin düştüğü, bölgenin Amele Pazarı olarak kullanılan bir yer haline dönüştüğü ifade edilmiştir. Günümüzde Hacıbayram Meydanı, Amele Pazarı olarak kullanılmasa da birkaç müdavimin burada hala çalıştığı, zorunlu kullanıcılar tarafından öne sürülmektedir. Sosyal yapının değiştigi ve sınıf farklılıklarının oluştuğunu belirten görüşlerden bazıları ise şunlardır:

‘Toplunun hepsinin iyi olacak diye bir şey yok. Eskiden milletvekillerinin üst tabakanın oturduğu yerdı. Eskiden nezih insanlar otururdu. Bir ara biraz bozuldu. Alt taraflar falan, evlerinden çıkanlar oldu. Yerlerine illegal yollardan gelen oturanlar oldu. Biraz bozuldu ama şu an düzgün iyi bir yer.’ (K5)

‘Hem esnaflar vardı, hem evler vardı. Herkes burada oturamazdı. Kalbur üstü kimseler otururdu. İşte kaymakamdı, nüfus müdürüydü, vali yardımcısıydı hep bunlar otururdu. Sonradan bozuldu burası. Onlar gitti, buranın hali değiştı yani.’ (K24)

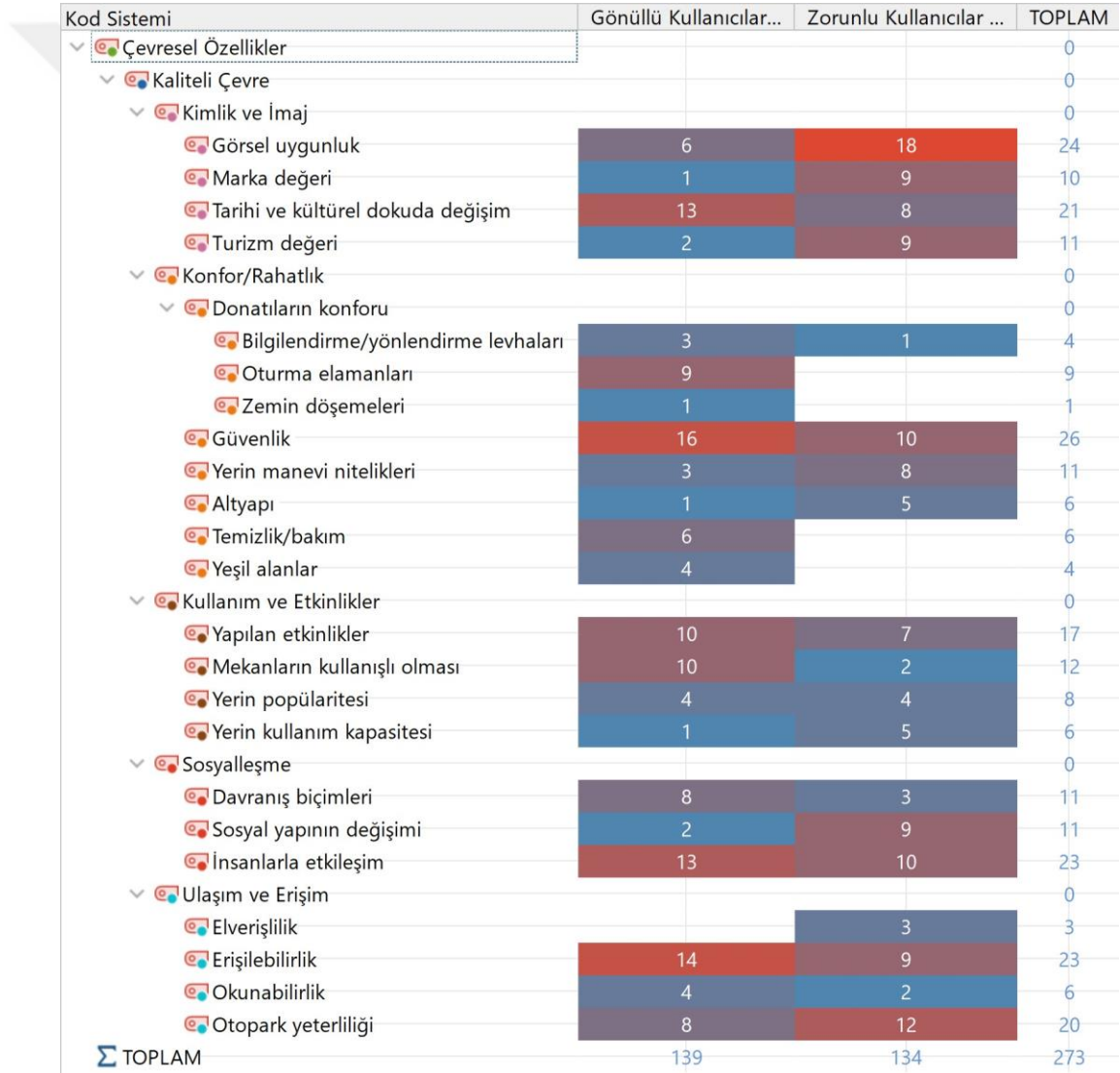
‘Eskiden burada yaşayan insanlar daha kültürlü görmüş, geçirmiş kişilermiş. Ama buraya sonradan gelen insanlar Hacıbayram’da az çok bozulmaya neden oldu. Bir Çankaya’daki insanlarla buradaki insanlar bir olmuyor. Buraya her milletten insanlar geliyor. Ama genelde burada halk var.’ (K18)

‘Zaten çok göç var buraya biliyorsunuz. Çok karışık oldu burası. Araplar, Suriyeliler, Afganlılar burada çok. Ben hatırlıyorum, babam memurken kaçlı yıllar 80’li yıllarda geldiğimizde daha farklıydı yani. Bundan 5-6 yıl öncesi de daha bir farklıydı.’ (K14)

‘Şimdi sabahları burası Amele Pazarıydı... İnsanlar bedenleriyle çalışıyorlardı. Bu insanlar telefonlara göre hareket etmeye başladılar, yani burada birkaç kişi kaldı artık, buranın müdavimlerinden. Sonra burada asilzadeler, beyzadeler çekildi...Vekiller, bakanlar, buradan çekilince yavaş yavaş yeni yerleşkeler oluşmaya başladı. Millet oralara gitmeye başlayınca buralar mezbele olmaya başladı. Ameleler gelmeye başladı. Burada Cumhuriyet Yıldız Lokantası vardı, orada yerlerdi içerlerdi. Gelir seviyesi düştükçe burası yozlaşmaya başladı...’ (K9)

‘Burada esnafın bir çoğu işportacılıktan gelme, küçümsediğimden değil ama esnaf kalitesi düştü. Ulus’un en büyük özelliklerinden birisi bakmayın Hacıbayram eskiden buranın en zengin bölgesiydi. Sınıf farklılıkları oluşmaya başladı, sosyal yapı değişti.’
(K8)

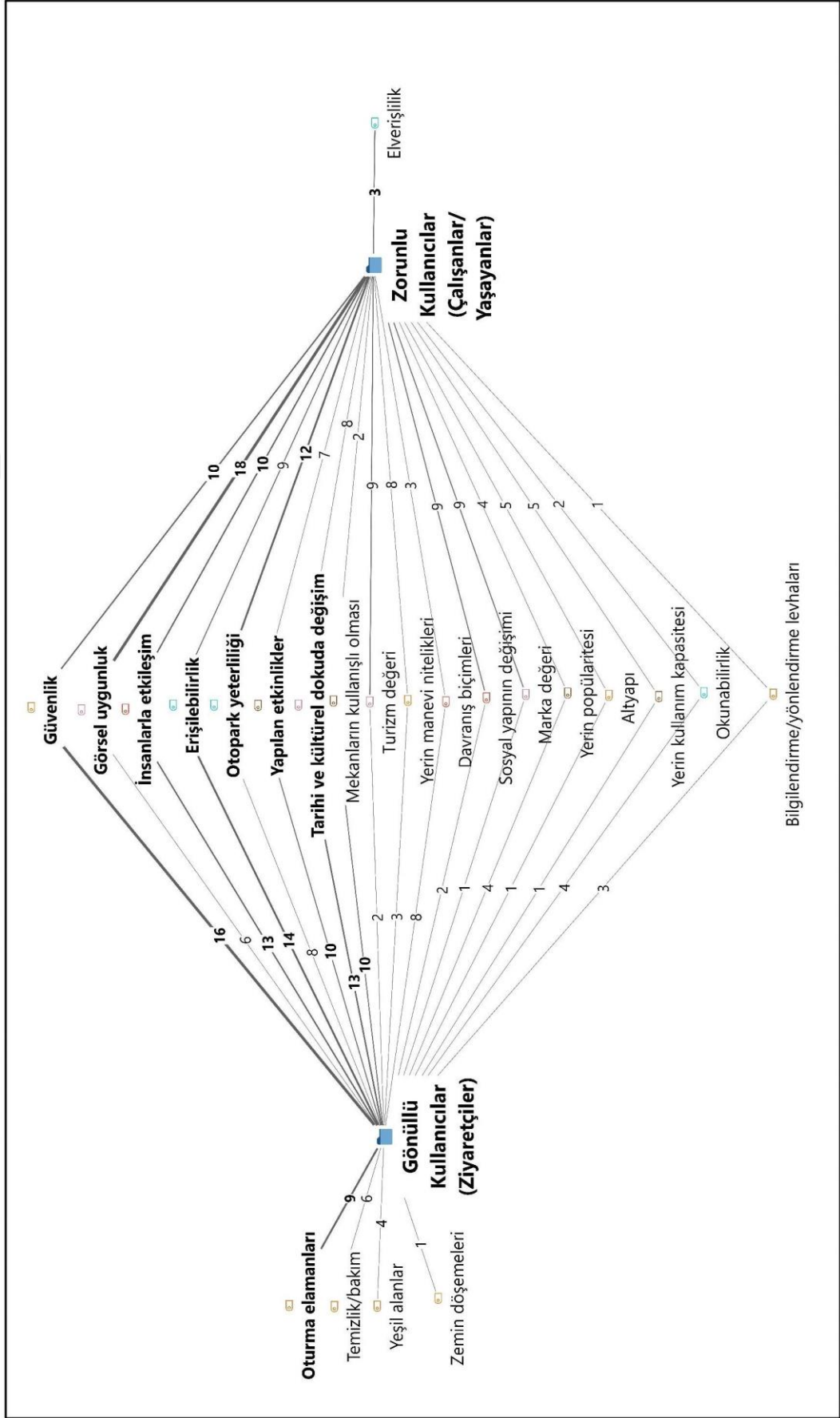
Kaliteli çevre kategorisinin, ana kodlarının ve alt kodlarının “belge temelli frekans değerleri” incelendiğinde, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde çalışanlar/yaşayanlar ve ziyaretçilerin ifadeleri arasındaki belge temelli olarak yoğunluk farklılıklarının ortaya çıktığı tespit edilmiştir (Şekil 4.18).

Şekil 4.18 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların kaliteli çevre kategorisine ilişkin ifadelerinin belge temelli yoğunluk dağılımı tablosu

Gönüllü kullanıcılar (ziyaretçiler) tarafından, kaliteli çevreye yönelik en çok güvenlik (f:16), erişilebilirlik (f:14), insanlarla etkileşim (f:13) ve tarihi/kültürel dokuda değişim (f:13) konuları hakkında daha fazla bahsedilmiştir. Zorunlu kullanıcılar ise en çok görsel uygunluk (f:18) ve otopark yeterliliği (f:12) konularının üzerinde durmuşlardır. Esnaflara ait park yerlerinin olmaması, kapalı otoparkın Cuma günleri, hafta sonları ve özel günlerde yetersiz olması ve çarşı tasarımının tam anlamıyla ihtiyaçları karşılayamaması bir problem olarak görülmektedir. Bunun dışında, güvenlik (f:10) ile ilgili sorunlar ve insanlarla etkileşim (f:10) konuları da kullanıcılar tarafından sıkça dile getirilen konular arasındadır.

Kaliteli çevre kategorisinin, ana kodlarının ve alt kodlarının “kodlu bölüm temelli frekans değerleri” de incelenmiş, her bir satır ve sütunda bulunan kodlu bölüm sayısının yoğunluğuna da dikkat çekilmiştir. Hacıbayram Meydanı ve **çevresindeki gönüllü (ziyaretçiler) kullanıcılar tarafından**, güvenliğe 16 kez, erişilebilirliğe 14 kez, insanlarla etkileşime 13 kez, tarihi ve kültürel dokuda değişime 13 kez, mekânların kullanışlı olmasına 10 kez, yapılan etkinliklere ise 10 kez kod tanımlanmıştır. **Zorunlu (çalışanlar/yaşayanlar) kullanıcılar tarafından**, görsel uygunluğa 18 kez, otopark yeterliliğine 12 kez, güvenliğe 10 kez, insanlarla etkileşime 10 kez, turizm değerine, davranış biçimlerine ve sosyal yapının değişimine 9 kez kod tanımlanmıştır. Belirlenen bu değerler, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde bahsedilen kodların yoğunluğunu ve konuların belge grupları arasında ne kadar çok kodlandığına yönelik sonuçları göstermektedir. İki vaka modellemesinde gösterilen çizgi kalınlıkları kodların bahsetme sıklığını ifade etmektedir (Şekil 4.19).

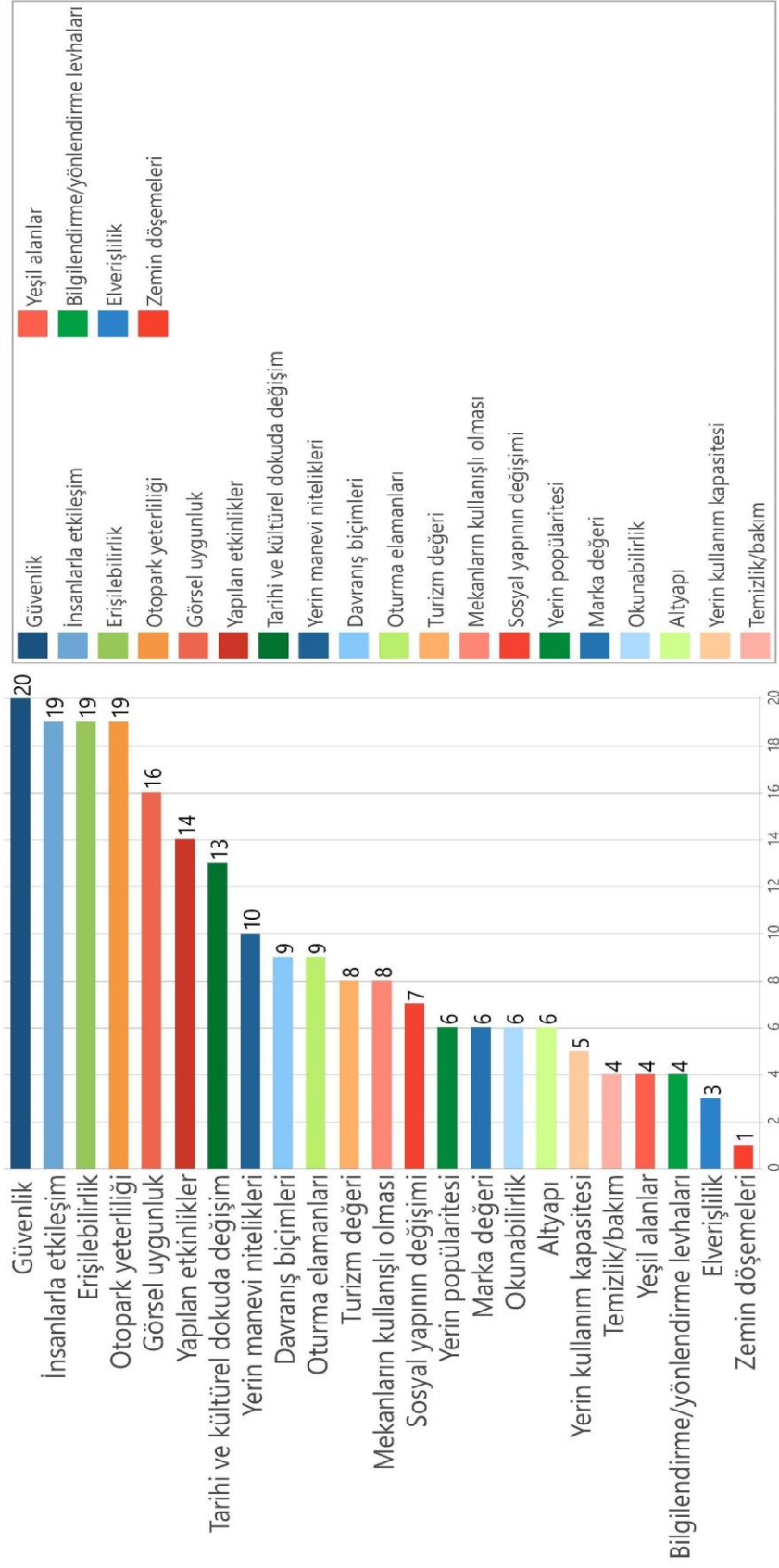

Şekil 4.19 Çevresel özellikler temasının iki vaka modellemesi

Bunun dışında, çevresel özellikler temasının altında kodlanan kategoriler, ana kodlar ve alt kodlar tüm belgeler üzerinden değerlendirildiğinde, K9 (n:18), K4 (n:16), K23 (n:16), K24 (n:16), K15 (n:15) bütün kodlarda en fazla görüş bildiren katılımcılardır. En az görüş bildiren katılımcılar ise K2 (n:5), K1 (n:7), K20 (n:8), K3 (n:8), K7 (n:9), K11 (n:9), K12 (n:9) olduğu tespit edilmiştir.

Tüm katılımcıların çevresel özellikler temasına ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu incelendiğinde, kaliteli çevre kategorisinde en yüksek frekans (katılımcı sayısı) değerine sahip kodlar, güvenlik (f:20), insanlarla etkileşim (f:19), erişilebilirlik (f:19), otopark yeterliliği (f:19), görsel uygunluk (f:16), yapılan etkinlikler (f:14), tarihi ve kültürel dokuda değişim (f:13), yerin manevi nitelikleri (f:10) olarak belirlenmiştir (Şekil 4.20).

TEMA: Çevresel Özellikler

Şekil 4.20 Tüm katılımcıların çevresel özellikler temasına ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu

4.1.4 Katılımcılar üzerindeki yer bağlılığına/aidiyete yönelik bulgular

Yapılan görüşmelerde katılımcılara, yere bağlılık/aidiyet ile ilişkili sorular yönlendirilmiş, katılımcılar üzerinde yer bağlılığının/aidiyetin var olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, **yere bağlılık/aidiyet temasının altına 7 kategori** tanımlanmıştır (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10 Yer bağlılığına/aidiyete yönelik oluşturulan kod listesi

Tema	Kategori	Ana kodlar	Alt kodlar
Yere bağlılık/aidiyet	Yere yönelik hisler	Güvensiz	
		Özgür değil	
		İstekli	
		Nostaljik	
		Sıradan	
		Enerjik	
		Arınmış	
		Rahat	
		Yabancı	
		Huzurlu	
		Mutlu	
	Yere bağlanamama nedenleri	Güven eksikliği	
	Yere bağlanma nedenleri	Yerin dini nitelikleri	
		Ekonomik kazanç	
		Dostluklar/arkadaşlıklar	
		Ticari amaçlı geçirilen zaman	
		Yerin tarihi dokusu	
	Yerden uzak kalındığında hissedilenler	Özlem duymuyorum	
		Özlem duyuyorum	Mekânsal aidiyet
			Gündelik alışkanlık
			Sosyalleşme faaliyeti
			Mekânda bulunma ihtiyacı
	Yerin önemi/ne ifade ettiği	Yerin tarihi ve kültürel değeri	
		Yerin özel bir anlam taşıması	
		Yerin manevi değeri	
	Sık vakit geçirilen/bağ kurulan yerler		
	Gündelik yaşam	Yerin daha çok tercih edilebilir olması	
		Sosyal imkânların artması	
		Sınıfsal eşitsizliğin oluşması	
		Gündelik yaşam pratiklerinin değişmemesi	
		Yaşayan kişilerin bölgeden uzaklaşması	

Bunlar, yere yönelik hisler, yere bağlanma nedenleri, yere bağlanamama nedenleri, yerden uzak kalındığında hissedilenler, yerin önemi/ne ifade ettiği, sık vakit geçirilen/bağ kurulan yerler, gündelik yaşamdır.

▪ Yere yönelik hisler

Öncelikle, katılımcılara Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik neler hissettikleri sorulmuştur. Yere yönelik hisler kategorisi altında 11 kod tanımlanmıştır. Belge temelli kod alt kod frekans analizi sonucunda, kodlanmış 23 belge içinde huzurlu (f:8), mutlu (f:5), sıradan (f:4), rahat (f:4), nostaljik (f:3), istekli (f:2), arınmış (f:1), özgür değil (f:1), yabancı (f:1), güvensiz (f:1), enerjik (f:1) değer almıştır (Çizelge 4.11). Buradan yola çıkıldığında, **katılımcıların çoğunlukla huzurlu ve mutlu hissettiklerini** söylemek mümkündür.

Çizelge 4.11 Yere yönelik hisler kategorisinin belge temelli kod-alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Huzurlu	8	33,33	34,78
Mutlu	5	20,83	21,74
Sıradan	4	16,67	17,39
Rahat	4	16,67	17,39
Nostaljik	3	12,50	13,04
İstekli	2	8,33	8,70
Arınmış	1	4,17	4,35
Özgür değil	1	4,17	4,35
Yabancı	1	4,17	4,35
Güvensiz	1	4,17	4,35
Enerjik	1	4,17	4,35
Kodlanmış BELGELER	23	95,83	100,00
Kodlanmamış BELGELER	1	4,17	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Huzurlu kodu, K12, K6, K10, K12, K16 tarafından bahsedilmiş olup, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan dini yapılarda ibadet etmenin insana huzur verdiğine, yerin sakinleştirici bir etkisi olduğuna vurgu yapılmıştır. Mutlu kodu, K21, K2, K14, K6, K3 tarafından bahsedilmiş olup, sevdikleri bir yer olduğunu dile getirmişlerdir. Özellikle Hacıbayram Veli'nin burada bulunması katılımcılara mutluluk vermektedir. Sıradan kodu daha çok çalışanlar/yaşayanlar tarafından vurgulanmıştır. K7, K12, K13, K22 geçip gidilen bir yer olduğunu, uzun yıllardır burada çalışmaktan dolayı artık

Hacıbayram Meydanı'nın sıradan hissettirdiğini ifade etmişlerdir. Rahat kodu K24, K10, K17, K18 tarafından bahsedilmiş olup, Hacıbayram Veli'yi ziyaret ettiklerinde, burada bulunan insanlarla görüştiklerinde rahatladıklarını dile getirmişlerdir. Nostaljik kodu K5, K3, K14 tarafından vurgulanmış, Hacıbayram Meydanı'nın katılımcılara çocukluk zamanlarını hatırlattığı ve aileleriyle vakit geçirdikleri özel bir yer niteliği taşıdığından dolayı nostaljik hissettikleri ifade edilmiştir. İstekli kodu K15 ve K23 tarafından bahsedilmiş olup, katılımcıların yakın çevreleriyle buraya devamlı gelmek istedikleri belirtilmiştir. Arınmış kodu K17 tarafından vurgulanmış, moralinin bozuk olduğu zamanlarda buraya geldiğini ve arınmış olarak eve döndüğünü ifade etmiştir. K1 Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki düşünce yapısının kendisiyle uyuşmadığından dolayı bu yerde özgür hissedemediğini belirtmiştir. Yabancı kodu K9 tarafından dile getirilmiş olup, bölgede çok fazla etnik grubun (Suriyeliler, Afganlar vb.) bulunduğunu ve kendi ülkesinde yabancı gibi hissettiğini dile getirmiştir. K4 güvensiz hissettiğini belirtirken, K21 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde enerjik hissettiğini vurgulamıştır. Zorunlu (çalışanlar/yaşayanlar) ve gönüllü (ziyaretçiler) kullanıcılar arasında kodlu bölüm temelli frekans değerlerine bakıldığında yere yönelik hislerin farklılaştığını söylemek mümkündür. Gönüllü kullanıcılar Hacıbayram Meydanı'nda çoğunlukla huzurlu (n:6) hissederken, zorunlu kullanıcılar çoğunlukla mutlu (n:3) hissetmektedirler (Şekil 4.21). Her iki kullanıcı grubu da cemaat dayanışmasının önemine, dini yapılarda ibadet etmenin sakinleştirici etkisine vurgu yaparak, mutlu ve huzurlu hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Şekil 4.21 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yere yönelik hisler kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

▪ **Yere bağlanamama nedenleri**

Katılımcılara Hacıbayram Meydanı ve çevresine bağlanma ve bağlanamama nedenleri sorulmuş, alınan yanıtlara yönelik olarak iki kategori oluşturulmuştur. **Yere bağlanamama nedenleri kategorisine**, güven eksikliği olarak bir ana kod tanımlanmıştır. Belge temelli kod alt kod frekans analizine göre, güven eksikliği (f:2) oranına sahiptir (Çizelge 4.12). **Bu kategori iki belgede kodlanmış ve yalnızca zorunlu (çalışanlar/yaşayanlar) kullanıcılar görüş bildirmişlerdir.** Diğer yönden bu kategori 22 belgede hiç kodlanmamıştır.

Çizelge 4.12 Yere bağlanamama nedenleri kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Güven eksikliği	2	8,33	100,00
Kodlanmış BELGELER	2	8,33	100,00
Kodlanmamış BELGELER	22	91,67	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

İncelenen veriler doğrultusunda, zorunlu kullanıcılar, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kendi kişiliklerini ortaya koymakta zorlanmakta ve anlamlı sosyal ilişkiler kurmakta güçlük çekmektedir, bunun nedeni Hacıbayram Meydanı ve çevresinin kullanıcılar üzerinde yarattığı güvensizlik hissidir. Özellikle, Avizeciler Çarşısı'nda yapılan görüşmelerde, zorunlu kullanıcılar ara sokakların kullanım yoğunluğu açısından erkek egemen yapıya sahip olduğunu, sokakların dükkanların malzemeleri ile işgal edildiğini dolayısıyla yaya güvenliğinin olmadığını dile getirmişlerdir. Bunun dışında, bu bölgede zaman zaman yaşanan hırsızlık olayları da zorunlu kullanıcılar üzerinde endişe yaratmaktadır. Bu konudaki görüşlerden bazıları şunlardır;

'Örneğin, yukarı meydana çıkıyorum, sakallı olduğumdan dolayı beni hoca zann ediyorlar. Benim gibi olan çok insanları kandırıyorlar böyle, kadınları özellikle. Çocuğumla veya küçük kardeşinle geldin, gidin bakın caminin etrafında çocuğum falan diye seviyorlar, bunun bir hastalığı var diyorlar, insanları kandırıyorlar. Dini kullanıyorlar. Veriyor telefon numarasını, para koparmaya çalışıyorlar. O açıdan buraya ait hissedemiyorum ben...'. (K4)

'Burasi aslında en güvensiz bölge, ama biz burada güvendeyiz şu açıdan gündüz dert değil de, akşam ve gece burada tek başına gezmek zor.' (K8)

Yere bağlanamama nedenleri kategorisinde, yalnızca zorunlu kullanıcılar olumsuz görüş bildirmiş, Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki güven eksikliğinden dolayı yere bağlanamadıklarını ifade etmişlerdir.

▪ Yere bağlanma nedenleri

Yere bağlanma nedenleri kategorisine ise yerin dini nitelikleri, ekonomik kazanç, dostluklar/arkadaşlıklar, yerin tarihi dokusu ve ticari amaçlı geçirilen zaman olarak 5 ana kod tanımlanmıştır. Belge temelli kod alt kod frekans analizine bakıldığında, yerin dini nitelikleri (f:12), ekonomik kazanç (f:2), dostluklar/arkadaşlıklar (f:2), yerin tarihi dokusu (f:1) değerine sahip olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.13). Yere bağlanma nedenleri kategorisi 16 belgede kodlanmış olup, 8 belgede hiç kodlanmamıştır.

Çizelge 4.13 Yere bağlanma nedenleri kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Yerin dini nitelikleri	12	50,00	75,00
Ekonomik kazanç	2	8,33	12,50
Dostluklar/arkadaşlıklar	2	8,33	12,50
Ticari amaçlı geçirilen zaman	2	8,33	12,50
Yerin tarihi dokusu	1	4,17	6,25
Kodlanmış BELGELER	16	66,67	100,00
Kodlanmamış BELGELER	8	33,33	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, K2, K3, K6, K7, K8, K11, K14, K17, K18, K19, K20, K23 yere **bağlanma nedenleri** arasında **en çok yerin dini niteliklerini ön plana** çıkarmışlardır. Özellikle, katılımcılar Hacıbayram Meydanı'nda çalınan ilahilerin, ezan sesinin, hocaların verdikleri vaazların kendilerini etkilediğini, çevrede bulunan türbe ve camilerin kendilerini iyi hissettirdiğini dile getirmişlerdir. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

'Maneviyata düşkün bir insanım. Benim bir kızım var Mersin'de, oğlum var Balıkesir Ayvalık'ta. Bana oralar çok güzel gelmiyor. Ben 68 yaşındayım, bugün tatil yapayım diye gidip de oralarda hiç gezmedim. Bir gece kızımın evinde kaldım. 2 gece oğlumun evinde kaldım. Kendimi Ankara'ya zor attım. Demetevler'de oturuyorum. Bana diyorlar ki sen niye Ümitköy'e gelmiyorsun. Ben ezan sesine alışmışım, camiye giden insanlar görmek istiyorum, aileleriyle gezen insanlar görmek istiyorum. Cami cemaati görmek istiyorum. Siz memnunsanız kalın yerinizde, beni yerimden oynatmayın diyorum. Evden işten eve gidip geliyorum. Emekli olduğum için de incik boncuk satmak istemiyorum, öğle namazına doğru geliyorum. Buranın maneviyatını çok seviyorum. Bir köyüm, bir evim, bir de Hacıbayram'ı severim. Benim yaşantım bu. Çünkü arabamı arkaya çekiyorum, geçerken bir Fatiha okuyorum, akşam giderken bir Fatiha okuyorum. Zamanım olursa vakit namazlarına gidiyorum. Beni buraya bağlayan maneviyat, Hacıbayram Veli hazretlerinin yaşantısı.' (K3)

'Manevi olarak güzel, tabi bağlı hissediyorum. Uzun süredir burada çalışıyorum, bir alışkanlık oluyor buraya. Beni buraya bağlayan, Hacıbayram Veli hazretleri ve dükkanım. O kadar.' (K7)

'Ezan okunması, ilahilerin okunması beni etkiliyor. Bazen hoca vaaz veriyor. Onu dinlerken rahatlıyorum.' (K20)

Ekonomik kazanç, katılımcılar tarafından Hacıbayram Meydanı ve çevresine bağlanma nedenleri arasındadır. K2 ve K13 çalışan katılımcılar olmakla birlikte, bu yere yönelik bağlanma durumunu ticaret ile ilişkilendirmişlerdir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir: *'...rızkımızı buradan kazanıyoruz, yani ticaret.'* (K2), *'Buraya ait veya bağlı hissediyorsun ama bir yerden sonra manevi açıdan buraya bağlanma durumu olmuyor. Artık biz ekonomik amaçlı bakıyoruz buraya.'* (K13).

Dostluklar/arkadaşlıklar ise K5 ve K7'i Hacıbayram Meydanı ve çevresine bağlayan bir diğer nedendir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde vurgulamışlardır: *'Buradaki dostluk, arkadaşlık, komşuluk ilişkileri tamamen farklı. Yani dediğim gibi esnafından ziyaretçisine kadar çeşitlilik var. Gönlümüzden geçen hepsinin iyi olması. Beni buraya*

bağlayan dostluklar diyebilirim.’ (K5), ‘Buraya ait hissediyoruz, arkadaşlıklarımız, dostluklarımız var.’ (K7).

K2 ve K10 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yıllardır çalıştıklarını, **ticaret amacıyla geçirdikleri zamanın** buraya bağlanma durumu ile ilişkisi olduğunu vurgulamışlardır: ‘38 sene geçmiş tabi buraya ait ve bağlı hissediyorum.’ (K2), ‘Yıllardır burada çalışıyorum, tabi buraya bağlıyım. İş için değil, sadece, işim olmasa da sık sık sık gelirdim.’ (K10)

K15 ise **Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sahip olduğu tarihi dokunun** buraya bağlanma nedeni olduğunu dile getirmiştir: ‘Buranın tarihi eserleri, dokusu bir bütün olarak çok güzel. Onları görmeye geliyorum.’ (K15)

Bununla birlikte, gönüllü (ziyaretçiler) ve zorunlu (çalışanlar/yaşayanlar) kullanıcıların yere bağlanma nedenleri kod temelli frekans değerlerine göre de farklılık göstermektedir. Gönüllü ve zorunlu kullanıcıları, Hacıbayram Meydanı ve çevresine bağlayan temel neden, yerin dini nitelikleridir. Bunun dışında zorunlu kullanıcılar (çalışanlar/yaşayanlar) arasındaki dostluklar/arkadaşlıklar, zorunlu kullanıcıların bu yerden kazanç sağlamaları ve ticaret amacıyla bu yerde uzun zaman geçirmeleri kendilerini Hacıbayram Meydanı ve çevresine bağlayan nedenler arasındadır. Gönüllü kullanıcılar için yerin tarihi dokusu bu yere bağlanma nedeni arasındadır (Şekil 4.22).

Kod Sistemi	Gönüllü Kullanıcılar...	Zorunlu Kullanıcılar...	TOPLAM
Yere Bağlılık/Aidiyet			0
Yere bağlanma nedenleri			0
Yerin tarihi dokusu	1		1
Dostluklar/arkadaşlıklar		2	2
Ekonomik kazanç		2	2
Yerin dini nitelikleri	8	5	13
Ticari amaçlı geçirilen zaman		2	2
Σ TOPLAM	9	11	20

Şekil 4.22 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yere bağlanma nedenleri kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

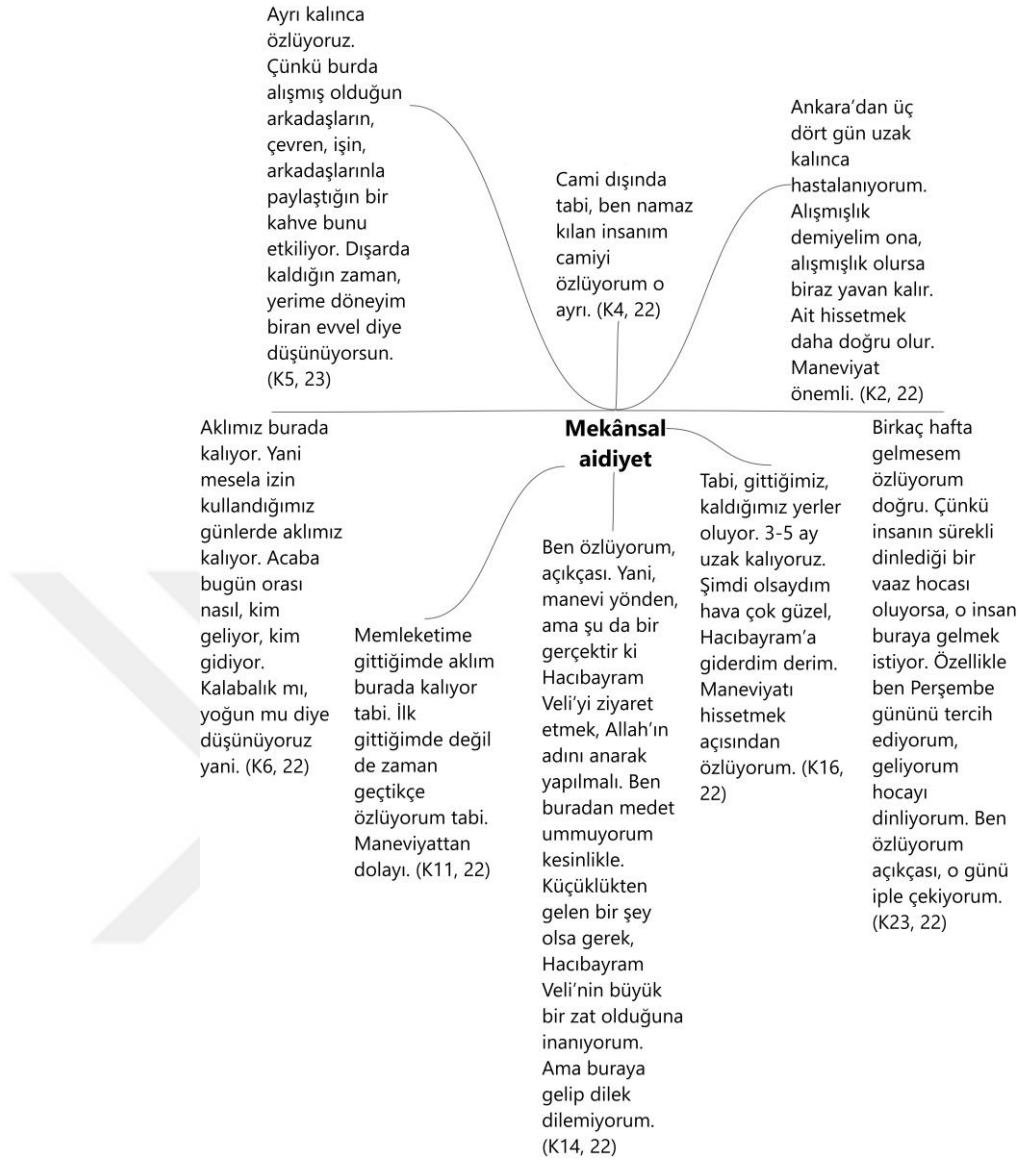
▪ **Hacıbayram Meydanı ve çevresinden uzak kalındığında hissedilenler**

Katılımcılara Hacıbayram Meydanı ve çevresinden uzak veya ayrı kaldıklarında özlem duyup duymadıkları sorulmuş olup, bu yerden uzak kalındığında hissedilenler kategorisine, özlem duyuyorum ve özlem duymuyorum olarak 2 kod tanımlanmıştır. Özlem duyuyorum ana kodu ise mekânsal aidiyet, gündelik alışkanlık, sosyalleşme faaliyeti, mekânda bulunma ihtiyacı olarak 4 alt koda ayrılmıştır (Çizelge 4.14). Özlem duyuyorum kodu, 20 belgede kodlanmış olup, 4 belgede kodlanmamıştır. Belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, mekânsal aidiyet (f:9), gündelik alışkanlık (f:4), mekânda bulunma ihtiyacı (f:4), sosyalleşme faaliyeti (f:3) değer aldığı görülmüştür.

Çizelge 4.14 Özlem duyuyorum kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Mekânsal aidiyet	9	37,50	45,00
Gündelik alışkanlık	4	16,67	20,00
Mekânda bulunma ihtiyacı	4	16,67	20,00
Sosyalleşme faaliyeti	3	12,50	15,00
Kodlanmış BELGELER	20	83,33	100,00
Kodlanmamış BELGELER	4	16,67	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

K2, K3, K4, K5, K6, K11, K14, K16, K23 Hacıbayram Meydanı ve çevresinden uzak kaldıklarında buraya özlem duyduklarını belirtmişler, **Hacıbayram Meydanı'na aidiyet duyduklarını** dile getirmişlerdir. Katılımcılar buradan ayrı kaldıkları zamanlarda akıllarının burada kaldığını, yerin manevi değerini hissetmek için burayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Perşembe günleri cami hocasının verdiği vaazlar ve yapılan ibadetler ile kullanıcılar yere özlem duymaktadırlar (Şekil 4.23).

Şekil 4.23 Katılımcıların mekânsal aidiyet ile ilgili görüşleri

K8, K9, K12, K18 Hacıbayram Meydanı ve çevresine **gündelik alışkanlığa** bağlı olarak dolaylı özlem duyduklarını dile getirmişlerdir. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

‘Yani, şimdi burada sosyal çevremiz yok. Arkadaşımız az. Hayat evden ibaret değil...bazen düşünüyorum, burası olmasa diyorum bir iş yapsam ne yapabilirim? Hiçbir iş yapamıyorum. Hiç kimse bana iş vermez...Onun için burası alışkanlık benim için. Burada daha sosyal oluyoruz. Bazen bürokratlar falan geliyor buraya, onlarla burada görüşebiliyoruz..’ (K8)

'Yılların getirmiş olduğu bir alışkanlık var tabi... Benim iki tane çocuğum, ikisi de işlerinde güçlerinde, ben gezerim yani buraya bağlı olmak zorunda değilim. Ama alışkanlık oldu artık yıllardır gelip gidiyoruz.' (K9)

'...uzak kaldığım durumlarda, Ankara dışına çıktığım zamanlar özellikle. Ankara'ya geldiğimde tekrar bir gelmek istiyorum. Biraz alışkanlık sanırım.' (K12)

'Ben fırsat buldukça gelmeye çalışıyorum. Beni buraya bir şey çekiyor ve geliyorum. Doğduğum, büyüdüğüm bir yer olduğu için alışkanlık diyebilirim.' (K18)

K10, K20, K21, K24 ise **Hacıbayram Meydanı ve çevresine bir ihtiyaç duyarak** geldiklerini vurgulamışlardır. K10 Hacıbayram Meydanı'ndan ayrı kalamadığını, K20 buradan uzak kaldığında bir gidip görme isteğinin oluştuğunu, K21 Hacıbayram Meydanı'na enerji yüklenmek için geldiğini, K24 ise pandemi döneminde Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde bulunan işyerine yürüyerek geldiğini, dışarı çıkma yasağında dahi bu yeri tercih ettiğini ifade etmiştir.

K7, K13 ve K15 Hacıbayram Meydanı ve çevresine özlem duyma nedeni olarak **sosyalleşme faaliyetlerini** dile getirmişlerdir. Tanıdıklar, arkadaşlıklar, dostluklar, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan oturma mekânları bu yeri özleme nedenleri arasında gösterilmiştir. Bu görüşlerden bazıları şu şekildedir;

'Çok özliyoruz diyemeyiz ama yine ticari olarak, sonuçta senin çocukluğundan beri burada geçirmiş olduğu zamanın var, tanıdıkların var, dostlukların var vs. o konuda özleniyor tabi. Bizim bu sıra çok iyidir. Bizim yan komşum, onun yani İşler Kitabevi var, yan taraf şurada dernek var. Bizim bu taraflar çok iyidir.' (K13)

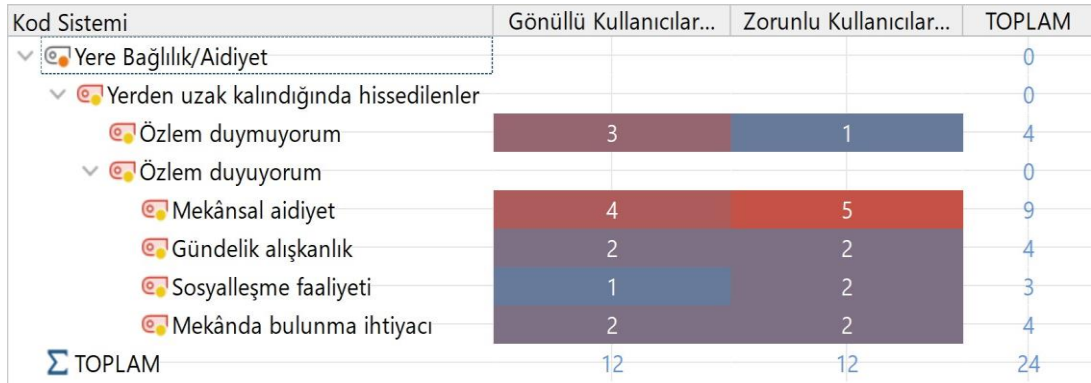
'Eşimle sosyo-kültürel imkanlarımız olduğu için burası gibi başka yerleri de ziyaret ediyoruz. Tarihi, kültürel yerleri sürekli geziyoruz. Vakit harcayabileceğimiz çok yerler var.' (K15)

Özlem duymuyorum kodu ise yalnızca K1, K17, K19, K22 olarak 4 belgede kodlanmış olup, 20 belgede bu konuya dair bir görüş belirtilmemiştir (Çizelge 4.16). Özlem duymuyorum 4 frekans değerine sahiptir. Katılımcılar, Hacıbayram Meydanı ve çevresinden uzak kaldıklarında burayı özlemediklerini, zorunluluktan tercih ettiklerini ve başka yerleri de ziyaret edebildiklerini belirtmişlerdir.

‘Uzak, yakın kalmak çok önemli değil bence. Uzaktan da ben duamı ederim, niyet önemli. O açıdan özlem duymuyorum.’ (K17)

‘Öyle bir özlem duymuyorum. Zaten bütün illerde camiler var. Başka yerlere gittiğin zaman oralarda ibadetini yapıyorsun, buraya geldiğinde burada namazını kılıyorsun. Maneviyatı her yerde hissedebilirsin. Sadece burada değil.’ (K22)

Yerden uzak kalındığında hissedilenler kategorisi kod temelli frekans analizlerine göre incelendiğinde, gönüllü ve zorunlu kullanıcılar, çoğunlukla Hacıbayram Meydanı ve çevresine aidiyet duydukları için özlemektedir. Zorunlu kullanıcıların, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde uzun süre vakit geçirmiş ve yeri deneyimlemiş olmalarından dolayı yere aşına oldukları tespit edilmiştir (Şekil 4.24).

Şekil 4.24 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yerden uzak kalındığında hissedilenler kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

▪ **Yerin önemi/katılımcılar için ne ifade ettiği**

Yerin önemi/ne ifade ettiği kategorisine katılımcıların görüşlerine göre 3 kod tanımlanmıştır. Belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, yerin manevi değeri (f:22), yerin özel bir anlam taşıması (f:5), yerin tarihi ve kültürel değeri (f:3) oranına sahiptir (Çizelge 4.15).

Çizelge 4.15 Yerin önemi/ne ifade ettiği kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Yerin manevi değeri	22	91,67	100,00
Yerin özel bir anlam taşıması	5	20,83	22,73
Yerin tarihi ve kültürel değeri	3	12,50	13,64
Kodlanmış BELGELER	22	91,67	100,00
Kodlanmamış BELGELER	2	8,33	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

K5, K6, K21, K22, K23 dışındaki diğer tüm katılımcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresinin **manevi değerinin** önemli olduğuna yönelik görüş belirtmişlerdir. Bu çevrede bulunan camilerin ve türbelerin varlığı, yerin dini bir merkez niteliği taşımasından dolayı Hacıbayram Meydanı'nın katılımcılar için manevi bir özelliğe sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu görüşü savunan örneklerden bazıları şunlardır;

'Manevi duygular, Hacıbayram Veli'nin büyük bir zat olması, evliya olması, bununla birlikte Gülbaba'nın burada olması Hacıbayram'ın değerini, önemini artırıyor. Güzel insanlar, dostluk, maneviyat için yaşamışlar. Hayatında gelip, görülecek yerlerden bir tanesi Hacıbayram Veli derim. Gelip buraya türbeleri ziyaret etmelerini isterim. Nasıl Bursa'nın Ulu Cami'si varsa, Ankara'nın da Hacıbayram Cami'si var.' (K18)

'Önemli bir yer. Benim için Allah'ı hatırlatıyor. Maneviyatı hatırlatıyor. Hacıbayram Veli'nin burada bulunması buraya bir mükemmellik katıyor. Şeyh İzzettin Türbesi, Gül Baba Türbesi var biliyorsunuz buranın anlamını, değerini artırıyor zaten. Hacıbayram gönül rahatlığı yeri.' (K24)

'Önemli ve anlamlı bir yer. Maneviyatı beni mutlu ediyor. Ben kamu emeklisiyim belediyeden. Ego da çalışıyorduk bilet satardık. Kızılay'da Karamürsel'in önünde çalışıyorum. Ramazandı hava çok sıcaktı. Baktım herkes elinde suyla geziyor. Dua ettim Allah'ım benim yolumu buraya düşürme diye. 23 sene oldu emekli olalı, 3 sefer yolum düşmedi oraya. Burayı da çok seviyordum. Duam kabul oldu, seviyoruz burayı.' (K3)

Yerin manevi değerinin dışında, katılımcılar **Hacıbayram Meydanı ve çevresinin özel bir anlam taşıdığını** düşünmektedirler. K8, K15, K16, K18, K21 Hacıbayram'a geldiklerinde işlerinin hep yolunda gittiğini, enerji yüklendiklerini, eskiden Hacıbayram Meydanı'nda yaşama dair özel kutlamaların yapıldığı bir yer olmasından dolayı buranın kendileri için anlamlı olduğunu dile getirmişlerdir.

'Kesinlikle. Eskiden 1970'li 1980'li yıllarda, cenazeler buradan kalkardı. Doğan çocuklar buraya gelirdi. Evlenenler de buraya gelirdi. Nikahtan sonra burayı ziyaret ederlerdi. Buranın böyle bir anlamı var işte. Yani, ölümle hayatın bir olduğu bir yer burası.' (K8)

'Çok eskiden şenlikler falan olmazdı burada burası ibadethaneydi. İnsanlar buraya geldiklerinde dilek tutuyorlar. Benim eşimin yeğeni var, onun eğitim hayatı için dilek dilemiştik, dua etmiştik. Çok şükür oldu. Sonra geldik tekrar lokum falan dağıttık. Buranın değeri bir başka.' (K15)

Hacıbayram Meydanı ve çevresinin **tarihi ve kültürel açıdan değerli olması** K10, K14 ve K20 tarafından vurgulanmış olup, Ankara'nın merkezi olarak tarif edilmiştir.

'...hem kültürel açıdan olsun. İnsanlar geldiklerinde kalıntıları falan görüyorlar. Orada bir kilise var Roma dönemine ait. Tarihi açıdan da önemli bir yer.' (K10)

'Buralarda vakit geçirir, evime giderim. Ben tarihi olan, kültürü olan yerlere ilgi duyuyorum. Ankara dışında da bu tarz yerleri geziyorum.' (K14)

‘Ankara için önemli bir yer, benim için de öyle. Ankara’nın merkezi diyebiliriz. Farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış, tarihi ve kültürel özelliğe sahip bir yer Hacıbayram. O açıdan anlamlı bir yer.’ (K20)

Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yerin önemi/ne ifade ettiği kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosuna bakıldığında, her iki grup için de manevi değer, Hacıbayram Meydanı’nın önemini artırmaktadır. Bunun dışında gönüllü kullanıcılar için yerin tarihi/kültürel değeri ve yerin özel bir anlam taşıması da Hacıbayram Meydanı ve çevresi için önemlidir (Çizelge 4.25).

Kod Sistemi	Gönüllü Kullanıcılar...	Zorunlu Kullanıcılar ...	TOPLAM
Yere Bağlılık/Aidiyet			0
Yerin önemi/ne ifade ettiği			0
Yerin tarihi ve kültürel değeri	3	2	5
Yerin özel bir anlam taşıması	4	1	5
Yerin manevi değeri	14	11	25
Σ TOPLAM	21	14	35

Şekil 4.25 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yerin önemi/ne ifade ettiği kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

▪ Sık vakit geçirilen/bağ kurulan yerler

Katılımcılara Hacıbayram Meydanı ve çevresinde sık vakit geçirdikleri, duygusal bağ kurdukları bir yer olup olmadığı sorulmuş, katılımcılardan kendilerine ait olduğunu düşündükleri, ilgilerini çeken yerlerin isimlerinin verilmesi istenmiştir. Bu kategori 22 belge tarafından kodlanmış olup, 2 belgede herhangi bir görüş belirtilmemiştir. Yapılan belge temelli kod alt kod frekans tablosunda, katılımcıların %95,45 (f:21) oranla Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi’nde vakit geçirdiği, buna ek olarak katılımcıların %27,27 (f:6) oranla Gülbaba Türbesi’nde, %27,27 (f:6) oranla Hacıbayram Meydanı’nda, %18,18 (f:4) oranla Şeyh İzzettin Cami’sinde vakit geçirdikleri belirlenmiştir (Çizelge 4.16).

Çizelge 4.16 Sık vakit geçirilen/bağ kurulan yerler kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Kullanım Biçimi	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi	Dini yapı	21	87,50	95,45
Gülbaba Türbesi	Dini yapı	6	25,00	27,27
Hacıbayram Meydanı	Meydan	6	25,00	27,27
Şeyh İzzettin Cami	Dini yapı	4	16,67	18,18
Ankara Kalesi	Kale	3	12,50	13,64
Lokmacı Kafe	Kafe/Restoran	2	8,33	9,09
Ahi Yakup Türbesi	Dini yapı	2	8,33	9,09
Nazım Usta Hacıbayram Kebapçısı	Kafe/Restoran	2	8,33	9,09
Şehzade Ocağı Çay Evi	Kafe/Restoran	1	4,17	4,55
Kemankeş Kafe	Kafe/Restoran	1	4,17	4,55
Özler Döner	Kafe/Restoran	1	4,17	4,55
Portakal Sulu Ördek Kafe	Kafe/Restoran	1	4,17	4,55
Diyanet Vakfı	Dernek/Vakıf	1	4,17	4,55
Samanpazarı İş Hanı	Ticari	1	4,17	4,55
Çerkeş Sokak	Ticari	1	4,17	4,55
Hallaç Mahmut Türbesi	Dini yapı	1	4,17	4,55
Defne Kitabevi	Kitapçı	1	4,17	4,55
Gül Kahve	Kafe/Restoran	1	4,17	4,55
Hüseyin Usta Börekçisi	Kafe/Restoran	1	4,17	4,55
İsmetpaşa Mah.		1	4,17	4,55
Anafartalar Çarşısı	Ticari	1	4,17	4,55
Tarihi Osmanlı Kafe	Kafe/Restoran	1	4,17	4,55
Hacıbayram Veli Müzesi	Müze	1	4,17	4,55
Hayrat Vakfı	Dernek/Vakıf	1	4,17	4,55
Harput Konağı Lokantası	Kafe/Restoran	1	4,17	4,55
Kodlanmış BELGELER		22	91,67	100,00
Kodlanmamış BELGELER		2	8,33	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER		24	100,00	-

Gönüllü ve zorunlu kullanıcıların sık vakit geçirilen yerler kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli frekans tablosuna bakıldığında, her iki grubun da çoğunlukla dini mekânları tercih ettiği, Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi’nde vakit geçirdiğini söylemek mümkündür (Şekil 4.26).

Kod Sistemi	Gönüllü Kullanıcılar...	Zorunlu Kullanıcılar...	TOPLAM
Yere Bağlılık/Aidiyet			0
Sık vakit geçirilen/bağ kurulan yerler			0
Şehzade Ocağı Çay Evi	1		1
Kemankeş Kafe	1		1
Diyanet Vakfı	1		1
Hüseyin Usta Börekçisi	1		1
Tarihi Osmanlı Kafe	1		1
Hacıbayram Veli Müzesi	1		1
Hayrat Vakfı	2		2
Harput Konağı	2		2
Nazım Usta Hacıbayram Kebapçısı	2	1	3
Lokmacı Kafe	1	1	2
Özler Döner		1	1
Portakal Sulu Ördek Kafe	1		1
Hacıbayram Meydanı	7		7
Samanpazarı İş Hanı		1	1
Çerkez Sokak		1	1
Hallaç Mahmut Türbesi		1	1
Defne Kitabevi		1	1
Gül Kahve		1	1
Ankara Kalesi	2	1	3
İsmetpaşa Mah.		1	1
Anafartalar Çarşısı		1	1
Gülbaba Türbesi	1	5	6
Şeyh İzzettin Türbesi		4	4
Ahi Yakup Türbesi		2	2
Hacıbayram Veli Camii ve Türbesi	12	10	22
Σ TOPLAM	36	32	68

Şekil 4.26 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların sık vakit geçirilen yerler kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

Bunun dışında gönüllü kullanıcılar Hacıbayram Meydanı'nda sık vakit geçirmektedir. Bu mekânların dışında gönüllü kullanıcıların Hayrat Vakfı gibi dernek/vakıfları, Harput Konağı Lokantası, Nazım Usta Hacıbayram Kebapçısı gibi lokantaları ve Ankara Kalesi'ni de tercih ettikleri görülmektedir (Şekil 4.27).

Şekil 4.27 Gönüllü kullanıcıların sık vakit geçirdikleri Nazım Usta (sol) ve Hayrat Vakfı (sağ)

Zorunlu kullanıcılar ise Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi'nin dışında, Gülbaba Türbesi, Şeyh İzzettin Cami'sinde de sıklıkla bulunmaktadır (Şekil 4.28). Bu bağlamda, zorunlu kullanıcılar, çoğunlukla ibadet etmek amacıyla bu mekânları kullanmaktadır.

Şekil 4.28 Zorunlu kullanıcıların sık vakit geçirdikleri Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi (sol), Gülbaba Türbesi (orta) ve Şeyh İzzettin Cami (sol)

▪ Gündelik yaşam

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşanan kentsel yenileme sürecinden sonra katılımcılara gündelik yaşamlarında ve sosyal ilişkilerinde herhangi bir değişim olup olmadığı sorulmuş, katılımcılardan yaşadıkları olumlu ve olumsuz etkilerden bahsetmeleri istenmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda, gündelik yaşam kategorisi oluşturulmuş ve bu kategoriye 5 kod tanımlanmıştır. Bu kategori tüm belgelerde kodlanmıştır.

Yapılan belge temelli kod alt kod frekans analizine göre, gündelik yaşam pratiklerinin değişmemesi %54,17 (f:13), sınıfsal eşitsizliğin oluşması %20,83 (f:5), sosyal imkânların artması %12,50 (f:3), yaşayan kişilerin bölgeden uzaklaşması %12,50 (f:3), yerin daha çok tercih edilebilir olması %8,33 (f:2) oranına sahip olduğu görülmüştür (Çizelge 4.17).

Çizelge 4.17 Gündelik yaşam kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Gündelik yaşam pratiklerinin değişmemesi	13	54,17	65,00
Sınıfsal eşitsizliğin oluşması	5	20,83	25,00
Sosyal imkânların artması	3	12,50	15,00
Yaşayan kişilerin bölgeden uzaklaşması	3	12,50	15,00
Yerin daha çok tercih edilebilir olması	2	8,33	10,00
Kodlanmış BELGELER	20	83,33	100,00
Kodlanmamış BELGELER	4	16,67	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Katılımcılar, yenileme sürecinden sonra Hacıbayram Meydanı ve çevresinde **gündelik yaşam pratiklerinin değişmediğini**, önceden de ibadet etmek ve çalışmak için buraya gelip gittiklerini ifade etmişlerdir (Şekil 4.29). K3, K5, K7, K10, K24 işten eve, evden işe gidip geldiklerini veya çoğu zaman dükkanlarında bulunduklarını belirtirken, K12, K14, K16, K17, K18, K20, K21, K22 yenileme sürecinden önce çok fazla buraya gelemediklerini, geldikleri zaman da ibadet edip gittiklerini vurgulamışlardır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

‘Yani, eskiden çok sık gelmezdik, geldiğimizde de biraz vakit geçirir, duamızı eder giderdik.’ (K21)

‘Gelip, giderdik, şöyle bizim bir düğünümüz olsa gelirdik. Ben çocukken dayım evlendi, beni getirdiler, dolaştırdılar. Pek kavrayamazdım o zaman, cenazelerde falan gelip giderdik. En ufak bir sıkıntıda buraya gelirdik..’. (K18)

Şekil 4.29 1924 yılı Hacıbayram Veli Caddesi (Anonymous 1924) ve 1990 yılı Güvercin Sokak-Kutlu Sokak köşesinden gündelik yaşam pratikleri (Pérouse 1990)

Yenileme sürecinden sonra K2, K4, K14, K17, K19 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde **sınıfsal eşitsizliğin oluştuğuna** yönelik görüşlerini ifade etmişlerdir. Bu kullanıcılar meydan ve çevresinde eleştiri, önyargı, saygısızlık, insanların kendilerini yukarıdan görme gibi durumların yaşandığını vurgulamışlardır. Hacıbayram Meydanı ve çevresinin özelleştirilmesi ve ticarileşmesi sınıfsal ayrışmayı arttırıcı bir etki göstermiş, kentsel mekânda sermaye lehine gerçekleştirilen bu değişimler, alt, orta ve üst sınıflar arasında kutuplaşmalara yol açmıştır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

'...insanlar bir şeyin bilincinde değiller. Biz insanların giyim tarzına falan karışan insanlar değiliz, karışamayız zaten. İnsanlar özgürdür, ama buraya gelirken, bir edep içerisinde gelinmesi lazım. Nereye gelindiğinin bilincinde olmak lazım. Çünkü buraya manevi iklime geliyorsunuz. Niye türbenin kapısı küçük, insanların ellerinde değil miydi türbenin kapısı büyük yaparlardı, edep yahu oradan geliyor işte.' (K2)

'Yok, yok eskisi gibi değil hiçbir şey. İnsanlarımız çok cahil. Eleştiriyorlar birbirlerini, şurada oturduğunuzda bile rahatsız olabiliyorsunuz. Bakışlardan rahatsız olabiliyorsunuz. Kimsenin kimseye saygısı yok. Eskiden böyle değildi. Sevgi, masumiyet vardı. İnsanlar daha candandı, sıcaktı, güvenilirli. Şimdi herkes birbirini yargılıyor, gruplaştırdık maalesef. Ayrımcılık oluştu.' (K14)

'Eskiden gündelik yaşantımda çok tercih etmezdim, buralar yapıldıktan sonra gelmeye başladım. ...yobaz dediğimiz, benim yaptığım doğru, benden başkası yanlış diyen insanlar var. Önyargılı insanlar da var.' (K19)

Kentsel yenilemeden sonra, K1, K5, K8 tarafından bahsedilen konulardan biri de **Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde yaşayan kişilerin bölgeden uzaklaşmasıdır.** Gecekondularda yaşayan çoğu insanın rant talepleri sonucu evlerinden çıkarıldığı veya uzaklaştığı belirtilirken, bu evlerin ticari alanlara dönüştüğü de vurgulanmıştır (Şekil 4.30).

Şekil 4.30 Yenilemeden önce Hükümet Caddesi (Soyak 2015) ve günümüzdeki durumu

‘Zaten burada yaşayan neredeyse hiç yok. Sadece gecekondular var. Çoğu kapalı otoparkın arka tarafında yer alıyor. Oralara da pek girilmiyor zaten.’ (K1)

‘Yenilemeden önce burası ikametgâh olarak kullanılıyordu. Yenilemeden sonra çoğu ikametgâh işyerine dönüştü. Eski yaşayanlar kalmadı.’ (K5)

‘Ya gecekonduların kültürü vardı, bana göre gecekonduların kültürü kötü değil. Düşünebiliyor musunuz, bir eviniz var, bir avlunuz var, yazın dışarda oturup bir çay-kahve içebiliyorsunuz. Hep bina değil ki. Eskiden insanlar sokaklarda yaşırdı. Gerçek insanlar vardı.’ (K8)

Yenileme sonrası yaşanan değişimlerden biri de **Hacıbayram Meydanı ve çevresinde sosyal imkânların büyük oranda artış** göstermesidir. Bu kodun tamamı gönüllü kullanıcılar tarafından bahsedilmiş olup K19, K21, K22 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde çok fazla lokantalar, kafeler, çay ocakları gibi ticari mekânların olduğunu, aileleriyle, arkadaşlıklarıyla oturup sohbet edebildiklerini, piknik yapabildiklerini belirtmişlerdir. K19, Hacıbayram Meydanı’nın genellikle orta yaş üstü kullanıcılar tarafından kullanıldığını vurgularken, bu grubun daha çok vaaz dinlemeye geldiklerini, bu kapsamda sohbet gruplarına katıldıklarını dile getirmiştir.

'Genellikle orta yaştın üzerinde insan geliyor. Buraya vaaz dinlemeye gelenler oluyor. Hocaların belli günlerde vaazları oluyor. Buranın çevresinde çay ocakları var, oturma yerleri var, sohbet grupları var. İnsanlar oraya otururlar, sohbet ederler.' (K19)

'O zamanlar öyle kimseyle konuşacak, vakit geçirilecek ortam yoktu zaten. Şimdi tabi daha çok imkân ve seçenek var. İnsanlar meydana oturup, sohbet edebiliyorlar, aileleriyle piknik yapanları görüyorum. Şimdi daha iyi oldu.' (K21)

Sosyal imkânların ve ticari mekânların artış göstermesi ile birlikte, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin K11 ve K23'e **göre daha fazla tercih edilebilir bir yer haline geldiği** belirtilmiştir. Yenileme sürecinden önce insanların buraya gelmeyi tercih etmedikleri, vakit geçirilecek yerlerin olmadığı, bakımsız olduğu, yenilemeden sonra ise katılımcıların aileleriyle, arkadaşlarıyla daha çok gelmek istedikleri, daha çekici bir yer haline dönüştüğü ifade edilmiştir.

'O zamanlar çok gelmiyordum. Hacıbayram Veli yine buradaydı ama pek vakit geçirilecek yer yoktu. Biraz bakımsız buluyordum. O zamanlar beni çekmiyordu. Şimdi yenilendikten sonra, bilhassa lavabolar ve caminin tadilatından sonra daha tercih eder olduk. Bizim yaşımızdaki insanlarda şu vardı, lavabolara parayla girmemek. Önceden paralıydı, şimdi parasız. Eşimden duyduğum kadarıyla bayanlar bölümü de çok rahatmış. Ben buraya ailemle gelmeyi, çevremden arkadaşlarımla gelmeyi seviyorum. Arkadaşlara Hacıbayram'a gidelim diye telkin ettiğim oluyor. Olmaya da devam edecek.' (K23)

Gönüllü ve zorunlu kullanıcıların gündelik yaşam kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli frekans tablosuna bakıldığında ise, gönüllü (ziyaretçiler) ve zorunlu (yaşayanlar/çalışanlar) kullanıcıların çoğu Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gündelik yaşam pratiklerinin çok değişmediğinden bahsederken, zorunlu kullanıcılar bu bölgede yaşayan kişilerin Hacıbayram Meydanı ve çevresinden uzaklaştığını da büyük oranda vurgulamışlardır (Şekil 4.31).

Kod Sistemi	Gönüllü Kullanıcılar...	Zorunlu Kullanıcılar...	TOPLAM
Yere Bağlılık/Aidiyet			0
Gündelik yaşam			0
Yerin daha çok tercih edilebilir olması	3		3
Sosyal imkânların artması	3		3
Sınıfsal eşitsizliğin oluşması	3	2	5
Gündelik yaşam pratiklerinin değişmemesi	8	5	13
Yaşayan kişilerin bölgeden uzaklaşması		3	3
Σ TOPLAM	17	10	27

Şekil 4.31 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların gündelik yaşam kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yer bağlılığı/aidiyet temasına ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımlarına bakıldığında, her iki belge kodunda dikkat çeken bazı benzerlikler bulunmaktadır.

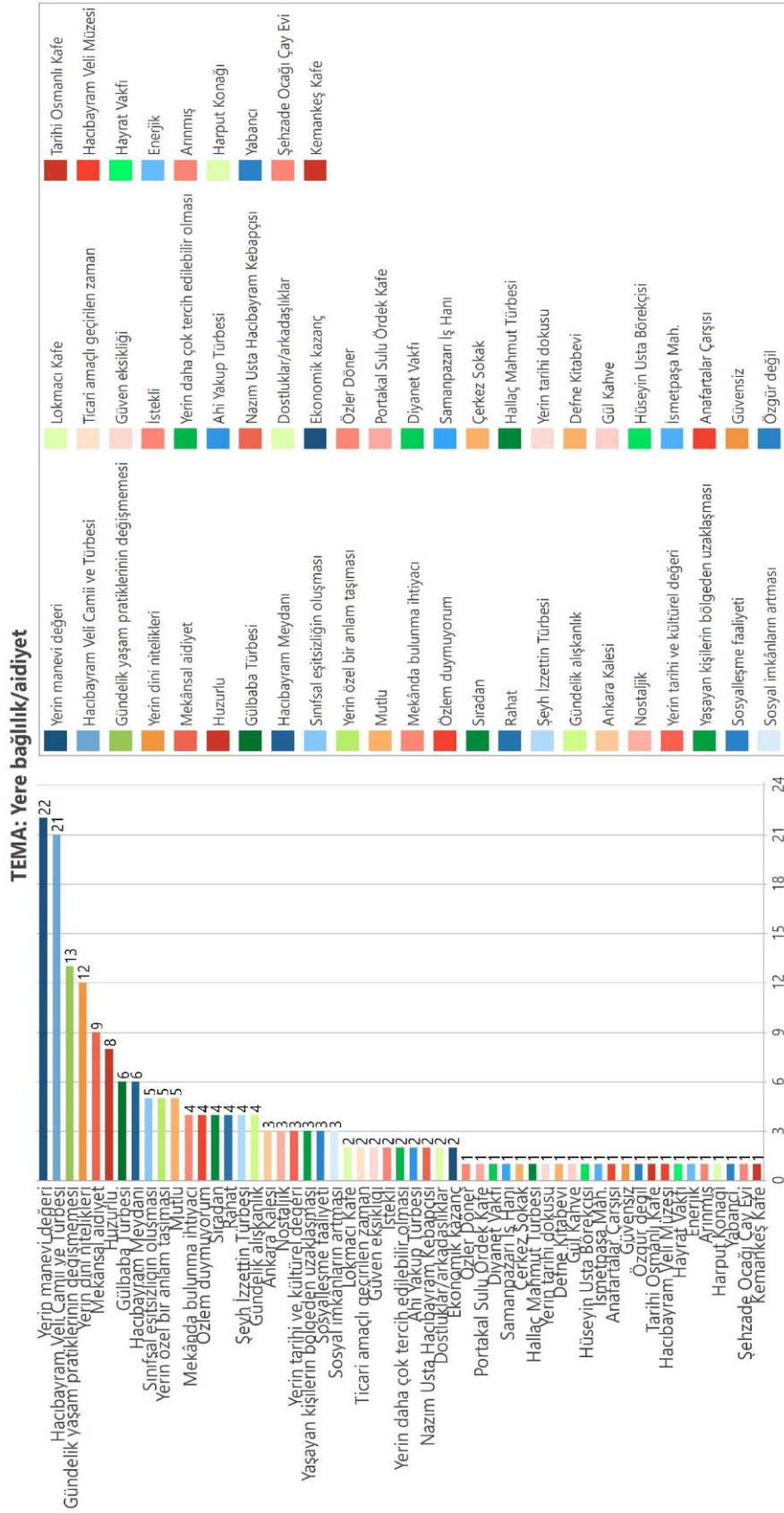
Her iki belge grubunda da yerin önemi/ne ifade ettiği kategorisinde bulunan “yerin manevi değeri” kodunun ön planda olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, her iki belge grubunda da sık vakit geçirilen/bağ kurulan yerler kategorisinde Hacıbayram Veli Cami ve türbesi en çok bahsedilen kod olmuştur.

Yer bağlılığı/aidiyet temasında en fazla bahsedilen kategorilerden bir diğeri de gündelik yaşamdır. Zorunlu kullanıcılara kıyasla, gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gündelik yaşamlarında fazla bir değişiklik olmamıştır ve Hacıbayram Meydanı ve çevresine daha fazla bağlı hissetmektedirler.

Yer bağlılığı/aidiyet temasının iki vaka modellemesinde yer alan çizgi kalınlıkları her iki belge grubunda bahsedilen kodların yoğunluklarını ifade etmektedir (Şekil 4.32).

Bunun dışında, yere bağlılık/aidiyet temasının kategorileri, ana kodları ve alt kodları tüm belgeler üzerinden değerlendirildiğinde, en fazla kodlanan kategori, sık vakit geçirilen/bağ kurulan yerler (n:68) olurken, en az kodlanan kategori yere bağlanamama nedenleri (n:3) olmuştur. Gündelik yaşam kategorisi en fazla K5, K14, K17, K19, K21, K22, K23 tarafından daha fazla bahsedilirken, K6, K9, K13, K15 tarafından hiç bahsedilmiştir. Sık vakit geçirilen/bağ kurulan yerler kategorisi en fazla K10 (n:6), K14 (n:6), K5 (n:5), K13 (n:5) tarafından bahsedilirken, en az K3 (n:1) ve K20 (n:1) tarafından vurgulanmıştır. Yerin önemi/ne ifade ettiği kategorisi en fazla K10 (n:3) ve K14 (n:4) tarafından dile getirilirken, en az K3, K4, K5, K6, K7, K9, K12, K13, K17, K18, K19, K22, K23, K24 (n:1) tarafından bahsedilmiştir. Yerden uzak kalındığında hissedilenler kategorisi bütün katılımcılar tarafından eşit olarak kodlanmıştır. Yere bağlanma nedenleri kategorisi en fazla K2 (n:3), en az K3, K5, K6, K8, K10, K13, K14, K15, K17, K18, K19, K20, K23 (n:1) tarafından ifade edilmiştir. K1, K4, K9, K12, K16, K21, K22, K24 bu konuya ilişkin bir görüş belirtmemişlerdir. Yere bağlanamama nedenleri kategorisi en fazla K1 (n:3), en az K9 (n:1) tarafından vurgulanmıştır. Diğer katılımcılar herhangi bir görüş belirtmemişlerdir. Yere yönelik hisler kategorisi en fazla K14 (n:3), en az K1, K2, K4, K5, K7, K9, K11, K13, K15, K16, K18, K19, K20, K22, K23, K24 (n:1) tarafından ifade edilmiştir. K8 bu kategoride herhangi bir görüş belirtmemiştir.

Tüm katılımcıların yere bağlılık/aidiyet teması ve kategorilerine ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu incelendiğinde, en yüksek frekans (katılımcı sayısı) değerine sahip kodlar, yerin manevi değeri (f:22), Hacıbayram Veli Türbesi (f:21), gündelik yaşam pratiklerinin değişmemesi (f:13), yerin dini nitelikleri (f:12), mekânsal aidiyet (f:9) olarak belirlenmiştir (Şekil 4.33).

Şekil 4.33 Tüm katılımcıların yere bağlılık/aidiyet temasına ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu

4.1.5 Katılımcılar üzerindeki yer bağımlılığına yönelik bulgular

Yapılan görüşmelerde katılımcılara, yere bağımlılık ile ilişkili sorular yönlendirilmiş, katılımcılar üzerinde yer bağımlılığının var olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, yere bağımlılık ana temasının altına 4 kategori kodlanmıştır. Bunlar, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde engel teşkil eden durumlar, katılımcıların ihtiyaçlarının hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığı, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar, Hacıbayram Meydanı'nın başka yerlerle kıyaslanması olarak tanımlanmıştır (Çizelge 4.18).

Çizelge 4.18 Yere bağımlılık temasına yönelik oluşturulan kod listesi

Tema	Kategori	Ana kodlar	Alt kodlar
Yere bağımlılık	Hacıbayram Meydanı ve çevresinde engel teşkil eden durumlar	Engel teşkil eden bir durum yok	
		Toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün zayıf olması	
	Katılımcıların ihtiyaçlarının hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığı	İhtiyaçları karşılamıyor	Güvenlik problemi
			Altyapı sorunları
			Tasarım sorunları
		İhtiyaçları karşılıyor	Ekonomik kazanç
	Kullanım alanlarının yeterli olması		
	Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar		
	Hacıbayram Meydanı'nın başka yerlerle kıyaslanması	Ankara içi	Beypazarı
			Kocatepe Cami
			Hayme Ana Türbesi
			Hamamönü
			Tacettin Dergâhı
			Hallaç Mahmut Türbesi
Melike Hatun Cami			
Karyağdı Türbesi			
Gülbaba Türbesi			
Şeyh İzzettin Türbesi			
Ankara dışı		Kastamonu	
		Konya	
		İstanbul	

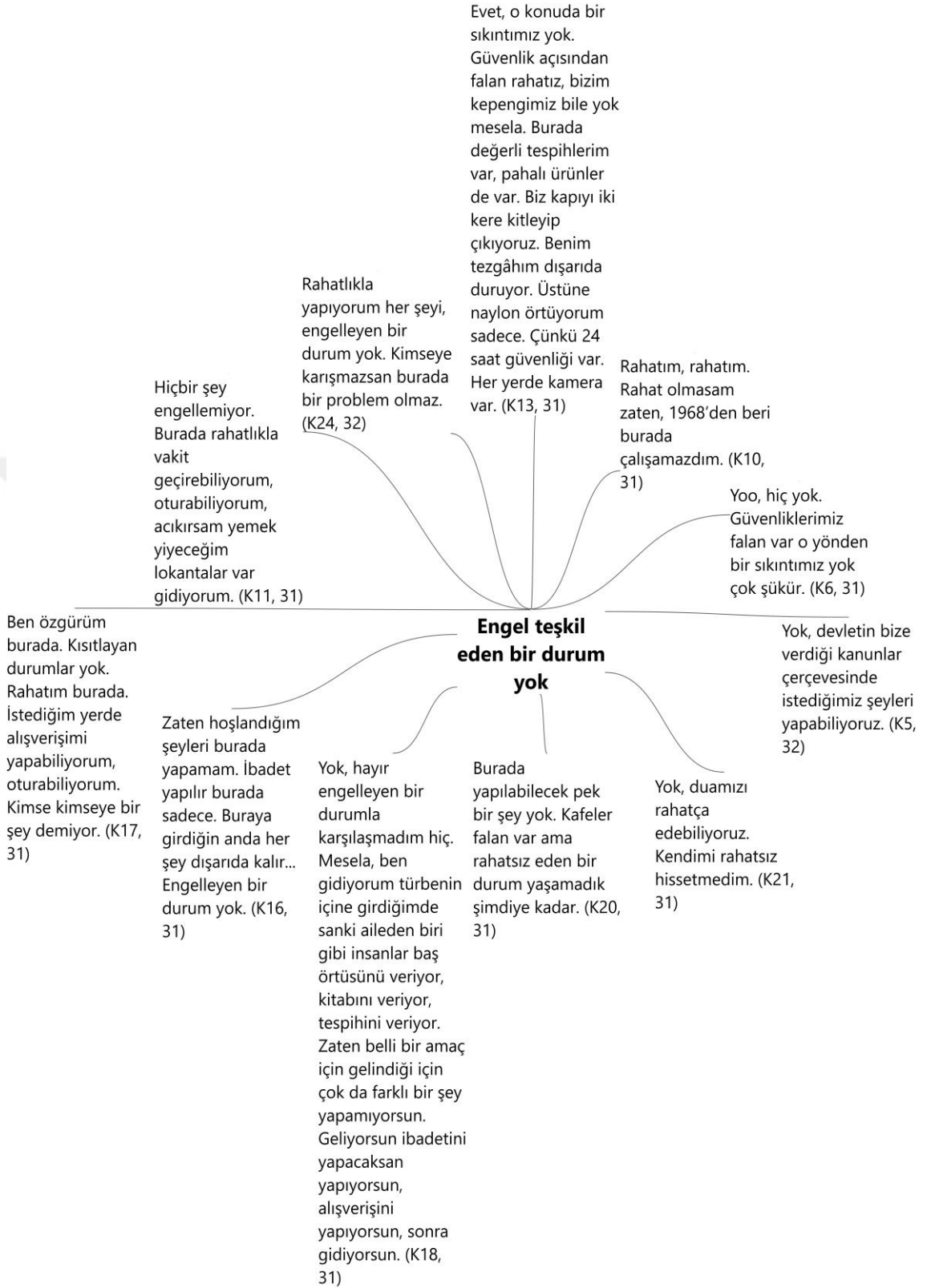
▪ **Hacıbayram Meydanı ve çevresinde engel teşkil eden durumlar**

Yere bağımlılık teması altında, katılımcılara Hacıbayram Meydanı ve çevresinde sevdikleri/hoşlandıkları şeyleri rahatlıkla yapıp yapamadıkları sorulmuş, bölgede engel teşkil eden bir durum varsa bu durumlardan bahsetmeleri istenmiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde engelleyici/kısıtlayıcı durumlar kategorisine, engel teşkil eden bir durum yok ve toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün zayıf olması olarak 2 kod tanımlanmıştır. Belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, engel teşkil eden bir durum yok kodu %72,22 (f:13), toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün zayıf olması kodu %27,78 (f:5) değer almıştır (Çizelge 4.19). Bu kategori 18 belgede kodlanmış olup, 6 belgede hiç kodlanmamıştır.

Çizelge 4.19 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde engel teşkil eden durumlar kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Engel teşkil eden bir durum yok	13	54,17	72,22
Toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün zayıf olması	5	20,83	27,78
Kodlanmış BELGELER	18	75,00	100,00
Kodlanmamış BELGELER	6	25,00	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, 13 katılımcı (K5, K6, K10, K13, K24, K11, K16, K17, K18, K20, K21, K22, K23) sevdikleri/hoşlandıkları şeyleri rahatlıkla yapabildiklerini belirtirken, **Hacıbayram Meydanı ve çevresinde herhangi bir engelin/kısıtlamanın olmadığını** vurgulamışlardır (Şekil 4.34). Çalışanlar her yerde güvenlik kameralarının olduğunu, dükkanların önüne ürünlerini rahatlıkla bırakıp gidebildiklerini söylerken, ziyaretçiler ibadetlerini rahatça yaptıklarını, istedikleri yerlerde güvenle vakit geçirebildiklerini belirtmişlerdir.

Şekil 4.34 Katılımcıların engel teşkil eden bir durum yok koduna yönelik görüşleri

Buna ek olarak, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde **toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün zayıf olması** da K1, K8 ve K14 tarafından sorun olarak görülmektedir. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

‘Burada sosyal anlamda özgürce davranacağız alanlar yok. Bazı müşterilerim var buraya gelemiyorlar. Telefonla arıyorlar Metin Bey benim siparişlerimi kargoyla yollar mısınız diye. Caddenin üzerine kadar gelip, bu tarafa girmeyi tercih etmiyorlar...Bu gibi durumlar benim iş kaybıma neden oluyor. İnsanlar burada rahatça dolaşamıyorlar. İnsanlar bir iki kere gelip, sonra bir daha gelmiyorlar.’ (K1)

Hacıbayram Meydanı’nda engel teşkil eden durumlar kategorisinde, çoğunlukla zorunlu (yaşayanlar/çalışanlar) kullanıcılar görüş bildirmiş olup, yenileme sürecinden sonra Hacıbayram Meydanı ve çevresi kullanıcılarının gelir dağılımlarında meydana gelen değişimlerin, etnik ve kültürel bölünmelerin bu bölgede toplumu kutuplaştırdığını dile getirmişlerdir. İncelenen veriler doğrultusunda, gönüllü kullanıcıların, zorunlu kullanıcılara kıyasla Hacıbayram Meydanı’nda daha rahat oldukları belirlenmiştir (Şekil 4.35).

Kod Sistemi	Gönüllü Kullanıcılar...	Zorunlu Kullanıcılar...	TOPLAM
Yere Bağımlılık			0
Hacıbayram Meydanı'nda engel teşkil eden durumlar			0
Engel teşkil eden bir durum yok	8	5	13
Toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün zayıf olması	1	5	6
Σ TOPLAM	9	10	19

Şekil 4.35 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde engel teşkil eden durumlar kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

▪ **Katılımcıların ihtiyaçlarının hangi yönlerden karşılanıp/karşılanmadığı**

Katılımcılara Hacıbayram Meydanı ve çevresinde ihtiyaçlarının tam olarak karşılanıp karşılanamadığı sorulmuş, bunun hangi yönlerden olup olmadığının belirtilmesi istenmiştir. Kullanıcılar tarafından 16 belgede ihtiyaçların karşılandığı belirtilirken, 8

belgede ihtiyaçların karşılanmadığı dile getirilmiştir. **İhtiyaçların hangi yönlerden karşıldığında, katılımcıların yanıtlarına göre kullanım alanlarının yeterli olması ve ekonomik kazanç** olarak 2 kod tanımlanmıştır (Çizelge 4.20). Bu kod 12 belgede kodlanmış olup, 12 belgede kodlanmamıştır. Belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, kullanım alanlarının yeterli olması (f:7), ekonomik kazanç (f:5) değer almıştır.

Çizelge 4.20 İhtiyaçları karşılıyor ana kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu

İhtiyaçları karşılıyor	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Kullanım alanlarının yeterli olması	7	29,17	58,33
Ekonomik kazanç	5	20,83	41,67
Kodlanmış BELGELER	12	50,00	100,00
Kodlanmamış BELGELER	12	50,00	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

K12, K17, K18, K19, K20, K21, K23 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde **kullanım alanlarının yeterli olduğunu, her türlü ihtiyaçlarının karşıldığını** belirtmişlerdir. Katılımcılar, Hacıbayram Meydanı'nın her yere yakın olmasından dolayı çevreden alışverişlerini kolayca yapabilmekte, çarşıda her istediklerini bulabilmektedir. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

'Hacıbayram'da, genelde Ulus bölgesinde, Soykanlar var, Ulus hali var buraya yakın, buranın halk pazarı gibi yerler. İnsanlar her şeyi bulabiliyor. Manifaturacılar var, sebzeni, meyveni alabileceğin yerler var, otobüsüne, dolmuşuna rahatça binebileceğin bir yer Hacıbayram. şimdi AVM olarak adlandırdığımız yerler var mesela, eski Hacıbayram da öyle.' (K18)

'Caminin altında lavabolar falan var gayet temizdi. Kafeler var, bakkal var. İsteddiğimiz zaman gidip vakit geçirebiliyoruz, alışverişimizi yapabiliyoruz. Lokantalar var acıkırsak yemeğimizi yiyebiliyoruz. O yönlerden karşılıyor.' (K20)

'Yani, karşılıyor. Herhangi bir ihtiyacımız olursa çevredeki dükkanlardan temin edebiliyoruz. Lavabolar var, dükkanlar var, lokantalar var. Bir şey istediğimiz zaman gidip alabiliyoruz. Her yer birbirine yakın, çok yürümek zorunda kalmıyoruz.' (K21)

‘Yani şartlar iyi burada. İnsanlarımızın istediği bir şey varsa burada her şeye kolaylıkla ulaşabiliyor. Maddi şartları elverdikçe tabi. Mesela, erkekler lavabosunun oradan aşağı indiğin yerde bir aşevi var, bedava çorba dağıtılıyor. Yaşlılarımızı, maddi durumu olmayan insanlar orada çorba içebiliyorlar. Dernekler falan genelde o civarda. Yoksullar olsun, yaşlılarımız olsun camiden çıktıktan sonra giderler, çorbalarını içerler. Baya bir sıra oluyor hatta. Genel anlamda ihtiyaçları karşılıyor.’ (K23)

Bunun dışında, K2, K5, K8, K10, K24 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çok turist çeken bir yer olduğundan dolayı işlerinin iyi olduğunu, **ekonomik kazanç** açısından meydan çevresinde ihtiyaçlarını ve isteklerini tam olarak karşıladıklarını vurgulamışlardır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır: *‘Ticaret açısından çok müşteri çeken bir yer biliyorsunuz, işlerimiz o anlamda iyi.’ (K2), ‘Karşılıyor tabi. En önemlisi sürekli buradayız, ekonomik açıdan paramızı kazanıyoruz. Onun için burada duruyoruz.’ (K5).*

Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda, **ihtiyaçları karşılamıyor kodu, güvenlik problemi, altyapı sorunları ve tasarım sorunları** olarak 3 alt koda ayrılmıştır. Belge temelli frekans tablosuna bakıldığında, güvenlik problemi (f:7), tasarım sorunları (f:6), altyapı sorunları (f:4) değer almıştır (Çizelge 4.21).

Çizelge 4.21 İhtiyaçları karşılamıyor ana kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu

İhtiyaçları karşılamıyor	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Güvenlik problemi	7	29,17	87,50
Tasarım sorunları	6	25,00	75,00
Altyapı sorunları	4	16,67	50,00
Kodlanmış BELGELER	8	33,33	100,00
Kodlanmamış BELGELER	16	66,67	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

K1, K3, K4, K7, K9, K12, K15 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde **zaman zaman güvenlik sorunlarının yaşandığını**, özellikle Hacıbayram Veli Cami içerisinde hırsızlık olaylarının olduğunu, Ramazan aylarında ve kandillerde, Hacıbayram Meydanı’nda dilencilerin çok fazla bulunduğunu ve insanları para vermeye zorladıklarını dile getirmişlerdir. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

'Güvenlik sorun, akşamları özellikle. Ben bir kere yakaladım hırsızı. Her camiye gelen namaza gelmiyor. Hırsızlıklar çok oluyor. Tedbirli olmak gerekiyor. Hırsızın elini cebinde yakaladım, şöyle baktı yüzüme. Seni polise teslim edeyim mi dedim, korktu, bıraktım sonra. Burda her çeşit insan var.' (K3)

'Ramazan aylarında, dilenciler çok rahatsız ediyor. Her ne kadar güvenlikte olsa, yapışabiliyorlar. Bazen sıkıntı oluyor benim için.' (K12)

'Mesela ibadet ediyorsun. ...bir şeyinin çalınma korkusu oluyor. Cami etrafında, içinde çalıntı, hırsızlık olayları olabiliyor. O tedirgin, huzursuz ediyor beni. Bazen camiye girmeye korkuyorum.' (K15)

K1, Hacıbayram Meydanı çevresinde bulunan İsmetpaşa Mahallesi'ne girilemediği, güvensiz bir bölge olduğunu da vurgulanmıştır. *'Sadece gecekondu var. Çoğu kapalı otoparkın arka tarafında yer alıyor. Oralara da pek girilmiyor zaten. Pek güvenli değil.'* (K1)

K3, K4, K9, K12, K13, K15 **Hacıbayram Meydanı ve çevresinin tasarım açısından problem yarattığını** ifade etmişlerdir. Öncelikle, K3, K9, K12 çarşı içinde bulunan dükkânların pencerelerinin olmamasını ve mekân içindeki havalandırmanın yetersiz olduğunu vurgulamışlardır.

K4, Hacıbayram Meydanı'nda bilgilendirme ve yönlendirme levhalarının yetersiz olduğunu, Hacıbayram Meydanı'nda yer alan arkeolojik kalıntılara yönelik yeterli bilgilendirmenin olmadığını belirtmiştir:

'Tapınağı da çoğu kimse bilmez, açıklaması yok çünkü. Ben belediyenin yerinde olsam görevlendiririm birini, o insanın işi tapınağın tanıtımını yapmak olurdu. Bir açıklama yazısı var ama insanlar geçip gidiyor, okumak insanları sıkıyor, daraltıyor. Yönlendirmek önemli. Anlatmak önemli.' (K4).

K13, çarşı düzeninin ziyaretçiler ve çalışanlar için problem yarattığını, çarşının altında yer alan dükkânların Hacıbayram Meydanı'na ilk defa gelen insanlar tarafından zaman zaman bulunamadığını, meydana giriş ve çıkışların nereden sağlandığının tam olarak belli olmadığını dile getirmiştir (Şekil 4.36).

'Buranın düzenlenmesinde de sıkıntı var. İnsanlar avluya geliyor, bizi görüyor. Yani görüyor, başka yok. Benim için iyi. Ticaret açısından. Ama alt tarafı görmüyor mesela, orası bir koridor, bir labirent gibi, nereden girdiğin çıktığın belli değil. Düzen yok yani. Şimdi bir tünel var B bloğa gidiyor, bir tünel var A bloğa gidiyor. B blokta bir esnaf günlük para kazanamıyor. Eskiden buranın tasarımı düz ayaktı. İki katlı yer vardı, alt üst dükkanlar vardı. Tek oralar görülüyordu, başka yoktu.' (K13)

Şekil 4.36 Hacıbayram Veli Çarşı'sının yenileme sonrası günümüzdeki durumu

K12 ve K15, meydanın kullanım kapasitesinin yetersiz olduğunu, özellikle Cuma günleri Hacıbayram Veli Cami'ye gelen insanların cami dışında ibadet etmek durumunda kaldıklarını, hafta sonları ise meydanın çok kalabalık olduğunu, oturma elemanlarının yeterli gelmediğini, bu açıdan yerin ihtiyaçları tam olarak karşılamadığını belirtmişlerdir (Şekil 4.37). Aynı zamanda, K15 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde açık yeşil alanların az olduğunu da vurgulamıştır.

Şekil 4.37 Cuma günleri Hacıbayram Meydanı'nın kullanım biçimleri

K1, K4, K9, K13 meydan ve çevresinin altyapı problemlerine vurgu yapmışlardır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

'Altyapı da çok kötü burada. Yani doğalgaz borusu buradan 20-25 cm alttan geçiyor. 20 cm doğalgaz borusu olur mu. Olmaz. Zaten kanalizasyon da aşırı kötü. Burda yanlışlıkla bir araç doğalgaz borusunu kırsa söndüremezler burayı. Yangın çıkma ihtimali çok yüksek. Bazen araçlar giriş yapıyor meydana çok tehlikeli.' (K1)

'Mesela yağmur yağdığında, yolların eğimi dışa vurmaı gerekirken, bizim dükkânın içine geliyor yağmur suları. Sular gitmiyor hiçbir şekilde, dükkâna yığılıyor sürekli. Altyapı problemi mevcut. Yapılan tasarımlar iyi hizmet etmiyor. Çatılar akıyor.' (K4)

'Mühendislik harikası diye anlatıp durdular. Altyapı berbat. Şuradan ters bir rüzgâr essin, kanalizasyon kokusu geliyor.' (K9)

'Altyapı sıkıntıları oluyor, şu alt çarşı taraflarına onu biliyorum. Bizim burada sorun yok ama oradaki esnaflar sağlı sollu su çekiyorlar yağmur yağdığı zaman, o bakımdan ihtiyaçları karşılayamıyor olabilir. Burada kent estetiğine bağlı elemanlar öyle bir durumda hemen suyu çekiyorlar. Karı kürerler, araba gelir temizler. Caminin avlusuna ayrı bir özen gösteriliyor. Ama bu arkadaşlar aşağı gidip de temizlemiyorlar.' (K13)

Gönüllü ve zorunlu kullanıcıların ihtiyaçlarının hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığı kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli frekans tablosuna bakıldığında, zorunlu kullanıcıların, gönüllü kullanıcılara göre daha fazla görüş bildirdiği görülmektedir. Zorunlu kullanıcılarla kıyaslandığında, gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde ihtiyaçlarının daha fazla karşılandığı söylenebilir. Gönüllü kullanıcılar, Hacıbayram Meydanı'nda kullanım alanlarının yeterli olduğunu ifade ederken, zorunlu kullanıcılar daha çok ekonomik kazanç yönünden ihtiyaçlarının karşılandığını belirtmişlerdir (Şekil 4.38).

Kod Sistemi	Gönüllü Kullanıcılar...	Zorunlu Kullanıcılar...	TOPLAM
Yere Bağımlılık			0
İhtiyaçların hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığı			0
İhtiyaçları karşılamıyor	1	7	8
Altyapı sorunları		5	5
Tasarım sorunları	6	4	10
Güvenlik problemi	2	7	9
İhtiyaçları karşılıyor	11	5	16
Kullanım alanlarının yeterli olması	7		7
Ekonomik kazanç		5	5
Σ TOPLAM	27	33	60

Şekil 4.38 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların ihtiyaçlarının hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığı kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

▪ Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar

Katılımcılara, yere bağımlılık temasına bağlı olarak, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde neyin/nelerin değişmesi gerektiğine yönelik bir soru sorulmuş, çeşitli önerilerin getirilmesi istenmiştir. Bu bağlamda, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar kategorisi oluşturulmuş ve bu kategoriye 14 kod tanımlanmıştır. 19 belgede kodlanan kategori, 5 belgede hiç kodlanmamıştır (Çizelge 4.22).

Belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, etkinlik çeşitliliğinin sağlanması (f:9), özgün yapının korunması (f:5), otopark yerlerinin artırılması (f:4) konuları ön plana çıkmıştır.

Çizelge 4.22 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Etkinlik çeşitliliğinin sağlanması	9	37,50	47,37
Özgün yapının korunması	5	20,83	26,32
Otopark yerlerinin artırılması	4	16,67	21,05
Camiye ve çarşıya erişimi kolaylaştırmak	3	12,50	15,79
Vakıfların ve derneklerin azaltılması	2	8,33	10,53
Zemin döşemelerinin yeniden düzenlenmesi	2	8,33	10,53
Altyapının iyileştirilmesi	2	8,33	10,53
Cami ve türbenin kapasitesinin artırılması	1	4,17	5,26
Oturma alanlarının artırılması	1	4,17	5,26
Arkeolojik kalıntılara yönelik bilgilendirmelerin yapılması	1	4,17	5,26
Yeşil alanların artırılması	1	4,17	5,26
Hacıbayram Meydanı'nı tanıttak bir kültür merkezinin yapılması	1	4,17	5,26
Çocuklar için park yapılması	1	4,17	5,26
İl dışından gelen ziyaretçiler için misafirhanenin yapılması	1	4,17	5,26
Kodlanmış BELGELER	19	79,17	100,00
Kodlanmamış BELGELER	5	20,83	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

K1, K4, K5, K13, K15, K18, K20, K22, K24 **Hacıbayram Meydanı ve çevresinde daha fazla etkinliğin yapılmasını** vurgulamışlardır. Bu kullanıcılar tarafından, Hacıbayram Meydanı'nda canlı yayınların yapılması, sosyal faaliyetlerin düzenlenmesi, Hacıbayram Mahallesi'ne özgü gösterilerin yapılması dile getirilmiştir. Katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

'Burayı gerçekten turistik anlamda düşünüp, sosyal faaliyetler düzenleselerdi, ne bilim, toplantılar, gösteriler vs. Hacıbayram on numara olurdu. Burada eskiden yapılan şenlikler, gösteriler falan kalmadı, hiçbir şey kalmadı.' (K1)

'En kötü İstanbul'daki camilerde röportajlar yapılıyor, yayınlar yapılıyor, tanıtımı yapılıyor. En azından o bile yapılırsa buraya can getirir. Elimde olsaydı burada bol bol sosyal etkinlik yapardım, daha canlı olmasını isterdim burasının. En azından bir Hacıvat-Karagöz oynatsalar Ramazanlarda, ya da bir kanal program yapsa, etkinlikler yapılırsa buraya daha çok kişi gelecek. Aktiviteler az ...Geçen sene ilk defa Ramazan ayında, insanlar pandemiden falan çıktı, insanlar buraya gelsinler diye bir tır

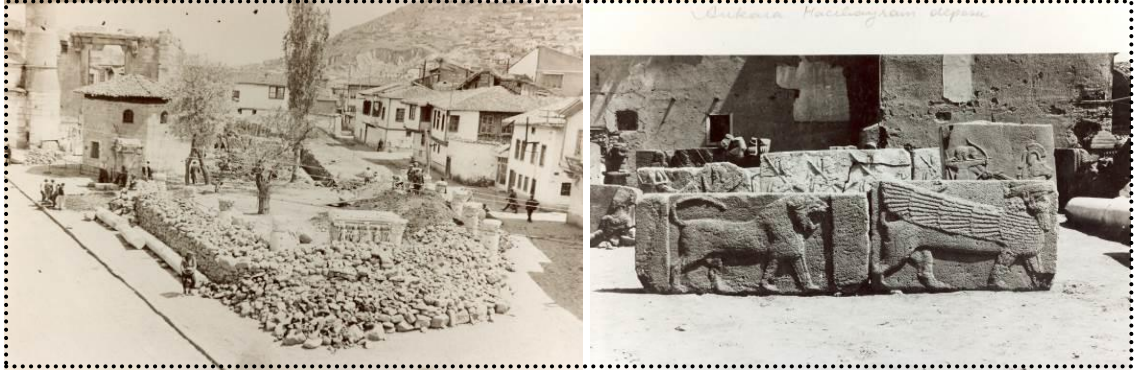
getirdiler, konser verdiler. Tabi o yağmura falan denk geldi. Çok kalabalıkta değildi. 2 saat ilahi falan okudular. Bitti, onun haricinde bir şey olmuyor burada. Eskiden falan hiç olmuyordu öyle şenlik falan. Eski belediye de şimdiki belediye de bir şey yapmadı.’ (K13)

‘Sosyal aktivite yapılacak bir yer yok zaten. Ramazanlarda falan bir aktivite olması lazım. Bunu da belediye yapması lazım. Örneğin, Cuma günü, bayramlarda, gezmeye geldiğiniz zaman yapacağımız bir şey yok burada. ...sevdiğim hoşlandığım pek bir şey yok aktivite olarak. Sadece namaz kılıyoruz, başka bir şey yapamıyoruz.’ (K4)

‘Burada hiç etkinlik falan olmuyor. 40 yıl öncesinde falan yoktu etkinlik, şenlik vs. Melih Gökçek zamanında birkaç kere oldu. Ama gene de çok kalabalık olmadı. Koronadan dolayı 2-3 senedir yapılmıyor. Ramazanlarda çadırlar kurulur, yemek falan verilirdi...’ (K24)

Bunun dışında, **Hacıbayram Meydanı ve çevresinde özgün yapının korunması** konusu ön plana çıkmaktadır. Özellikle yenileme sürecinde çok fazla değişime uğrayan Hacıbayram Meydan’ı ve çevresi K1, K2, K8, K10, K22 tarafından sıkça ifade edilmiştir (Şekil 4.39). Kullanıcılar eski geleneksel dokunun daha iyi olduğunu, şu an yerin tarihi/kültürel değerine yeteri kadar önem verilmediğini ifade etmişlerdir. Kullanıcıların bazı görüşleri şunlardır;

‘Orda biliyorsunuz Roma harabesi (tapınak) var, caminin yan tarafında. Orayı daha böyle, altına inselerdi daha çok şey çıkardı. Orayı yabancı turistlere karşı daha iyi bir yer haline getirebilirlerdi. Ama yapmadılar. Burasının eski Ankara evleri ile yapılması gerekirdi. Eski mimariden eser kalmadı. Amaç burada para kazanmak değildi, buranın yeraltı zengindir. Roma kalıntıları mevcut biliyorsunuz. Eskiden burası harabeydi tamam, ama günümüzde bu alan makyaj yapılarak düzeltildi. Herkes çok iyi oldu tarzında bakıyor ama değil.’ (K1)

Şekil 4.39 1930'lu yıllarda Augustus Tapınağı yakınında yapılan kazı çalışmaları (sol) (Anonymous 1930) ve sergilenen korint sütun başlıkları ve Kargamış eserleri (sağ) (Anonymous 1939)

'Eski fotoğraflara bak mesela, ben hatırlıyorum 70'li yıllarda bizim üst taraflarda kahveler vardı, daha önceden burada yemeni satılıyormuş. Ayakkabı için. Terzilerimiz çoktu, o da değişti (Şekil 4.40). Yani özgün yapısını geri getirmek isterdim. Eski haline getirmek isterdim Hacıbayram'ı....Yıkılacak yerler vardı, barakalar, onlar bunlar yıkılabilirdi. Nihayetinde, adamın evi var, bahçesi var, bahçesini çevirmiş dükkân yapmış. Oraları yık. Ama ana yapıyı yıkma, özgün yapıyı yıkma, niye yıkıyorsun. Eskiden buradan dümdüz Ulus Hali'ne gidiyordu, hiç yokuş yoktu. Bütün onları yıktılar, geçtiler. Bizim dükkanımız vardı Karayalçın zamanında, arkasında Hükümet Konağı vardı. Yıkıtlar orayı.' (K8)

Şekil 4.40 Yenileme öncesi faaliyette bulunan terzilerden biri (Anonymous 1970)

K1, K5, K6, K19 Hacıbayram Meydanı çevresinde **otopark yerlerinin artırılmasını** önermiş, yeni yapılan kapalı otoparkın yetersiz olduğunu, bulunduğu konumdan dolayı kullanışlı olmadığını belirtmişlerdir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde çalışan bireyler, kendilerine ait bir park yerlerinin olmadığını da bir problem olarak öne sürmüşlerdir. K6, K7, K12 **Hacıbayram Veli Cami'ye ve çarşıya erişimin kolaylaştırılması** gerektiğini dile getirmişlerdir. İl dışından gelen veya bölgeyi ilk defa ziyaret eden kullanıcıların çoğu cami ve çarşayı zaman zaman bulamamaktadır.

K5, K7 Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde yer alan zemin döşemelerinin kış aylarında kullanıcıların yürümesini engellediği, bu açıdan **zemin döşemelerinin yeniden ele alınabileceğini** dile getirmişlerdir. K5 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: *'Elimde olsa bazı eksik şeyler var, onları düzeltmek isterdim. Mesela, yollarımız parke taşı olarak karo taşı dediğimiz taşlarla döşenmiş. Bunlar zamanla çok güzel döşenmediği için oynama yapıyor. İnsanlar takılıyor. Yaşlısı geliyor, el arabası ile gelen çocuklar oluyor, bu taşları kaldırıp hafif rampa şeklinde eski haline getirmekte fayda var diye düşünüyorum.'* (K5).

K2, K16 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde **vakıf ve derneklerin çok fazla olduğunu**, çok yardım yapmadıklarını, o açıdan sayılarının azaltılabileceğini belirtirken, K1, K7 **altyapının iyileştirilmesi** gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu kullanıcılar, yağmur yağdığı zaman kanalizasyon borularının problem çıkardığını, çarşının altında kalan dükkânların tavanlarının aktığını, doğalgaz borularının yanlış tasarlandığını dile getirmişlerdir.

K4 için, **arkeolojik kalıntılara yönelik bilgilendirmelerin yapılması** gerekmektedir. K4, özellikle Augustus Tapınağı'nın çoğu kişi tarafından bilinmediğini, açıklama yazısının olduğunu ama insanların farkında olmadığını belirtmiştir: *'Tapınağı da çoğu kimse bilmez, açıklaması yok çünkü. Ben belediyenin yerinde olsam görevlendiririm birini, o insanın işi tapınağın tanıtımını yapmak olurdu. Bir açıklama yazısı var ama insanlar geçip gidiyor, okumak insanları sıkıyor, daraltıyor. Yönlendirmek önemli. Anlatmak önemli.'* (K4)

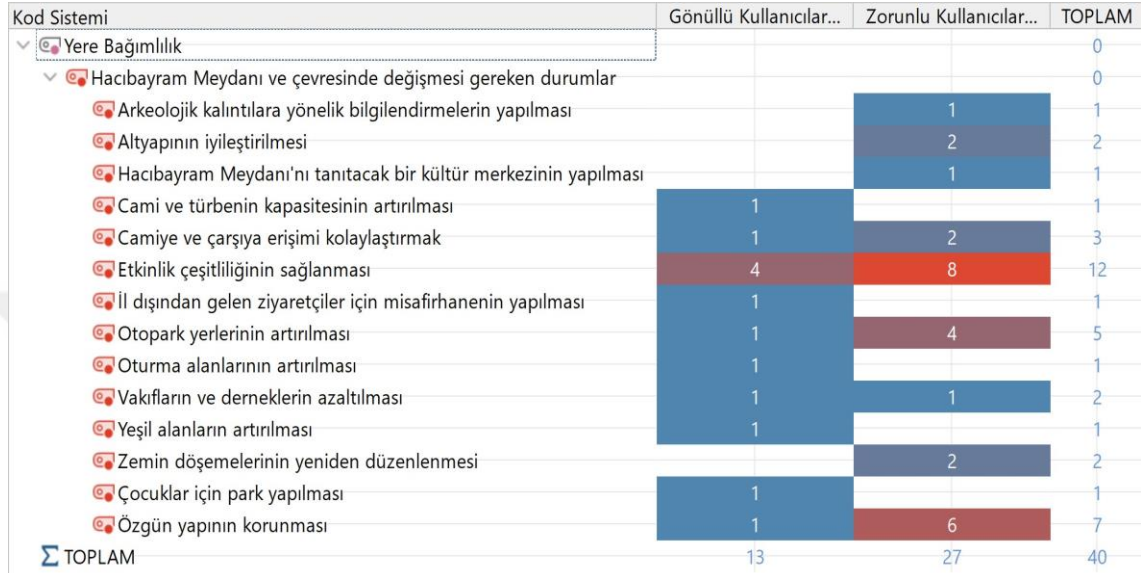
K2, Hacıbayram Meydanı'nı tanıtacak bir **kültür merkezi yapılmasının** gerekli olduğunu ifade ederken, Hacıbayram Meydanı'nın altında bir konferans salonunun olduğunu ama çoğu kişinin kullanmadığını vurgulamıştır: *'Burayı kültür merkezi yapardım. Burda güzel bir konferans salonu olup, var aşağıda ama kim biliyor, kimse bilmiyor. Caminin altında alt sokakta var bir tane. Eski dolmuş duraklarının olduğu yere bir kültür merkezi yapılacak ama biz orası bitene kadar ölürüz. Tamam ticaret eyvallah da, genelde buraya gelen insanların gönlüne hitap edecek şeyler yapmak isterdim.'* (K2)

K23, Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde **bir misafirhanenin yapılması** gerektiğini dile getirmiştir. Özellikle K23, Ramazan aylarında insanların buraya geldiğini, itikâfa giren insanların 10 gün boyunca camide konakladığını ifade etmiştir. Bu yüzden bir konaklama yeri gerekli görülmektedir. K23 bu durumu şu şekilde vurgulamaktadır: *'Tabi ki gelen gidenlerin rahat edebileceği, daha konforlu, daha güzel, belki bir misafirhane gibi, belki oturup vakit geçirilebilecek daha iyi bir ortam sağlamak isterdim şahsen. Neden olmasın şu Hacıbayram Veli etrafında hamamıyla, oteliyle, bir konaklama yeri yapılabilir. Hacıbayram'a gelip de burada kalmak isteyenler için özel bir kurum gibi değil de daha buraya uygun bir yer olabilir belki. Ramazan aylarında burada evlerine gitmeyip, itifaka giren insanlar var. İnsanlar camide uyur, yer, içer. 10 gün evlerine hiç gitmezler. Böyle bir yer yapılabilir.'* (K23)

K20, çoğunlukla hafta sonları Hacıbayram Meydanı'na aileleriyle gelen insanlar olduğunu belirterek, **çocuklar için bir oyun parkının yapılmasının** mümkün olabileceğini dile getirmiştir. K17, Cuma günleri, özel günlerde ve hafta sonları **camilerin ve türbelerin kapasitesinin yeterli olmadığını** bu açıdan genişletilmesi gerektiğini belirtmiştir. Buna ek olarak K20, **yeşil alanların artırılmasını** dile getirmiştir.

Gönüllü (ziyaretçiler) ve zorunlu (çalışanlar/yaşayanlar) kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli frekans tablosuna bakıldığında, gönüllü kullanıcılar en çok Hacıbayram Meydanı'nda etkinlik çeşitliliğinin artırılması (n:4) önerisini getirirken, zorunlu

kullanıcılar etkinlik çeşitliliğinin artırılmasını (n:8), özgün yapının korunmasını (n:6) ve otopark yerlerinin artırılmasını (n:4) istemişlerdir. Zorunlu kullanıcılar, gönüllü kullanıcılara göre Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlardan daha fazla bahsetmişlerdir (Şekil 4.41).

Şekil 4.41 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

▪ Hacıbayram Meydanı'nın başka yerlerle kıyaslanması

Katılımcılara bir diğer soru olarak, Hacıbayram Meydanı'nı kıyaslayabilecekleri/ karşılaştıracabilecekleri yerlerin var olup olmadığı sorulmuş, Ankara içinde ve Ankara dışında Hacıbayram Meydanı'nın niteliklerine sahip yerlerin ifade edilmesi istenmiştir. Belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında **Ankara içinde en çok Kocatepe Cami (f:3)** benzer yer olarak gösterilmiştir.

Buna ek olarak, Hamamönü (f:2), Tacettin Dergâhı (f:2), Hallaç Mahmut Türbesi (f:2), Gülbaba Türbesi (f:2), Şeyh İzzettin Türbesi (f:2), Melike Hatun Cami (f:1), Karyağdı Türbesi (f:1), Hayme Ana Türbesi (f:1), Beypazarı (f:1) değer almıştır (Çizelge 4.23).

Çizelge 4.23 Ankara içi kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Kocatepe Cami	3	12,50	25,00
Hamamönü	2	8,33	16,67
Tacettin Dergâhı	2	8,33	16,67
Hallaç Mahmut Türbesi	2	8,33	16,67
Gülbaba Türbesi	2	8,33	16,67
Şeyh İzzettin Türbesi	2	8,33	16,67
Melike Hatun Cami	1	4,17	8,33
Karyağdı Türbesi	1	4,17	8,33
Hayme Ana Türbesi (Haymana)	1	4,17	8,33
Beypazarı	1	4,17	8,33
Kodlanmış BELGELER	12	50,00	100,00
Kodlanmamış BELGELER	12	50,00	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Kod temelli frekans değerlerine bakıldığında ise, Ankara içinde en çok Hallaç Mahmut Türbesi 3 kez ve Kocatepe Cami 3 kez kodlanırken, Tacettin Dergâhı 2 kez, Hamamönü 2 kez, Gülbaba Türbesi 2 kez, Şeyh İzzettin Türbesi 2 kez, Melike Hatun Cami 1 kez, Karyağdı Türbesi 1 kez, Hayme Ana Türbesi 1 kez, Beypazarı 1 kez kodlanmıştır (Şekil 4.42).

Şekil 4.42 Kodlanma sayılarına göre Ankara içinde meydan ile en çok benzerlik gösteren yerlere yönelik kod bulutu

Belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında **Ankara dışında ise en çok Konya-Mevlâna Türbesi** (f:11) benzer yer olarak gösterilmiştir. Buna ek olarak, İstanbul-Eyüp Sultan Cami (f:6), Nevşehir-Hacı Bektaş Veli Türbesi (f:3), Kastamonu-Ahi Şorba Türbesi (f:1), Edirne-Selimiye Cami (f:1), Eskişehir-Yunus Emre Külliyesi (f:1), Adana-Çoban Dede Türbesi (f:1) değer almıştır (Çizelge 4.24).

Çizelge 4.24 Ankara dışı kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde(geçerli)
Konya-Mevlâna Türbesi	11	45,83	68,75
İstanbul-Eyüp Sultan Cami	6	25,00	37,50
Nevşehir-Hacı Bektaş Veli Türbesi	3	12,50	18,75
Kastamonu-Ahi Şorba Türbesi	1	4,17	6,25
Edirne-Selimiye Cami	1	4,17	6,25
Eskişehir-Yunus Emre Külliyesi	1	4,17	6,25
Adana-Çoban Dede Türbesi	1	4,17	6,25
Kodlanmış BELGELER	16	66,67	100,00
Kodlanmamış BELGELER	8	33,33	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Kod temelli frekans değerlerine bakıldığında ise, Ankara dışında en çok Konya-Mevlâna Türbesi 11 kez, İstanbul-Eyüp Sultan Cami 6 kez, Nevşehir-Hacı Bektaş Veli Türbesi 3 kez, Kastamonu-Ahi Şorba Türbesi 1 kez, Edirne-Selimiye Cami 1 kez, Eskişehir-Yunus Emre Külliyesi 1 kez, Adana-Çoban Dede Türbesi 1 kez kodlanmıştır (Şekil 4.43).

Şekil 4.43 Kodlanma sayılarına göre Ankara dışında meydan ile en çok benzerlik gösteren yerlere yönelik kod bulutu

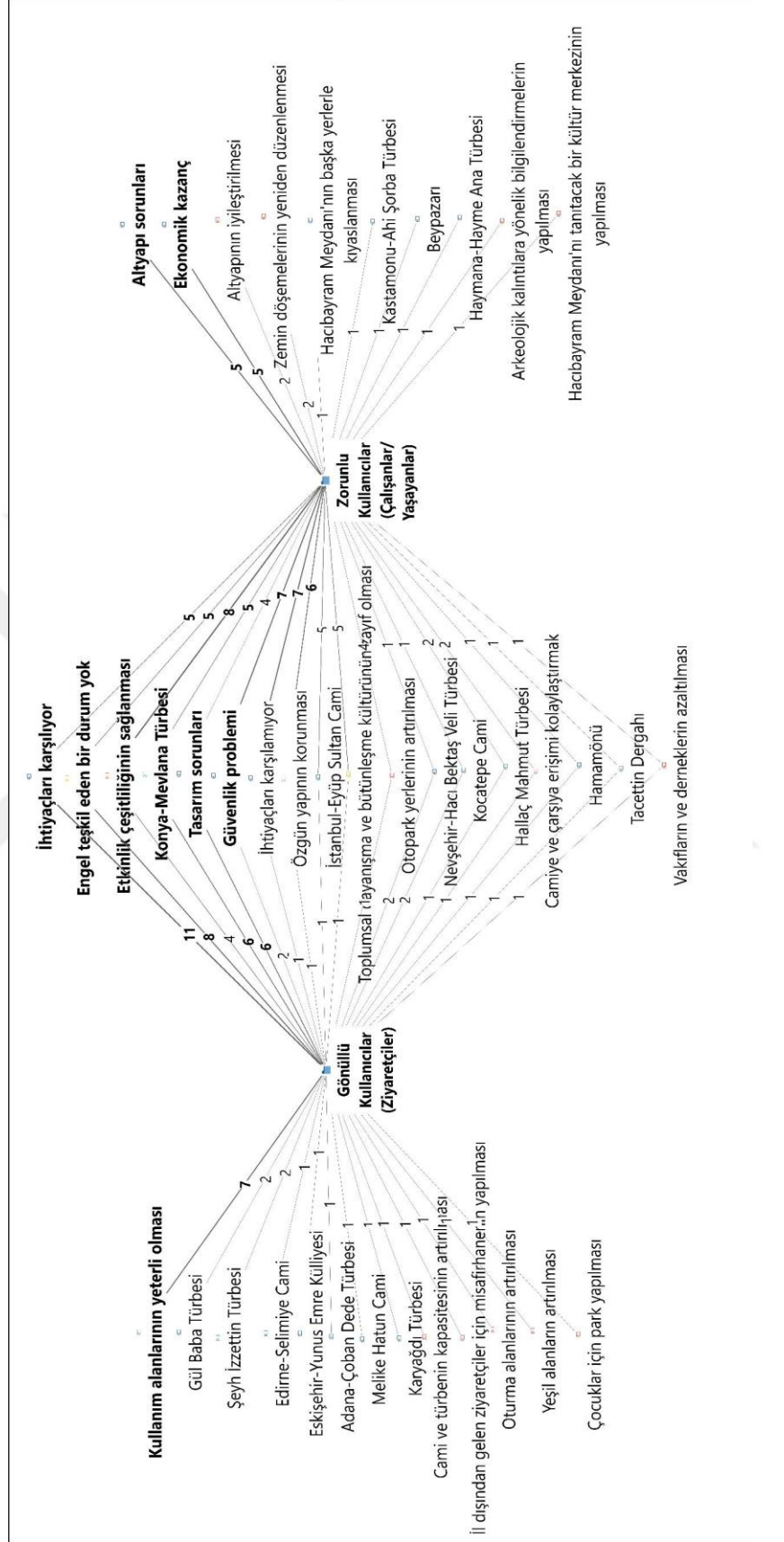
Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı'nın başka yerlerle kıyaslanması kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosuna bakıldığında ise gönüllü kullanıcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresini en çok Konya-Mevlâna Türbesi, zorunlu kullanıcılar ise en çok Konya-Mevlâna Türbesi ve İstanbul-Eyüp Sultan Cami ile benzerlik kurmuşlardır. Gönüllü kullanıcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresini Ankara içinde en çok Kocatepe Cami, Gülbaba Türbesi ve Şeyh İzzettin

Türbesi, zorunlu kullanıcılar ise en çok Hallaç Mahmut Türbesi ile karşılaştırmaktadır (Şekil 4.44).

Kod Sistemi	Gönüllü Kullanıcılar...	Zorunlu Kullanıcılar...	TOPLAM
Yere Bağımlılık			0
Hacıbayram Meydanı'nın başka yerlerle kıyaslanması			0
Ankara dışı			0
Kastamonu-Ahi Şorba Türbesi		1	1
Konya-Mevlana Türbesi	6	5	11
İstanbul-Eyüp Sultan Cami	1	5	6
Nevşehir-Hacı Bektaş Veli Türbesi	2	1	3
Edirne-Selimiye Cami	1		1
Eskişehir-Yunus Emre Külliyesi	1		1
Adana-Çoban Dede Türbesi	1		1
Ankara içi			0
Beypazarı		1	1
Kocatepe Cami	2	1	3
Haymana-Hayme Ana Türbesi		1	1
Hamamönü	1	1	2
Tacettin Dergahı	1	1	2
Hallaç Mahmut Türbesi	1	2	3
Melike Hatun Cami	1		1
Karyağıd Türbesi	1		1
Gül Baba Türbesi	2		2
Şeyh İzzettin Türbesi	2		2
TOPLAM	23	19	42

Şekil 4.44 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı'nın başka yerlerle kıyaslanması kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yer bağımlılığı temasına ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımlarına bakıldığında, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gönüllü kullanıcıların ihtiyaçlarının daha çok karşılandığı belirtilmiştir. Her iki belge grubu da ihtiyaçların hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığına yönelik olarak tasarım sorunları ve güvenlik problemlerine dikkat çekerken, gönüllü kullanıcılar daha çok tasarım sorunlarını, zorunlu kullanıcılar ise daha çok güvenlik problemini dile getirmişlerdir. Her iki belge grubunda da Hacıbayram Meydanı ve çevresinde etkinlik çeşitliliğinin sağlanması konusu ön plana çıkmaktadır. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değişmesi gereken durumlar kategorisinde ise zorunlu kullanıcılar özgün yapının korunması ve otopark yerlerinin artırılması gerektiğini ifade ederken, her iki belge grubu da camiye ve çarşıya erişimin kolaylaştırılması ve vakıfların/derneklerin azaltılması gerektiğini vurgulamaktadır (Şekil 4.45).

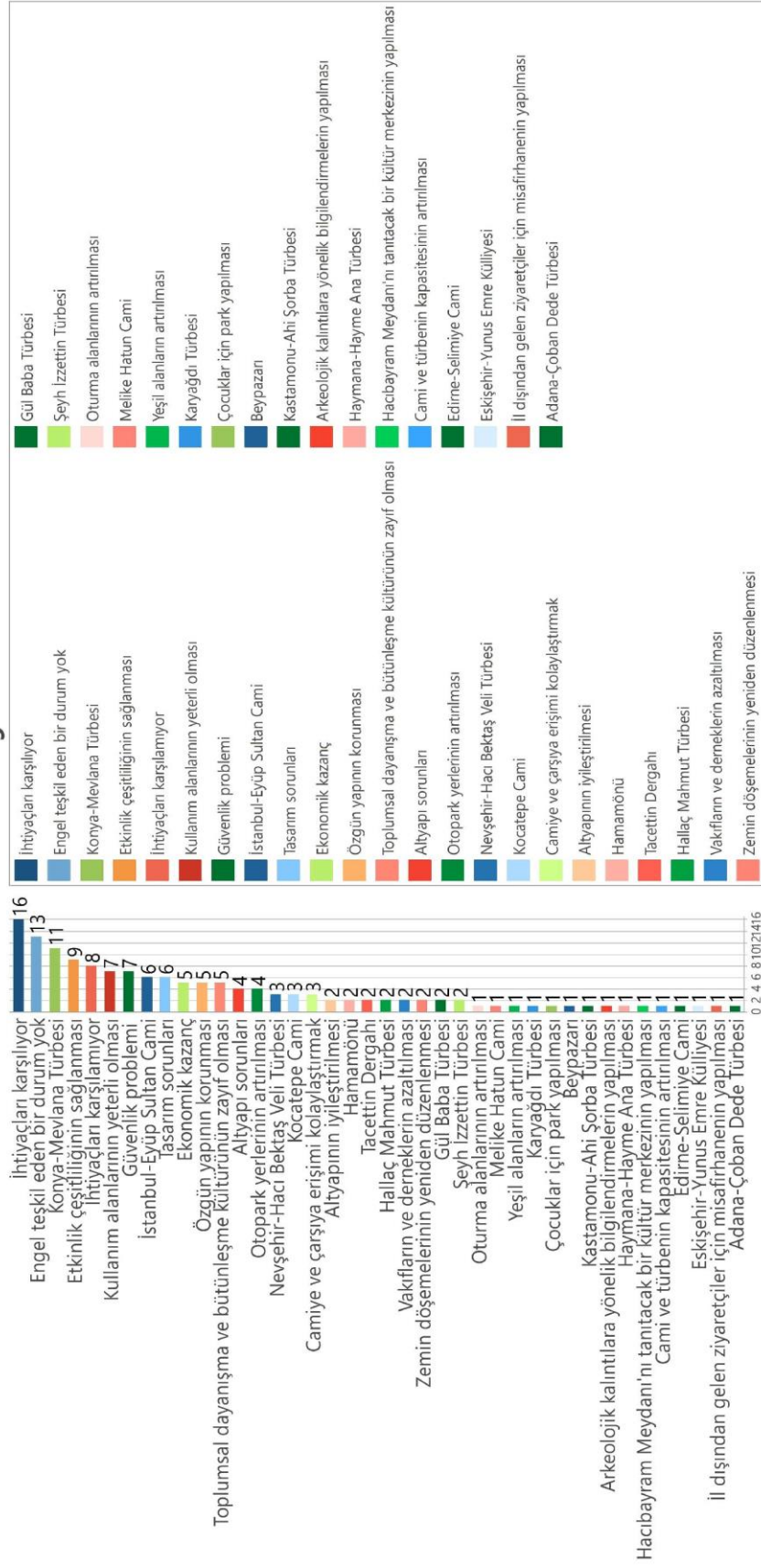

Şekil 4.45 Yer bağımlılığı temasının iki vaka modellemesi

Bunun dışında, yere bağımlılık temasının kategorileri, ana kodları ve alt kodları tüm belgeler üzerinden değerlendirildiğinde, en fazla kodlama yapılan belgeler K1 (n:14), K4 (n:10), K10 (n:9) ve K18 (n:9) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, yere bağımlılık temasında en çok zorunlu (çalışanlar/yaşayanlar) kullanıcılar görüş bildirmişlerdir. Yere bağımlılık temasında, en sık kodlanan, diğer bir ifadeyle en çok bahsedilen konu ihtiyaçların hangi yönlerden karşılanıp karşılanmadığı (n:60) olurken, en az kodlanan kategori Hacıbayram Meydanı'nda engel teşkil eden durumlar (n:19) olmuştur.

Tüm katılımcıların yere bağımlılık teması ve kategorilerine ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu incelendiğinde, en yüksek frekans (katılımcı sayısı) değerine sahip kodlar, Hacıbayram Meydanı ve çevresi ihtiyaçları karşılıyor (f:16), engel teşkil eden bir durum yok (f:13), Konya-Mevlana Türbesi (f:11), etkinlik çeşitliliğinin sağlanması (f:9), Hacıbayram Meydanı ve çevresi ihtiyaçları karşılamıyor (f:8), kullanım alanlarının yeterli olması (f:7), güvenlik problemi (f:7) olarak belirlenmiştir (Şekil 4.46).

TEMA: Yere bağımlılık

Şekil 4.46 Tüm katılımcıların yere bağımlılık temasına ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu

4.1.6 Katılımcılar üzerindeki yer kimliğine yönelik bulgular

Yapılan görüşmelerde katılımcılara, yer kimliği ile ilişkili sorular yönlendirilmiş, katılımcılar üzerinde yer kimliğinin var olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, **yer kimliği temasına 4 kategori** kodlanmıştır (Çizelge 4.25). Yer kimliği temasına yönelik oluşturulan kategoriler, kullanıcıların hafızalarında yer edinmiş önemli olaylar/dönüm noktaları, anılar, Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler, yerin kişiyi yansıtmı durumu olarak belirlenmiştir.

Çizelge 4.25 Yer kimliği temasına yönelik oluşturulan kod listesi

Tema	Kategori	Ana kodlar	Alt kodlar
Yer kimliği	Kullanıcıların hafızalarında yer edinmiş önemli olaylar /dönüm noktaları	Önemli bir olay hatırlamıyorum	
		Tanınmış kişiler	
		Uçak kazası	
		Parti mitingleri	
		Törensel eylemler	
	Anılar	Güvencinler	
		Kaçak eşyalar	
		Yenilemeden önce mahallede yaşayan kişiler	
		Yapılan ibadetler	
		Şenlikler/festivaller/kutlamalar	
		Sokak yaşantısı	
		İlahi dinletileri	
		Tek katlı dükkanlar	
		Aile ile geçirilen vakitler	
		Gecekondular	
	Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler	Tarihi ve sembolik özelliğe sahip bir yer	
		Evrensel niteliğe sahip bir yer	
		Herkes tarafından kullanılabilir bir yer	
		Manevi değeri olan bir yer	
	Yerin kişiyi yansıtmı durumu	Yansıtmıyor	Hizmet kalitesinin azalması
			Yerin daha az tercih edilmesi
		Yansıtıyor	Gelir elde etmek
			Komşuluk ilişkileri/dostluklar
			Dini yapılar

▪ **Kullanıcıların hafızalarında yer edinmiş önemli olaylar/dönüm noktaları**

Öncelikle, kullanıcılara yer kimliği temasına yönelik olarak Hacıbayram Meydanı ve çevresinde hatırladıkları, hafızalarında yer edinmiş önemli olayların/dönüm noktalarının var olup olmadığı sorulmuştur. Kullanıcıların hafızalarında yer edinmiş önemli olaylar/dönüm noktaları kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, 9 frekans değeriyle belgelerde en fazla törensel eylemlerden bahsedilmiştir. Buna ek olarak, 8 frekans değeriyle katılımcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresinde önemli bir olay hatırlamamıştır. Bu kategori altında, 19 belge üzerinde, önemli kişiler (f:6), uçak kazası (f:3), parti mitingleri (f:1) değerinde kodlanmıştır. 5 belgede bu kodlardan bahsedilmemiştir (Çizelge 4.26).

Çizelge 4.26 Kullanıcıların hafızalarında yer edinmiş önemli olaylar/dönüm noktaları kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Törensel eylemler	9	37,50	47,37
Önemli bir olay hatırlamıyorum	8	33,33	42,11
Tanınmış kişiler	6	25,00	31,58
Uçak kazası	3	12,50	15,79
Parti mitingleri	1	4,17	5,26
Kodlanmış BELGELER	19	79,17	100,00
Kodlanmamış BELGELER	5	20,83	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Törensel eylemler, katılımcıların hafızalarında en çok yer edinen konu olmuştur. K4, K5, K6, K9, K11, K12, K15, K16, K24 eski zamanlarda Hacıbayram Meydanı'na en çok bürokratların cenazelerinin geldiğini, günümüzde ise bu eylemlerin azaldığını, yerin daha çok ticari amaçlı olarak kullanıldığını belirtmişlerdir (Şekil 4.47). Özellikle, K4, K9, K15, 2011 yılında, Necmettin Erbakan'ın cenazesinin meydana büyük bir izdihama neden olduğunu vurgulamışlardır.

Şekil 4.47 1940'lı yıllarda Hacıbayram Veli Caddesi'nde bir cenaze geçit töreni (sol) (Anonymous 1940) ve günümüzde Hacıbayram Meydanı'nda gerçekleştirilen bir cenaze töreni (sağ)

Bunun dışında, K1, K10, K14, K17, K18, K19, K20, K22 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde önemli bir olay hatırlamadıklarını dile getirmişlerdir. K8, K9, K12, K13, K16, K24 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin belediye başkanları, siyasetçiler, yazarlar, sanatçılar gibi **ünlü ve tanınmış kişiler** tarafından sıkça ziyaret edildiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bazı görüşleri şu şekildedir;

'Buranın bir özelliği şu oldu, mesela devlet büyüklerimizden gördüğümüz çok kişiler oldu. Bazı sanatçılardan gördüklerimiz oldu. Yazarlardan gördüğümüz kişiler oldu.' (K8)

'Bülent Ecevit, Kenan Evren, Süleyman Demirel, Mansur Yavaş, Altındağ-Keçiören Belediye Başkanları bunun gibi çok kişi geldi, gelmeye devam ediyor. Uğur Dündar burada röportaj yapmıştı.' (K9)

'Cumhurbaşkanı gelmişti bir kere onu hatırlıyorum. Özellikle, bakanlar, vekiller falan buraya yemek yemeye geliyorlar. Lokantalar çok tercih ediliyormuş. Annem çalıştığı için oradan biliyorum.' (K12)

K5, K8, K9 Hacıbayram Meydanı çevresinde yaşanan önemli olay olarak **1963 yılında yaşanan uçak kazasından** bahsetmişlerdir. Katılımcılar, kazanın Ramazan ayında olduğunu ve çok can kaybının meydana geldiğini, bu kazayı çevrelerinden duyduklarını

dile getirmişlerdir. Bu olay özellikle zorunlu kullanıcılar tarafından hatırlanmıştır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır: *'Pek önemli olaya hatırlamıyorum. Ha şu vardı 63 senesinde sosyal olay olarak uçak kazası vardı. Uçak kazasında baya bir hasar oldu. Çok insan can kaybına uğradı.'* (K5), *'Bizden önce bir uçak kazası hikayesi var. Onun dışında yok.'* (K8).

K4 ise eskiden Hacıbayram Meydanı'nda önemli olay olarak **parti mitinglerinin** yapıldığını vurgulamıştır. *'Bir de Saadet Partisi'nin bir mitingi vardı o zamanda ana baba günüydü.'* (K4).

Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların hafızalarında yer edinmiş önemli olaylar/dönüm noktaları kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosuna bakıldığında, gönüllü kullanıcılar 6 frekans değeri ile yere yönelik bir olay bildirmemiş, bunun dışında 4 frekans değeri ile törensel eylemlerden bahsetmişlerdir. Zorunlu kullanıcıların ise daha çok Hacıbayram Meydanı'na gelen tanınmış kişileri hatırladıkları, aynı zamanda gönüllü kullanıcılar gibi törensel eylemlerden de söz ettikleri görülmüştür. Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik hatırlanan en önemli olay, törensel eylemler olarak belirlenmiştir (Şekil 4.48).

Kod Sistemi	Gönüllü Kullanıcılar...	Zorunlu Kullanıcılar...	TOPLAM
Yer Kimliği			0
Hafızalarda yer edinmiş önemli olaylar/dönüm noktaları			0
Önemli bir olay hatırlamıyorum	6	2	8
Tanınmış kişiler	2	6	8
Uçak kazası		3	3
Parti mitingleri		1	1
Törensel eylemler	4	5	9
TOPLAM	12	17	29

Şekil 4.48 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların hafızalarında yer edinmiş önemli olaylar/dönüm noktaları kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

▪ Anılar

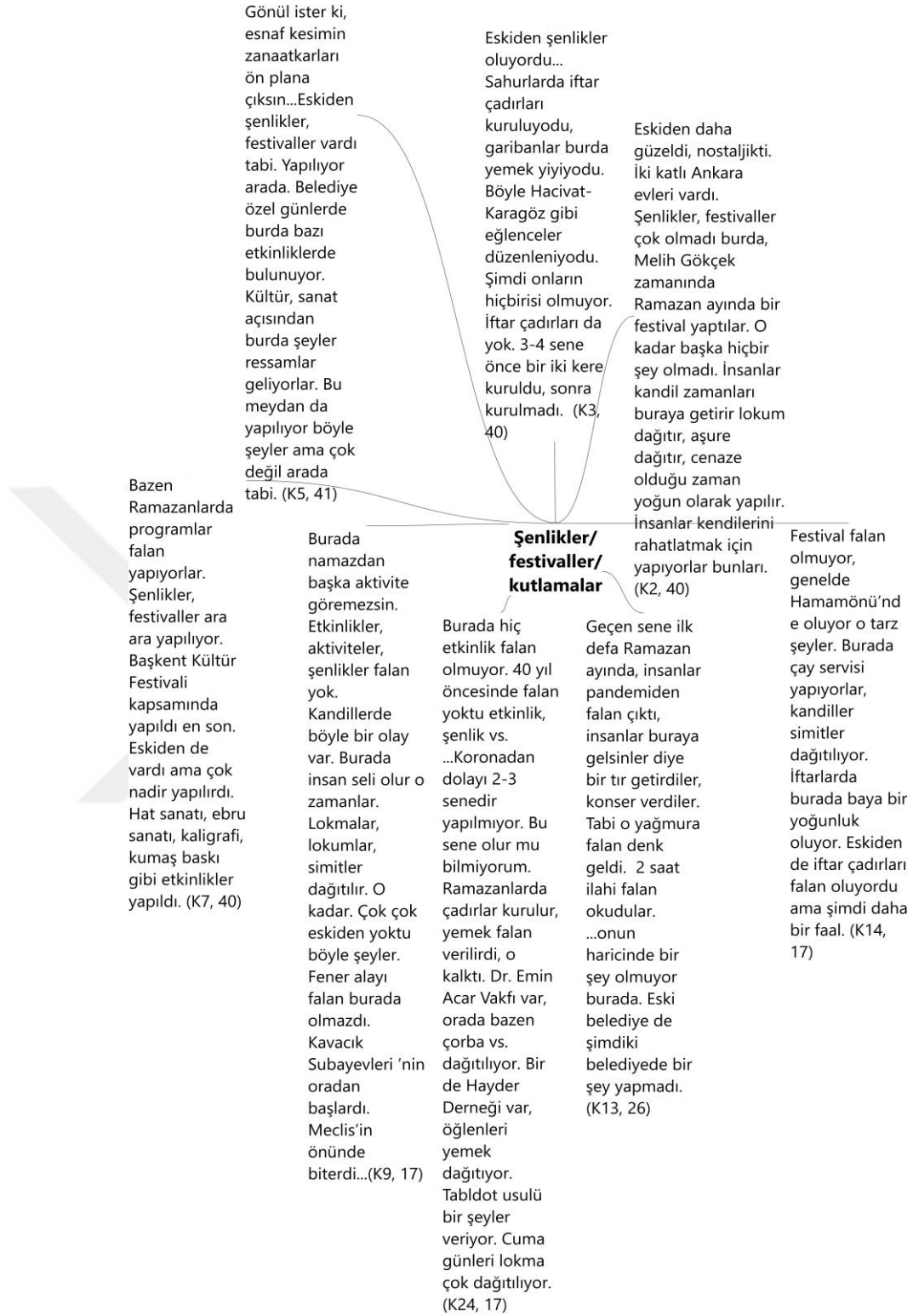
Katılımcılara yönlendirilen bir diğer soru ise Hacıbayram Meydanı ve çevresine ait çocukluk anılarının/hatıralarının var olup olmadığı, varsa bu anılardan kısaca

bahsetmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlar doğrultusunda, anılar kategorisi oluşturulmuş ve 10 ana kod tanımlanmıştır. Bunlar, güvercinler, kaçak eşyalar, yapılan ibadetler, şenlikler/festivaller/kutlamalar, yenilemeden önce mahallede yaşayan kişiler, sokak yaşantısı, ilahi dinletileri, tek katlı dükkânlar, aile ile geçirilen vakitler, gecekondulardır. Anılar kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, katılımcıların anılarında en çok 12 frekans değeri ile şenlikler/festivaller/kutlamalar yer almaktadır. Bunun devamında, aile ile geçirilen vakitler (f:10), tek katlı dükkanlar (f:8), yapılan ibadetler (f:6), gecekondular (f:5), sokak yaşantısı (f:3), yenilemeden önce mahallede yaşayan kişiler (f:3), güvercinler (f:3), kaçak eşyalar (f:1), ilahi dinletileri (f:1) değer almıştır (Çizelge 4.27).

Çizelge 4.27 Anılar kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Şenlikler/festivaller/kutlamalar	12	50,00	50,00
Aile ile geçirilen vakitler	10	41,67	41,67
Tek katlı dükkânlar	8	33,33	33,33
Yapılan ibadetler	6	25,00	25,00
Gecekondular	5	20,83	20,83
Güvercinler	3	12,50	12,50
Yenilemeden önce mahallede yaşayan kişiler	3	12,50	12,50
Sokak yaşantısı	3	12,50	12,50
İlahi dinletileri	1	4,17	4,17
Kaçak eşyalar	1	4,17	4,17
Kodlanmış BELGELER	24	100,00	100,00
Kodlanmamış BELGELER	0	0,00	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

K1, K2, K3, K5, K7, K8, K9, K12, K13, K14, K15, K24 Hacıbayram Meydanı'nda eskiden daha fazla festivallerin, şenliklerin, kutlamaların olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcıların anıları kapsamında, Hacıbayram Meydanı'nda çoğunlukla kandillerde simitlerin dağıtıldığı, Mevlitlerin okutulduğu, Ramazan aylarında ve Kadir gecelerinde iftar çadırlarının kurulduğu, bazı dernek ve vakıflar tarafından ücretsiz yemeklerin dağıtıldığı, hayır amaçlı olarak lokumların, lokmaların Hacıbayram Meydanı'nda bulunan ziyaretçilere ikram edildiği, zaman zaman Başkent Kültür Festivali kapsamında hat sanatı, ebru sanatı, kaligrafi, kumaş baskı gibi etkinliklerin gerçekleştirildiği, 2023 yılı Ramazan ayında da kitap fuarının düzenlendiği ve Şeyh İzzettin Türbesi'nin çevresinde iftar çadırının kurulduğu dile getirilmiştir (Şekil 4.49).

Şekil 4.49 Katılımcıların şenlikler/festivaller/kutlamalar koduna yönelik görüşleri

K4, K7, K9, K14, K15, K17, K18, K20, K23 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde aileleriyle geçirdikleri zamanlardan bahsetmişlerdir. K4 ve K7 aileleriyle

Hacıbayram Meydanı'na geldiklerinde, çevrede bulunan çarşıları gezdiklerini dile getirirken, K14 Ramazan aylarında ailesiyle iftara geldiklerini, K18 meydanda hayır amaçlı lokum dağıttığını, muhtaç insanlara yardımlar yaptığını, K20 ailesiyle geldiğinde piknik yaptığı zamanları anlatmıştır. Katılımcıların aileleriyle geçirdiği vakitleri ifade eden görüşlerden bazıları şunlardır;

'Var tabi, ailemizde gelirdik. Eski çarşılar daha güzel daha kaliteliydi. Daha sağlamdı eskiden. Dükkanlar camiye bakıyordu önceden. ...çarşıları gezinir dönerdik.' (K4)

'Babamla gelirdik, yemek yedirirdi bana, tabi böyle restore yerler yoktu. Döner yerdik, duamızı ederdik, oradan Gençlik Parkı'na inerdik. Ramazanlarda ben en son iftara geldim burada, lokantada dönerlerimizi falan yaptırdık. Ailecek buranın bahçesinde oturduk. Oğlum buranın havasını görsün, hissetsin istedim.' (K14)

'Tabi, ailemler gelirdik. Şimdi çocuklar büyüdü. Gelirdik, duamızı ederdik, çay-kahve içerdik, gezerdik, tekrar eve dönerdik. Burada akasya ağaçları vardı. Onu hatırlıyorum.' (K17)

'Evet küçükken gelirdik. Önce Ulus Hali'ne uğrardık, oradan domates, salatalık, peynir falan alır Hacıbayram'a gelirdik. Çimenlik alanda otururduk. Piknik tarzı şeyler yapardık. Annemler namaz kılmaya gidince onları beklerdim. Kuzenlerim, kardeşlerim hep beraber vakit geçirirdik. O anları çok severdik, onları hatırlıyorum buraya gelince.' (K20)

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde katılımcıların anılarda iz bırakan konulardan biri de **tek katlı dükkanlardır**. K1, K3, K5, K7, K14, K19, K22, K24 yenileme sürecinden önce meydan ve çevresinde büyük çarşıların çok olmadığını, çoğunlukla ticari amaçlı olarak kullanılan tek katlı, küçük dükkanların yer aldığını ifade etmişlerdir.

'Uç taraflarda bir iki tane güzel ev yemeği yapan yerler vardı. Oraya yemek yemeğe gelirdik. Buralar çok kullanılmıyordu. Hacıbayram buraya çarşı falan yapınca popüler oldu falan ama eski çarşı hali de çok çok güzel değildi.' (K1)

'Eskiden arşılar vardı tabi de, Ulus Meydanı'nın oradan başlardı, tek katlı dükkanlar böyle buraya kadar gelirdi.' (K3)

'Burda arşılar yoktu, Karaoğlan arşısı, Şehir arşısı falan vardı.' (K5)

'Lokantalar vardı bu Hacıbayram'ın girişinde, pastanelerin olduğu yerde.' (K14)

'...geldiğimizde küçük dükkanlar vardı o zamanlar onları gezerdik. Hediyelik eşya vs. bakar, çeker giderdik.' (K22)

K3, K6, K11, K19, K21, K23, K24 Hacıbayram Meydanı ve çevresini yenilemeden önce de **yalnızca ibadet etmek için kullandıklarını** vurgulamışlardır. Yenilemeden önce de şimdi de bu alışkanlıklarının devam ettiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların görüşlerinden bazıları şu şekildedir;

'Gelirdik, öyle sosyal faaliyet eğlence için değil de sadece gelir namaz kılar, türbeye Fatıha okur giderdik. Başka bir şey yok.' (K3)

'Eskiden burada çok bir şey yoktu. Gidip gelirdik ama genellikle ibadet etmek, namaz kılmak, dua etmek için gelir giderdik. Onun dışında yok.' (K6)

'Gençliğimde çok çalıştığım için, geçmişte buraya çok gelemiyordum. Ev geçindiriyordum. Vaktim azdı. Arada geldiğim zamanlar da ibadet için gelir, namazımı kılar, çıkar giderdim. Zaten başka yapılacak bir şey yoktu.' (K11)

Tek katlı dükkanların yanı sıra, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde en çok **gecekondu**lar hatırlanmıştır (Şekil 4.50). Yenileme sürecinden önce ikametgâh alanı olarak kullanılan Hacıbayram Mahallesi'nin, uzun yıllar eski, yıkık, dökük, harabe olarak görüldüğü K1, K5, K7, K11, K14 tarafından belirtilmiştir: *'O zaman buralar gerçekten çok kötüydü. Burda iç tarafa girmek bile sıkıntılıydı, gecekondu, yıkık harabe binalar çoktu.'* (K1), *'Onun dışında buralarda falan yoktu hiçbir şey. Hep evdi, yıkık, döküktü. Hep eski evler vardı. Hep öyle hatırlıyorum.'* (K14)

Şekil 4.50 Yenileme öncesi Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde yer alan tarihi yapılardan bazıları (Ülgen 2020)

K5, K17, K24 yenilemeden önce Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki **sokak yaşantısından** bahsetmişlerdir. Bu kullanıcılar, eski zamanlarda çocukların bu meydanda misket oynadıklarını, ailelerin, çocukların geç saatlere kadar burada vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir (Şekil 4.51). Günümüzde ise meydanın çevresi ticari olarak kullanıldığı için, işyerlerinin saat 18:00-19:00 gibi kapanmasıyla bölgede kimsenin kalmadığı K5, K17 ve K24 tarafından vurgulanmıştır. K17 eski sokak yaşantısından bahsedilen görüşlerden bazıları şunlardır: *'Eskiden böyle şeyler çok olmuyordu ama zaten mahallede gece yarılara kadar çoluk çocuk, aileler dışardaydı. Şimdi işyeri olduğu için burada 6-7'de her şey bitiyor.'* (K5), *'Pek akşamları girilmezdi buraya. 9'dan sonra tinercisi, esrarkeşi önünü çevirirdi. Gündüz gelirdik hep.'* (K24), *'Çocuklar misket oynarlardı.'* (K17).

Şekil 4.51 1920'li yıllarda Hacıbayram Mahallesi'nde gündelik yaşantı (Lowry ve Streit 2011)

Buna ek olarak, **yenilemeden önce Hacıbayram Mahallesi’nde yaşayan kişilerin** de hatırlandığı, anılarda iz bıraktığı görülmektedir. K8, K9 ve K10 Hacıbayram Meydanı’nın çevresinde daha kültürlü, eğitilmiş insanların yaşadığını, samimi diyalogların olduğunu dile getirmişlerdir.

‘O eski, samimi diyalogları severdim. O zamanki insanlar kültürlü, eğitilmiş, insanlardı. Geçmiş, görmüş, geçirmiş insanlardı.’ (K8)

‘...Susam Sokak’ın köşesindeki şu üç bina sosyeteye hitap eden bir yerdi. Ortadaki Avrupa Otel, sarı bina Erzurum Otel, orada vekiller, dışarıdan gelen insanlar kalırdı.’ (K9)

‘Buradaki, arkadaşlıkları, dostlukları hatırlıyorum. Herkes birbirine gider gelirdi. İnsanlar birbirleri hakkında iyi düşünürdü, güzel düşünürdü. Sohbet, muhabbet güzeldi. Eskiden çok kültürlü, nezih insanlar vardı burada.’ (K10)

Yenileme sürecinden önce Hacıbayram Meydanı’nda bulunan **güvercinler**, K14 ve K16’nın anılarında iz bırakmıştır (Şekil 4.52). Güvercinlerin buranın simgesi haline geldiği, insanların burayı ziyaret ettiklerinde fotoğraf çekmek için sıraya girdikleri kullanıcılar tarafından dile getirilmiştir. Günümüzde, bu güvercinlerin meydana değil, Hacıbayram Veli Çarşısı’nın girişinde ve Ulus Heykeli’nin çevresinde bulundukları belirtilmiştir. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

‘Bir de kuşları unutmuyorum, güvercinleri. Buralarda olurlardı hep.’ (K14)

‘Meydandaki kuşları hatırlıyorum. Buraya ayrı bir değer katıyordu. Buraya gelen insanlar onlarla fotoğraf çekiniyordu. Bizim burada fotoğrafçımız vardı. Şipşak, anlık fotoğraf. O adamları tutmak lazımdı burada. Tabi benim de burada fotoğraflarım falan var. Alan genişti, güvercinlerle oynardım, koşardım. Kandillerde falan o zamanlar küçüktüm, 8-10 yaşlarında babam derdi işte gördüğünüz ihtiyarların ellerini öpün falan diye, ellerini öper harçlık alırdık. Yem satarlardı.’ (K16)

Şekil 4.52 Yenilemeden önce Hacıbayram Meydanı'nın simgesi olan güvercinler (sol) (Anonymous 1993) ve günümüzdeki konumları (sağ)

K9, Hacıbayram Meydanı'nın yakın çevresinde yer alan Tahtakale Sokak'ta **kaçak eşyaların** bulunduğunu, iğne, gözlük, kemer tokası gibi eşyaların oraya kaçak olarak geldiğini ve oradan dağıtıldığını hatırlamıştır. K3 ise yenilemeden önce Hacıbayram Meydanı'nda **ilahilerin dinletildiğini, kasetlerin çalındığını** vurgulamıştır, şimdi ise o manevi değer eksildiğini dile getirmiştir.

Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların anılar kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosuna bakıldığında, gönüllü kullanıcıların anılarında en çok aileleriyle geçirdikleri zamanların (n:8) yer aldığı, zorunlu kullanıcıların ise en çok şenlikler/festivaller/kutlamalardan (n:9) ve tek katlı dükkanlardan (n:5) bahsettikleri görülmektedir. Anılar kategorisinde en fazla bahsedilen kodlar şenlikler/festivaller/kutlamalar (n:12) ve aile ile geçirilen vakitler (n:11) olurken, en az bahsedilen kodlar ise kaçak eşyalar (n:1) ve ilahi dinletiler (n:1) olmuştur (Şekil 4.53).

Kod Sistemi	Gönüllü Kullanıcılar...	Zorunlu Kullanıcılar...	TOPLAM
Yer Kimliği			0
Anılar			0
Güvercinler	3		3
Kaçak eşyalar		1	1
Yenilemeden önce mahallede yaşayan kişiler		3	3
Yapılan ibadetler	3	3	6
Şenlikler/festivaller/kutlamalar	3	9	12
Sokak yaşantısı	1	2	3
İlahi dinletileri		1	1
Tek katlı dükkânlar	3	5	8
Aile ile geçirilen vakitler	8	3	11
Gecekonducular	2	3	5
TOPLAM	23	30	53

Şekil 4.53 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların anılar kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

▪ Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler

Katılımcılara Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özelliklerin neler olduğuna ilişkin bir soru yönlendirilmiş, yerin kimliğinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Verilen yanıtlar doğrultusunda, Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler kategorisi oluşturulmuş, 4 ana kod tanımlanmıştır. Bunlar, manevi değeri olan bir yer, tarihi ve sembolik özelliğe sahip bir yer, evrensel niteliğe sahip bir yer, herkes tarafından kullanılabilir bir yerdir. Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosuna bakıldığında, 24 belgede de Hacıbayram Meydanı'nın manevi değerinin yüksek olduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak, diğer kodlar, tarihi ve sembolik özelliğe sahip bir yer (f:11), evrensel niteliğe sahip bir yer (f:6), herkes tarafından kullanılabilir bir yer (f:3) olarak belirlenmiştir (Çizelge 4.28).

Çizelge 4.28 Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler kategorisinin belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Manevi değeri olan bir yer	24	100,00	100,00
Tarihi/sembolik özelliğe sahip bir yer	11	45,83	45,83
Evrensel niteliğe sahip bir yer	6	25,00	25,00
Herkes tarafından kullanılabilir bir yer	3	12,50	12,50
Kodlanmış BELGELER	24	100,00	100,00
Kodlanmamış BELGELER	0	0,00	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden ayıran en önemli özellik, **yerin manevi değere sahip olmasıdır**. Bütün katılımcılar, bu yönde görüş bildirmiş olup, özellikle Hacı Bayram Veli'nin, dolayısıyla Hacıbayram Veli Türbesi'nin bu yerde bulunmasının bu etkiyi büyük oranda artırdığını ifade etmişlerdir (Şekil 4.54). Bunun dışında, katılımcılar tarafından Hacıbayram Meydanı'nın yakın çevresinde yer alan Gülbaba Türbesi'nin, Şeyh İzzettin Türbesi'nin, Şeyh İzzettin Cami'nin, Hacıbayram Veli Cami'nin ve Ahi Tura Cami'nin bu yerin manevi değerini artırdığı belirtilmiştir. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

'Maneviyatı var başka bir şeyi yok. Sadece Hacıbayram Veli Cami ve türbesi dikkatimi çekiyor. Buranın dini bir merkez olmasından dolayı herkes bu niyetle buraya geliyor.' (K22)

'Bir de manevi özelliği. Burada diğer yerlere kıyasla çok fazla türbe var. Hacıbayram Veli Türbesi buranın değerini artırıyor. Yine aynı şekilde Gül Baba, arka tarafta da başka türbeler var zaten. Ben buraya ilk geldiğimde burada tapınak olduğunu falan bilmiyordum. Hiç tanıtımı falan yapılmıyor çünkü. Dikkat çekici değil. İnsanlar sadece cami ve türbeleri ziyaret ediyor.' (K12)

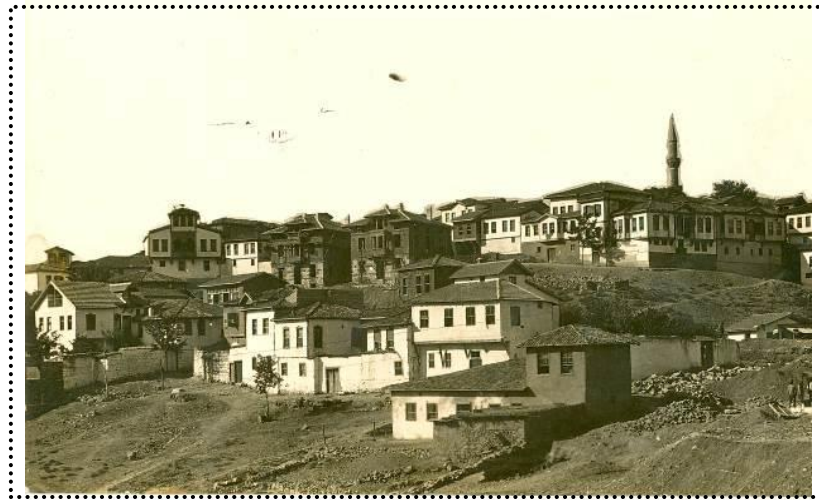
'Sadece Hacıbayram Veli Türbesi, maneviyatı. Onun dışındakilerin hepsi boş. Kimse gelmez buraya. Buraya gelen rahatlıyor. Huzurlu hissediyor. Bazen müşterilerim rüyasında görüp geldiğini söylüyor. Çok etkileniyor insanlar burada. Hacıbayram Veli'den dolayı tabi.' (K13)

'Bana göre tek maneviyat, onun dışında bir şey yok. Örneğin, Konya'ya git Mevlana'ya türbesine. Ziyaret yerlerini bir görsen çok değer vermişler Mevlâna hazretlerine. Hacıbayram bunun talebesi. Hacıbayram'a hak ettiği değer verilmemiş. Değer verilmemiş, sadece bir türbe. Geliyor insanlar dua edip gidiyorlar. Buranın geçmişini, Hacıbayram Veli'nin hayatını, özgeçmişini bilmiyorlar. Tek dikkat çeken yer burada türbe o açıdan.' (K3)

Şekil 4.54 1930’lu yıllarda Hacıbayram Veli Türbesi (sol) (Cangır 2007), 1987 yılı Hacıbayram Veli Türbesi (orta) (Gönenç 1987) ve günümüzdeki durumu (sağ)

Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden ayıran bir diğer özellik ise **yerin tarihi ve sembolik bir niteliğe sahip olmasıdır**. K1, K4, K7, K8, K11, K13, K14, K17, K18, K20, K23 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde bulunan **eski Ankara evlerinin, Hacıbayram Veli Cami’nin altında yer alan çilehanenin ve Hacıbayram Veli Cami’nin bitişiğindeki Augustus Tapınağı, Hacıbayram Meydanı’nda yer alan arkeolojik kalıntıların** bu yerin tarihi ve sembolik niteliğini ön plana çıkardığını vurgulamışlardır. K1, K4, K7, K18, K23 tarafından kentsel yenileme öncesinde Hacıbayram Meydanı’nın çevresinde eski Ankara evlerinin var olduğu, sonrasında çoğu evin yenilendiği ifade edilmiştir (Şekil 4.55).

Şekil 4.55 1925-1928 tarihleri arası Bentderesi’nden Hacıbayram Veli Cami’sine bakış ve eski Ankara evleri (Anonymous 1928)

K1, K4, K23 eski Ankara evlerinin özgün dokusunun değiştiğini belirtirken, K7 ve K18 özgün dokunun hala korunduğunu ve bu evlerin eskiye göre daha estetik olduğunu ifade etmişlerdir (şekil 4.56). K4, K7 ve K23'n bu konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir;

'...ciddi anlamda burası bizim tarihimizdir deyip gezebileceği bir nokta olmalı. Hacıbayram'da bu yok. Sadece eski Ankara evleri diye geçiyor, Angora diye. Dışardan gelenler de bakıp gidiyor, tamam bu evler var da niye yapılmış, nasıl yapılmış, niçin var, niçin turistler buraya geliyor, bilmiyorlar.' (K4)

'Restorasyon yaptılar buraya, dış cephelerine eski Ankara evlerine özgü tasarım yaptılar. O biraz daha güzelleştirdi. Eskiye göre daha iyi oldu. Buranın eski Ankara evleri de diğer yerlerden burayı ayırır o anlamda.' (K7)

'Genelde burada eski köy evleri olduğu için, 1 veya 2 odalı müstakil olduğu için buralarda daha rahat kalınabiliyormuş. Tabi şimdi yapıldıktan sonraki halini bilemiyorum. Eski Ankara evleri o zamanlar dikkat ekiciymiş. Eski Ankara evleri burayı diğer yerlerden ayırıyor.' (K23)

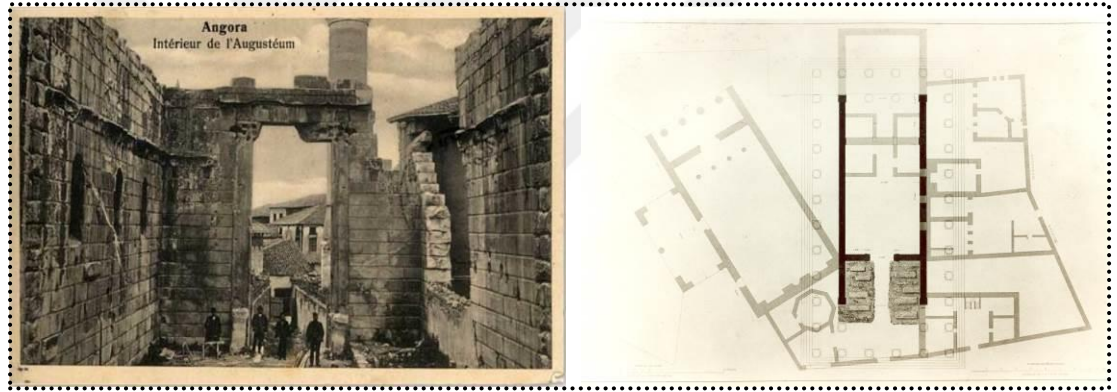

şekil 4.56 Yenileme sonrası şehit Keskin Sokak (sol) ve Güvercin Sokak'ta (sağ) restore edine yapılar

Eski Ankara evlerinin dışında, Augustus Tapınağı ve meydanda yer alan arkeolojik kalıntılar, Hacıbayram Meydanı'nda dikkat çeken ve yerin tarihi ve sembolik bir nitelik taşımasına yardımcı olan yapılardır (şekil 4.57, şekil 4.58).

Şekil 4.57 Augustus Tapınağı ve 1861 yılında yürütülen kazıların mevcut vaziyet planı (Perrot vd. 1872)

Şekil 4.58 1900'lü yıllarda Augustus Tapınağı'nı gösteren bir kartpostal (sol) (Cangır 2007) ve Augustus Tapınağı'nın planı (sağ) (Anonymous 1938)

K1, K4, K8, K11, K13, K14, K17, K20 bu arkeolojik kalıntıların ve Roma döneminden kalma olan Augustus Tapınağı'nın farkında olduklarını, dikkat çektiğini, ancak gereken önemin verilmediğini belirtmişlerdir (Şekil 4.59). Katılımcıların Augustus Tapınağı ve arkeolojik kalıntılar ile ilgili görüşlerinden bazıları şunlardır:

'Meydan diye bir şey yok ki zaten. Meydan'ın üzerinde bir tane harabe var, hamam mı ne olduğu belli değil. Kimsenin dikkatini çekmiyor, kimse de bu nedir diye sormuyor. Augustus Tapınağı var dikkat çeken, orası zaten 3000 yıllık geçmişi olan, ibadet

yapılan, çeşitli dini etkinliklerin yapıldığı bir yermiş. Oradan bir sürü devletler gelmiş, geçmiş.’ (K8)

‘Tapınak var caminin yanında, insanlar burada hoş karşılamıyor. İnsanların ilgisini çekmiyor. Çünkü tapınakla ilgili hiç bilgi yok, sadece turistler ilgileniyor. Kimse farkında değil, öyle tapınağın özelliğini öğreneyim, ondan sonra işte hangi yıldan kalmış, kimlere ait falan kimse ilgilenmiyor.’ (K13)

‘Tarihi özelliği dikkat çekiyor. Tapınak var burada, Roma dönemine ait biliyorsunuz. Böyle kalıntıları falan görmek benim hoşuma gidiyor.’ (K14)

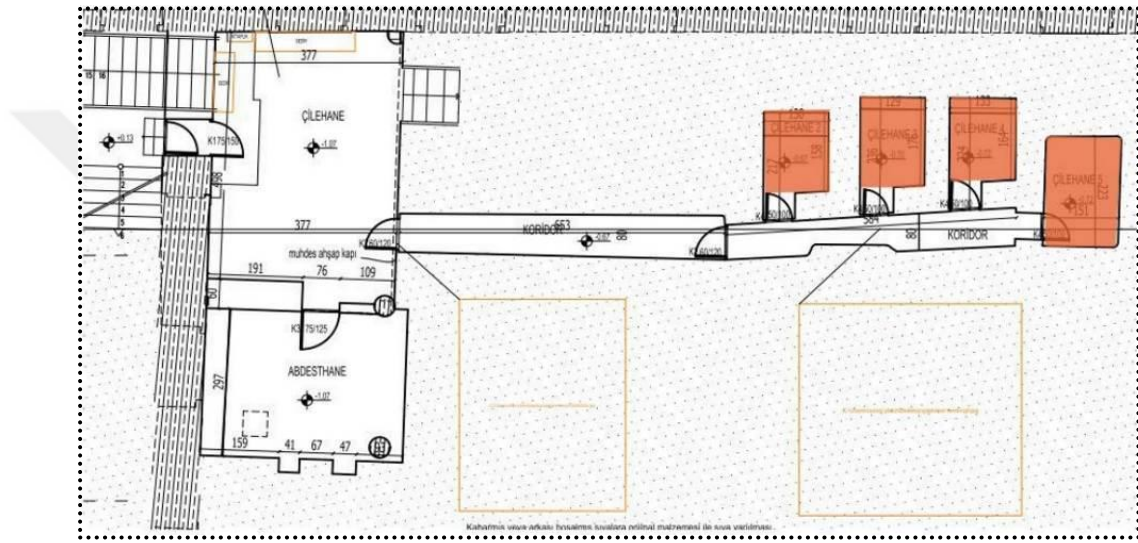
Şekil 4.59 Augustus Tapınağı’nın günümüzdeki durumu ve meydanda bulunan arkeolojik kalıntılar (Hamam kalıntısı)

Hacıbayram Meydanı’nın tarihi ve sembolik anlamını ön plana çıkaran bir diğer yapı ise Hacıbayram Veli Cami’nin altında bulunan Hacıbayram Veli’nin Ramazan ayında itikâfa (insanların günahlarından uzaklaşmak için Ramazan ayının belirli günlerinde inzivaya çekilmesi) çekildiği çilehanedir. K4, K8, K13 çilehanenin yılda bir kez açıldığını, diğer günlerde kapalı olduğunu, buraya gelen çoğu kişinin çilehaneyi göremediğini belirtmişlerdir. Yalnızca Ramazan ayının belirli günlerinde açılan çilehanenin, küçük bir yer olduğu, maksimum 2 veya 3 kişinin sığabildiği zorunlu kullanıcılar tarafından belirtilmiştir (Şekil 4.60). Kullanıcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

'Mesela bir çilehanemiz var, sadece yılda bir kere açılıyor. Ben günlük açılmasını isterim. İnsanlar Hacıbayram için geliyorlar, çilehaneyi açın, örneğin 1000 kişilik bir kontenjan ayırın, iki güvenlik beklesin, insanlar görsünler.' (K4)

'Caminin altında çilehane var ama açık değil zaten.' (K8)

'Çilehane var burada, onu hususi görmeye gelenler var. Çilehaneyi Ramazan aylarında 4-5 gün açıyorlar. Çok küçük, alçak, dar bir yer. 2-3 kişi anca sığıyor.' (K13)

Şekil 4.60 Hacıbayram Veli Cami'nin altında bulunan çilehanenin planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü 1983)

Buna ek olarak, K5, K8, K14, K18, K19, K21 Hacıbayram Meydanı'nın **evrensel bir niteliğe sahip olduğunu** ve yerin diğer yerlerden ayrıldığını dile getirmişlerdir. Özellikle, Hacıbayram Mahallesi'nin eski bir yerleşim bölgesi olması, pek çok medeniyeti içinde barındırması, farklı kültürleri içermesi bu niteliği ön plana çıkarmaktadır. Bunun dışında hem Hacıbayram Veli Cami'nin hem de Augustus Tapınağı'nın bir arada, yan yana bulunması bu yerin evrensel niteliğini vurgulamaktadır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

'Burası eski yerleşim bölgesi. Buranın eski tarihi, Hitit, Roma dönemlerine dayanıyor. Eskiden beri burada bir medeniyet kurulmuş. Yerleşim olarak burayı seçmişler. Yerleşim devam ediyor, sosyal talepler doğrultusunda değişti.' (K5)

'Çünkü Hacıbayram çoğu medeniyete ev sahipliği yapmış bir yer. O açıdan belirgin özelliklere sahip.' (K14)

'Ortak buluşma alanı olması. ...Kültürlerin ve manevi değerlerin ortak buluştuğu bir yer burası. Kilise ve cami yan yana mesela. Aynı seccadeyi, tespihi satan dükkanlar yan yana.' (K18)

'Evrensel niteliği benim dikkatimi çekiyor. Dünya'da pek çok insan Hacıbayram Veli'yi ziyaret etmeye geliyor...Hacıbayram Veli bir ekoldür. Augustus Tapınağı da buranın evrenselliğini ön plana çıkarıyor. Roma dönemine ait biliyorsunuz. Bence kültürel anlamda da önemli bir yer Hacıbayram. Hacıbayram Veli, burayı yıktırmamış aksine muhafaza etmiş. Aslında nedir, dinler arasında da Allah tektir demek istiyor. Saygıyı muhafaza etmek lazım.' (K19)

K6, K11, K13 Hacıbayram Meydanı ve çevresinin **herkes tarafından kullanılabilir olduğunu** ve diğer yerlerden farklılaştığını belirtmişlerdir. Özellikle kullanıcılar tarafından Hacıbayram Veli Türbesi'nin daha çok kadın cemaat tarafından kullanıldığı, hem manevi hem de turistik açıdan farklı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapıya sahip insanların burayı ziyaret ettiği, Hacıbayram Meydanı'nın farklı illerden de ziyaretçi çektiği vurgulanmıştır. Bunun dışında, Hacıbayram Meydanı, bürokratların da çok tercih ettiği bir yerdir.

'Tabi gelen kesim turistik bir yer olduğu için dışardan gelen çok oluyor ama Anadolu insanı da burayı tercih ediyor. En çok Çorum'dan Çankırı'dan gelenler oluyor. Ankara'nın köylerinden gelenler oluyor. Her kesimden insanın burayı tercih etmesi, üst düzeyden insanlar çok tercih ediyor burayı. Bürokratlar, bakanlar çok geliyor. O şekilde gelen müşteriler de var.' (K6)

'Bir de en çok kadın cemaatinin geldiği bir yer burası. Kadınlar türbeye bilhassa geliyorlar.' (K13)

Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosuna bakıldığında, hem gönüllü hem de zorunlu kullanıcılar için Hacıbayram Meydanı ve çevresinin manevi değerinin (n:13) ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca, gönüllü ve zorunlu kullanıcılar için yerin tarihi ve sembolik değeri bu yerin ayırt edici özellikleri arasındadır (Şekil 4.61).

Kod Sistemi	Gönüllü Kullanıcılar...	Zorunlu Kullanıcılar...	TOPLAM
Yer Kimliği			0
Hacıbayram Meydanı'nı diğer yerlerden farklı kılan özellikler			0
Tarihi ve sembolik özelliğe sahip bir yer	8	10	18
Evrensel niteliğe sahip bir yer	4	2	6
Herkes tarafından kullanılabilir bir yer	1	3	4
Manevi değeri olan bir yer	13	13	26
TOPLAM	26	28	54

Şekil 4.61 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

▪ Yerin kişiyi yansıtma durumu

Katılımcılar üzerinde yer kimliğinin belirlenmesi için yöneltilen bir diğer soru ise Hacıbayram Meydanı ve çevresinin kendilerini yansıtan veya ifade eden bir yer olup olmadığı ile ilgili olmuştur. Verilen yanıtlara göre, yerin kişiyi yansıtma durumu kategorisi belirlenmiş olup, yansıtıyor ve yansıtıyor olarak 2 ana kod tanımlanmıştır. Yansıtıyor ana kodu için dini yapılar, komşuluk ilişkileri/dostluklar, gelir elde etmek 3 alt kod, yansıtıyor ana kodu için hizmet kalitesinin azalması, yerin daha az tercih edilmesi olarak 2 alt kod oluşturulmuştur.

Yansıtıyor ana kodu, 16 belgede kodlanmış olup, 8 belgede kodlanmamıştır. Katılımcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresinin **en çok dini yapılar (f:14)** açısından kendilerini yansıttığı vurgulamışlardır. Komşuluk ilişkileri/dostluklar (f:3), gelir elde etmek (f:2) yerin yansıtma nedenleri arasında yer almıştır (Çizelge 4.29).

Çizelge 4.29 Yansıtıyor ana kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Dini yapılar	14	58,33	87,50
Komşuluk ilişkileri/dostluklar	3	12,50	18,75
Gelir elde etmek	2	8,33	12,50
Kodlanmış BELGELER	16	66,67	100,00
Kodlanmamış BELGELER	8	33,33	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

K3, K5, K7, K10, K11, K12, K13, K14, K16, K17, K19, K21, K23, K24 yerin vermiş olduğu rahatlık ve huzurun kendileri için önemli olduğunu, başka bir yerde böyle hissedemediklerini, özellikle kullanıcılar Hacı Bayram Veli Türbesi gibi **dini yapılardan** dolayı yerin kendilerini yansıttığını ifade etmişlerdir. Bunun dışında, K5, K6, K7 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde çalışan katılımcılar olup, bu çevredeki **komşuluk ilişkilerinin/dostlukların** samimi bir ortam yarattığını, bu açıdan bu yerin kendilerini yansıttığını vurgulamışlardır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır;

‘...ahbapların gelip gitmesinden dolayı burası yansıtıyor beni.’ (K5)

‘İnsanlarla içli dışlı oluyoruz, samimi bir ortam oluşuyor. O açıdan yansıtıyor diyebilirim.’ (K6)

‘komşuluk ilişkileri açısından rahat hissediyorum burada. O açıdan yansıtıyor.’ (K7)

K5 ve K8, Hacıbayram Meydanı ve çevresinden **gelir elde ettiklerinden** dolayı kendilerini yansıttığını, burada çalışmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. K8 bu durumu şu şekilde vurgulamıştır: *‘Eee tabi çocukluktan beri buraya git gel olunca, hayallerin oluyor. Ama beceremedik. Bir taraftan da para kazanmak zorundayız, burada çalışmak zorundayız.’ (K8).*

Yansıtmıyor ana kodu, 2 belgede kodlanmış olup, 22 belgede kodlanmamıştır. Katılımcıların yanıtlarına göre, **yerin daha az tercih edilmesi (f:1) ve hizmet kalitesinin azalması (f:1)** yerin yansıtmama nedenleri arasında yer almıştır (Çizelge 4.30).

Çizelge 4.30 Yansıtmıyor ana kodunun belge temelli kod alt kod frekans tablosu

	Frekans	Yüzde	Yüzde (geçerli)
Hizmet kalitesinin azalması	1	4,17	50,00
Yerin daha az tercih edilmesi	1	4,17	50,00
Kodlanmış BELGELER	2	8,33	100,00
Kodlanmamış BELGELER	22	91,67	-
ANALİZ EDİLEN BELGELER	24	100,00	-

K4, Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki **hizmet kalitesinin azaldığından** şikayetçi olarak, bu yerin kendisini yansıtmadığını, kendisine gelen müşterilerin de bu durumdan rahatsız olduğunu, müşterilerine yeterli imkânları sağlayamadıklarını belirtmiştir. K20 ise, Hacıbayram Meydanı ve çevresini çok fazla ziyaret etmediğini, uzun süre vakit geçirmedeğini, **Hacıbayram Meydanı'nı az tercih ettiğini**, bu açıdan yerin kendisini yansıtmadığını vurgulamıştır: *‘Çok sık geldiğim bir yer de değil. Belki o açıdan beni anlatmıyor olabilir.’ (K20)*

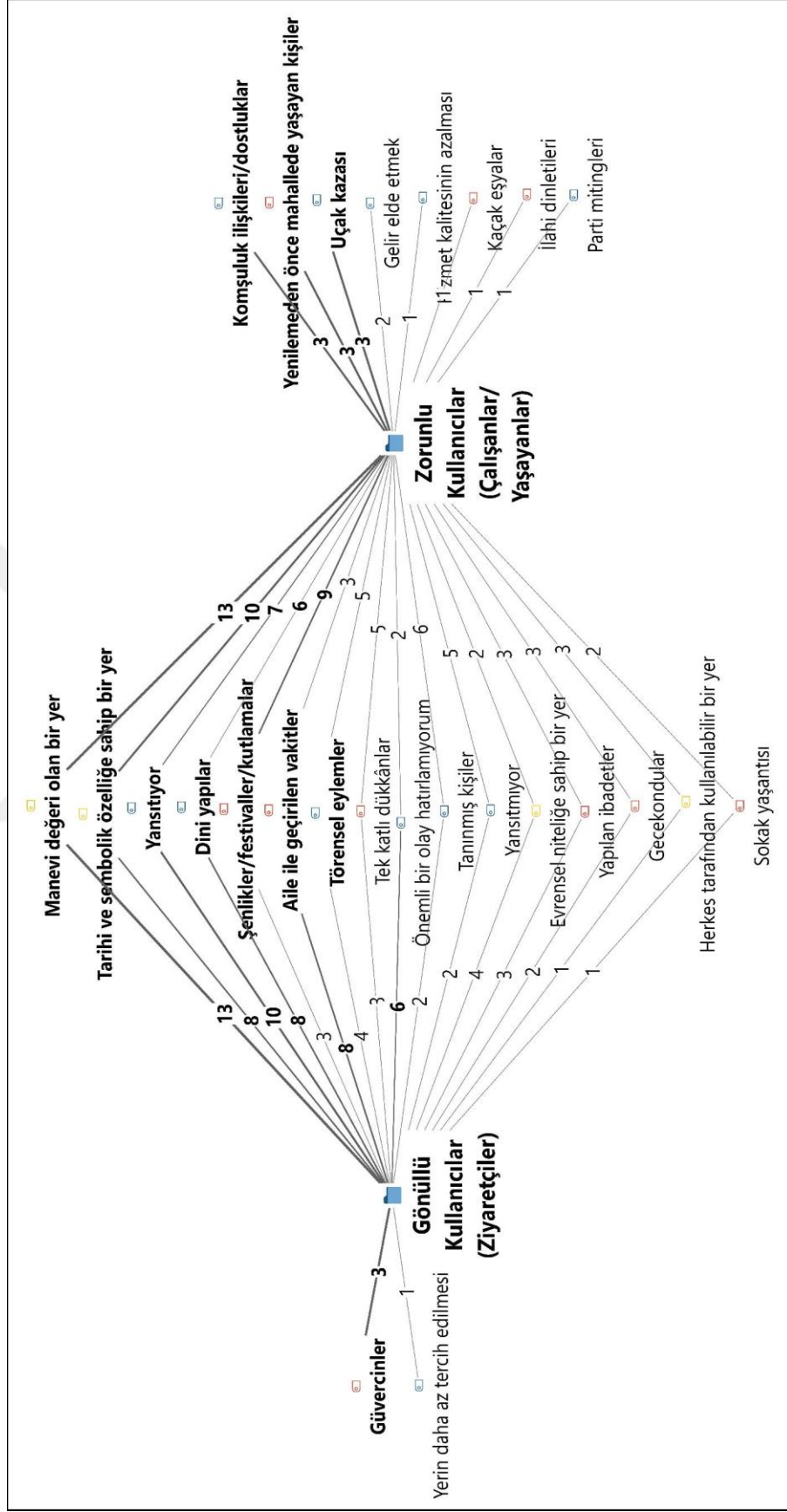
Yerin kullanıcıları yansıtma durumu kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosuna bakıldığında, yansıtmıyor ana kodu, gönüllü kullanıcılar tarafından 2 kez, zorunlu kullanıcılar tarafından 5 kez bahsedilmiştir. Gönüllü kullanıcılar için yerin daha az tercih edilmesi (n:1) yerin kendilerini yansıtmama nedenleri arasında olurken, zorunlu kullanıcılar için hizmet kalitesinin azalması (n:1) yerin kendilerini yansıtmama nedenleri arasında en çok bahsettikleri kod olmuştur. Bu bağlamda, zorunlu kullanıcılar, gönüllü kullanıcılara göre Hacıbayram Meydanı ve çevresinin kendilerini yansıtmadığını daha çok ifade etmişlerdir. Yansıtmıyor ana kodu, gönüllü kullanıcılar tarafından 10 kez, zorunlu kullanıcılar tarafından 7 kez bahsedilmiştir. Gönüllü ve zorunlu kullanıcılar için Hacıbayram Meydanı ve çevresinde bulunan dini yapılar yerin kendilerini yansıtmama nedenleri arasında en çok bahsedilen koddur. Gönüllü kullanıcılar dini yapılardan 8 kez, zorunlu kullanıcılar ise 6 kez bahsetmişlerdir. Yerin kişiyi yansıtma kategorisinde, yansıtma kodunda ön plana çıkan konu dini yapılar (n:14) olurken, yansıtmama kodunda ön plana çıkan konular hizmet kalitesinin azalması (n:1) ve yerin daha az tercih edilmesi (n:1) olmuştur (Şekil 4.62).

Kod Sistemi	Gönüllü Kullanıcılar...	Zorunlu Kullanıcılar...	TOPLAM
Yer Kimliği			0
Yerin kişiyi yansıtma durumu			0
Yansıtmıyor	2	5	7
Hizmet kalitesinin azalması		1	1
Yerin daha az tercih edilmesi	1		1
Yansıtıyor	10	7	17
Komşuluk ilişkileri/dostluklar		3	3
Dini yapılar	8	6	14
Gelir elde etmek		2	2
Σ TOPLAM	21	24	45

Şekil 4.62 Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yerin kişiyi yansıtma durumu kategorisine ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımı tablosu

Zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yer kimliği temasına ilişkin ifadelerinin kod temelli yoğunluk dağılımlarına bakıldığında, her iki belge grubunda da Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler kategorisi altında, Hacıbayram meydanı ve çevresinin manevi değeri vurgulanmaktadır. Zorunlu kullanıcılar yerin tarihi ve sembolik özelliğe ve herkes tarafından kullanılabilir bir yere sahip olduğunu, gönüllü kullanıcılar ise yerin evrensel bir niteliğe sahip olduğunu daha fazla dile getirmektedirler.

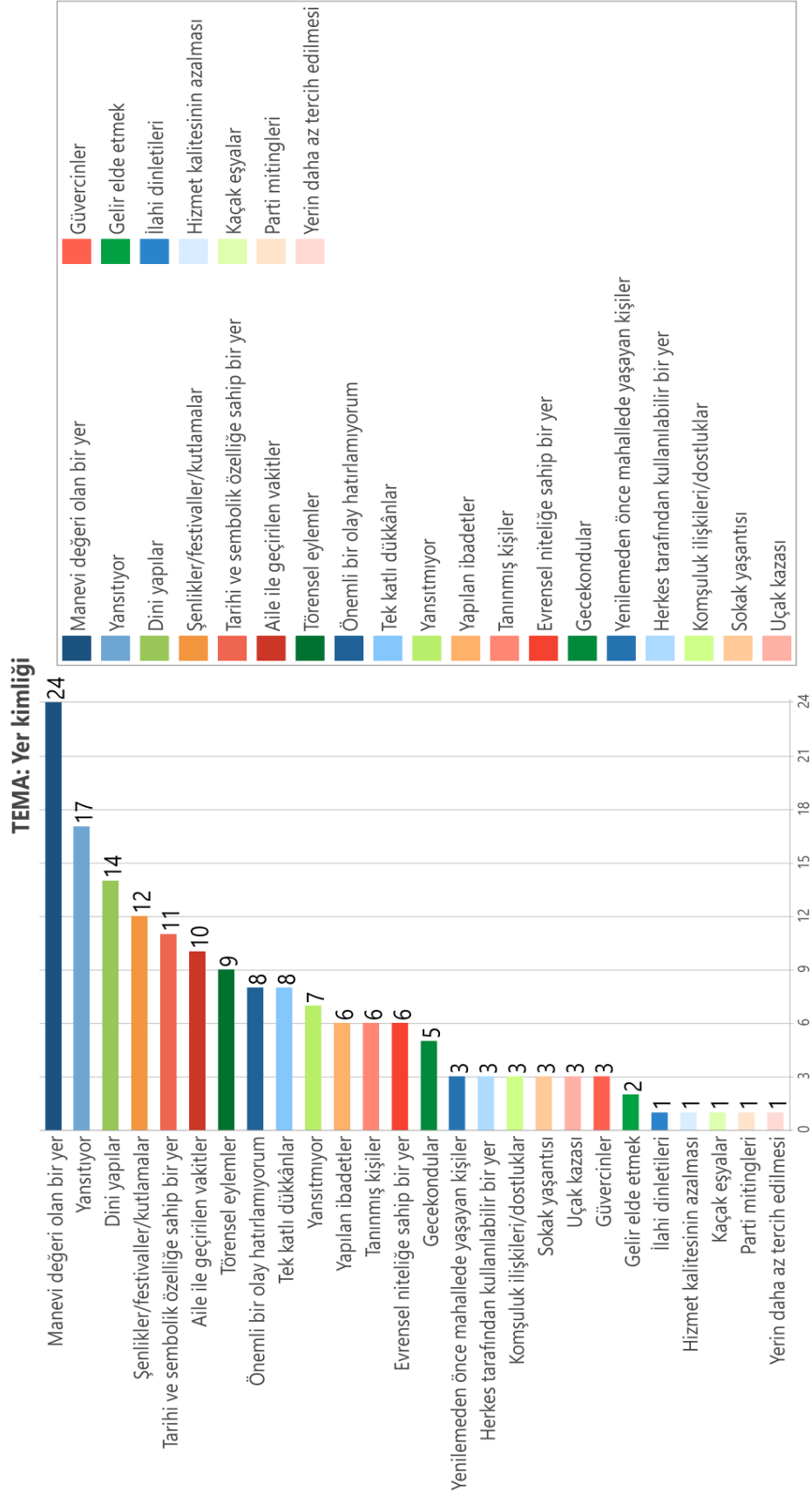
Zorunlu kullanıcılara kıyasla, gönüllü kullanıcılar Hacıbayram Meydanı'nda daha çok kendileri gibi hissetmektedir ve Hacıbayram Meydanı ve çevresinin kendilerini daha çok yansıttığını ifade etmektedirler. Anılar kategorisinde yer alan şenlikler/festivaller/kutlamalar ve tek katlı dükkânlar en çok zorunlu kullanıcılar tarafından hatırlanmış olup, gönüllü kullanıcıların anılarında yer edinen temel konular aile ile geçirilen vakitler ve yapılan ibadetler olmuştur. Her iki belge grubunda da hafızada yer edinen önemli olaylar olarak törensel eylemler gösterilmiştir (Şekil 4.63).

Şekil 4.63 Yer kimliği temasının iki vaka modellemesi

Bunun dışında, yer kimliği temasının kategorileri, ana kodları ve alt kodları tüm belgeler üzerinden değerlendirildiğinde, en fazla kodlama yapılan belgeler K5 (n:12), K14 (n:12), K9 (n:11), K1 (n:10), K7 (n:10), K8 (n:10), K11 (n:10), K4 (n:9), K24 (n:9) olarak belirlenmiştir. Yer kimliği temasında, en sık kodlanan, diğer bir ifadeyle en fazla bahsedilen konu Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan özellikler (n:54) dir. Yer kimliği temasına yönelik olarak yapılan kodlamalarda, zorunlu (çalışanlar/yaşayanlar) kullanıcıların yer kimliğini içeren konulardan daha fazla bahsettiği, gönüllü (ziyaretçiler) kullanıcıların ise daha az bahsettiği görülmektedir.

Tüm katılımcıların yere kimliği teması ve kategorilerine ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu incelendiğinde, en yüksek frekans (katılımcı sayısı) değerine sahip kodlar, manevi değeri olan bir yer (f:24), yansıtıyor (f:17), dini yapılar (f:14), şenlikler/festivaller/kutlamalar (f:12), tarihi ve sembolik özelliğe sahip bir yer (f:11), aile ile geçirilen vakitler (f:10), törensel eylemler (f:9) olarak tespit edilmiştir (Şekil 4.64).

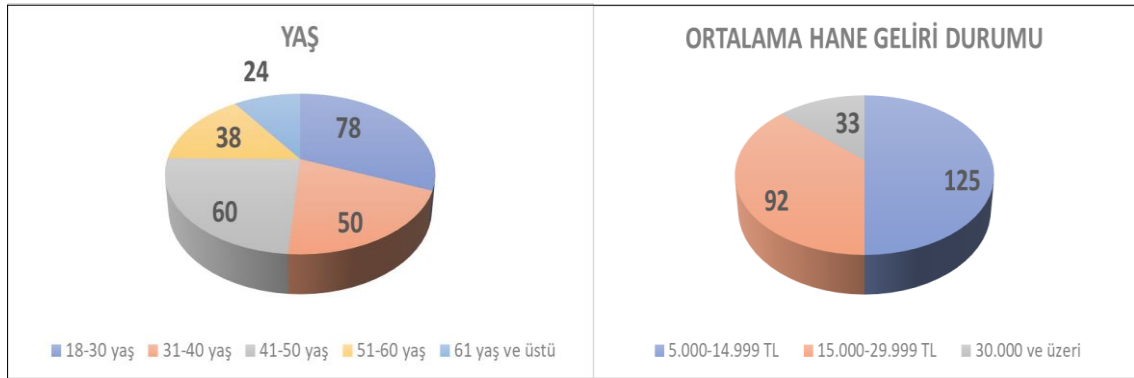
Şekil 4.64 Tüm katılımcıların yer kimliği temasına ilişkin ifadelerinin kodlu belge temelli frekans dağılımı tablosu

4.2 Nicel Veri Analizinden Elde Edilen Bulgular

Nitel veri analizi ile, çalışma alanı olan Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özellikleri ile yer duygusu arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, öncelikle demografik bilgilerden ve kullanıcıların tercih düzeylerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Ardından, çevresel özellikler ve yer duygusuna ilişkin bulgular ele alınarak, tüm veriler arasındaki ilişki ortaya konmuştur.

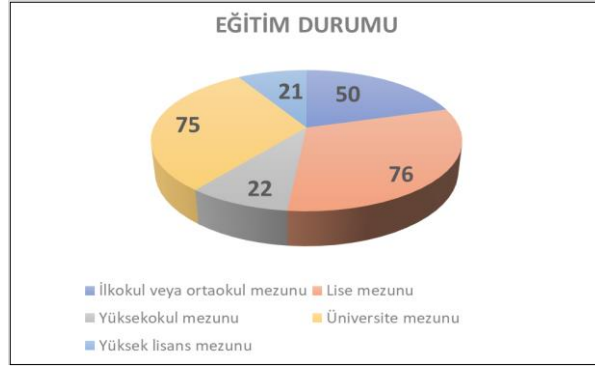
4.2.1 Demografik bilgilerden ve kullanıcıların tercih düzeylerinden elde edilen bulgular

Çalışmada, ilk olarak katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ortaya koyulurken, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, aylık ortalama hane geliri, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin Ankara'nın hangi ilçeleri tarafından tercih edildiği, kullanıcıların Hacıbayram Meydanı'nı ziyaret etme sıklığı ve süreleri ortaya çıkarılmıştır. Anket çalışması, 250 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 118'si kadın, 132'si ise erkektir. Şekil 4.67 incelendiğinde, Hacıbayram Meydanı ve çevresini ziyaret eden katılımcıların %31,2'sinin (n=78) 18-30 yaş aralığında olduğu ve yeri en çok bu yaş grubunun ziyaret ettiği, en düşük katılımın ise 61 yaş ve üzerinde %9,6 (n=24) olduğu, katılımcıların gelir durumlarının genelde 5.000-14.999 TL %50 (n=125) aralığında değiştiği tespit edilmiştir (Şekil 4.65).

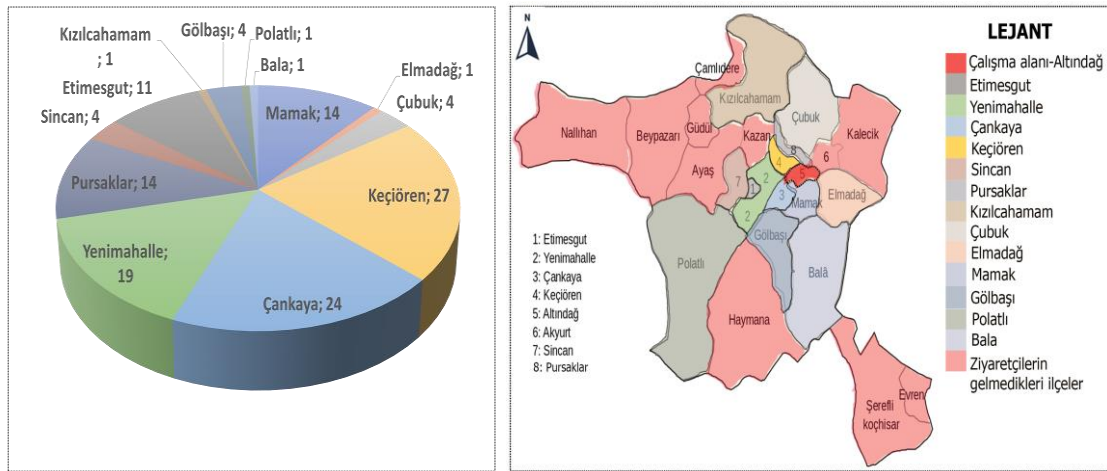
Şekil 4.65 Katılımcıların yaş grupları ve gelir durumları

Katılımcıların öğrenim durumlarının değişkenlik gösterdiği ve en sık görülen öğrenim durumunun lise %31,1 (n=76) ile lisans %30,7 (n=75) düzeyinde olduğu görülmektedir (Şekil 4.66).

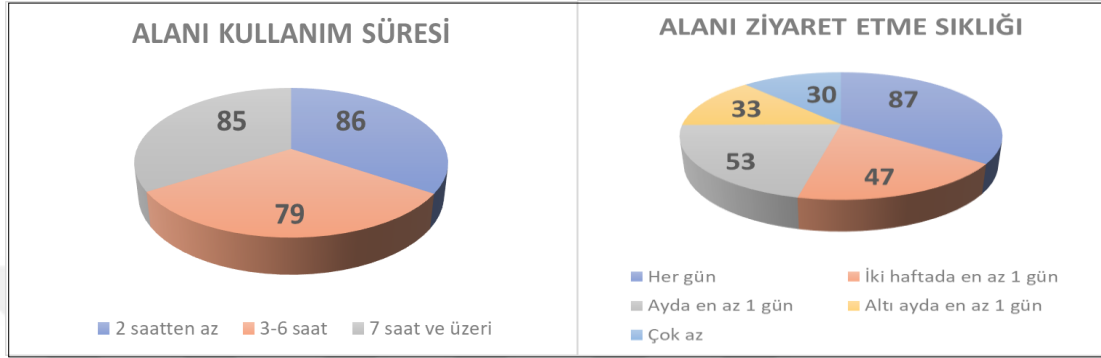
Şekil 4.66 Katılımcıların eğitim durumu

Şekil 4.67 incelendiğinde, Hacıbayram Meydanı ve çevresine çeşitli ilçelerden gelen katılımcıların olduğu, en sık katılımcı gelen ilçenin %21,6 (n=27) ile Keçiören ilçesi olduğu, en az katılımın ise %0,8 (n=1) ile Elmadağ, Kızılcahamam, Polatlı ve Bala ilçelerinden olduğu görülmektedir. Ziyaretçiler, Hacıbayram Meydanı ve çevresine genellikle Ankara'nın merkez ilçeleri tarafından gelirken, Ankara'nın batısından (Nallıhan, Beypazarı, Gölbaşı, Çamlıdere, Kazan, Ayaş), güneyinden (Haymana, Şereflikoçhisar, Evren) ve kuzeybatısından (Akyurt, Kalecik) gelen ziyaretçilere rastlanmamıştır (Şekil 4.67).

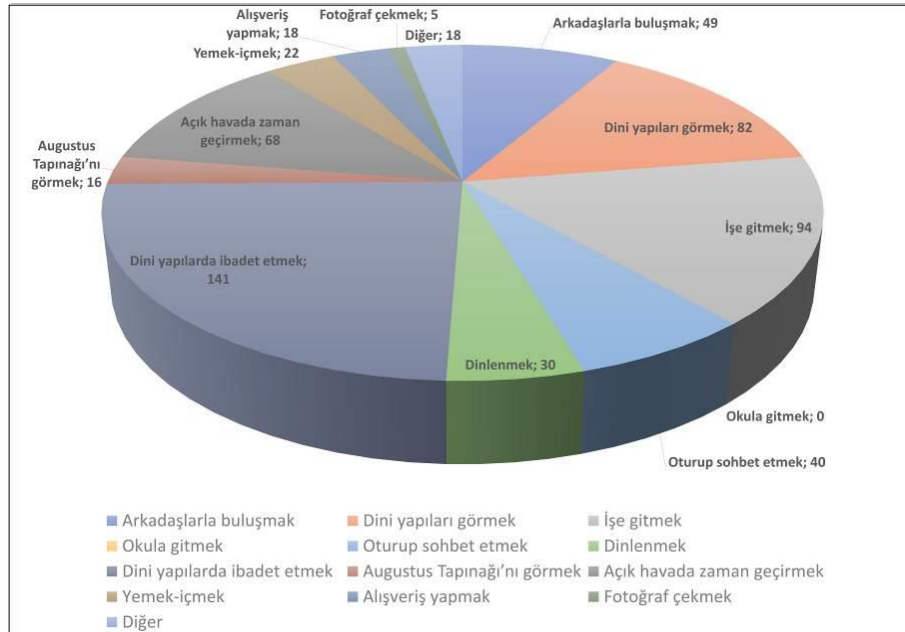
Şekil 4.67 Ziyaretçilerin geldikleri ilçeler (sol) ve Ankara il haritası üzerinde gösterimi (sağ)

Katılımcıların alanı kullanım sıklığı incelendiğinde, her gün alanı kullanan katılımcı oranının %34,7 (n=87) olduğu görülmektedir. Katılımcıların alanda bulunma süreleri incelendiğinde ise alanı 2 saatten az kullanan katılımcı oranının %34,4 (n=86), 3-6 saat kullananların oranının %31,6 (n=79) ve 7 saat ve üzerinde kullananların oranının %34 (n=85) olduğu görülmektedir (Şekil 4.68).

Şekil 4.68 Katılımcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresini kullanım süresi ve kullanım sıklığı

Şekil 4.69 incelendiğinde, katılımcıların meydan ve çevresinde yapmayı tercih ettiği eylemlerin ve bulunma sebeplerinin çeşitlilik gösterdiği, en sık yapmayı tercih ettikleri eylemin dini yapılarda ibadet etmek (n=141) olduğu, alanda en az bulunma sebebinin okula gitmek (n=0) olduğu görülmektedir.

Şekil 4.69 Katılımcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaptıkları etkinlikler

4.2.2 Çevresel özelliklerin alt boyutlarına ilişkin bulgular

Öncelikle, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerinin değerlendirilmesi kapsamında hazırlanan “Çevresel Özellikler Ölçeği’nde” yer alan maddelerin ortalama ve standart sapma değerleri Çizelge 4.31’de verilmiştir.

Çizelge 4.31 Çevresel özelliklere ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri

Konfor ve Görsel İmaj	N	Ort. değ.	Std.sap
1. Bu alanda yer alan oturma elemanlarının rahat ve kullanışlı olduğunu düşünüyorum.	250	3,64	1,257
2. Bu alanda yer alan zemin döşemelerinin yürümek için rahat ve kullanışlı olduğunu düşünüyorum.	250	3,78	1,185
3. Hacıbayram Meydanı ve çevresinin temiz ve bakımlı olduğunu düşünüyorum.	250	4,00	1,130
4. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kendimi güvende hissediyorum.	250	3,62	1,311
5. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan eski Ankara evlerinin mimari tarzının değiştiğini düşünüyorum.	250	3,75	1,196
6. Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi’nin geçmiş yıllara göre değişime uğradığını düşünüyorum.	250	3,79	1,187
Erişim ve Ulaşılabilirlik	N	Ort. değ.	Std.sap
7. Taşıt yolları ile bölgeye erişim rahatça sağlanmaktadır.	250	3,82	1,340
8. Yeşil alanlar/ağaçlar alana erişimimi desteklemektedir.	250	3,72	1,192
9. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kolayca yol ve yön bulabiliyorum.	250	4,00	1,115
10. Hacıbayram Veli Cami’nin çevresinde yer alan yürüyen merdivenler ve asansörler alana erişimimi desteklemektedir.	250	3,94	1,114
11. Hacıbayram Meydanı’nın altında yer alan katlı otopark alanı kullanım için yeterlidir.	250	2,98	1,339
12. Hacıbayram Meydanı’nda ve çevresinde neler olduğunu uzaktan görebiliyorum.	250	3,37	1,206
13. Hacıbayram Meydanı’na giriş noktaları belirgin ve yeterlidir.	250	3,60	1,231
14. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan mekânların herkes tarafından rahatlıkla kullanılabileceğini düşünüyorum.	250	3,91	1,228
Kullanım ve Etkinlikler	N	Ort. değ.	Std.sap
15. Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi’nin, ibadet etmek açısından kutsal bir alan olduğunu ve dini bir merkez niteliği taşıdığını düşünüyorum.	250	4,47	,905
16. Bu alanda yer alan cami ve türbeler alanı daha çok kullanmamı sağlıyor.	250	4,14	1,138
17. Çevreme burayı ziyaret etmeleri için öneririm ve gelecekte de ziyaret etmek isterim.	250	4,30	1,098
18. Buraya başka bir arkadaşımı da getirmek istiyorum.	250	4,28	1,016

Çizelge 4.31 Çevresel özelliklere ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri (devam)

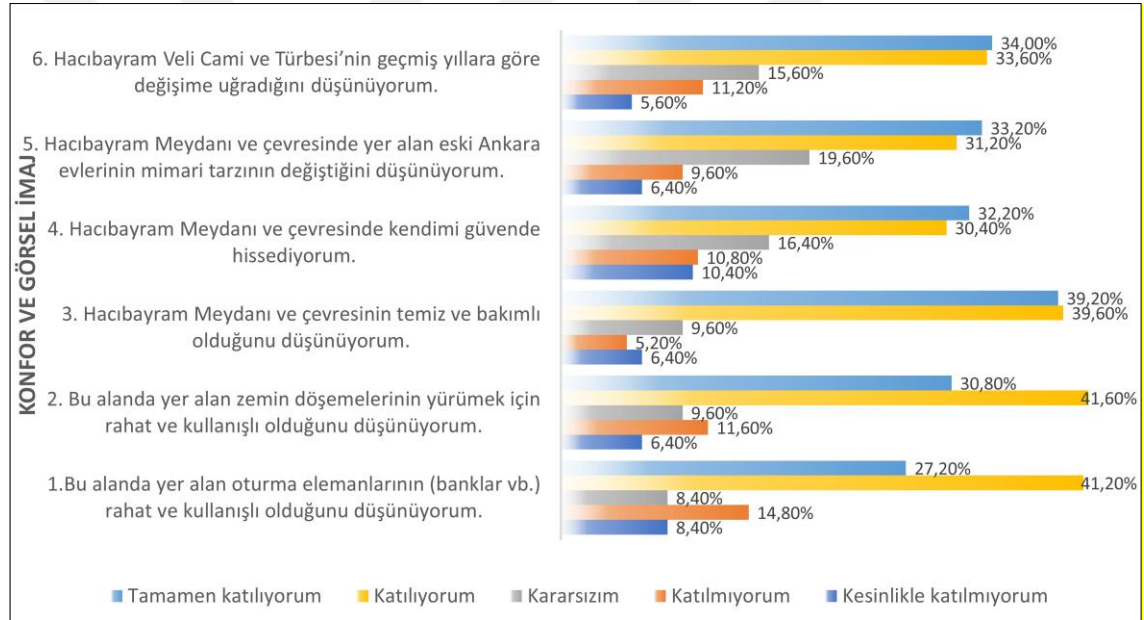
Sosyalleşme	N	Ort. değ.	Std.sap
19.Bu alanda yer alan oturma mekânları alanı daha çok kullanmamı sağlıyor.	250	3,42	1,290
20. Hacıbayram Meydanı ve çevresine özgü geleneklerin, törenlerin, festivallerin, şenliklerin geçmişten bugüne sürdürülmeye devam ettiğini düşünüyorum.	250	3,15	1,351
21. Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde yer alan aşevlerinin buranın geleneksel anlamını ön plana çıkardığını düşünüyorum.	250	3,92	1,076
22. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde insanların etkinlikleri/aktiviteleri grup halinde veya birden çok insan ile gerçekleştirdiğini düşünüyorum.	250	3,84	1,022

Çizelge 4.31 incelendiğinde, tüm değişkenler için verilerin normal dağıldığı görülmüş ve bundan sonraki analizlerde parametrik testlerin kullanılabileceği kabul edilmiştir.

Konfor ve görsel imaj boyutunda, 250 katılımcıdan elde edilen maddelerin ortalamaları ve standart sapmaları incelendiğinde, S3: “Hacıbayram Meydanı ve çevresinin temiz ve bakımlı olduğunu düşünüyorum” maddesinin 4,00’lik değer ile en yüksek, S4: “Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kendimi güvende hissediyorum” maddesi ise 3,62’lik değer ile en düşük ortalama sahiptir. Erişim ve ulaşılabilirlik ile ilgili maddelerin ortalamaları ve standart sapmaları incelendiğinde, S9: “Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kolayca yol ve yön bulabiliyorum” maddesinin 4,00’lik değer ile en yüksek, S11: “Hacıbayram Meydanı’nın altında yer alan katlı otopark alanı kullanım için yeterlidir” maddesi 2,98’lik değer ile en düşük ortalama sahiptir. Kullanım ve etkinlikler boyutunda, maddelerin ortalamaları ve standart sapmaları incelendiğinde, S15: “Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi’nin, ibadet etmek açısından kutsal bir alan olduğunu ve dini bir merkez niteliği taşıdığını düşünüyorum” maddesinin 4,47’lik değer ile en yüksek, S16: “Bu alanda yer alan cami ve türbeler alanı daha çok kullanmamı sağlıyor” maddesinin 4,14’lük değer ile en düşük ortalama değere sahip olduğu görülmüştür. Sosyalleşme boyutunda, maddelerin ortalamaları ve standart sapmaları incelendiğinde S21: “Hacıbayram Meydanı’nın çevresinde yer alan aşevlerinin buranın geleneksel anlamını/değerini ön plana çıkardığını düşünüyorum” maddesi 3,92’lik değer ile en yüksek, S20: “Hacıbayram Meydanı ve çevresine özgü geleneklerin, törenlerin,

festivallerin, şenliklerin geçmişten bugüne sürdürülmeye devam ettiğini düşünüyorum” maddesi 3,15’lik değer ile en düşük ortalamaya sahiptir.

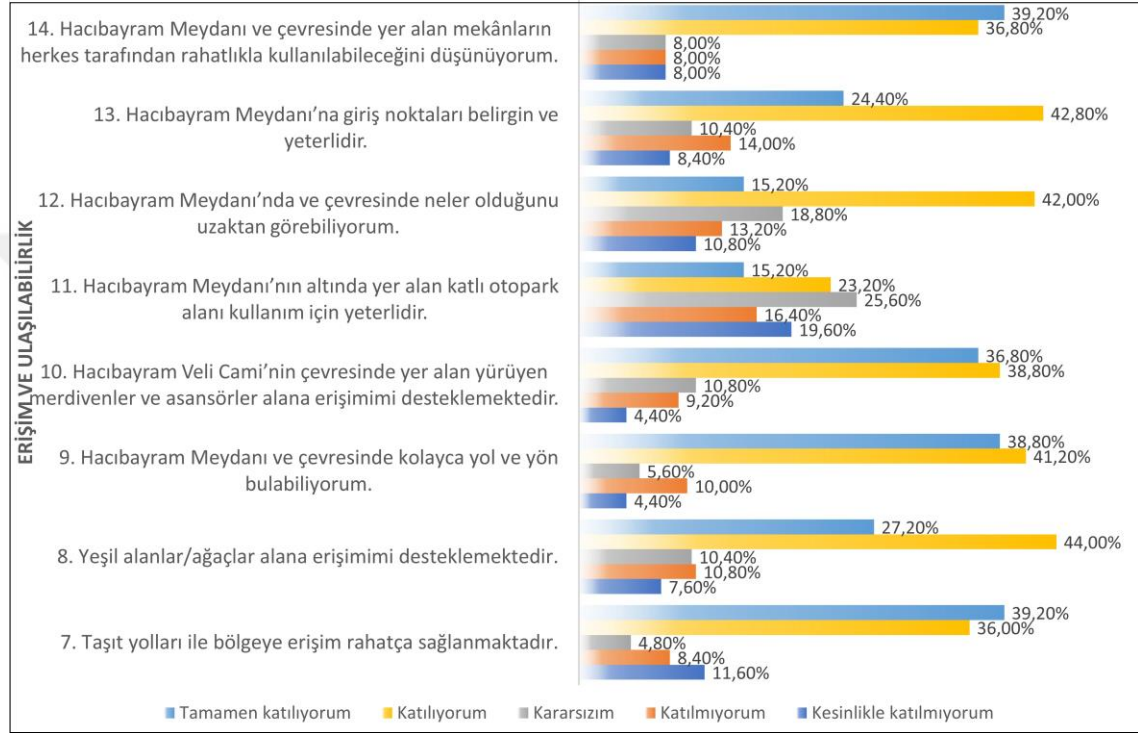
Konfor ve görsel imaj alt boyutunda yer alan maddelerin dağılımları incelendiğinde, kullanıcıların %41,2’si oturma elemanlarının, %41,6’sı zemin döşemelerinin rahat ve kullanışlı olduğunu düşünmektedir. Kullanıcıların %39,2’si alanın bakımlı ve temiz olduğuna tamamen katılmaktadır. Kullanıcıların %32,2’si alanın güvenli olduğunu düşünürken, %10,4’ü bu ifadeye kesinlikle katılmamakta, güven konusunda endişe duymaktadır. Aynı zamanda, kullanıcıların %33,2’si eski Ankara evlerinin, %34’ü Hacıbayram Veli Cami ve türbesinin geçmiş yıllara göre değiştiğine tamamen katılmaktadır (Şekil 4.70).

Şekil 4.70 Konfor ve görsel imaj alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı

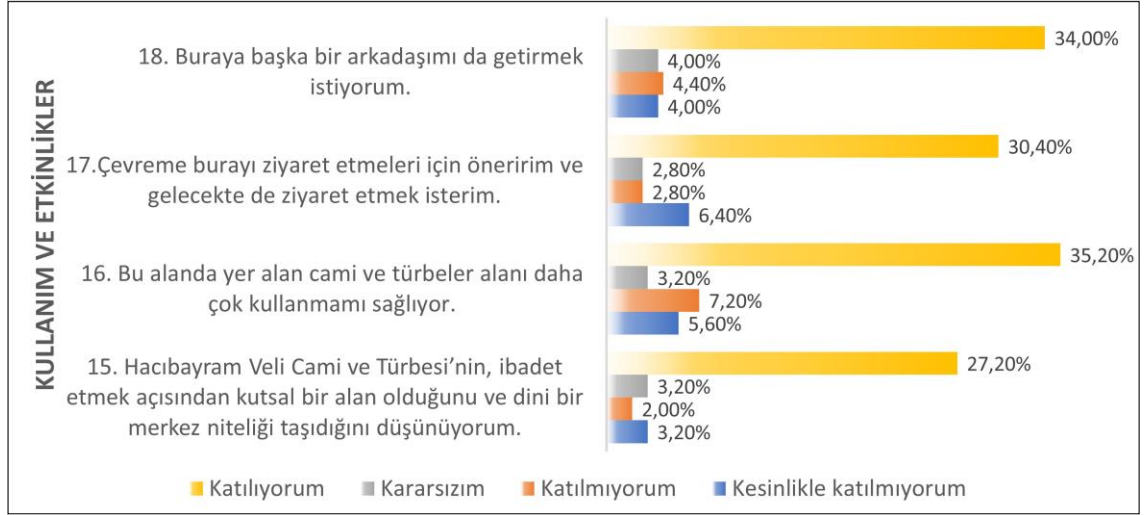
Erişim ve ulaşılabilirlik alt boyutunda yer alan maddelerin dağılımları incelendiğinde, kullanıcılar %39,2’lik değer ile alana erişimin rahatlıkla sağlandığına tamamen katılmaktadır. Yeşil alanlar/ağaçlar %44’lük değer ile erişimi desteklemektedir. Kullanıcıların, %41,2’si alanda kolayca yol ve yön bulabildiğini, %38,8’i alandaki yürüyen merdivenlerin ve asansörlerin erişimi desteklediğini düşünmektedir. Kullanıcıların, %25,6’sı alandaki katlı otopark alanının kullanım için yeterli olup olmadığı konusunda kararsız kalmış, %23,2’si bu ifadeye katılırken, %19,6’ı kesinlikle

katılmamıştır. Kullanıcıların %42'si alanın çevresini uzaktan rahatlıkla görüldüğünü söylerken, %10,8'i bu ifadeye kesinlikle katılmamıştır, %18,8'i ise bu konuda kararsızdır. Kullanıcıların %42,8'i, meydana giriş noktalarının belirgin olduğunu, %14'ü ise aksini düşünmektedir. Bununla birlikte, kullanıcıların %36,8'i alandaki mekânların herkes tarafından rahatlıkla kullanılabildiğine katılmaktadır (Şekil 4.71).

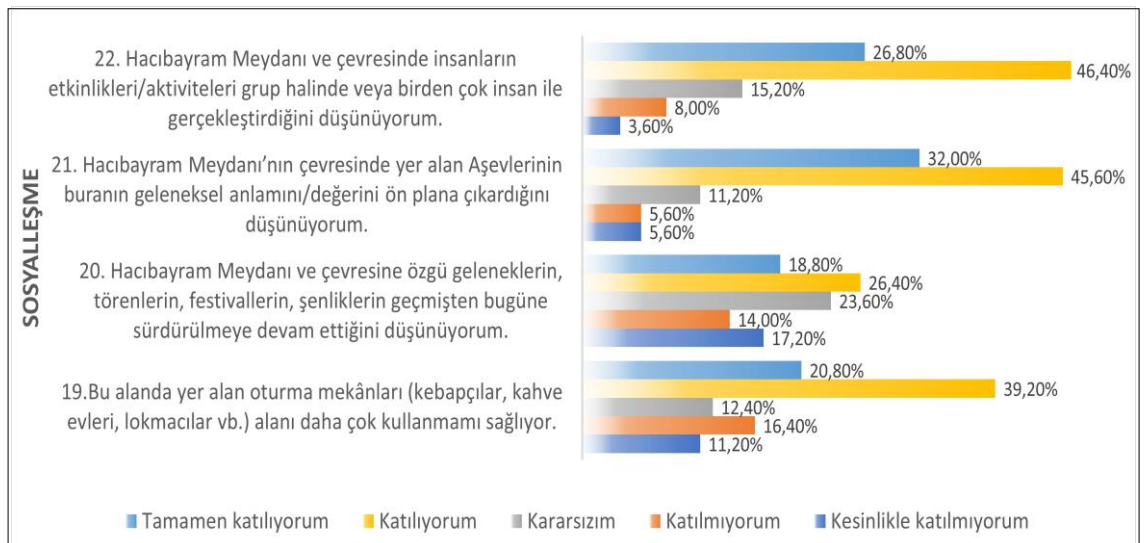
Şekil 4.71 Erişim ve ulaşılabilirlik alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı

Kullanım ve etkinlikler alt boyutunda yer alan maddelerin dağılımları incelendiğinde, kullanıcıların %64,4'ü Hacıbayram Veli Cami ve türbesinin dini bir merkez niteliği taşıdığını düşünmekte, %48,8'i çevrede yer alan cami ve türbeleri sıklıkla kullanmaktadır. Ayrıca, kullanıcıların %57,6'sı çevrelerine alanı ziyaret etmeleri için önerirken, %6,4'ü kesinlikle önermemektedir. Kullanıcıların %53,6'sı alana başka bir arkadaşını getirmeyi vurgularken, %4'ü bu ifadeye kesinlikle katılmamaktadır (Şekil 4.72).

Şekil 4.72 Kullanım ve etkinlikler alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı

Sosyalleşme alt boyutunda yer alan maddelerin dağılımları incelendiğinde, kullanıcıların %39,2'si alanda bulunan mekânlarda sosyalleştiğini vurgularken, %16,4'ü bu mekânları çok fazla tercih etmemektedir. Bunun dışında, kullanıcıların %26,4'ü alanda geçmişe yönelik festivallerin, şenliklerin sürdürülmeye devam ettiğini düşünüyor, %23,6'sı bu ifadeye kararsız kalmış, %17,2'si kesinlikle katılmamıştır. Kullanıcıların %45,6'sı Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde bulunan aşevlerinin geleneksel anlamını ön plana çıkardığını düşünüyor, %46,4'ü insanların alanda grup halinde sosyalleştikine katılmaktadır (Şekil 4.73).

Şekil 4.73 Sosyalleşme alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı

4.2.2.1 Çevresel özellikler alt boyutlarının zorunlu/gönüllü kullanıcılar ile ilişkisi

Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerinin alt boyutları ile zorunlu ve gönüllü kullanıcılar arasındaki farklılıkları saptamak amacıyla bağımsız gruplar için t testi analizi yapılmış, sonuçlar Çizelge 4.32’de sunulmuştur.

Çizelge 4.32 Kullanıcılar arasındaki farklılıklar açısından Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının ortalama değerleri, standart sapma değerleri ve t testi sonuçları

		N	Ortalama değer	Std. Sapma	t	sd	p
Konfor ve görsel imaj	Hacıbayram Mahallesi'nde yaşıyorum veya çalışıyorum	125	21,28	5,16	-4,29	248,00	0,00*
	Hacıbayram Mahallesi'nde ziyaretçiyim. Ankara'nın başka yerinden geliyorum.	125	23,92	4,55			
Erişim ve ulaşılabilirlik	Hacıbayram Mahallesi'nde yaşıyorum veya çalışıyorum	125	27,59	6,44	-4,69	248,00	0,00*
	Hacıbayram Mahallesi'nde ziyaretçiyim. Ankara'nın başka yerinden geliyorum.	125	31,15	5,54			
Sosyalleşme	Hacıbayram Mahallesi'nde yaşıyorum veya çalışıyorum	125	14,29	3,80	-0,28	248,00	0,78
	Hacıbayram Mahallesi'nde ziyaretçiyim. Ankara'nın başka yerinden geliyorum.	125	14,42	3,46			
	Hacıbayram Mahallesi'nde ziyaretçiyim. Ankara'nın başka yerinden geliyorum.	125	14,34	4,50			
		N	Ortalama değer	Std. Sapma	t	sd	p
**Kullanım ve etkinlikler	Hacıbayram Mahallesi'nde yaşıyorum veya çalışıyorum	119	17,54	2,58	-2,00	234,00	0,05*
	Hacıbayram Mahallesi'nde ziyaretçiyim. Ankara'nın başka yerinden geliyorum.	117	18,15	2,12			

* p<0,05 **Uç değerler atılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, konfor ve görsel imaj ($t(248) = -4,29$; $p \leq 0,05$), erişim ve ulaşılabilirlik ($t(248) = -4,69$; $p \leq 0,05$), kullanım ve etkinlikler ($t(234) = -2,00$; $p \leq 0,05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edildiği görülmektedir. Sosyalleşme boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ortalamalar incelendiğinde, Hacıbayram Meydanı ve çevresine Ankara'nın farklı yerlerinden gelen

ziyaretçilerin, bölgede yaşayanlara ve çalışanlara göre daha yüksek puana sahip oldukları ve anlamlı farkın Hacıbayram Meydanı ve çevresinde ziyaretçi olanların ($\bar{X}=23,92$) lehine olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, Ankara'nın farklı yerlerinden gelen ziyaretçilerin, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin fiziksel niteliklerinden daha fazla memnuniyet duyduğunu göstermektedir.

4.2.3 Yer duygusunun alt boyutlarına ilişkin bulgular

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer duygusunun değerlendirilmesi kapsamında kullanılan “Yer Duygusu Ölçeği’nde” yer alan maddelerin ortalama ve standart sapma değerleri Çizelge 4.33’te verilmiştir.

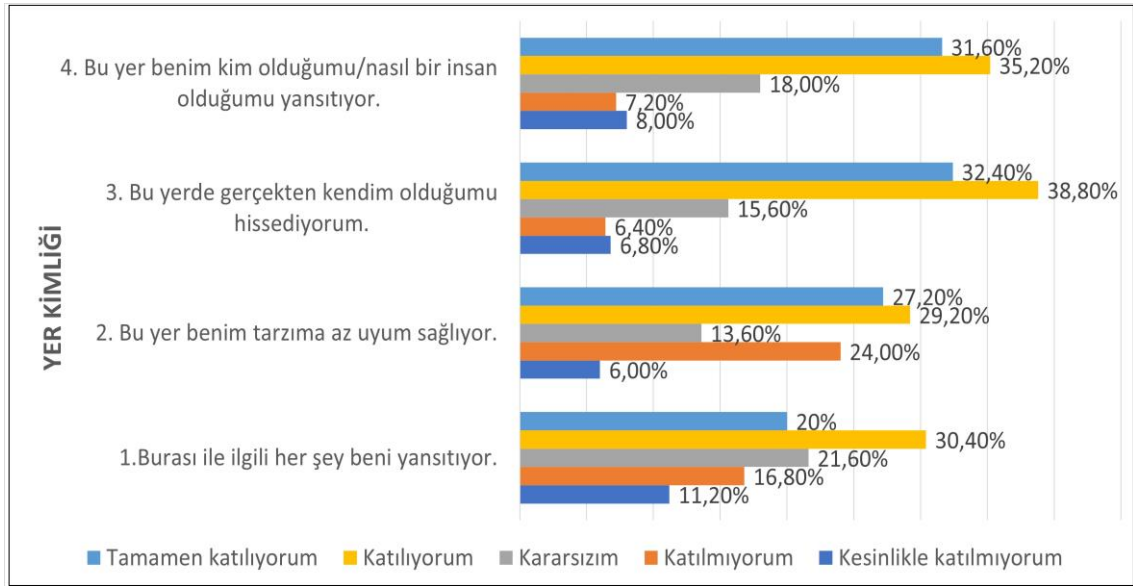
Çizelge 4.33 Yer duygusu alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri

Yer kimliği	N	Ortalama değer	Std. sapma
1. Burası ile ilgili her şey beni yansıtıyor.	250	3,31	1,276
2. Bu yer benim tarzıma az uyum sağlıyor.	250	3,47	1,280
3. Bu yerde gerçekten kendim olduğumu hissediyorum.	250	3,83	1,151
4. Bu yer benim kim olduğumu/nasıl bir insan olduğumu yansıtıyor.	250	3,75	1,203
Yer bağlılığı	N	Ortalama değer	Std. sapma
5. Bu yerde olduğumda kendimi rahatlamış hissediyorum.	250	4,22	1,115
6. Bu yerde olduğumda kendimi çok mutlu hissediyorum.	250	4,19	1,114
7. Bu yer benim en çok bulunmak istediğim yer.	250	3,61	1,334
8. Uzun zaman bu yerden ayrı kalınca gerçekten çok özledim.	250	3,65	1,327
Yer bağımlılığı	N	Ortalama değer	Std. sapma
9. Burası hoşlandığım/sevdiğim şeyleri yapmak için en iyi yer.	250	3,62	1,606
10. Hoşlandığım/sevdiğim şeyleri yapmak için bu yeri karşılaştırabileceğim başka bir yer yok.	250	3,03	1,597
11. Bu yer sevdiğim şeyleri yapmak için iyi bir yer değil.	250	3,81	1,629
12. Bu yer dışında tercih edebileceğim daha iyi yerlerde var.	250	3,56	1,554

Çizelge 4.33 incelendiğinde verilerin normal dağılım gösterdiği ve bundan sonraki analizlerde parametrik testlerin kullanılabileceği tespit edilmiştir. Yer kimliği alt boyutunda, 250 katılımcıdan elde edilen maddelerin ortalamaları ve standart sapmaları incelendiğinde, S3: “Bu yerde gerçekten kendim olduğumu hissediyorum” maddesinin 3,83’lük değeri ile en yüksek, S1: “Burası ile ilgili her şey beni yansıtıyor” maddesinin 3,31’lik değeri ile en düşük ortalama değere sahip olduğu görülmüştür. Yer bağlılığı alt

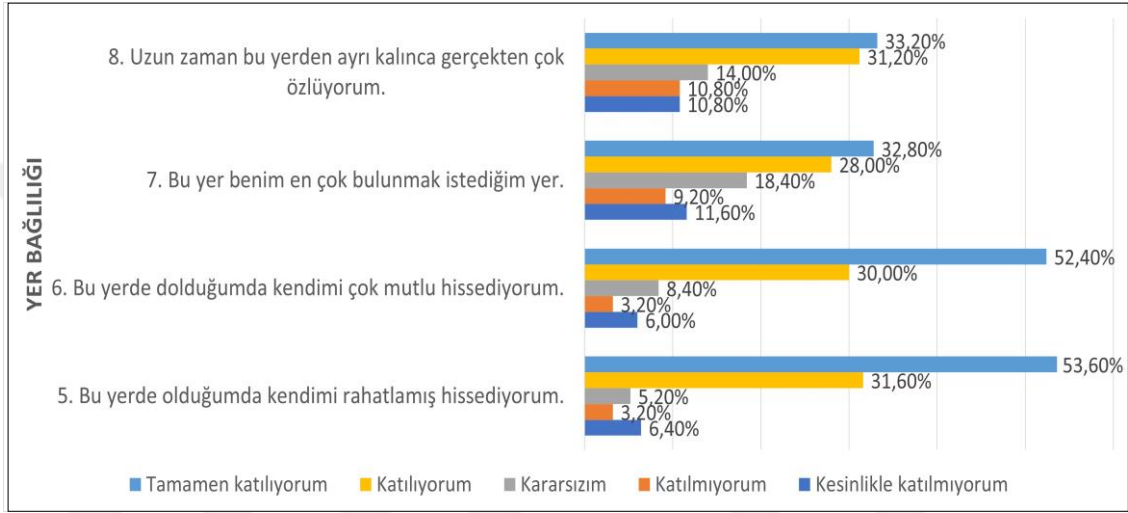
boyutunda, maddelerin ortalamaları ve standart sapmaları incelendiğinde, S5: “Bu yerde olduğumda kendimi rahatlamış hissediyorum” maddesinin 4,22’lik değeri ile en yüksek, S7: “Bu yer benim en çok bulunmak istediğim yer” maddesinin 3,61’lik değeri ile en düşük ortalama değere sahip olduğu görülmüştür. Yer bağımlılığı alt boyutunda, maddelerin ortalamaları ve standart sapmaları incelendiğinde, S11: “Bu yer sevdiğim şeyleri yapmak için iyi bir yer değil” maddesinin 3,81’lik değeri ile en yüksek, S10: “Hoşlandığım/sevdiğim şeyleri yapmak için bu yeri karşılaştırabileceğim başka bir yer yok” maddesinin 3,03’lük değeri ile en düşük ortalama değere sahip olduğu görülmüştür.

Yer kimliği alt boyutunda yer alan maddelerin dağılımları incelendiğinde, kullanıcıların %30,40’ı Hacıbayram Meydanı’nı ile ilgili her şeyin kendilerini yansıttığına katılırken, %11,20’si kesinlikle katılmadığını ve %20’si bu görüşe tamamen katıldıklarını belirtmişlerdir. Kullanıcıların %29,2’si alanın kendilerinin tarzına az uyum sağladığına katılırken, %6’sı ise bu ifadeye kesinlikle katılmamaktadır. Kullanıcıların %38,8’i Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gerçekten kendileri gibi olduğunu, %6,80’i bu ifadeye kesinlikle katılmadığını ifade etmişlerdir. Kullanıcıların %35,2’si alanın kendilerinin nasıl bir insan olduğunu yansıttığını, %8’inin ise bu ifadeye kesinlikle katılmadıklarını vurgulamışlardır (Şekil 4.74).

Şekil 4.74 Yer kimliği alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı

Yer bağılılığı alt boyutunda yer alan maddelerin dağılımları incelendiğinde, kullanıcıların %53,6'sı Hacıbayram Meydanı ve çevresinde tamamen rahatlamış, %52,4'ü ise mutlu hissetmektedir. Kullanıcıların %32,8'i alanın en çok bulunmak istedikleri yer olduğu ifadesine tamamen katılırken, %11,6'sı kesinlikle katılmadığını vurgulamıştır. Kullanıcıların %33,2'si alandan uzak kaldıklarında alanı özlediklerini ifade etmişlerdir, %10,8'inin ise alandan uzak kaldıklarında alanı kesinlikle özlememektedir (Şekil 4.75).

Şekil 4.75 Yer bağılılığı alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı

Yer bağımlılığı alt boyutunda yer alan maddelerin dağılımları incelendiğinde, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kullanıcıların %47,2'si sevdikleri şeyleri yapmak için alanın en iyi yer olduğuna tamamen katılırken, %21,6'sı bu ifadeye kesinlikle katılmamaktadır. Kullanıcıların %31,6'sı alanı karşılaştırabilecekleri başka bir yer yok ifadesine kesinlikle katılmazken, %28,8'i tamamen katıldığını belirtmiştir. Kullanıcıların %59,6'sı alanda sevdikleri şeyleri rahatlıkla yapabildiklerini vurgularken, %20,4'ü alanda sevdikleri şeyleri yapamadıklarını ifade etmiştir. Kullanıcıların %44,8'i Hacıbayram Meydanı dışında tercih edebilecekleri yerlerin olduğuna tamamen katılırken, %19,2'si bu ifadeye kesinlikle katılmamıştır (Şekil 4.76).

Şekil 4.76 Yer bağımlılığı alt boyutunda yer alan ifadelerin dağılımı

4.2.3.1 Yer duygusu alt boyutlarının zorunlu/gönüllü kullanıcılar ile ilişkisi

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kullanıcılar üzerindeki yer duygusu alt boyutları ile zorunlu ve gönüllü kullanıcılar arasındaki farklılıkları saptamak için bağımsız gruplar t testi analizi yapılmış, sonuçlar Çizelge 4.34'te sunulmuştur.

Çizelge 4.34 Kullanıcılar arasındaki farklılıklar açısından Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ortalama değerleri, standart sapma değerleri ve t testi sonuçları

		N	Ortalama değer	Std. Sapma	t	sd	p
Yer kimliği	Hacıbayram Mahallesi'nde yaşıyorum/çalışıyorum	125	14,18	4,10	-0,81	248,00	0,42
	Hacıbayram Mahallesi'nde ziyaretçiyim. Ankara'nın başka yerinden geliyorum.	125	14,58	3,69			
Yer bağlılığı	Hacıbayram Mahallesi'nde yaşıyorum/çalışıyorum	125	15,17	4,54	-1,93	248,00	0,06
	Hacıbayram Mahallesi'nde ziyaretçiyim. Ankara'nın başka yerinden geliyorum.	125	16,21	3,98			
Yer bağımlılığı	Hacıbayram Mahallesi'nde yaşıyorum/çalışıyorum	125	13,73	4,89	-1,04	248,00	0,30
	Hacıbayram Mahallesi'nde ziyaretçiyim. Ankara'nın başka yerinden geliyorum.	125	14,34	4,50			

Yapılan analiz sonucunda, yer duygusu alt boyutları (bağlılık, bağımlılık, kimlik) ve zorunlu/gönüllü kullanıcılar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0,05$).

4.2.4 Demografik özellikler ile çevresel özellikler ve yer duygusuna ilişkin sonuçların karşılaştırılması

Araştırma bulgularının son aşamasında, kullanıcıların demografik özelliklerinin, çevresel özellikler ve yer duygusuyla olan ilişkileri ortaya çıkarılmıştır. Bu kapsamda, çevresel özellikler ve yer duygusu alt boyutlarının cinsiyete, yaşa, ortalama hane gelirine göre nasıl farklılaştığı, yer duygusu alt boyutlarının yeri kullanım sıklığına ve süresine göre nasıl farklılaştığı, çevresel özellikler alt boyutlarının yer duygusu alt boyutları üzerindeki etkilerinin ne yönde değişim gösterdiği tespit edilmiştir.

4.2.4.1 Çevresel özellikler alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşması

Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerine ait alt boyutlarının, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla t testi analizi yapılmıştır (Çizelge 4.35).

Çizelge 4.35 Cinsiyete göre Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının ortalama değerleri, standart sapma değerleri ve t testi sonuçları

		N	Ortalama değer	Std. Sapma	t	sd	p
Konfor ve görsel imaj	Kadın	115	23,41	4,06	0,94	234,00	0,35
	Erkek	121	22,87	4,75			
Erişim ve ulaşılabilirlik	Kadın	115	30,54	5,33	1,59	234,00	0,11
	Erkek	121	29,39	5,76			
Kullanım ve etkinlikler	Kadın	115	17,99	2,34	0,93	234,00	0,35
	Erkek	121	17,70	2,42			
Sosyalleşme	Kadın	115	14,80	3,26	0,88	234,00	0,38
	Erkek	121	14,41	3,51			

Çizelge 4.35 incelendiğinde Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir ($p>.05$).

4.2.4.2 Çevresel özellikler alt boyutlarının yaşa göre farklılaşması

Çevresel özellikler alt boyutlarının (konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler, sosyalleşme) kullanıcıların yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü (*one-way*) ANOVA analizi kullanılmış, inceleme sonucunda çıkan farkların hangi grupların lehine olduğu ise Post-Hoc testleri (Tukey) kullanılarak belirlenmiştir. Analiz sonuçları Çizelge 4.36’da ve Çizelge 4.37’de verilmiştir.

Çizelge 4.36 Yaşa göre Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri

		N	Ortalama değer	Std. Sapma	Min.	Maks.
Konfor ve görsel imaj	18-30 yaş	71	22,76	3,89	10,00	30,00
	31-40 yaş	49	22,73	4,70	10,00	30,00
	41-50 yaş	56	22,46	4,96	9,00	30,00
	51-60 yaş	36	23,64	3,63	15,00	30,00
	61 yaş ve üzeri	24	25,83	4,40	14,00	30,00
Erişim ve ulaşılabilirlik	18-30 yaş	71	29,85	5,60	13,00	40,00
	31-40 yaş	49	30,00	5,75	10,00	40,00
	41-50 yaş	56	28,63	5,63	14,00	38,00
	51-60 yaş	36	31,17	6,00	12,00	40,00
	61 yaş ve üzeri	24	31,42	3,67	24,00	40,00
Kullanım ve etkinlikler	18-30 yaş	71	17,92	2,25	12,00	20,00
	31-40 yaş	49	17,80	2,15	11,00	20,00
	41-50 yaş	56	17,68	2,64	10,00	20,00
	51-60 yaş	36	18,00	2,19	13,00	20,00
	61 yaş ve üzeri	24	17,88	2,94	11,00	20,00
Sosyalleşme	18-30 yaş	71	14,56	3,44	6,00	20,00
	31-40 yaş	49	15,49	3,20	6,00	20,00
	41-50 yaş	56	13,89	3,43	7,00	20,00
	51-60 yaş	36	15,25	3,17	9,00	20,00
	61 yaş ve üzeri	24	13,58	3,45	8,00	20,00

Çizelge 4.36 incelendiğinde, 61 yaş ve üzeri grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarının ($\bar{X}$ =25,83), 18-30 yaş grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =22,76), 31-40 yaş grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =22,73) ve 41-50 yaş grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =22,46) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yüksek olduğu görülmüştür. Diğer alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>.05$).

Çizelge 4.37 Yaşa göre Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının ANOVA ve Post-Hoc testi (Tukey) sonuçları

ANOVA		Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı farklar
Konfor ve görsel imaj	Gruplar arası	226,880	4,000	56,720	2,990	0,020	18-30 yaş <61 yaş ve üzeri; 31-40 yaş <61 yaş ve üzeri; 41-50 yaş <61 yaş ve üzeri
	Grup içi	4382,048	231,000	18,970			
	Toplam	4608,928	235,000	0,000			
Erişim ve ulaşılabilirlik	Gruplar arası	204,136	4,000	51,034	1,662	0,160	
	Grup içi	7093,254	231,000	30,707			
	Toplam	7297,390	235,000	0,000			
Kullanım ve etkinlikler	Gruplar arası	2,908	4,000	0,727	0,127	0,973	
	Grup içi	1326,291	231,000	5,742			
	Toplam	1329,199	235,000	0,000			
Sosyalleşme	Gruplar arası	106,909	4,000	26,727	2,382	0,052	
	Grup içi	2591,650	231,000	11,219			
	Toplam	2698,559	235,000	0,000			

Çizelge 4.37 incelendiğinde, katılımcıların konfor ve görsel imaj alt boyutunda yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir [$F(4,231) = 2,990$; $p<.05$]. Anlamlı farklılık olan boyutlarda, farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için

Tukey Post Hoc analizi yapılmıştır. Yapılan Post-hoc testi sonucunda anlamlı farkın 18-30 yaş ile 61 yaş ve üzeri, 31-40 yaş ile 61 yaş ve üzeri ve 41-50 yaş ile yine 61 yaş ve üzeri grupları arasında olduğu belirlenmiştir.

4.2.4.3 Çevresel özellikler alt boyutlarının ortalama hane gelirine göre farklılaşması

Çevresel özellikler alt boyutlarının (konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler, sosyalleşme) kullanıcıların ortalama hane geliri değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü (*one-way*) ANOVA analizi kullanılmış inceleme sonucunda çıkan farkların hangi grupların lehine olduğu ise Post-Hoc testleri (Tukey) kullanılarak belirlenmiştir. Analiz sonuçları Çizelge 4.38’de ve Çizelge 4.39’da verilmiştir.

Çizelge 4.38 Ortalama hane gelirine göre Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri

		N	Ortalama değer	Std. Sapma	Min.	Maks.
Konfor ve görsel imaj	5.000-14.999 TL	117	23,41	4,44	9,00	30,00
	15.000-29.999 TL	88	23,08	4,34	10,00	30,00
	30.000 TL ve üzeri	31	22,23	4,65	11,00	30,00
Erişim ve ulaşılabilirlik	5.000-14.999 TL	85	30,74	5,19	14,00	40,00
	15.000-29.999 TL	123	29,59	5,85	12,00	40,00
	30.000 TL ve üzeri	80	28,00	5,78	10,00	37,00
Kullanım ve etkinlikler	5.000-14.999 TL	85	17,98	2,24	10,00	20,00
	15.000-29.999 TL	123	17,70	2,67	10,00	20,00
	30.000 TL ve üzeri	80	17,71	2,05	15,00	20,00
Sosyalleşme	5.000-14.999 TL	85	14,78	3,57	7,00	20,00
	15.000-29.999 TL	123	14,58	3,11	6,00	20,00
	30.000 TL ve üzeri	80	14,00	3,47	6,00	20,00

Ortalamalar incelendiğinde ise 5.000-14.999 TL grubunda olan puan ortalamalarının ($\bar{X}$ =30,74), 15.000-29.999 TL grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =29,59), 30.000 TL ve üzeri grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarından

($\bar{X}$ =28,00) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yüksek olduğu görülmüştür (Çizelge 4.38). Diğer alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>.05$).

Çizelge 4.39 Ortalama hane gelirine göre Çevresel Özellikler Ölçeği alt boyutlarının ANOVA ve Post-Hoc testi (Tukey) sonuçları

ANOVA		Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı farklar
Konfor ve görsel imaj	Gruplar arası	34,758	2,000	17,379	0,885	0,414	
	Grup içi	4574,170	233,000	19,632			
	Toplam	4608,928	235,000	0,000			
Erişim ve ulaşılabilirlik	Gruplar arası	201,331	2,000	100,665	3,305	0,038	30.000 TL ve üzeri <5.000-14.999 TL
	Grup içi	7096,059	233,000	30,455			
	Toplam	7297,390	235,000	0,000			
Kullanım ve etkinlikler	Gruplar arası	4,528	2,000	2,264	0,398	0,672	
	Grup içi	1324,671	233,000	5,685			
	Toplam	1329,199	235,000	0,000			
Sosyalleşme	Gruplar arası	14,894	2,000	7,447	0,647	0,525	
	Grup içi	2683,665	233,000	11,518			
	Toplam	2698,559	235,000	0,000			

Çizelge 4.39 incelendiğinde, katılımcıların erişim ve ulaşılabilirlik alt boyutunda ortalama hane gelirine göre istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir [$F(2,233) = 3,305$; $p<.05$]. Anlamlı farklılık olan boyutlarda, farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için Tukey Post Hoc analizi yapılmıştır. Yapılan Post-Hoc testi sonucunda anlamlı farkın 30.000 TL ve üzeri ile 5.000-14.999 TL arasında olduğu tespit edilmiştir.

4.2.4.4 Yer duygusu alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşması

Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerine ait alt boyutlarının, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla t testi analizi yapılmıştır (Çizelge 4.40).

Çizelge 4.40 Cinsiyete göre Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ortalama değerleri, standart sapma değerleri ve t testi sonuçları

		N	Ortalama değer	Std. Sapma	t	sd	p
Yer kimliği	Kadın	115	14,67	3,53	-0,02	234,00	0,99
	Erkek	121	14,68	3,93			
Yer bağlılığı	Kadın	115	16,27	3,87	0,89	234,00	0,38
	Erkek	121	15,82	3,95			
Yer bağımlılığı	Kadın	115	14,35	4,33	0,89	234,00	0,37
	Erkek	121	13,81	4,89			

Uygulanan t-testi sonucunda, cinsiyet değişkenine göre, kullanıcıların yer duygusu alt boyutlarına verdikleri grup ortalamaları arasındaki fark istatistiki olarak anlamlı değildir. Yani cinsiyete göre yer duygusu farklılaşma göstermemektedir ($p>.05$).

4.2.4.5 Yer duygusu alt boyutlarının yaşa göre farklılaşması

Yer duygusu alt boyutlarının (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) kullanıcıların yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve Çizelge 4.41’de ve Çizelge 4.42’de gösterilmiştir.

Çizelge 4.41 Yaşa göre Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri

		N	Ortalama değer	Std. Sap.	Min.	Maks.
Yer kimliği	18-30 yaş	71	13,79	3,61	4,00	20,00
	31-40 yaş	49	15,41	3,37	8,00	20,00
	41-50 yaş	56	14,07	3,84	4,00	20,00
	51-60 yaş	36	15,53	3,86	4,00	20,00
	61 yaş ve üzeri	24	15,92	3,72	7,00	20,00
Yer bağlılığı	18-30 yaş	71	14,68	4,31	4,00	20,00
	31-40 yaş	49	16,65	2,98	8,00	20,00
	41-50 yaş	56	16,09	4,16	4,00	20,00
	51-60 yaş	36	16,83	3,80	4,00	20,00
	61 yaş ve üzeri	24	17,50	2,78	10,00	20,00
Yer bağımlılığı	18-30 yaş	71	14,28	4,88	5,00	20,00
	31-40 yaş	49	14,06	4,54	6,00	20,00
	41-50 yaş	56	14,48	4,20	6,00	20,00
	51-60 yaş	36	13,56	5,14	6,00	20,00
	61 yaş ve üzeri	24	13,29	4,41	6,00	20,00

Ortalamalar incelendiğinde 61 yaş ve üzeri grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarının ($\bar{X}=17,50$), 18-30 yaş grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{X}=14,68$), 31-40 yaş grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{X}=16,65$) ve 41-50 yaş grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{X}=16,09$), 51-60 yaş grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{X}=16,83$) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yüksek olduğu görülmüştür (Çizelge 4.41).

Çizelge 4.42 Yaşa göre Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ANOVA ve Post-Hoc testi (Tukey) sonuçları

ANOVA		Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı farklar
Yer kimliği	Gruplar arası	165,690	4,000	41,422	3,080	0,017	*
	Grup içi	3106,188	231,000	13,447			
	Toplam	3271,877	235,000	0,000			

Çizelge 4.42 Yaşa göre Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ANOVA ve Post-Hoc testi (Tukey) sonuçları (devam)

ANOVA		Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı farklar
Yer bağlılığı	Gruplar arası	224,452	4,000	56,113	3,858	0,005	18-30 yaş <31-40 yaş; 18-30 yaş <51-60 yaş; 18-30 yaş <61 yaş ve üzeri
	Grup içi	3360,205	231,000	14,546			
	Toplam	3584,657	235,000	0,000			
Yer bağımlılığı	Gruplar arası	36,764	4,000	9,191	0,425	0,790	
	Grup içi	4991,012	231,000	21,606			
	Toplam	5027,775	235,000	0,000			

Çizelge 4.42 incelendiğinde, yer bağlılığının yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı fark yarattığı tespit edilmiştir [$F(4,231) = 3,858$; $p < .05$]. Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunun tespit edilebilmesi için yapılan Post-Hoc analizi sonucunda Bonferroni düzeltmesi ile elde edilen yeni anlamlılık değerine göre yer kimliği yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmamıştır. Anlamlı farkın 18-30 yaş ile 31-40 yaş, 18-30 yaş ile 51-60 yaş ve 18-30 yaş ile 61 yaş ve üzeri gruplar arasında olduğu tespit edilmiştir.

4.2.4.6 Yer duygusu alt boyutlarının ortalama hane gelirine göre farklılaşması

Yer duygusu alt boyutlarının kullanıcıların ortalama hane geliri değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmış ve Çizelge 4.43'te ve Çizelge 4.44'te gösterilmiştir.

Çizelge 4.43 Ortalama hane gelirine göre Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri

		N	Ortalama değer	Std. Sapma	Min.	Maks.
Yer kimliği	5.000-14.999 TL	85	15,06	3,50	4,00	20,00
	15.000-29.999 TL	123	14,47	3,84	4,00	20,00
	30.000 TL ve üzeri	80	13,81	4,17	4,00	20,00
Yer bağlılığı	5.000-14.999 TL	85	16,72	3,59	4,00	20,00
	15.000-29.999 TL	123	15,72	4,16	4,00	20,00
	30.000 TL ve üzeri	80	14,39	3,82	4,00	20,00
Yer bağımlılığı	5.000-14.999 TL	85	13,92	4,76	5,00	20,00
	15.000-29.999 TL	123	14,00	4,28	6,00	20,00
	30.000 TL ve üzeri	80	14,84	5,11	6,00	20,00

Ortalamalar incelendiğinde 5.000-14.999 TL grubunda olan puan ortalamalarının ($\bar{X}=16,72$), 15.000-29.999 TL grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{X}=15,72$), 30.000 TL ve üzeri grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarından ($\bar{X}=14,39$) istatistiksel olarak anlamlı biçimde yüksek olduğu görülmüştür (Çizelge 4.43). Diğer alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çizelge 4.44 Ortalama hane gelirine göre Yer Duygusu Ölçeği alt boyutlarının ANOVA ve Post-Hoc testi (Tukey) sonuçları

	ANOVA	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı farklar
Yer kimliği	Gruplar arası	44,559	2,000	22,280	1,609	0,202	
	Grup içi	3227,318	233,000	13,851			
	Toplam	3271,877	235,000	0,000			
Yer bağlılığı	Gruplar arası	147,712	2,000	73,856	5,007	0,007	30.000 ve üzeri <5.000- 14.999 TL
	Grup içi	3436,945	233,000	14,751			
	Toplam	3584,657	235,000	0,000			
Yere bağımlılık	Gruplar arası	21,274	2,000	10,637	0,495	0,610	
	Grup içi	5006,501	233,000	21,487			
	Toplam	5027,775	235,000	0,000			

Çizelge 4.44 incelendiğinde, yer bağlılığı alt boyutunda ortalama hane gelirine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir [$F(2,233) = 5,007$; $p<.05$]. Anlamlı farklılık olan boyutlarda, farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için

Tukey Post Hoc analizi yapılmıştır. Yapılan Post-Hoc analizi sonucunda anlamlı farkın 30.000 TL ve üzeri ile 5.000-14.999 TL arasında olduğu tespit edilmiştir.

4.2.4.7 Yer duygusu alt boyutlarının yeri kullanım sıklığına göre farklılaşması

Yer duygusu alt boyutlarının (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) kullanım sıklığı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunun tespit edilebilmesi için yapılan Post Hoc. analizi sonucunda Bonferroni düzeltmesi ile elde edilen yeni anlamlılık değerine göre yer bağlılığı alt boyutunda anlamlı fark tespit edilememiştir ($p>.05$) (Çizelge 4.45, Çizelge 4.46). Benzer şekilde, yer bağımlılığı ve yer kimliği alt boyutlarında da anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır (Çizelge 4.47, Çizelge 4.48, Çizelge 49, Çizelge 50).

Çizelge 4.45 Kullanım sıklığına göre yer bağlılığı alt boyutunun ortalama ve standart sapma değerleri

		N	Ortalama değer	Std. Sapma	Min.	Maks.
Yer bağlılığı	Her gün	87	15,01	4,403	4,000	20,000
	İki haftada en az 1 gün	47	15,91	4,180	4,000	20,000
	Ayda en az 1 gün	53	16,73	3,804	4,000	20,000
	Altı ayda en az 1 gün	33	16,90	3,234	9,000	20,000
	Çok az	30	14,10	5,281	4,000	20,000
	Total	250	15,68	4,294	4,000	20,000

Çizelge 4.46 Kullanım sıklığına göre yer bağlılığı alt boyutunun Tukey Post Hoc analizi

	ANOVA	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı farklar
Yer bağlılığı	Gruplar arası	225,287	4,000	56,322	3,160	0,015	*
	Grup içi	4366,377	245,000	17,822			
	Toplam	4591,664	249,000	0,000			

Çizelge 4.47 Kullanım sıklığına göre yer bağımlılığı alt boyutunun ortalama ve standart sapma değerleri

		N	Ortalama değer	Std. Sapma	Min.	Maks.
Yer bağımlılığı	Her gün	87	13,71	5,055	5,000	20,000
	İki haftada en az 1 gün	47	14,93	4,761	6,000	20,000
	Ayda en az 1 gün	53	13,73	4,524	5,000	20,000
	Altı ayda en az 1 gün	33	14,18	4,297	6,000	20,000
	Çok az	30	13,93	4,378	6,000	20,000
	Total	250	14,03	4,702	5,000	20,000

Çizelge 4.48 Kullanım sıklığına göre yer bağımlılığı alt boyutunun Tukey Post Hoc analizi

	ANOVA	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı farklar
Yer bağımlılığı	Gruplar arası	52,974	4,000	13,243	0,595	0,666	Yok
	Grup içi	5451,702	245,000	22,252			
	Toplam	5504,676	249,000	0,000			

Çizelge 4.49 Kullanım sıklığına göre yer kimliği alt boyutunun ortalama ve standart sapma değerleri

		N	Ortalama değer	Std. Sapma	Min.	Maks.
Yer kimliği	Her gün	87	14,13	4,367	4,000	20,000
	İki haftada en az 1 gün	47	14,61	3,247	4,000	20,000
	Ayda en az 1 gün	53	14,54	3,630	4,000	20,000
	Altı ayda en az 1 gün	33	15,18	3,311	8,000	20,000
	Çok az	30	13,50	4,424	4,000	20,000
	Total	250	14,37	3,898	4,000	20,000

Çizelge 4.50 Kullanım sıklığına göre yer kimliği alt boyutunun Tukey Post Hoc analizi

	ANOVA	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı farklar
Yer kimliği	Gruplar arası	53,664	4,000	13,416	0,881	0,476	Yok
	Grup içi	3728,992	245,000	15,220			
	Toplam	3782,656	249,000	0,000			

4.2.4.8 Yer duygusu alt boyutlarının yeri kullanım süresine göre farklılaşması

Yer duygusu alt boyutlarının (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) kullanım süresi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunun tespit edilebilmesi için yapılan Post Hoc. Analizi sonucunda yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği alt boyutlarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>.05$) (Çizelge 4.51, Çizelge 4.52, Çizelge 4.53, Çizelge 4.54, Çizelge 4.55, Çizelge 4.56).

Çizelge 4.51 Kullanım süresine göre yer bağlılığı alt boyutunun ortalama ve standart sapma değerleri

		N	Ortalama değer	Std. Sapma	Min.	Maks.
Yer bağlılığı	2 saatten az	86	15,977	4,164	4,000	20,000
	3-6 saat	79	16,101	4,097	4,000	20,000
	7 saat ve üzeri	85	15,012	4,563	4,000	20,000
	Total	250	15,688	4,294	4,000	20,000

Çizelge 4.52 Kullanım süresine göre yer bağlılığı alt boyutunun Tukey Post Hoc analizi

ANOVA		Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı farklar
Yer bağlılığı	Gruplar arası	59,532	2,000	29,766	1,622	0,200	Yok
	Grup içi	4532,132	247,000	18,349			
	Toplam	4591,664	249,000	0,000			

Çizelge 4.53 Kullanım süresine göre yer bağımlılığı alt boyutunun ortalama ve standart sapma değerleri

		N	Ortalama	Std. Sapma	Min.	Maks.
Yer bağımlılığı	2 saatten az	86	13,605	4,812	5,000	20,000
	3-6 saat	79	14,709	4,222	6,000	20,000
	7 saat ve üzeri	85	13,847	4,989	5,000	20,000
	Total	250	14,036	4,702	5,000	20,000

Çizelge 4.54 Kullanım süresine göre yer bağımlılığı alt boyutunun Tukey Post Hoc analizi

ANOVA		Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı farklar
Yer bağımlılığı	Gruplar arası	54,802	2,000	27,401	1,242	0,291	Yok
	Grup içi	5449,874	247,000	22,064			
	Toplam	5504,676	249,000	0,000			

Çizelge 4.55 Kullanım süresine göre yer kimliği alt boyutunun ortalama ve standart sapma değerleri

		N	Ortalama	Std. Sapma	Min.	Maks.
Yer kimliği	2 saatten az	86	14,081	3,692	4,000	20,000
	3-6 saat	79	14,722	3,789	4,000	20,000
	7 saat ve üzeri	85	14,353	4,208	4,000	20,000
	Total	250	14,376	3,898	4,000	20,000

Çizelge 4.56 Kullanım süresine göre yer kimliği alt boyutunun Tukey Post Hoc analizi

ANOVA		Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı farklar
Yer kimliği	Gruplar arası	16,941	2,000	8,470	0,556	0,574	Yok
	Grup içi	3765,715	247,000	15,246			
	Toplam	3782,656	249,000	0,000			

4.2.5 Çevresel özellikler alt boyutlarının yer duygusu alt boyutları üzerindeki etkilerinin belirlenmesi

Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özellikler alt boyutları olan konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler, sosyalleşme ile yer duygusu alt boyutları olan yer kimliği, yer bağlılığı, yer bağımlılığı arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Regresyon analizi sürecinde öncelikle değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler verilmiştir (Çizelge 4.57). Daha sonra değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenmiştir.

İlk olarak, yer kimliği bağımlı değişkeni ile bağımsız değişkenler arasında regresyon denklemi oluşturabilecek korelasyon değerleri olduğu sonucuna varılmıştır (Çizelge 4.57). Bu işlemlerin ardından bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusallık (*multicollinearity*) olup olmadığı değerlendirilmiş ve tüm değerlerin 0,80'den küçük olduğu görülmüştür (Çizelge 4.58). Çizelge 4.57'de ölçeklerin ve alt boyutlarının betimsel istatistikleri yer almaktadır.

Çizelge 4.57 Yer kimliği bağımlı değişkeni ile ölçeklerin ve alt boyutlarının betimsel istatistikleri

	n	Ortalama	St. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Yer kimliği	236	14,67	3,73	-0,54	-0,16
Konfor ve görsel imaj	236	23,13	4,43	-0,72	0,36
Erişim ve ulaşılabilirlik	236	29,95	5,57	-0,73	0,71
Kullanım ve etkinlikler	236	17,84	2,38	-0,95	0,30
Sosyalleşme	236	14,60	3,39	-0,40	-0,47

Çizelge 4.57 incelendiğinde ortalama ve standart sapma değerlerinde normalin dışında bir durum olmadığı görülmektedir. Dağılımların normalliği regresyon analizi için önemli bir ölçüt olup sosyal bilimlerde dağılımın normal sayılabilmesi için özellikle çarpıklık katsayısının -1,5 ile +1,5 arasında olması beklenir. Tüm değişkenlerde çarpıklık değerinin beklenen değer aralığında olduğu görülmektedir. Çizelge 4.58'de tüm değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları Pearson Korelasyon Katsayısı ile incelenmiştir.

Çizelge 4.58 Değişkenler arasındaki Pearson korelasyon katsayıları

	Yer kimliği	Konfor ve görsel imaj	Erişim ve ulaşılabilirlik	Kullanım ve etkinlikler	Sosyalleşme
Yer kimliği		,353**	,435**	,395**	,262**
Konfor ve görsel imaj			,570**	,313**	,245**
Erişim ve ulaşılabilirlik				,394**	,415**
Kullanım ve etkinlikler					,197**
Sosyalleşme					

* : p<.05, ** : p< .01

Çizelge 4.58 incelendiğinde bağımlı değişken olan yer kimliği ile konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler ve sosyalleşme alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu gözlenmiştir ($p<.05$). Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon incelendiğinde en fazla orta düzeyde anlamlı korelasyon olduğu görülmektedir. Çevresel özelliklerle yer kimliği arasındaki ilişki düzeyleri yüksekten düşüğe doğru sırasıyla “erişim ve ulaşılabilirlik”, “kullanım ve etkinlikler”, konfor ve görsel imaj” ve “sosyalleşme” olarak belirlenmiştir. Korelasyon analizi ile çevresel faktörler ve yer kimliği arasındaki ilişkilerin yönü ve şiddeti belirlendikten sonra, regresyon analizi yapılarak bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bu bağlamda, çevresel boyutların yer kimliği üzerindeki etkileri ortaya çıkarılmıştır.

Bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusallık incelendiğinde bağımsız değişkenler arasındaki tüm korelasyon değerlerinin 0,80’den küçük olduğu, bu nedenle çoklu doğrusallık olmadığı gözlenmiştir. Yer kimliği puanları ile Çevresel Özellikler Ölçeği’nin alt boyutları arasında incelenen çoklu doğrusal regresyon analizine ilişkin sonuçlar Çizelge 4.59’da verilmiştir.

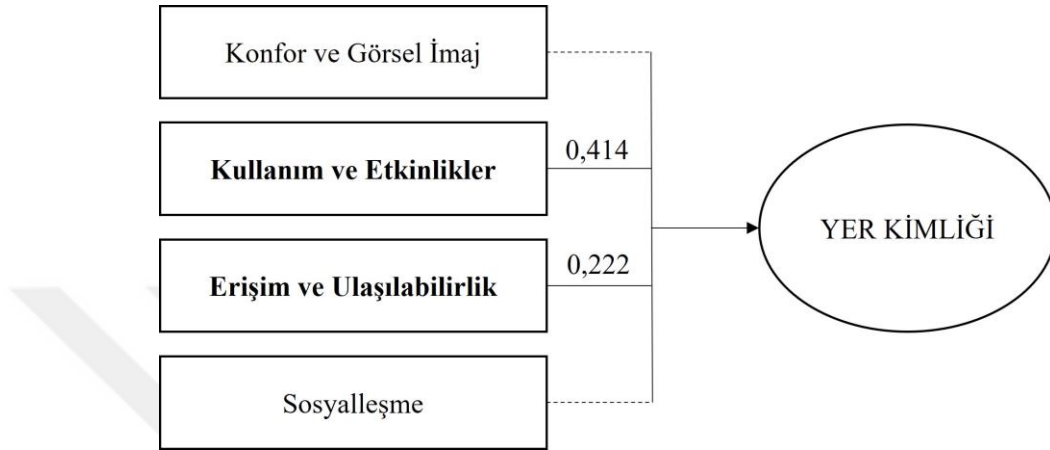
Çizelge 4.59 Yer kimliği ile bağımsız değişkenler arasındaki çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	Std. Hata B	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	0,638	1,698		0,375			
Erişim ve ulaşılabilirlik	0,222	0,041	0,331	5,361	0,000	0,435	0,331
Kullanım ve etkinlikler	0,414	0,097	0,264	4,274	0,000	0,395	0,270
R=0,5; $R^2=0,25$							
F (2, 233)= 38,5 $p<.05$							

Çizelge 4.59 incelendiğinde, çoklu doğrusal regresyon analizinde, katılımcıların yer kimliği puanlarını en iyi yordayan değişkenin “erişim ve ulaşılabilirlik” ile “kullanım ve etkinlikler” olduğu görülmektedir ($p<.05$). Bu değişkenler yer kimliği boyutundaki varyansın %25’ini açıklamaktadır. Bu bağlamda, çevresel boyutlardan ikisinin yer kimliği üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisinin olduğu istatistiksel açıdan ortaya

konmuştur (Şekil 4.77). Analiz sonuçlarına göre oluşan regresyon denklemi şu şekildedir:

$$\text{Yer kimliği} = 0,638 + 0,222 \cdot \text{erişim ve ulaşılabilirlik} + 0,414 \cdot \text{kullanım ve etkinlikler}$$

Şekil 4.77 Yer kimliği ve çevresel özellikler arasındaki kavramsal ilişki modeli

Yer bağlılığının regresyon analizi sürecinde öncelikle değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler verilmiştir. Çizelge 4.60'da ölçeklerin ve alt boyutlarının betimsel istatistikleri yer almaktadır. Daha sonra değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Bağımlı değişkenle bağımsız değişkenler arasında regresyon denklemi oluşturabilecek korelasyon değerleri olduğu sonucuna varılmıştır (Çizelge 4.61). Bu işlemlerin ardından bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusallık (*multicollinearity*) olup olmadığı değerlendirilmiş ve tüm değerlerin 0,80'den küçük olduğu görülmüştür (Çizelge 4.62).

Çizelge 4.60 Yer bağlılığı bağımlı değişkeni ile ölçeklerin ve alt boyutlarının betimsel istatistikleri

	n	Ortalama	St. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Yer bağlılığı	236	16,04	3,91	-1,16	1,07
Konfor ve görsel imaj	236	23,13	4,43	-0,72	0,36
Erişim ve ulaşılabilirlik	236	29,95	5,57	-0,73	0,71
Kullanım ve etkinlikler	236	17,84	2,38	-0,95	0,31
Sosyalleşme	236	14,60	3,39	-0,40	-0,47

Çizelge 4.60 incelendiğinde, ortalama ve standart sapma değerlerinde normalin dışında bir durum olmadığı görülmektedir. Tüm değişkenlerde çarpıklık değerinin beklenen değer aralığında olduğu görülmektedir. Bu veriler doğrultusunda değişkenler arasındaki korelasyon değerleri ele alınmıştır. Çizelge 4.61’de tüm değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir.

Çizelge 4.61 Değişkenler arasındaki Pearson korelasyon katsayıları

	Yer bağlılığı	Konfor ve görsel imaj	Erişim ve ulaşılabilirlik	Kullanım ve etkinlikler	Sosyalleşme
Yer bağlılığı		,348**	,361**	,499**	,171**
Konfor ve görsel imaj			,570**	,313**	,245**
Erişim ve ulaşılabilirlik				,394**	,415**
Kullanım ve etkinlikler					,197**
Sosyalleşme					

* : $p < .05$, ** : $p < .01$

Çizelge 4.61 incelendiğinde, bağımlı değişken olan yer bağlılığı ile konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler ve sosyalleşme alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu gözlenmiştir ($p < .05$). Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon incelendiğinde en fazla orta düzeyde anlamlı korelasyon olduğu görülmektedir.

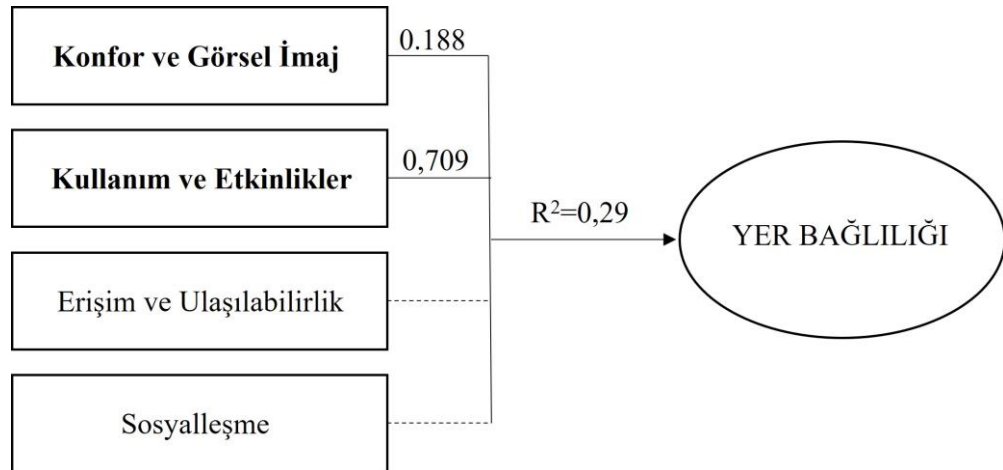
Çevresel özellikler ile yer bağlılığı arasındaki ilişki düzeyleri yüksekten düşüğe doğru sırasıyla “kullanım ve etkinlikler”, “erişim ve ulaşılabilirlik”, konfor ve görsel imaj” ve “sosyalleşme” olarak belirlenmiştir. Korelasyon analizi ile çevresel faktörler ve yer kimliği arasındaki ilişkilerin yönü ve şiddeti belirlendikten sonra, regresyon analizi yapılarak bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki ele alınmıştır. Buna bağlı olarak, çevresel boyutların yer bağlılığı üzerindeki etkileri ortaya çıkarılmıştır. Bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusallık incelendiğinde bağımsız değişkenler arasındaki tüm korelasyon değerlerinin 0,80’den küçük olduğu, bu nedenle çoklu doğrusallık olmadığı gözlenmiştir. Yer bağlılığı puanları ile Çevresel Özellikler Ölçeği’nin alt boyutları arasında incelenen çoklu doğrusal regresyon analizine ilişkin sonuçlar Çizelge 4.62’de verilmiştir.

Çizelge 4.62 Yer bağlılığı ile bağımsız değişkenler arasındaki çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	Std. Hata B	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	-0,958	1,758		-0,545			
Kullanım ve etkinlikler	0,709	0,096	0,432	7,428	0,000	0,499	0,438
Konfor ve görsel imaj	0,188	0,051	0,213	3,657	0,000	0,348	0,233
R=0,54; $R^2=0,29$							
F (2, 233)= 47,45 p<.05							

Çizelge 4.62 incelendiğinde, çoklu doğrusal regresyon analizinde, katılımcıların yer bağlılığı puanlarını en iyi yordayan değişkenin “kullanım ve etkinlikler” ile “konfor ve görsel imaj” olduğu görülmektedir ($p<.05$). Bu değişkenler yer bağlılığı boyutundaki varyansın %29’unu açıklamaktadır. Bu bağlamda, çevresel boyutlardan ikisinin yer bağlılığı üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisinin olduğu istatistiksel açıdan ortaya konmuştur (Şekil 4.78). Analiz sonuçlarına göre oluşan regresyon denklemi şu şekildedir:

$$\text{Yer bağlılığı} = -0,958 + 0,709 \cdot \text{kullanım ve etkinlikler} + 0,188 \cdot \text{konfor ve görsel imaj}$$

Şekil 4.78 Yer bağlılığı ve çevresel özellikler arasındaki kavramsal ilişki modeli

Yer bağımlılığının regresyon analizi sürecinde öncelikle değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler verilmiştir. Çizelge 4.63’te ölçeklerin ve alt boyutlarının betimsel

istatistikleri yer almaktadır. Daha sonra değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Bağımlı değişkenle bağımsız değişkenler arasında regresyon denklemi oluşturabilecek korelasyon değerleri olduğu sonucuna varılmıştır (Çizelge 4.64). Bu işlemlerin ardından bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusallık (*multicollinearity*) olup olmadığı değerlendirilmiş ve tüm değerlerin 0,80'den küçük olduğu görülmüştür (Çizelge 4.64).

Çizelge 4.63 Yer bağımlılığı bağımlı değişkeni ile ölçeklerin ve alt boyutlarının betimsel istatistikleri

	n	Ortalama	St. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Yer bağımlılığı	236	14,07	4,63	-0,34	-1,19
Konfor ve görsel imaj	236	23,13	4,43	-0,72	0,37
Erişim ve ulaşılabilirlik	236	29,95	5,57	-0,73	0,71
Kullanım ve etkinlikler	236	17,84	2,38	-0,95	0,31
Sosyalleşme	236	14,60	3,39	-0,40	-0,47

Çizelge 4.63 incelendiğinde, ortalama ve standart sapma değerlerinde normalin dışında bir durum olmadığı görülmektedir. Tüm değişkenlerde çarpıklık değerinin beklenen değer aralığında olduğu görülmektedir. Bu veriler doğrultusunda değişkenler arasındaki korelasyon değerleri ele alınmıştır. Çizelge 4.64'te tüm değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir.

Çizelge 4.64 Değişkenler arasındaki Pearson korelasyon katsayıları

	Yer bağımlılığı	Konfor ve görsel imaj	Erişim ve ulaşılabilirlik	Kullanım ve etkinlikler	Sosyalleşme
Yer bağımlılığı		,114**	,135**	,174**	,085**
Konfor ve görsel imaj			,570**	,313**	,245**
Erişim ve ulaşılabilirlik				,394**	,415**
Kullanım ve etkinlikler					,197**
Sosyalleşme					

* : $p < .05$, ** : $p < .01$

Çizelge 4.64 incelendiğinde, bağımlı değişken olan yer bağımlılığı ile konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler ve sosyalleşme alt boyutları

arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu gözlenmiştir ($p<.05$). Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon incelendiğinde en fazla orta düzeyde anlamlı korelasyon olduğu görülmektedir. Çevresel özelliklerle yer bağımlılığı arasındaki ilişki düzeyleri yüksekten düşüğe doğru sırasıyla “kullanım ve etkinlikler”, “erişim ve ulaşılabilirlik”, konfor ve görsel imaj” ve “sosyalleşme” olarak belirlenmiştir. Korelasyon analizi ile çevresel faktörler ve yer bağımlılığı arasındaki ilişkilerin yönü ve şiddeti belirlendikten sonra, regresyon analizi yapılarak bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki ele alınmıştır. Böylelikle çevresel boyutların yer bağımlılığı üzerindeki etkileri ortaya çıkarılmıştır.

Bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusallık incelendiğinde bağımsız değişkenler arasındaki tüm korelasyon değerlerinin 0,80’den küçük olduğu, bu nedenle çoklu doğrusallık olmadığı gözlenmiştir.

Yer bağımlılığı puanları ile Çevresel Özellikler Ölçeği’nin alt boyutları arasında incelenen çoklu doğrusal regresyon analizine ilişkin sonuçlar Çizelge 4.65’te verilmiştir.

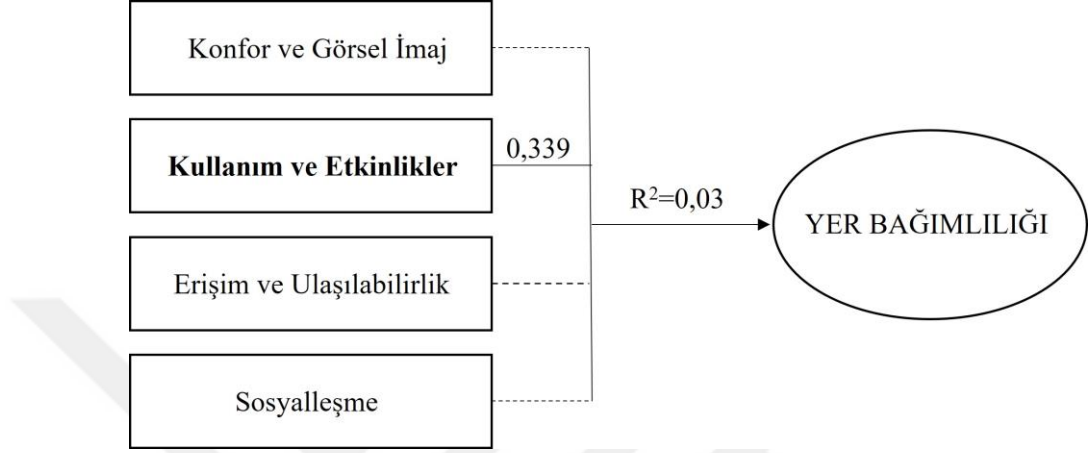
Çizelge 4.65 Yer bağımlılığı ile bağımsız değişkenler arasındaki çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	Std. Hata B	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	8,022	2,254		3,560			
Kullanım ve etkinlikler	0,339	0,125	0,174	2,708	0,007	0,174	0,174
R=0,17; $R^2=0,03$							
F (1, 234)= 7,33 $p<.05$							

Çizelge 4.65 incelendiğinde, çoklu doğrusal regresyon analizinde, katılımcıların yer bağımlılığı puanlarını en iyi yordayan değişkenin “kullanım ve etkinlikler” olduğu görülmektedir ($p<.05$). Bu değişken yer bağımlılığı boyutundaki varyansın %0,03’ünü açıklamaktadır. Bu bağlamda, kullanım ve etkinlikler alt boyutunun yer bağımlılığı

üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisinin olduğu istatistiksel açıdan ortaya konmuştur (Şekil 4.79). Analiz sonuçlarına göre oluşan regresyon denklemi şu şekildedir:

$$\text{Yer bağımlılığı} = 8,022 + 0,339 \cdot \text{kullanım ve etkinlikler}$$

Şekil 4.79 Yer bağımlılığı ve çevresel özellikler arasındaki kavramsal ilişki modeli

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Toplumların geçmişteki kimliğini, kültürel, sosyal ve ekonomik unsurlarını yansıtan tarihi kent merkezlerinin niteliklerini kaybetmeksizin günümüz koşullarının değişen ihtiyaçları altında zarar görmeleri engellenmek zorundadır. Özellikle kentsel yenileme sürecine dahil olan tarihi kent merkezleri çoğunlukla tahrip ve yok olma durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, tarihi kent merkezlerinde yer ile kurulan bağları, yere karşı hissedilen duyguları zaman zaman değiştirmektedir. Bu bağlamda, insanların bağlanabilecekleri, ilişki kurabilecekleri, kendileriyle özdeşleştirebilecekleri, çevresel özellikleri ile kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayan nitelikli yerlerin yaratılması, hem insan-çevre ilişkisinin kurulabilmesi hem de yer duygusunun korunabilmesi açısından önem taşımaktadır. Çevresel psikoloji çalışmaları, insan-yer arasında meydana gelen bu etkileşimli sürecin, bir yere anlam yüklenmesinde etkili olduğunu öne sürmektedir. Yer duygusunun oluşabilmesi ve korunabilmesi için, insanların yaşadıkları, vakit geçirdikleri, deneyimledikleri mekânları benimsemeleri ve kendilerini oraya ait hissetmeleri gereklidir. Bu tezde, kentsel yenileme sürecinde Hacıbayram Meydanı ve çevresinde rant talepleri sonucu geleneksel dokunun farklılaşması ve fiziksel çevrenin korunamaması, yere getirilen farklı kullanımlar sonucu kullanıcı gruplarının çeşitlenmesi, buna bağlı olarak sosyal yapının değişmesi, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde belirli kullanımların artış veya azalış göstermesi, bu kapsamda toplumsal ve mekânsal ayrıştırmanın ortaya çıkması, kültürel yaşama ilişkin değerlerin değişmesi, yerin kullanım süresi ve sıklığının farklılaşması, insanlar üzerinde oluşan yer duygusunu sorgulamayı gerektirmiştir.

Yapılan literatür çalışmaları sonucunda, tarihi kent merkezlerinin fiziksel ve sosyal özelliklerinin, yer duygusu (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) ile ilişkisini inceleyen çalışmaların eksikliği dikkat çekmiş, bu bağlamda 1980'li yıllara kadar kapsamlı bir koruma amaçlı planlama çalışması gerçekleştirilmeyen ve 2005 yılında yenileme alanı olarak belirlenen Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerinin yer duygusuna etkisi araştırılmıştır. Bu ilişki, nitel ve nicel veriler kullanılarak çok boyutlu bir şekilde ele alınmıştır. Nicel ve nitel veri türü kullanılarak Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki yer duygusunun zorunlu ve gönüllü kullanıcıların

görüşleri ve sayısal veriler ile daha bütüncül şekilde anlaşılmasını sağlamıştır. Bu kapsamda, kentsel yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özellikleri ve kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği değerlendirilmiştir. Böylece, geleceğe yönelik yapılacak kentsel yenileme projelerinin vizyon ve yönetim planlarına yer duygusu olgusunun dahil edilerek, bir farkındalık oluşması öngörülmüştür.

5.1 Değerlendirme

Araştırma bulgularından yola çıkılarak, literatür ile bağlantılı olarak yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özellikleri, yer duygusunun alt boyutlarını (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) etkileyen faktörlerin neler olduğu, bu faktörlerin araştırma alanında nasıl farklılaştığı tespit edilmiş, kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu bölümde nitel ve nicel bulgulara ait çıktılar birlikte verilmektedir.

5.1.1 Kullanıcıların demografik özelliklerinin ve yeri kullanım tercihlerinin değerlendirilmesi

Kullanıcıların demografik özellikleri ve yeri kullanım tercihlerine göre; kullanıcılar ağırlıklı olarak lise ve üniversite mezunudur. Kullanıcıların bölgede en çok yaptıkları etkinlikler, dini yapılarda ibadet etmek, işe gitmek ve açık havada vakit geçirmektir. Katılımcıların ortalama hane gelirleri, 5000-14.999 TL aralığında değişmektedir. Yer, çoğunlukla düşük gelirli gruplar tarafından kullanılmaktadır. Hacıbayram Meydanı ve çevresine gelen kullanıcıların %21,6'sı Keçiören ilçesinden gelmektedir. Meydan çoğunlukla Ankara'nın merkez ilçeleri tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçilerin çoğunluğu yeri ortalama 1-3 saat aralığında kullanmaktadır ve kullanıcılar yeri %25 oranla ayda en az 1 gün ziyaret etmektedir. Yer, ziyaretçiler tarafından uzun süreli kullanılmamakla birlikte, yerin kullanım süresi ve sıklığı da kullanıcılara göre değişkenlik göstermektedir. Çalışanlar ise meydan ve çevresinde her gün bulunmakta ve bölgede ortalama 7 saat vakit geçirmektedir.

5.1.2 Hacıbayram Meydanı ve çevresinde öne çıkan çevresel özelliklerin değerlendirilmesi

▪ Ulaşım ve erişilebilirlik

Erişilebilirlik: Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, dolmuşlar, belediye otobüsleri, taksiler ile ulaşım ve erişim rahatça sağlanmaktadır. Yer in merkezi bir nitelik taşıması, yer in diğ er merkezi noktalara fiziksel yakınlığı ve kısa sürede ulaşım kolaylığı sağlaması erişilebilirliği olumlu yönde etkilemektedir. Bununla birlikte, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde bulunan asansörler ve yürüyen merdivenler, özellikle 65 yaş ve üstü kullanıcıların erişimini kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda, yer in her yaş grubunun erişimine yönelik tasarlandığını ve bu yöndeki ihtiyacı karşıladığını söylemek mümkündür. Yılmaz'ın (2010) yaptığı çalışmada, sosyal çevreden ayrılmak istemeyen 65 yaş ve üstü kullanıcıların, aktivitelere imkân veren, erişimi, yaratıcılığı ve sosyalleşmeyi destekleyen yerlerde bulunmak istediklerini belirtmektedir. Aynı zamanda, Ankara'nın farklı yerlerinden gelen ziyaretçiler tarafından, Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde bulunan yeşil alanların/ağaçların erişimi desteklediği, meydanın giriş noktalarının yeterli olduğu vurgulanmaktadır.

Otopark yeterliliği: Hacıbayram Meydanı ve çevresinde dikkat çeken konulardan biri de otopark alanlarının Cuma günleri, hafta sonları ve özel günlerde yetersiz gelmesidir. Hem zorunlu hem gönüllü kullanıcılar için bu günler dışında katlı otopark alanı yeterli gelmektedir. Ampirik bulgular kapsamında, kullanıcıların %25,6'sı meydanın altında yer alan kapalı otoparkın yeterliliği konusunda kararsız kalırken, kullanıcıların %19,6'sı yeterli olmadığına yönelik görüş bildirmişlerdir.

Okunabilirlik: Kullanıcıların %42'si Hacıbayram Meydanı'nın çevresini uzaktan rahatlıkla gördüklerini vurgularken, %18,8'i bu konuda kararsız olduklarını, %13,2'si bu ifadeye katılmadıklarını, %10,8'i ise kesinlikle katılmadıklarını ifade etmektedir. Bu bağlamda, yer in okunabilirliğine yönelik görüş farklılıkları bulunmaktadır.

▪ Kullanım ve etkinlikler

Mekânların kullanışlı olması: Hacıbayram Meydanı ve çevresinde zorunlu ve gönüllü kullanıcıların büyük çoğunluğu cami ve türbeleri, çay ocaklarını, çarşıları kullanım açısından tercih ederken, dernek/vakıflar her iki kullanıcı grubu tarafından çok fazla tercih edilmemektedir. Dernek ve vakıflar genellikle, öğrenciler, yardıma muhtaç kişiler ve kitap severler tarafından tercih edilmektedir. Öğrenciler kurslara katılım sağlarken, yardıma muhtaç kişiler kermesler tarafından sağlanan yardımlardan faydalanmaktadır. Bunun dışında, dini içerikli kitap satın almak isteyen kullanıcılar da dernek/vakıfları kullanmaktadır. Çarşılar, hacca gitmeye hazırlanan ve evlilik hazırlığı yapan bireyler tarafından sıkça tercih edilmektedir. Zorunlu kullanıcılar daha çok cami ve türbeleri kullanmaktadır. Ampirik bulgular incelendiğinde, kullanıcıların çoğunluğu yüksek oranda olumlu görüş bildirmişlerdir. Kullanıcılar Hacıbayram Veli Cami ve türbesinin dini bir merkez niteliği taşıdığını düşünürken, kullanıcıların %35,2'si çevrede yer alan cami ve türbeleri kullandıklarını belirtmektedir. Buna ek olarak, kullanıcıların yüksek çoğunluğu yeri çevrelerine tavsiye ederken, başka arkadaşlarını da Hacıbayram Meydanı'na getirebileceklerini vurgulamaktadır.

Etkinlikler: Yenileme sonrası ve pandemi süreci ile beraber bölgede çok fazla etkinlik yapılmamaktadır. Zorunlu kullanıcılar, pandemi sürecinden önce meydana 1 veya 2 kez iftar çadırlarının kurulduğunu, ilahilerin dinletildiğini ifade etmektedirler. Bu süreçle birlikte, meydan ve çevresinde etkinlik çeşitliliğinin azaldığı görülmektedir. Ankara'nın farklı yerlerinden gelen ziyaretçiler ise meydana yapılan en yoğun etkinliğin hayır ve yardım amaçlı dağıtımların yapılması olduğunu dile getirmektedirler. Cuma günleri lokma dağıtımları, bayramlarda ve kandillerde simit, şekerleme, lokumların dağıtılması, buna ek olarak meydanın çevresinde yer alan aşevlerinin ve dernek/vakıfların belirli gün ve saatlerde yardıma muhtaç bireylere ücretsiz yemek vermesi, kermesler düzenlenmesi bu dağıtımlara örnek gösterilebilir. Yenileme sürecinden önce bu tür yardımların muhtaç bireylerin evlerine doğrudan gidilerek elden yapıldığı gönüllü kullanıcılar tarafından belirtilmektedir. Ayrıca, eskiden sünnet, düğün gibi özel günlerde meydana gelinerek kutlamalar yapıldığı, Hacıbayram Veli Türbesi'nin önünde kadın cemaat tarafından mumlar yakılıp, ipler bağlanarak dileklerin

dilendiği, artık bu eylemlerin yapılmadığı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, yenileme sürecinin bölgedeki sosyo-kültürel yapıyı değiştirmesi, yere özgü geleneksel kutlamaların yok olmasına neden olmaktadır. Nicel veriler incelendiğinde, kullanıcılar yere özgü şenliklerin, festivallerin ve törenlerin geğmişten bugüne sürdürölmeye devam ettiği ifadesine tam anlamıyla katılmamaktadır. Bu bulgu, nitel bulguları destekler niteliktedir.

▪ Kimlik ve Görsel İmaj

Görsel uygunluk-tarihi/kültürel dokuda değişim: Yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinde görsel uygunluğun, bununla birlikte tarihi ve kültürel dokunun değişmesi ön plana çıkan konulardandır. Özellikle, bu yönde vurgu yapan kullanıcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşayan ve çalışan katılımcılar olup, bu bölgede uzun süre vakit geçirmiş, 50 yaş ve üzeri olan bireylerdir. Bu kullanıcılar, eski Ankara evlerinin değişime uğradığını, yapıların görselliğinin değiştiğini, meydan çevresindeki bazı geleneksel evlerin yıkılarak meydanın imgesinin farklılaştığını, 1960'lı yıllarda caminin meydanın girişinden göröndüğünü, ancak günümüzde çarşının konumuna bağlı olarak caminin önünün kapandığını ifade etmektedirler. Aynı tip ve boyutlarda ele alınan eski Ankara evlerinin tek tipleştirme çabası görölmekle birlikte, her bir yapının ve dokunun kendine özgü detaylarını korumaya yönelik bir yaklaşım olduğunu söylemek zordur. Bu yapıların sokaklarda farklılaşan mekân organizasyonları ve cephe karakterleriyle görsel algıda karmaşa yarattığı düşünölmektedir.

Ampirik bulgular incelendiğinde, kullanıcılar yenileme sonrası eski Ankara evlerinin ve Hacıbayram Veli Cami ve türbesinin değişime uğradığına tamamen katılmaktadır. Buna ek olarak, Augustus Tapınağı, yapısal ve kullanım özellikleriyle yerin ana karakterlerinden birini oluşturmaktadır, bu nedenle yapının tarihsellik, özgönlük ve estetik değerı bulunmaktadır. Diğer yönden, gönöllü kullanıcılar Augustus Tapınağı'nın kilise olarak bilindiğini ve insanların çok fazla farkında olmadıklarını dile getirmektedirler. Bu bağlamda Hacıbayram Veli Cami'nin kullanım sıklığından dolayı bu durumun oluşması veya hafızada bu kalıntının yer etmemiş olması bu durumu mümkün kılmaktadır.

▪ Konfor/Rahatlık

Güvenlik: Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki konfor/rahatlık konusunda, yenilemeden önce Hacıbayram Meydanı ve çevresinde güvenlik neredeyse hiç yoktur, kullanıcılar yeri hiç kullanamamış, yenilemeden sonra yer daha fazla tercih edilebilir olmuştur. Diğer yönden, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde çalışan ve yaşayan kullanıcılar tarafından, meydana yer alan Mobese kameralarının güvenliğinin sağlanmasında önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmaktadır. ANFA elemanlarının belirli bölgelerde bulunması, zaman zaman yeterli gelmemesi, güvenlik açısından problem yaratmaktadır. Bununla birlikte, konut kullanımının azalması, çevrede yer alan ticari mekânlar ve kamu kurumlarından dolayı Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gece-gündüz arası kullanım yoğunluğu farklılaşmaktadır. Yerin akşam ve gece saatlerinde güvenli olmadığı, insanların tek başına gezemedikleri zorunlu kullanıcılar tarafından ifade edilmektedir. Genellikle, akşam geç saatlerde 60 yaş ve üstü bireyler yeri aktif olarak kullanmamaktadır. Holland vd. (2007), bunun nedeni olarak güvenlik kaygısının ortaya çıkmasını göstermektedir. Aynı zamanda, özel günlerde dilencilerin bölgede çok fazla olması, hem gönüllü hem zorunlu kullanıcılar üzerinde tedirginlik yaratmaktadır. Ampirik bulgular değerlendirildiğinde, kullanıcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresinde güvenliğin tam olarak sağlanamadığını da belirtmektedir. Bu bulgu, nitel bulguları desteklemektedir.

Donatı elemanları: Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan donatı elemanlarından, çoğunlukla oturma elemanları ve bilgilendirme/yönlendirme levhalarına yönelik sorunlara işaret edilmektedir. Gönüllü kullanıcılar için Hacıbayram Meydanı ve çevresinde oturma elemanları konforlu olmamakla birlikte, hafta sonları ve hafta içleri öğleden sonra kullanım açısından yeterli gelmemektedir. Aynı zamanda, bölgedeki bilgilendirme ve yönlendirme levhaları yetersiz ve var olanlar küçüktür. Ankara dışından gelen turistler Hacıbayram Veli Cami'nin yerini bulmakta zorlanmakta ve yerin tanıtımı tam olarak yapılamamaktadır. Aynı zamanda, meydana birden fazla sahte öge (mihrap, arkadlı yol vb.) yer almaktadır. Bayrakçı (1991), donatı elemanlarının, kent kimliğine dayandığını ve onun ayırıcı öğelerinden biri olduğunu ifade ederek, kent içinde görsel ve teknik açıdan süreklilik göstermesi gerektiğini,

bununla birlikte konforlu olmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır (Atabeyoğlu ve Bulut 2007).

▪ Sosyalleşme

İnsanlarla etkileşim: Hacıbayram Meydanı ve çevresinde zorunlu kullanıcılar güvenliğe bağlı olarak zaman zaman insanlarla etkileşim konusunda tedirgin hissederken, gönüllü kullanıcılar yere ortak bir amaç için geldiklerinden dolayı insanlarla kolayca iletişim ortamı yarattıklarını dile getirmektedir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde özellikle hafta sonları insanlar aile ve arkadaşlarıyla, hafta içleri bireysel olarak sosyalleşmektedir. Buna ek olarak, Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde zaman zaman eğitim amaçlı kursların (Osmanlıca dil eğitimi, Kuran kursları vb.) açılması, meydanın çevresinde bulunan Mahmud Esad Coşan Kültür Merkezi'nde çeşitli toplantıların gerçekleştirilmesi, Pazar günleri meydana gelen tur otobüsleri bu bölgede sosyal bir ortam yaratmaktadır. Ampirik bulgular kapsamında, kullanıcıların çoğunluğu meydan ve çevresinde yer alan mekânlarda daha çok sosyalleştiğini vurgularken, kullanıcıların %12,4'ünün kararsız olduğu, %16,4'ünün katılmadığı ve %11,2'sinin kesinlikle katılmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, yerin mekânsal organizasyonunun yeterli gelip gelmediği konusu ön plana çıkmaktadır. İnsanların yerlerle kurduğu ilişki düzeyine ve mekânsal değişkenlere bağlı olarak insanlar birbirleriyle etkileşime girmekte ve yere anlam yüklemektedir.

5.1.3 Kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığı/aidiyeti etkileyen faktörlerin kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesi

Yer bağlılığı, kullanıcıların fiziksel çevrelerine yönelik birtakım duygusal bağlılıkları ifade etmektedir (Hummon 1992; Altman ve Low 1992). Bu açıdan zorunlu ve gönüllü kullanıcıların yere yönelik hisleri, kullanıcıların yere bağlanma/bağlanamama nedenleri, kullanıcıların yerden uzak kaldıklarında hissettikleri, yerin önemi, kullanıcıların sık vakit geçirdikleri yerler ve gündelik yaşam pratikleri yer bağlılığı başlığı altında ele alınmıştır. Yapılan görüşmelerde, zorunlu ve gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresinde çoğunlukla mutlu ve huzurlu hissettikleri ifade edilmiş, bunun

nedeni olarak çevrede yer alan ibadet mekânlarının kullanıcılar üzerindeki sakinleştirici etkisine vurgu yapılmıştır. Nicel veriler kapsamında, kullanıcıların %50'den fazlası Hacıbayram Meydanı ve çevresinde mutlu ve huzurlu hissetmektedir. Ayrıca, kullanıcıların %33,2'sinin Hacıbayram Meydanı'ndan uzak kaldıklarında yeri özlediklerini, %10,8'inin ise bu ifadeye kesinlikle katılmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, kullanıcıların fiziksel çevredeki tatmin düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Her iki kullanıcı grubunun da Hacıbayram Meydanı'ndan uzak kaldıklarında özlem duymaları yer ile duygusal bağların oluştuğunu kanıtlamaktadır. Harris ve Ullman (2002), bireylerin kendilerini yansıtan ve temsil eden yerlere daha fazla aidiyet gösterdiklerini, kendilerini o yerin bir parçası olarak gördüklerini ifade etmektedirler. Buna paralel olarak, bireyler rahat, huzurlu ve güvende olduklarında, yeri korumakta ve yere anlam yüklemektedirler (Brown ve vd. 2003, Hidalgo 2013, Hay 1998). Bu çalışmalar, nitel bulguları desteklemektedir. Buna ek olarak, özellikle, zorunlu kullanıcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresinde uzun süre vakit geçirmeleri nedeniyle yere aşınadır. Yer bağlılığının değerlendirilmesinde, bir yerde yaşama süresi ve yeri kullanım biçimleri önem taşımaktadır. Çünkü, bir yerde yaşama süresi uzadıkça, o yer ile kurulan duygusal bağ güçlenmektedir (Hay 1998, Gustafson 2009).

Yer bağlılığını olumlu yönde etkileyen ve yere bağlanma nedenleri arasında öne çıkan konulardan biri de yerin sahip olduğu dini niteliklerdir. Hacıbayram Veli Cami'nin, Hacıbayram Veli Türbesi'nin ve Augustus Tapınağı'nın Hacıbayram Meydanı'nda manevi bir odak noktası yaratması, yeri potansiyel bir çekim merkezine dönüştürmektedir. Bu açıdan meydan kullanıcılar açısından ilgi duyulan, merak uyandıran bir mekâna haline getirmiştir. Bunun sonucunda kullanıcılar mekânı deneyimlemekte, buna bağlı olarak bölgede kullanım çeşitliliği oluşmaktadır. Popüler bir kamusal mekân, insanlar tarafından daha fazla tercih edilmektedir. Bu durum, bir gruba ait olma ihtiyacından kaynaklanabilir. Yer, insanlar üzerindeki bağlılığı olumlu yönde etkileyerek, insanın temel ihtiyaçlarından biri olan aidiyet duygusunu tatmin etmektedir. Bir yerin popüler ve potansiyel bir çekim merkezi olmasının, yere duyulan aidiyet/bağlılık ile yüksek oranda ilişkili olduğu düşünülmektedir. Mazumdar (2007), bir yeri öne çıkaran birtakım nitelikler aracılığıyla, yerin popüleritesinin artabileceğini belirtmektedir. Bu kapsamda, Mazumdar (2007), bölgede kullanım yoğunluğunun fazla

olduğu sosyal mekânların yaratıldığını ve insanların bu yerlere karşı daha fazla aidiyet oluşturduğunu vurgulamaktadır. Bunun dışında, zorunlu kullanıcıların bölgeden ekonomik kazanç sağlamaları, gönüllü kullanıcıların Hacıbayram Meydanı'nda kurduğu dostluklar/arkadaşlıklar da bağlılığı artırmaktadır. Bu sonuç, Brown vd.'nin (2003), “insanların yaşadıkları, vakit geçirdikleri ortamlarda kurdukları arkadaşlık ilişkileri, o yere olan bağlılıklarını artırmaktadır” ifadesini destekler niteliktedir.

Diğer yönden, zorunlu kullanıcılar, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde güven eksikliğinin yaşandığını dile getirmekte, bu açıdan yere bağlanamadıklarını vurgulamaktadırlar. Bireylerin kendilerini konforlu ve güvende hissettiği yerlere olan aidiyet duygusu, rahatsız ve çevresel tehdit hissettiği yerlere oranla daha yüksektir (Hidalgo 2013, Brown vd. 2003, Lewicka 2010). Zorunlu ve gönüllü kullanıcılar tarafından, Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde yer alan ara sokaklarda yaya güvenliğinin tam olarak sağlanamadığı belirtilmektedir. Özellikle bu bölgeler kullanım yoğunluğu açısından erkek egemen yapıya sahip olduğundan, kadınlar tarafından çok fazla kullanılamamaktadır. Thompson (2000), ara sokakların kadınlar tarafından endişe ve korku yaratan yerler olarak algılandığını ifade etmektedir (Demir 2005). Ara sokakların kullanımının kadın kullanıcılar tarafından düşük olması ve ara sokakların aydınlatma konusunda da yeterli düzeyde olmaması, meydan çevresinde yaşanan güven eksikliğini kanıtlamakta, yer bağlılığını azaltmaktadır.

Yer bağlılığını etkileyen bir diğer konu Hacıbayram Meydanı ve çevresinin kullanıcılar için ne anlam ifade ettiğidir. Yapılan görüşmelerde, gönüllü ve zorunlu kullanıcılar için Hacıbayram Meydanı ve çevresinin manevi bir değere sahip olması ve yerin kullanıcılar için özel bir anlam taşıması yer bağlılığını büyük oranda etkilemektedir. Her iki kullanıcı grubu, Hacıbayram Meydanı ve çevresini bir ibadet mekânı ve manevi değere sahip bir kamusal açık alan olarak görmektedir. Aynı zamanda, Hacıbayram Veli Cami ve Augustus Tapınağı'nın bulunduğu yer, her dönem manevi birleşim noktası olduğundan, her iki kullanıcı grubu tarafından anlamlı ve özel bir yer olarak belirtilmektedir. Hacıbayram Veli Cami ve Augustus Tapınağı farklı dinlerin ve ulusların birbirlerine karşı duydukları saygının ve hoşgörünün simgesidir. Bölge birden fazla cami ve türbeyi içinde barındırmakta, bu durum yerin manevi değerini

artırmaktadır. Özellikle Hacıbayram Veli Türbesi adak adamak, dua etmek için yoğun olarak kullanılmakta, çeşitli halk inançlarının oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Bir yerin bireysel ve kolektif olarak algılanmasında yerin deneyimlenmesi önem taşımaktadır. Lefebvre (2010) için, deneyimleme eylemi, fiziksel olmanın ötesinde, manevi bir değerlendirmedir. Diğer bir ifadeyle, hatırlama, anlamlandırma, hissetme ve değer verme bir yerin deneyimlenmesi ile doğrudan ilişkilidir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kullanıcılar kendi tercihleri, niyetleri, kültürel özellikleri ve deneyimlerine bağlı olarak yere bazı belirgin özellikler yüklemektedir, bu durum yerin anlamını güçlendirerek kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığını artırmaktadır. Pallasmaa'ya (2018) göre, yer'in özü öngörülemez ve insanın o yerde bulunması, yerin tüm duyularla deneyimlenmesi, yerin özünü ortaya çıkartarak yeri biricik ve özel kılmaktadır. Hacıbayram Meydanı'nın manevi bir değere sahip olmasının ve kullanıcılar için özel bir anlam barındırmasının temel nedeni yer ile beden arasında kurulan bu ilişkiye dayanmaktadır.

Yapılan görüşmelerde, hem zorunlu hem de gönüllü kullanıcılar çoğunlukla Hacıbayram Meydanı ve yakın çevresinde vakit geçirmektedir. Özellikle, gönüllü kullanıcılar yakın çevreleriyle vakit geçirmek için çarşılar, Harput Konağı, Nazım Usta gibi lokantalar, Ankara Kalesi gibi mekânlarla bağ kurarken, zorunlu kullanıcılar için meydan ve çevresinde bulunan camiler ve türbeler (Hacıbayram Veli Cami, Gülbaba Türbesi, Şeyh İzzettin Cami) önemli hale gelmektedir. Bölgenin dini yapısının ağır basması bu duruma etkindir. Kullanıcılar çoğunlukla ibadet etmek amacıyla bu mekânları kullanmaktadır. Jorgensen ve Stedman (2001), yer bağlılığının kişisel etkilere dayalı olduğunu vurgulamaktadır. Mekânın kişiselleştirilmesi, bağlılığın kurulması için temeldir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde her iki kullanıcı grubu da kendilerini yerin bir parçası olarak gördükleri bölgelerde aidiyet geliştirmekte, mekânlarda kendilerine ait izler oluşturmakta ve o yere anlam yüklemektedir. Bu bulgu, Harris ve Ullman'ın (2002), Hidalgo ve Hernandez'in (2001), Hay'ın (1998) çalışmalarını desteklemektedir. Diğer yönden, ampirik bulgular kapsamında kullanıcılar, "Hacıbayram Meydanı ve çevresi benim en çok bulunmak istediğim yer" ifadesine yönelik çelişkili görüşler bildirmektedirler. Kullanıcıların %32,8'i bu ifadeye tamamen katılırken, kullanıcıların %28'i bu ifadeye katılmakta, %18,4'ü kararsız kalmakta,

%11,6'sı ise kesinlikle katılmadıklarını ifade etmektedir. Nicel araştırma kapsamına dahil edilen kullanıcıların yaş ortalamasının, nitel araştırmaya dahil edilen kullanıcıların yaş ortalamasına göre daha düşük olmasının bu sonucu etkilediği düşünülmektedir. Çünkü, yaş artıkça, kullanıcılar mekânı daha çok kişiselleştirmektedir (Gustafson 2009, Altman ve Low 1992, Hay 1998).

Kentsel yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gündelik yaşam pratikleri çok değişmemekle birlikte, bölgede sınıfsal eşitsizliğin oluşması kullanıcılar üzerindeki bağlılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Zorunlu kullanıcılar eski zamanlarda çoğunlukla, evden işe, işten eve gittiklerini, bu sürecin devam ettiğini, gönüllü kullanıcılar ise yenilemeden önce yeri çok fazla tercih etmediklerini, yalnızca ibadet amacıyla geldiklerini ve gelmeye devam ettiklerini vurgulamaktadırlar. Bu bağlamda, kullanıcıların geçmişten günümüze Hacıbayram Meydanı'nı kullanım biçimlerinin ve gündelik yaşam pratiklerinin değişmediği söylenebilir. Bireylerin gündelik yaşamları gittikçe özel alanlarda (ev, bilgisayar, AVM. vb.) geçmektedir. Kamusal mekânlara artan ilgi ve kamusal yaşamın fonksiyonları kaybolmaya başlamaktadır. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde de bu durum söz konusudur. Yenileme sürecine bağlı olarak, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşanan adaptasyon süreciyle, kullanıcılar birbirini tekrar eden eylemlerle dolu bir yaşantıya sahiptirler. Özellikle kamusal ve özel mekân tanımlamalarının iç içe geçtiği, sosyal medyanın gündelik hayatın merkezine yerleşmesi ile kamusal mekânda görünür olmanın artış gösterdiği bir ortamda, kamusal mekânların içi boşaltılmakta, çoğunlukla bu yerler boş zaman etkinliğine ev sahipliği yapan bir tüketim nesnesine dönüşmektedir.

Buna ek olarak, yenileme süreci ile birlikte, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşayanların ve çalışanların rant talepleri sonucu yerlerinden edilme süreci, toplumsal yaşamı değiştirmiş, sınıfsal eşitsizliğin oluşmasına neden olmuştur. Alpman'a (2019) göre, yerleşim süreçlerinde meydana gelen ayrılıklar, mekânsal ve toplumsal farklılaşmaları gündeme getirmektedir. Bu farklılaşma biçimleri mekânın politik olarak örgütlenmesinden kentleşmenin sermaye eksenli düzenlemesindeki eşitsiz dağılıma kadar uzanmaktadır. Yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinde meydana gelen ekonomik ve sosyal düzenlemeler, çeşitli kimlik mekânlarını, azınlık ve göçmen

mekânlarını kentsel kompozisyonun bir parçası olarak ortaya çıkarmıştır. Wacquant’a (2013) göre, yerde barınan “içerdekiler”, “dışardakileri” ötekileştirmekte ve yer sosyal mahrumiyet alanına dönüşmektedir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde bireylerin toplumsal açıdan homojen bir topluluk oluşturma istekleri, sınıfsal eşitsizliğin oluşumunu hızlandırmaktadır. Aynı zamanda, eski Ankara evleri yeni kullanıcıların ihtiyaçlarına adapte edilmiştir. Bu durum, yerin eskisi gibi olmadığını, Hacıbayram Meydanı ve çevresine gelen göçmen sayısının artmasıyla, yaşayanların ve çalışanların yere bağlılıklarının zarar görebildiğini düşündürmektedir. Bunun nedeni, kullanıcıların çoğunun yeri kişiselleştirmesi ve öz kimliklerinin bir parçası haline dönüştürmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, kullanıcıların kolektif olarak paylaştıkları bir kamusal alanın var olma zeminini zayıflatmaktadır.

5.1.4 Kullanıcılar üzerindeki yer bağımlılığını etkileyen faktörlerin kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesi

Yer bağımlılığının değerlendirilmesinde, kullanıcıların isteklerinin/ihtiyaçlarının ne yönden karşılanıp/karşılanmadığı, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kullanıcıları engelleyen durumların varlığı, buna bağlı olarak meydan ve çevresinde değişmesi gereken durumlar ve yerin kullanıcıları yansıtıp/yansıtmadığı incelenmiştir. Yer bağımlılığında, yerin işlevsel bağlılığı ön plandadır.

Görüşmeler sonucunda, gönüllü kullanıcılar, zorunlu kullanıcılara kıyasla Hacıbayram Meydanı ve çevresinde sevdikleri/hoşlandıkları şeyleri rahatlıkla yapabilmekte, kendilerini engelleyen herhangi bir kısıtlamanın olmadığını dile getirmektedirler. Diğer yönden, zorunlu kullanıcılar ise toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürünün zayıf olmasına dikkat çekmektedirler. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde insanlar, kentsel mekânı farklı kültürel ve etnik kökene sahip, göç ile gelen bireylerle paylaşmaktan memnun olmamaktadır. Bauman’a (2014) göre, insanları birleştirecek mekânlar yerine birbirlerinden soyutlayacak mekânların yaratılması bu hoşnutsuzluktan kaynaklanmaktadır. Bireyler yalnızca kendileri gibi olan kişilerle zaman geçirdikçe, bir arada yaşama kültürü ve biçimleri de unutulmakta, kentte yaşayan tüm bireylerin refahı ve hakları için sorumluluk duygusu yitirilmektedir (Bauman 2014). Bu bağlamda,

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşayan, çalışan veya bu yeri ziyaret eden insanların sosyal, ekonomik ve kültürel durumlarındaki farklılıklar, toplumsal ve mekânsal kümelenmelerin oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Günümüz koşullarında, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin ele alınması sürecinde, ortaya çıkan yetersizliklerin temelinde oluşan kararların ve yapılan müdahalelerin insandan bağımsız değerlendirildiği, zorunlu kullanıcıların psikolojik konforlarını olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Çünkü yer bağımlılığının oluşmasında, insanların amaç ve davranışlarına yönelik memnuniyet duymaları önemlidir (Ujang ve Zakariya 2015, Williams vd. 1992). Yerin toplumların kaynaşmasını sağlayacak çok kültürlü heterojen bir ortama sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Nicel bulgular kapsamında da, kullanıcıların %47,2'si Hacıbayram Meydanı ve çevresinde sevdikleri şeyleri yapmak için en iyi yer olduğunu belirtirken, kullanıcıların %21,6'sı bu ifadeye kesinlikle katılmamakta, %10,4'ü kararsız kalmaktadır. Bu kapsamda, bazı kullanıcılar için Hacıbayram Meydanı sevdikleri şeyleri yapmak için uygun bir yer değildir. Bu sonuç, nitel bulguları destekler niteliktedir.

Gönüllü kullanıcılar için Hacıbayram Meydanı ve çevresinde hafta içleri kullanım alanlarının yeterli olması, zorunlu kullanıcıların ekonomik kazançlarını buradan sağlamaları yer bağımlılığını artırmaktadır. Açık yeşil alanlar ve ortak kullanım alanları, birliktelik ve toplum olma hissi yaratmanın yanı sıra yerin işlevsel getirisi için de önem taşımaktadır. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde hafta içleri ortak kullanım alanlarının yeterli olması daha çok gönüllü kullanıcıların ihtiyaçlarını karşıladığı görülmektedir. Hacıbayram Meydanı ve çevresi, lokantaları, çarşıları, kafeleri, marketleri (Soykanlar vb.), Ulus Hali'ni, cami ve türbeleri, manifaturacıları içeren karma bir kullanım alanına sahiptir. Bu bağlamda, meydan ve çevresinin bir AVM'ye dönüştüğünü söylemek mümkündür. Bununla birlikte, bağımlılığın gelişmesinde süreklilik içeren ilişkiler önemlidir. Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki bu mekânların birbirine yakın ve yürüme mesafesinde olması da Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kullanıcıları ihtiyaçlarını büyük oranda karşılamaktadır. Bu anlamda, kentsel sirkülasyon içinde taşıt trafiğinin ve meydan çevresinde yaya dolaşım sisteminin sürekliliğinin kolayca sağlandığı söylenebilir. Aynı zamanda, meydandaki fiskiyeli havuzun kaldırılmasıyla,

Augustus Tapınağı'nın zarar görmesi engellenmiş, bu durum bağımlılığın artmasına yardımcı olmuştur.

Diğer yönden, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde zaman zaman yaşanan güvenlik ve tasarım sorunları her iki kullanıcı grubunun da isteklerini tam anlamıyla karşılamamaktadır. Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde çeşitli ticari işlevlerin ve kamu kurumlarının bulunması, bölgede gece-gündüz kullanım yoğunluğu arasında fark yaratarak, güvenlik sorununa neden olmaktadır. Bu durum yer bağımlılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle Ramazan aylarında Hacıbayram Meydanı ve çevresinde çok fazla dilencinin bulunması, Hacıbayram Veli Cami'nin içerisinde hırsızlık olaylarının yaşanması kullanıcılar üzerinde tedirginlik yaratmaktadır. Öne çıkan bir diğer konu yerin tasarım açısından bazı problemler yaratmasıdır. Yer bağımlılığının gelişmesinde yerin beklentileri karşılaması, yerin kullanılabilir olması, yerin fonksiyonel niteliklerinin kullanıcılar üzerinde memnuniyet yaratması gereklidir (Smaldone vd. 2005, Ujang ve Zakariya 2015). Zorunlu kullanıcılar, çoğunlukla dışarıdan gelen turistlerin, tünellerde yer alan dükkanları bulmakta zorluk yaşadığını, bu yerlerin tam anlamıyla kullanılmadığını belirtmektedirler. Yapılan çalışmalar (Montgomery 1998, Relph 1976, Lynch 2019), insanların bir mekân içinde kolayca yönlenebilmesinin ve insanların hızlı hareket etmesinin okunabilirliği artırdığını savunmaktadır. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, gönüllü kullanıcıların yönlerini bulmakta zaman zaman güçlük çektiği ifade edilmektedir. Bu durum, yerin okunabilirliğini zayıflatmaktadır. Gönüllü kullanıcılar ise hafta sonları ve özel günlerde meydan kapasitesinin ve açık yeşil alanların yetersiz olduğunu belirtmektedir. Yer bağımlılığı, yerel doğal güzelliklerin olduğu mekânlar ile doğrudan ilişkilidir, çünkü bu tür yerler fazla paylaşımın olduğu alanlardır (Jorgensen ve Stedman 2001). Hacı Bayram Parkı'nın kullanım kapasitesi yeterli değildir, yapılaşma açık yeşil alanların önüne geçmiş durumdadır. Bu bağlamda, yerin fonksiyonel gereksinimleri tam olarak sağlanamamaktadır. Bu problemler kullanıcılar üzerindeki yer bağımlılığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde çok fazla etkinliğin yapılmaması ve özgün yapının tam anlamıyla korunamaması yer bağımlılığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde çoğunlukla dini yapılarda ibadet etmek, işe gitmek, açık havada vakit geçirmek, alışveriş yapmak gibi etkinlikler ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda yerin belirli kullanıcı tipine yönelik etkinlik çeşitliliği sunduğu söylenebilir. Özellikle Hacıbayram Meydanı ve çevresi tarihi ve kültürel bir mekân niteliği taşıyan bir yerdir. Bu açıdan tarihi ve kültürel aktarımın sağlanması, farklı birey, grup veya toplulukların bir araya gelmesi, tarihi kent merkezlerinin canlandırılması, çok kültürlü bir buluşma noktası yaratmak açısından önemlidir. İyi kurgulanmış kamusal mekânlar, kamusal mekânların rekreasyonel potansiyellerinin iyi kullanılması ve etkinlikleri desteklemesi yer bağımlılığının oluşmasına yardımcı olmaktadır. Kullanıcılar Hacıbayram Meydanı'nda popüler ve kültürel etkinliklerin çok fazla yapılmadığını, insanların etkileşime girmek, paylaşmak amacıyla toplanabilecekleri sosyal alanların yeterli olmadığını vurgulamaktadır. Meydan ve çevresinde, çoğunlukla ticari mekânlar (lokantalar, çarşılar vb.) yeri canlı tutarak insanlar arasında sosyal etkileşimin yaratılmasına imkân tanımaktadır. Aytaç'a (2007) göre, bireyin gündelik yaşamda elde ettiği tecrübeler, bu tecrübelerle tanıklık eden mekânları da anlamlı hale getirip insan ve yer arasında güçlü bir bağın oluşmasını sağlayarak yer bağımlılığını artırmaktadır. Diğer yönden, pandemi süreci ile beraber, meydana yapılan etkinlikler büyük oranda kısıtlanmış, eski alışkanlıklar yerini çeşitli önlemlere bırakmıştır. Bu süreçle birlikte bölgede yapılan etkinlikler azalmıştır. Bu durum, Hacıbayram Meydanı ve çevresindeki gündelik yaşamın durağan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. İnsan aktiviteleri ile ilgili çalışmalar yapan Jacobs, Marcus, Whyte ve Gehl gibi kuramcılar, sosyal yaşamın daha dinamik olması için bazı genel ilkeler ortaya koyarak, odaklarına tasarımıyla etkileşime giren sosyal yaşamı almışlardır (Gehl 2011). Aynı şekilde, Kyle vd. (2005), rekreasyonel etkinliklerin yer bağımlılığı ile pozitif bir ilişki eğiliminde olduğunu ifade etmektedirler. Bu çalışmalar gösteriyor ki, kamusal mekânlarda gelişen sayısız etkinlik, kentlerdeki sosyal yaşamın gelişimine katkıda bulunarak, yer bağımlılığını artırmaktadır. Diğer yönden, incelenen bulgular kapsamında, bazı kullanıcılar meydan üzerinde yer alan ticari mekânların Hacıbayram Meydanı'nın gittikçe küçülmesine neden olduğunu belirtmekte, bununla birlikte Hacıbayram Meydanı ve çevresinin ziyaretçiler tarafından kısa süreli kullanılan ve vakit geçirilen yerler olma niteliği taşıdığını dile getirmektedirler. Nicel bulgular kapsamında, kullanıcıların yüksek oranda bu yer dışında tercih edebilecekleri başka yerler olduğunu

ifade etmeleri de bu bulguyu destekler niteliktedir. Bu bulgular, kullanıcıların memnuniyetlerin azalmasına neden olup, yer bağımlılığını azaltmaktadır.

Hacıbayram Meydanı ve çevresinde ön plana çıkan bir diğer konu özgün yapının korunması gerekliliğidir. Çoğunlukla zorunlu kullanıcılar, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan eski Ankara evlerinin değiştiğini, buna bağlı olarak geleneksel dokunun zarar gördüğünü ifade etmektedirler. Bölgede tarihi ve kültürel değere yeteri kadar önem verilmemekte, Roma döneminden kalma arkeolojik kalıntılar (Hamam kalıntısı, Temenos Duvarı kalıntısı) ve Augustus Tapınağı çok fazla dikkat çekmemektedir. Bunun nedeni, yapıların hatırlanan şekliyle fiziksel açıdan geri dönüşü olamayacak şekilde ele alınmaları, buna bağlı olarak mekânsal bilginin izlerini kaybetmelerinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, çevreye uyumsuz nitelikte ve kültürel dokuya olumsuz etkisi olan birçok yapının bulunması da yerin tarihi ve kültürel değerini, özgünlüğünü olumsuz yönde etkilemektedir.

5.1.5 Kullanıcılar üzerindeki yer kimliğini etkileyen faktörlerin kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesi

Yer kimliğinin değerlendirilmesinde, insanların yerlerle kurduğu sembolik ve duygusal ilişki ön plandadır. Bu bağlamda, kullanıcıların hafızalarında yer edinmiş önemli olaylar/dönüm noktaları, kullanıcıların anıları, Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan nitelikler ve yerin kişiyi yansıtırma durumunun tespit edilmesi gerekli görülmüştür.

Meydanın tam ortasında konumlanan Hacıbayram Veli Cami ve türbesi, bellekte kalıcı olmasının yanı sıra simgesellik açısından da güçlü yapılardır. Bulunulan yere ait simge ve semboller yer kimliğini olumlu yönde etkilemekte ve hafızalarda yer edinmektedir. Hacıbayram Meydanı, yıllarca dini tören ve kutlamalar gibi pek çok fonksiyonu içinde barındırmış ve barındırmaya devam eden bir kentsel mekândır, bu durum yer kimliğini artırmaktadır. Törenler ve anımlar toplumsal habitus (ulusal bellek) yaratmaya yardımcı olmakta, bu pratikler toplumsal belleğin taşıyıcı öğeleri olarak işlevlendirilmektedir (Bourdieu 2005). Habitus, “bireysel alışkanlıklar ile toplumsal ve kültürel bağlam

arasındaki karşılıklı ilişkiyi görünür hale getirmektedir” (Bourdieu 2005). Quebec Deklarasyonu’nda (2008) da yer kimliğinin oluşturan öğelerin başında anmalar, törenler, geleneksel değerler gösterilmektedir. Bu yönden bakıldığında, sembolik bir temsil biçimi olarak törensel eylemler, şimdinin ve geleceğin geçmiş zamanla kurduğu köprülerdir. Connerton’a (2019) göre, törensel eylemler, hem ana tanıklık edenlerin hem de aktarımlar yoluyla yaratılan geleceğin geçmişle bir araya gelmesini sağlamaktadır. Diğer yönden, zorunlu ve gönüllü kullanıcılar bu törenlerin eskisi kadar yoğun olmadığını belirtmekte, meydanın daha çok ticari fonksiyonlara yöneldiğini dile getirmektedirler. Yenileme sürecinden önce cenazelerin bir kısmının bu camiden kalktığı, insanların adaklarını ve yeni evlilerin ilk ziyaretlerini yaptıkları önemli bir inanç merkezi olma özelliğine sahipken, kullanıcılara göre bu eylemler zamanla azalma eğilimi göstermektedir. Hacıbayram Meydanı eski fonksiyonel örüntüsünün izlerini halen taşısa da, yerin ticari fonksiyonlara yönelik bir kullanım değişimi yaşamakta olduğu söylenebilir. Meydandaki yeni kullanım biçimlerine bağlı olarak bölgede yeni bir mekânsal organizasyonun yaratıldığını söylemek mümkündür.

Yer kimliğini etkileyen bir diğer konu da kullanıcıların yere yönelik anılarıdır. Belirli bir mekâna ait anılar o yere ait hafızayı güçlü tutmakta ve yer kimliğini artırmaktadır (Prohansky vd. 1983). Katılımcıların yer ile kurdukları sembolik ve duygusal bağın çocukluk ve gençlik anıları ile güçlendiği görülmektedir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde her iki kullanıcı grubunun da anılarında en çok şenlikler/festivaller/kutlamalardan bahsettikleri görülmektedir. Bunun sebebi, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde değerlerin hızla değişmediği ve yok olmadığı ile ilişkilendirilebilir, çünkü şenlikler, festivaller ve kutlamalar ister geleneksel, isterse çağdaş toplumlara ait olsun, bir değişmezliği barındırmaktadır. Yinelenerek gerçekleştirilen bu uygulamalar, yenilemeden sonra azalmış olsa da yer kimliğini olumlu yönde etkilemektedir. Geçmişten bugüne Hacıbayram Meydanı, bayramların kutlandığı, şenliklerin düzenlendiği bir kültürel mekân niteliğine sahip olmakla birlikte, taşıdıkları veya temsil ettikleri kültürel, tarihi, dini ve toplumsal değerler nedeniyle de sembol haline gelmiş bir yerdir. Bu açıdan bu yerde üretilen, paylaşılan ve aktarılan bu tür faaliyetlerin, insanlar üzerinde imge haline gelen kültürel pratikler olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yönden, günümüzde bu tür faaliyetlerin azalış göstermesi,

Hacıbayram Meydanı'nı kültürel ve tarihsel anlamlarını ve değerlerini indirgeyen bir yere dönüştürmektedir, çünkü süreklilik yer kimliğinin oluşmasında belirleyicidir (Twigger-Ross ve Uzzell 1996, Breakwell 1986). Yapılan çalışmalarda da, kişilerin çocukluk/gençlik dönemlerinde, mekânlara özel anlamlar yüklediği ve özel ilişki kurduğu yerlerde daha güçlü yer kimliği yaratıldığı tespit edilmiştir (Prohansky vd. 1983, Aydınlı 1986, Inglis vd. 2008).

Gönüllü kullanıcıların anılarında daha çok aileleriyle geçirdiği vakitler yer edinmiş olup, piknik ve alışveriş yaptıkları zamanlardan bahsetmektedirler. Kullanıcıların bu ortak paylaşımları, kolektif hafızanın güçlenmesine, dolayısıyla yer kimliğinin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, kullanıcıların anılarında bazı simgeler ön plana çıkmaktadır. İnsanların geçmişten gelen kullanım gelenekleri ile o yerin kültürünün bir parçası haline gelen birçok yer fiziksel niteliği yüksek olmasa da olumlu ve nitelikli imajlara sahiptirler. Psiko-sosyal gereksinimlerin sağlanmasında tasarlanan çevrenin kimliği ve kullanıcılarda sembolik anlamlar uyandırabilmesi, kullanıcıların yerle kültürel ve sosyal bağlar kurarak yere ait hissetmesini sağlamaktadır (Kahvecioğlu 1998). Özellikle, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde tek katlı dükkanlar, gecekondular ve güvercinler kullanıcıların belleğinde yer edinmiş öğelerdir. Tek katlı dükkanlar ve gecekondular yenileme öncesi yerin büyük bir bölümünü kapsadığından, insanların anılarında yer edinmiştir. Kullanıcılara göre, Hacıbayram Meydanı'nın en önemli simgelerinden biri de güvercinlerdir. Gönüllü kullanıcılar, yenileme sürecinden önce güvercinlerin meydanın ortasında konumlandıklarını, insanların fotoğraf çekmek için meydana geldiklerini belirtmektedirler. Günümüzde, güvercinler Hacıbayram Veli Çarşısı'nın girişinde bulunmakta, kullanıcıların uğrak noktası olmaya devam etmektedir. Bu yer, kişiler arası iletişim kurmaya fırsat vermekte, kimliğe dair anlam taşıyan etkinliklerin canlanmasına imkân tanımaktadır. Aynı zamanda, kullanıcıların gündelik peyzaj deneyimleri artış göstermekte ve kullanıcıların sosyal ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Yerlerin kendilerine özgü ve ayırt edici niteliklere sahip olması yer kimliğinin oluşmasına yardımcı olmaktadır (Prohansky vd. 1983, Lalli 1992). Zorunlu ve gönüllü kullanıcılara göre, Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan

özellikler arasında yerin manevi değeri, tarihi ve sembolik özelliği ve evrensel niteliği ön plana çıkmaktadır. Kimlik öğeleri arasında yer alan Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi, Gülbaba Türbesi, Şeyh İzzettin Cami ve Türbesi, Ahi Tura Cami yerin manevi değerini artırmaktadır. Bölgedeki dini figürlere ait türbeler kullanıcılar tarafından kimliklerine etki eden yerler olarak belirtilmekte ve kullanıcılar bu figürler üzerinden kimliklerini tanımlamaktadır. Hacıbayram Meydanı, çoğunlukla kişisel kimliğinde dini inançları baskın olan insanlar tarafından kullanılmakta, kullanıcılar yere anlam yükleyerek yer ile özdeşleşmektedir. Bu bağlamda, yer kimliğinin geçmişe dayanması, geçmişten günümüze yerin bir inanç merkezi olmaya devam etmesi, yerin önemli dini figürlere ev sahipliği yapması, yer kimliği inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, kullanıcı, kimliğini doğrudan yer ile ifade etmekte, yerin ruhunun (*genius loci*) varlığını ortaya koymaktadır (Norberg-Schulz 1980). Yerin fiziksel unsurlarının kişide oluşturduğu görüş, imge, algı gibi soyutluklar yerin ruhunu beslemektedir.

Buna ek olarak, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sahip olduğu eski Ankara evleri, çilehane ve meydanda konumlanan Augustus Tapınağı yerin tarihi ve sembolik değerini artırarak Hacıbayram Meydanı'nı diğer yerlerden farklılaştırmakta ve yer kimliğini olumlu yönde etkilemektedir. Bu açıdan, yerin mekânsal/konumsal ve tarihsel bağlamının ön plana çıktığı söylenebilir. Diğer yünden, yenileme sonrası meydan ve çevresinde yapılan değişiklikler bu yapıların yer yer zarar görmesine ve değişmesine neden olmuştur. Yenileme öncesinde, eski Ankara evleri, yalnızca konut alanı olarak kullanılırken, yenileme sonrası konut alanları ticari ve resmî kurumlara dönüştürülmüştür. Zorunlu ve gönüllü kullanıcılardan bazıları bu evlerin özgün yapısının korunduğunu belirtirken, bazı kullanıcılar evlerin restore edildiğini ancak Ankara evlerinin eskiden daha dikkat çekici olduğunu, yapay bir tarihi çevre yaratıldığını ve evlerin geleneksel dokuyu yansıtmadığını dile getirmektedirler. Bu durum yer kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Yapılı çevrenin kimliği ile toplumun sosyal ve kültürel kimliği birbiriyle etkileşim içindedir, ancak günümüzde özgün tarihi dokular, piyasa mekanizmalarının yarattığı soylulaştırma sürecine bağlı olarak değişime uğramaktadır. Bu süreç, tarihsel dokularda hızlı bir kimlik değişimine neden olmaktadır. Çünkü, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan eski Ankara

evleri, toplumunun içinden geçtiği süreçlere tanık olmalarından dolayı kolektif belleğin oluşmasında önemli bir yere sahiptirler.

Ayrıca, Hacıbayram Veli Cami'nin altında bulunan çilehane (çile çekilen yer) de yerin sembolik niteliğini vurgulamaktadır. Bu yapı, “çoğulluğun içerisinde bireye, yalnız başına kalabileceği, kendi içerisine dönebileceği bir mekân” sunmaktadır (Demirarslan 2016). Böylece, insanlar kendini bularak ve tanıyarak amaçlarına ulaşmaktadır. Çilehane, Hacıbayram Veli'nin Ramazan aylarında itikâfa çekildiği yerdir. Ramazan ayında, yılda bir kez açılmaktadır. Yalnızca 2 veya 3 kişinin sığabildiği çilehane, yılın diğer günleri kapalı olduğundan, farklı yerlerden gelen ziyaretçiler tarafından bu yer çok bilinmemektedir. Toplumsallaşma ve küreselleşmeye bağlı olarak, insanlar yalnız kalamama, teknoloji ile fiziksel aktiviteden uzaklaşma gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu süreçte, insanların doğa ile iletişim halinde olması, toplumdan soyutlanması, insanların daha çok önem verdiği düşüncelere odaklanması önemlidir (Kurnalı 2019). Günümüzde, insanlar için kendi içine dönmek, izole olmak ve soyutlanmak, ciddi bir ihtiyaca dönüşmeye başlamıştır. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda, insanlar tamamen özgür olabileceği ortam ve mekânların arayışına girmektedir. Bahsedilen yaşam biçimi, uzun süreler devam ettiğinde insanların asıl yaşamdan kopmasına neden olmakta, insanlar için çileye dönüşebilmektedir. Bu anlamda, doğa ile bütünlük kuran mekânların daha çok tercih edildiğini ve kullanıcılar üzerindeki kimliğin güçlendiğini söylemek mümkündür. Bu mekânlardan biri de çilehanedir. Bu açıdan, bu sembolün daha görünür olması, insanların bu yapı hakkında daha fazla bilgi sahibi olması yer kimliğinin oluşması açısından önem taşımaktadır.

Bazı zorunlu ve gönüllü kullanıcılar Augustus Tapınağı'nın dikkat çektiğini, ancak gereken önemin verilmediğini, bilgilendirmenin yapılmadığını, yalnızca turistlerin farkında olduğunu belirtmektedirler. Bu bulgu, Tunçer'in (2022) çalışmasını destekler niteliktedir. Yer kimliği, kentlerin görsel imajlarını hem sembolik hem de fiziksel anlamda etkilemektedir. Görsel imajların ve sembollerin kentte bir anlam yaratması önemlidir (Saleh 1998). XV. yüzyıl başlarında Ankara'ya gelen Türklerin Augustus Tapınağı'na dokunmadan saygı ve hoşgörü göstermesi, kültürel birlikteliği işaret eden somut bir ifadedir (Aykaç 2021). Tanpınar'a (2014) göre, “farklı medeniyetlerin

birbirine karıştığı canlı bir temsil sunan sınırlı yerler” bulunmaktadır ve onlardan biri Hacıbayram Veli Cami’nin olduğu yerdir. Bu açıdan, Augustus Tapınağı’nın ve Hacıbayram Veli Cami’nin birbirinden soyutlanmadan düşünülmesi, bu iki yapının zaman ve mekân içinde Ankara’nın tarihinde önemli bir yere sahip olduğunu, Ankara’nın kültürünü özel kıldığını göstermektedir. Bununla birlikte, bu çoklu temsil, bu yapının herhangi bir tarihi ibadet mekânı olmanın ötesinde Roma kültürü ve İslam’ı birbiriyle çatışmadan kaynaştıran, evrensel bir mekân niteliğine sahip olduğunu da vurgulamaktadır. Diğer yönden, Augustus Tapınağı’nın çok fazla dile getirilmiyor oluşu eksik bilgilendirme ve tanıtımdan kaynaklanıyor olabilir. Kullanım sıklığından dolayı kullanıcıların algısında Hacıbayram Veli Cami’nin daha baskın olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum, algıda seçiciliği ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda, mekânsal organizasyonun tapınağı ve diğer arkeolojik kalıntıları, yeterince ilişkilendirerek okunaklı kılamaması bu durumun oluşmasını mümkün kılmaktadır.

Yer kimliğinin oluşmasında, bir yerin kişiyi yansıtma durumu da önem taşımaktadır. İnsanların bir yerde kalma istekleri artıkça, yer kimliği de artış göstermektedir (Twigger-Ross ve Uzzell 1996). Hacıbayram Meydanı ve çevresi her iki kullanıcı grubunu da büyük oranda yansıtmaktadır. Ampirik bulgular da incelendiğinde, kullanıcıların %30,4’ü yere yönelik her şeyin kendilerini yansıttığını belirtirken, kullanıcıların %21,6’sı kararsız olduklarını, %16,8’i katılmadıklarını, %11,2’si ise kesinlikle bu ifadeye katılmadıklarını vurgulamaktadır. Yapılan görüşmelerde, gönüllü kullanıcıların yeri yansıtma nedenleri arasında, meydan ve çevresindeki dini yapılar ve komşuluk ilişkileri/dostluklar ön plana çıkarken, zorunlu kullanıcılar için gelir elde etmek yerin kullanıcıları yansıtma nedenleri arasındadır. Bölgede komşuluk alanı üretilebilmiştir ve ziyaretçiler arasında bir dayanışma ve birliktelik hâkimdir. Kullanıcılar kişisel ve toplumsal anı biriktirerek ortak bir hafıza inşa etmektedirler. Kişiler arası pekiştirilen birlik duygusu, yer kimliğini desteklemektedir. Bu durum, mekânın kullanım biçimlerine yansyarak, kullanıcıların yerde daha fazla bulunma eğilimi göstermesine neden olmaktadır. Nicel bulgular kapsamında, kullanıcılar yüksek oranda kendileri gibi olmakta ve yerin kendilerinin nasıl biri olduğunu yansıttığını düşünmektedirler. Bu bağlamda, kullanıcıların çoğunun yeri kişiselleştirdiğini söylemek mümkündür. Diğer yönden, mekânsal değişim ile birlikte komşuluk

ilişkilerinin/dostlukların eskiye oranla zayıflaması yer kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte, zorunlu kullanıcılar yenileme sonrası hizmet kalitesinin azaldığını, rekreasyonel ihtiyaçlara hizmet edecek, tarihi/kültürel çalışmalara altyapı oluşturacak yerlerin yetersizliği nedeniyle kendilerini yansıtmadığını belirtmektedirler. Farklı kullanıcı gruplara hizmet edecek mekânsal düzenlemelerin yetersizliği yer kimliğinin zayıflamasına neden olmaktadır.

5.1.6 Demografik özellikler ile çevresel özellikler ve yer duygusu arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi

Araştırmanın ampirik bulguları kapsamında, çevresel özelliklerin ve yer duygusunun zorunlu ve gönüllü kullanıcılar üzerinde yarattığı farklılıklar incelenmiştir. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer duygusunun alt boyutları (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) zorunlu ve gönüllü kullanıcılar üzerinde bir farklılık göstermezken, çevresel özellikler alt boyutlarından konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler boyutlarında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Bu bağlamda, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde Ankara'nın farklı yerlerinden gelen ziyaretçiler, bölgede yaşayanlara ve çalışanlara göre daha yüksek puana sahip olup, anlamlı fark ziyaretçilerin lehinedir. Ziyaretçiler, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerinden daha fazla memnuniyet duymaktadır.

Çevresel özellikler ve yer duygusunu etkileyen demografik değişkenler incelendiğinde, cinsiyete göre yer duygusu ve çevresel özellikler farklılaşma göstermemektedir. Yaş değişkenine göre, 61 yaş ve üzeri grubunda yer alan katılımcıların puan ortalamalarının anlamlı biçimde yüksek olduğu görülmüş olup, 61 yaş ve üzeri olan katılımcılarda Hacıbayram Meydanı ve çevresinin konfor ve görsel imajı daha etkilidir. Buna ek olarak, yer bağlılığının yaşa göre anlamlı fark yarattığı tespit edilmiş olup, 61 yaş ve üzeri olan katılımcılar üzerinde yer bağlılığının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Yer bağlılığı yaş faktörü ile doğrudan ilişkilidir. Yaş arttıkça, kişiler yer ile daha fazla bağ kurmakta ve vakit geçirilen bölgeye daha fazla bağlılık duymaktadır (Schwirian ve Schwirian 1993). Bu çalışma, nicel bulguyu destekler niteliktedir.

Kullanıcıların erişim ve ulaşılabilirlik alt boyutunda ortalama hane gelirine göre anlamlı bir farklılık bulunmuş, anlamlı farkın 30.000 TL ve üzeri ile 5.000-14.999 TL arasında olduğu ve 5.000-14.999 TL grubunda olan puan ortalamalarının anlamlı biçimde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, düşük gelirli katılımcıların Hacıbayram Meydanı ve çevresine daha yüksek oranda bağlılık/aidiyet gösterdiği belirlenmiştir. Ampirik bulgular kapsamında, meydan ve çevresi düşük gelir grupları tarafından daha fazla tercih edilmektedir. Lewicka'ya (2010) göre, sosyo-ekonomik yapı ile yer bağlılığı arasında dolaylı bir ilişki bulunmaktadır. Yüksek gelir grubuna sahip bireylerin mobilizasyonlarının yüksek olması nedeniyle yer bağlılığı üzerinde olumsuz bir etki yaratabileceği düşünülürken, düşük gelire sahip kişilerin yere bağlılıklarının daha güçlü olduğu vurgulanmaktadır (Lewicka 2010, Brown vd. 2003). Bu çalışmanın, tespit edilen nicel bulgu ile benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Ankara kalesinden başlayan yerleşim, gelişim ve yenilenmeye bağlı olarak, Ulus'tan koparak Kızılay çevresine doğru ilerlemiştir. Ticaretin ve bürokrasinin Kızılay'a doğru gelişmesi, sanayinin de bu yöne doğru eğilim göstermesine neden olmuştur. Buna bağlı olarak, gelir düzeyi yüksek olan bireyler kentin kalabalığından uzaklaşmak için kentin dış çevrelerine taşınmışlardır (Tekeli 2003). Diğer yünden, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde rant talepleri sonucu yerinden edilmelere bağlı olarak bölgede sosyo-ekonomik yapı değişiklik gösterse de, yer, çoğunlukla düşük gelire sahip katılımcılar tarafından kullanılmaya devam etmektedir.

Bununla birlikte, Hacıbayram Meydanı ve çevresi, Ankara'nın merkez ilçeleri tarafından daha fazla ziyaret edilmektedir, yere yakınlık faktörünün yer bağlılık/aidiyet üzerinde etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Düşük gelir grubuna sahip kişiler yere daha çok erişim sağlamakta, ulaşım konusunda daha fazla memnuniyet duymaktadır.

5.1.7 Yer duygusunun yeri kullanım sıklığı ve kullanım süresi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi

Yer duygusu alt boyutlarının kullanım sıklığı ve süresine göre farklılaşması incelendiğinde, katılımcılar üzerinde yer duygusunun kullanım süresi ve sıklığı

değişkenlerine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği boyutlarının kullanım süresine göre ortalama değerleri incelendiğinde, kullanıcılar meydan ve çevresinde ortalama 3-6 saat arasında vakit geçirmektedir. Yer bağlılığı ve yer kimliği boyutlarının kullanım sıklığı değişkenine göre yeri altı ayda en az bir gün ziyaret etmekte, yer bağımlılığı boyutuna göre kullanıcılar yeri iki haftada en az bir gün ziyaret etmektedir. Bu bağlamda, kullanıcılar Hacıbayram Meydanı ve çevresini çoğunlukla işlevsel amaçlı tercih ettikleri söylenebilir. Altman ve Low (1992), Relph (1976), Tuan (1977) gibi kuramcılar, bir yerde yaşanan deneyimin ve geçirilen zamanın bireyin o yer ile arasındaki bağı duygusal olarak güçlendirdiğini belirtmişlerdir (Smaldone vd. 2005). Bir mekânın yere dönüşmesini sağlayan faktörlerin başında zaman gelmektedir (Motloch 1991). Yer duygusunun sürdürülebilmesi için kişilerin yer ile fiziksel bağının devamlılığının sağlanması gereklidir (Göregenli 2005). Özellikle, 1980’li yıllardan itibaren Hacıbayram Meydanı ve çevresinin devamlı olarak yenileme sürecine dahil olması, meydan ve çevresinde sürekliliğin değişmesine neden olmuştur. Bu süreçte, kullanıcıların yeri kullanım süresinin ve sıklığının değişiklik gösterdiği düşünülmektedir. Kullanım sıklığı ve süresindeki bu farklılaşmalar, kullanıcılar üzerindeki yer duygusunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, **araştırmanın hipotezlerinden biri olan “Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kullanıcıların ziyaret etme sıklıkları ve süreleri arttıkça, kullanıcılar üzerindeki yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği de artış göstermektedir” varsayımı doğrulanamamıştır.**

5.1.8 Çevresel özellikler alt boyutları ve yer duygusu alt boyutları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi

Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özellikler alt boyutları (konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik, kullanım ve etkinlikler, sosyalleşme) ve yer duygusu alt boyutları (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) arasındaki ilişki ampirik bulgular çerçevesinde değerlendirmiş ve aralarında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Yer kimliği puanlarını en iyi yordayan değişkenler erişim ve ulaşılabilirlik ile kullanım ve etkinlikler olduğu belirlenmiş olup, yer kimliği üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Yer bağlılığı puanlarını en iyi yordayan değişkenler, kullanım ve etkinlikler ile konfor ve görsel imaj olduğu tespit edilmiştir. Hacıbayram Meydanı ve

çevresinin fiziksel özelliklerinin yere bağlılık üzerindeki etkisi, sosyal özelliklere göre daha fazladır. Bu ilişki, Jorgensen ve Stedman'ın (2001) çalışmasını desteklemektedir. Buna ek olarak Hidalgo ve Hernandez (2001), yerin fiziksel özelliklerinden konfor ve görsel imaj değişkeninin, yer bağlılığının en önemli belirleyicileri olduğunu vurgulamaktadır. Yer bağımlılığını en iyi yordayan değişken ise kullanım ve etkinlikler olduğu belirlenmiştir. Stokols ve Shumaker (1981) ve Jorgensen ve Stedman (2001), yerin fiziksel ve sosyal özelliklerinin sunduğu olanakların yer bağımlılığı için önemini ifade etmektedir. Aynı şekilde, Aslan (2006), bir mekânın insanlar tarafından severek ve tercih edilerek kullanılması, doğrudan yer'in işlevsel niteliklerine bağlı olmaktadır. Bu niteliklerden eksik olan mekânlar kullanıcılar için rahatsızlık hissine neden olmakla birlikte, tasarlanan mekânın kullanımını aksatabilir. Mekânların kullanım biçimi ve etkinliklere katılım yer bağımlılığını güçlendirmekte ve insanlar üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Bu bulgu, Stokols ve Shumaker'ın (1981) çalışmasını destekler niteliktedir.

Yapılan çalışmada, kullanım ve etkinlikler, konfor ve görsel imaj, erişim ve ulaşılabilirlik alt boyutları yer duygusu alt boyutları üzerinde daha fazla etkili olurken, sosyalleşme alt boyutu daha az etkilidir. Bu anlamda, yer duygusunun oluşmasında Hacıbayram Meydanı ve çevresinin fiziksel özelliklerinin, sosyal özelliklerinden daha fazla ön planda olduğunu söylemek mümkündür. Bu sonuç, **araştırmanın hipotezi olan, “yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sunduğu çevresel özellikler ile yer duygusu kapsamında ele alınan yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği arasında doğrusal bir ilişki vardır” varsayımını desteklemektedir.** Literatürdeki çalışmalar incelediğinde, yer duygusunun yerin fiziksel özellikleri (Stokols ve Shumaker 1981, Fornara vd. 2010), sosyal özellikleri (Brown vd. 2003, Lewicka 2010) veya her iki özellikte (Brown vd. 2003, Twigger-Ross ve Uzzell 1996) ilişkili olarak araştırıldığı görülmektedir.

5.2 Sonuç ve Öneriler

Bu tezde, bir yer olarak Hacıbayram Meydanı ve çevresini kullanan ziyaretçiler, meydan çevresinde çalışanlar ve yaşayanlar üzerindeki yer duygusunun varlığı

sorgulanmış ve yer bağlılığını, yer bağımlılığını ve yer kimliğini hangi değişkenlerin etkilediği kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda tespit edilmiştir. Yenileme sonrası, yerin sunduğu çevresel özelliklerin yer duygusu ile ilişkisi ortaya konarak, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin anlamı, derinlemesine görüşmeler ve anket çalışmasından elde edilen bulgular ile ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Nitel ve nicel verilerden elde edilen bulgular değerlendirilmiş, temel sonuçlar şu şekilde özetlenmiş ve çeşitli öneriler getirilmiştir;

- Ziyaretçiler, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerinden daha fazla memnuniyet duymaktadır.
- Düşük gelirli katılımcılar, Hacıbayram Meydanı ve çevresine daha yüksek bağlılık gösterirken, bu kullanıcılar yere daha çok erişim sağlamak ve ulaşımdan daha fazla memnuniyet duymaktadırlar.
- Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kullanıcıların yeri kullanım süresi ve sıklığının değişkenlik göstermesi yer duygusunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, “kullanıcıların ziyaret etme süreleri ve sıklıkları arttıkça, kullanıcıların yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği de artış göstermektedir” **varsayımı doğrulanamamıştır.**
- Yer duygusunun oluşmasında Hacıbayram Meydanı ve çevresinin fiziksel özelliklerinin, sosyal özelliklerine göre daha fazla etkili olduğu görülmüş ve aralarında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu bağlamda, “yenileme sonrası Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sunduğu çevresel özellikler ile yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği arasında doğrusal bir ilişki vardır” **varsayımı desteklenmiştir.**
- Hacıbayram Meydanı ve çevresi kullanıcılarının yere yönelik oluşturduğu olumlu hisler ve yere duyulan özlem aidiyeti/bağlılığı büyük oranda artırmakta, kullanıcılar yer ile duygusal bağ kurmaktadır. Bunun en büyük nedeni, yerin sahip

olduğu dini niteliklerdir. Hacıbayram Meydanı'nın manevi bir odak noktası olması, yeri ilgi duyulan, merak uyandıran popüler bir mekâna dönüştürmektedir. Bir yerin popüleritesi, yoğun sosyal mekânlar oluşturarak bağlılığı artırmaktadır. Kullanıcılar mekânı kişiselleştirerek, yere anlam yüklemektedir.

- Yapılan incelemelerde, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde 61 yaş ve üzeri kullanıcılar üzerinde yer bağlılığının/aidiyetin daha yüksek olduğu, gençler (40 yaş ve altı) üzerindeki aidiyetin düşük olduğu belirlenmiştir.
- Her iki kullanıcı grubu için Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşanan güven eksikliği, yer bağlılığını ve yer bağımlılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Meydan çevresinde bulunan ara sokaklar yaya güvenliği için yeterli olmamakla birlikte, bu bölgelerin erkek egemen yapıya sahip olması nedeniyle, kadınlar tarafından çok kullanılmamaktadır. Bununla birlikte, yerin bulunduğu konumdan dolayı gece-gündüz kullanım yoğunluğu arasında fark bulunmaktadır. Bu açıdan kullanıcıların istekleri tam anlamıyla karşılanamamaktadır. Bu kapsamda, ANFA çalışanlarının meydan ve çevresinin her noktasında bulunması, ziyaretçilerin yanı sıra yaşayanlar ve çalışanlar için de güven algısının artmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Gece ve gündüz saatlerinde alan kullanımlarında farklılıkların oluşmaması için kullanıcıların gereksinimlerinin tespit edilmesi önemlidir. Bu bağlamda, kamusal alanın zamansal ve mekânsal sürekliliğinin sağlanmasının güvenlik duygusunu olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Güven duygusunun oluştuğu davranış temelli tasarımların göz önünde bulundurulması, yer duygusunun korunmasına ve yerin sahiplenilmesine yardımcı olacaktır. Bu konuda, Avustralya, Amerika, Kanada gibi ülkeler, çevresel tasarım yoluyla güvenliğin sağlanmasına ve suçun önlenmesine yönelik rehberler hazırlamaktadır (Armitage ve Monchuk 2019). Erişim kontrolü, peyzaj tasarımları, sokak aydınlatması, bölgesel güçlendirme ve yönetim gibi ilkeler üzerinden güvenliğin sağlanması amaçlanmaktadır (Armitage ve Monchuk 2019). Bu konuda, Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu ile, “suçun önlenmesi bir gereksinim olmaktan öte kentte yaşayanların bir hakkı olarak görülmekte ve bu nedenle Avrupa yerleşmelerinde yaşayan kentlilerin sahip oldukları hakların başında güvenlik

hakkı geldiği belirtilmektedir” (Çınar 2012). Deklarasyon, güvenliğin yetersiz olduğu bölgelerin, düşük yer kalitesine sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu açıdan, kullanıcılar üzerindeki yer duygusunu güçlendirmek için meydan ve çevresinde güvenliğin sağlanması gerekli görülmektedir.

- Hacıbayram Meydanı, Augustus Tapınağı ve Hacıbayram Veli Cami’nin bulunduğu bir noktadır ve kullanıcılar için özel bir anlama sahiptir. Kullanıcılar kendi kültürel özellikleri, niyetleri ve deneyimlerine bağlı olarak yere bazı nitelikler yüklemekte ve yerin özünü ortaya çıkarmaktadır. Bu deneyimleme süreci, yer ile beden arasında bir ilişki kurarak kullanıcıları yere bağlamaktadır. Farklı medeniyetlerin iç içe geçtiği canlı bir temsil sunan yerlerden biri olan Hacıbayram Meydanı, yerin görsel imajını ve sembolik değerini ön plana çıkararak, kimliği olumlu yönde etkilemektedir. Diğer yönden, caminin bitişiğinde konumlanan Augustus Tapınağı, çevrede yer alan arkeolojik kalıntılar her iki kullanıcı grubunun da dikkatini çekmemektedir. Bu kapsamda, Augustus Tapınağı çevresinde yer alan bilgilendirme panolarının daha görünür olması, metinlerin daha okunaklı olması, detayların daha basit bir şekilde görsel olarak sunulması ile yerin tarihi kimliğinin daha okunabilir ve algılanabilir olacağı düşünülmektedir. Örneğin, İsveç, dünya miras alanının korunması sürecinde, “Kültürel Mirasa Erişim Projesi” kapsamında, miras alanlarının daha çok bilinmesini ve tanınmasını amaçlamıştır (Swedish National Heritage Board 2006). Bu proje kapsamında, arşivsel envanterlerin, haritaların ve çizimlerin sayısallaştırılması, yapıların dijital katalog haline getirilerek herkes tarafından erişilebilir olması sağlanmıştır. Bu anlamda, meydan ve çevresinde yer alan arkeolojik kalıntıların ve Augustus Tapınağı’nın sahip olduğu materyallerin sayısallaştırılarak farklı kültürel birikime sahip insanların bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır. Buna ek olarak, yasal olarak içine girilemeyen, bulunduğu meydanla ilişkisi görsel temas dışında sınırlanmış olan Augustus Tapınağı’nın, sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojisi (*geographical location based virtual-augmented reality*) kullanılarak erişilebilir kılmak, alan kullanıcılarının yapıyla olan ilişkisini güçlendirmeye ve yapının bir bütün olarak algılanabilir hale getirmeye yardımcı olabilir. Bununla birlikte, yerin sembolik değerini ön plana çıkaran yapılardan biri

olan çilehanenin yılda bir kez açılmasından dolayı ziyaretçiler tarafından çok bilinmemesi yer kimliğini azaltmaktadır. Bu bağlamda, çilehanenin daha görünür olması ve kullanıcılar tarafından öneminin bilinmesi gerekli görülmektedir. Bu kapsamda, üç boyutlu sanal gerçeklik simülasyonları sayesinde ziyaretçiler, yalnızca yapıyı dışarıdan gözlemlemekle sınırlı kalmayıp, gerçekten yapının içinde var olma hissini de deneyimleyebileceklerdir. Örneğin, Antik Pompei kentinde oluşturulan ve artırılmış gerçekliği yansıtan çalışma, “antik fresk ve boyamaların, sanal karakterlerin bölgede flora ve faunasını da yansıtan doğal çevre içerisinde yeniden canlandırılmasına dayanmaktadır” (Büyükkuru 2023). VR (sanal gerçeklik) gözlükler sayesinde kullanıcılar kalıntıların yeniden inşasını deneyimleyerek tarihi kentin önemini ve bulunduğu döneme ait yaşamı üç boyutlu olarak algılayabilmektedir. Bu teknikler ve teknolojiler sayesinde kültürel mirasın aktarımı, toplumların kültür ve kimliklerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması mümkün olabilir. Buna ek olarak, Augustus Tapınağı’nın, Roma’da bulunan Augustus Barış Sunağı (*Ara Pacis Augustae*) (Tunçer 2022) gibi şeffaf bir müze içine alınması, yapının dış etkenlerden korunmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

- Hacıbayram Meydanı ve çevresinde gündelik yaşam pratikleri çok fazla değişiklik göstermemektedir ve kullanıcılar birbirini tekrar eden eylemlerle dolu bir yaşantıya sahiptir. Sosyal medyanın gündelik yaşama dahil olması ve insanların gündelik yaşantısının gittikçe özel alanlarda geçmesi, kamusal alanın fonksiyonları sınırlandırmaktadır. Bu kapsamda, Hacıbayram Meydanı ve çevresi geçip gidilen bir yere dönüşmektedir. Dijital çağın getirmiş olduğu bireysellik ve minimalist yaşam biçimi, bireylerin kendi içine kapanmasını gündeme getirmekte, bu durum yer bağlılığını azaltmaktadır. Bu kapsamda, yerin kullanıcılarını bir arada tutmak ve farklı etkinliklere ev sahipliği yaparak kamusal yaşantıyı daha dinamik ve sağlıklı hale getirmek önem taşımaktadır. Yer, sosyal yaşamdan bağımsız düşünülmemeli, aksine toplumun gereksinimlerine ve yerin toplumsal içeriğine bağlı olarak hareket edilmelidir. Toplumun farklı kesimlerine hitap edebilecek, birbirinden farklı rekreasyonel etkinliklere ve sosyal etkileşimlere

zemin hazırlayabilecek yerlerin oluşturulması, kullanıcıların yeri sahiplenmesi ve kullanıcıların kendilerini yere ait hissetmesi açısından önemlidir.

- Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, rant talepleri sonucunda toplumsal yaşam değişmiş, bölgede mekânsal ve toplumsal farklılaşmalar gündeme gelmiştir. İnsanların meydan ve çevresinde homojen bir topluluk oluşturma istekleri, sınıfsal eşitsizliğin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu süreç, kullanıcıların kolektif olarak paylaştıkları kamusal alanın var olmasını sınırlandırarak, yer bağlılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Sınıfsal eşitsizliğin ortaya çıkması ile yerde toplumsal dayanışma ve bütünleşme kültürü zayıflamaktadır. Dolayısıyla, tüm farklılıkların (etnik yapı, gelir, cinsiyet, dini değerler vb.) örgütlenebildiği, çok kültürlü toplumların bir araya geldiği, yerde herhangi bir grubun baskın olmadığı, eşitlikçi kamusal alanların yaratılması, yerin mekânsal elverişliliği açısından gerekli görülmektedir. Özellikle, İngiltere ve Avrupa'nın diğer kentlerinde “kültürel planlama” kavramı ön plana çıkmıştır (Bianchini 1999). Avrupa'dan sonra ABD, Kanada ve Avustralya'ya da yayılan ve devlet politikası olarak desteklenen “kamusal mekânları kültürle planlama arayışı”, farklı kültürel kullanımlara uygun ortamların yaratılması, alan kullanıcılarının gündelik yaşamları içinde ilgi ve yeteneklerini geliştirebilecekleri kültür ve sanat ortamı oluşturmak, kültürel gelişim ile kamusal alanların canlandırılması gibi farklı uygulamaları içermektedir (Bianchini 1999). Bu kapsamda, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kültürel ve sanatsal ortamın çeşitlendirilmesi ve yerel yönetimlerin dahilinde yere yönelik bir “kültür planı” yapılması, birlikte yaşama kültürünün canlandırılmasına, toplumsal entegrasyonun sağlanmasına, yer bağlılığının ve yer bağımlılığının güçlenmesine katkıda bulunabilir.

- Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, kullanım alanlarının yeterli olması, ulaşım ve erişimin kolay olması, yerin karma bir kullanıma sahip olması yer bağımlılığını artırmaktadır. Diğer yünden, Hacıbayram Meydanı çevresinde yerin okunabilirliğinin zayıf olması bağımlılığı azaltmaktadır. Bu kapsamda, yerin fonksiyonel gereksinimleri tam olarak sağlanamamaktadır. Bu açıdan, okunabilirliğin düşük olduğu bölgelere doğru yönlendirme elemanlarının

yerleştirilmesi, kullanıcıların yeri daha iyi algılamalarına, anlamlandırmalarına ve değerlendirmelerine yardımcı olacaktır.

- Hacıbayram Meydanı ve çevresinde açık yeşil alanların yetersiz olması, kullanıcılar tarafından belirtilerek, yer duygusunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, bölgede açık yeşil alanların artırılarak, bitkisel ve yapısal peyzaj öğelerinin yer alacakları alan ile form, renk, doku gibi özellikler açısından uyumlu ve işlevsel olması sağlanabilir. Ayrıca, bölgede ziyaretçilerin yapıları rahatça gezebilecekleri ve izleyebilecekleri bir çevre düzeni yaratılmalıdır. Konfor ve görsel imajın güçlendirilmesi, yer bağımlılığının artırılması açısından önem taşımaktadır.
- Özellikle, Hacıbayram Veli Cami ve türbesi simgesellik açısından güçlü yapılar olmakla birlikte, törensel eylemlere ev sahipliği yaparak kolektif bellek yaratılmaktadır. Diğer yönden, Hacıbayram Meydanı ve çevresinin dönüşümü, otantik bir yer olarak inşası ve bir imaj yaratılma süreci “yerleri metalara dönüştürme” mekanizmalarına bir örnek sunmakta, ancak bu süreçte kullanıcılara arzulanabilir bir kent imajı yaratmak için tarih manipüle edilmekte ve ritüeller, törenler yeniden inşa edilmektedir. Yenileme sonrası yere getirilen ticari fonksiyonlar nedeniyle törensel eylemlerin azalış göstermesi, yer kimliğinin zamanla yitirilmesine neden olmaktadır. Bu kapsamda, geleneksel ritüellerin periyodik olarak devam etmesi, yerin sembolik gücünü pekiştireceği düşünülmektedir.
- Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yapılan şenlikler/festivaller/kutlamalar bir değişmezliği barındırdığından ve süreklilik içerdiğinden yer kimliğini olumlu yönde etkilemektedir. Çevrede ortak paylaşım alanlarının yaratılması kolektif hafızayı güçlendirerek kimliğe katkıda bulunmaktadır. Hacıbayram Meydanı ve çevresinin sahip olduğu, tek katlı dükkanlar, gecekondular ve güvercinler kullanıcıların belleğinde yer edinmiş simgelerdir.

- Eski Ankara evleri, Hacıbayram Veli Cami'nin altında bulunan çilehane, Augustus Tapınağı ve arkeolojik kalıntılar yerin sembolik ve tarihi değerini artırarak yer kimliğini artırmaktadır. Diğer yönden, yenileme sürecine bağlı olarak yapıların özgün dokusunda meydana gelen değişimler yer kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir, bu durumda yer duygusu zarar görmektedir. Bu kapsamda, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kentsel karakterin devamlılığının sağlanması gereklidir. Kullanıcıların taleplerinin iyi değerlendirilmesi, geleneğin niteliklerinin doğru özümsemesi, kültürü koruma ve sürdürme bilincinin var olması kimliğin korunmasını sağlayacaktır. Kentlilik bilincinin ve kent halkının yerin tarihi ve kültürel değerini anlamaya yönelik farkındalığını artırmak, kent belleğinin korunması açısından önemli olarak görülmektedir..

Nicel ve nitel araştırma bulgularında öne çıkan bu araştırma sonuçları, çevresel özellikler ve yer duygusu arasındaki ilişkiyi, kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik olarak ortaya koymuştur. Çevresel özelliklerin, kullanıcılar üzerindeki yer duygusunu ne yönde etkilediği tespit edilerek, yerin anlamı değerlendirilmiştir. Bu sonuçlara bağlı olarak, yer duygusunun belirlenmesinde ve sürdürülmesinde öne çıkan değişkenler tespit edilmiştir. Bu değişkenler, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer duygusunun korunması ve sürdürülmesi için oluşturulması gereken önceliklerin neler olduğunu göstermektedir.

Günümüzde küreselleşme, piyasa mekanizması, iletişim teknolojilerinin ve mobilitenin artması gibi nedenlerle, Hacıbayram Meydanı ve çevresi çabuk tüketilen, herkesin eşit ve demokratik olarak kullanamadığı, geleneksel dokunun farklılaştığı, tarihi ve kültürel yaşama ilişkin değerlerin değiştiği, uzun süreli deneyimlerin ve kullanımların oluşmadığı, anlamlı sosyal ilişkilerin kurulamadığı, ötekileştirmenin hâkim olduğu, kamusallığın yitirmeye başladığı bir yere dönüşmüştür. Bu durum, kullanıcıların fiziksel ve psikolojik doyuma ulaştıracak özgün ve yaratıcı yolların bulunmasına duyulan ihtiyacı artırmıştır. Ankara'nın ilk yerleşim yeri olan, antik kökenlerin, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinin izlerini taşıyan, yüzyıllardır dini bir merkez niteliğine sahip olan Hacıbayram Meydanı ve çevresinin gelecek kuşaklara aktarılması yer duygusunun korunması için önem taşımaktadır. Yerin “yaşayan bir müzeye” dönüşmesi hem Hacıbayram Meydanı'nın sahip olduğu çevresel özelliklerin, hem de

yerin ruhunun sürdürülmesine yardımcı olabilir. Tarihi yeniden yaratma pratiği, kültürel mirasın yeniden yorumlanmasına, tarihi ve sembolik yapıların açık hava müzesi gibi ziyaretçilere sunulmasına, gündelik yaşantının ziyaretçilere yönelik kurgulanmasına, ziyaretçilerin yerin gerçek sahipleri (yaşayanlar/çalışanlar) ile etkileşim kurarak değişen dinamikleri ve fırsatları deneyimlemelerine, toplumun kültürel inançlarının ve geleneksel becerilerinin yaşatılmasına, yapıların sahip olduğu değerlerin görünür, toplum tarafından sürekli deneyimlenebilir hale getirilerek, kültürel belleğin yeniden üretilmesine ve yerin sahiplenilmesine yardımcı olacaktır.

Tarihi yeniden yaratma pratiği içinde, kamusal sanata önem verilmesinin de yer duygusuna katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Kamusal sanat, yerin doğal, toplumsal, kültürel, tarihsel, siyasal ve ekonomik bağlamdaki niteliklerini ön plana çıkararak sembolik ve görsel uyarıcılar aracılığıyla yer duygusunu açığa çıkarabilmektedir (City of London 2009). Kamusal sanat, yerin anlamını, niteliğini ve diğer yerlerden farklılığını ortaya koyarak, insanların yerin kendine has özelliklerinin farkına varmalarını sağlamaktadır (Hall ve Robertsan 2001). Buna ek olarak, Hall ve Robertsan (2001), kamusal sanat eserlerini, estetik nitelikleri, toplumsal, öyküsel, kültürel özellikleriyle, insan ve yer arasında güçlü bağların kurulmasını, böylece yere aidiyet/bağlılık duymalarını sağlayan kentsel unsurlardan biri olarak ifade etmektedirler. Bu açıdan, yenilenen Hacıbayram Meydanı ve çevresinde, özellikle görsel temsil öğelerinin ön plana çıkarılmasıyla, yer duygusunun güçlenmesi sağlanabilir. Aynı zamanda, kamusal sanat, toplanma ve buluşma yerleri, kentsel odaklar yaratarak, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde referans noktaları (*landmarks*) oluşturarak, yerin okunabilirliğini, algılanabilirliğini artırarak, kimliğe katkıda bulunabilir (Roberts 1998). Bununla birlikte, kamusal sanatın, farklı toplumların bir araya gelmesine de yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Dini, siyasal, etnik, toplumsal ve ekonomik sınıflara dayalı olarak farklılaşmış kesimlerin, sanata yönelik fikirlerini ortaya koyması, kamusal alanda çelişen, birbirine ters düşen fikirlerin açığa çıkarılmasına neden olmaktadır (Akkar Ercan 2013). Bu etkileşimli süreç, meydan ve çevresinin kamusal niteliğini artırabilir ve geliştirebilir. Bu anlamda, kamusal sanat farklı toplumları birleştirici bir etkiye de sahiptir. Buna ek olarak, Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kamusal sanata önem verilmesiyle, yerel ekonominin kalkınması mümkün olabilir. Yere daha fazla turist

veya farklı gelir grubuna sahip insanların gelmesiyle, ticari alanlar ciddi derecede ekonomik kazançlar elde ederek, bölgede çalışanların ihtiyaçları karşılanabilir.

Bu tez çalışmasında, Ankara-Hacıbayram Meydanı ve çevresine yönelik “Çevresel Özellikler Ölçeği” nin geliştirilmesi ve literatüre kazandırılması, bununla birlikte “Yer Duygusu Ölçeği” nin yere yönelik uyarlanması tezin özgün değerine katkıda bulunan konulardan biridir. Çünkü, ülkemizde konuyla ve çalışmanın amacıyla ilgili literatür incelendiğinde böyle bir ölçek mevcut değildir. Buna ek olarak, yer duygusunun ölçülmesine yönelik yapılan araştırmalarda iki yöntemin (nicel ve nitel) birlikte kullanıldığı sınırlı araştırma bulunmaktadır. Ek araştırmalar, bu iki yöntemin daha da geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Bu araştırmanın, konu ve kapsam olarak ulusal literatürdeki eksikliği giderme yoluna öncülük etmesi, aynı zamanda yer duygusunun korunması ve sürdürülmesi sürecinde hangi tür değişkenliklerin göz önünde bulundurulması gerektiğine dair bir farkındalık yaratması beklenmektedir.

Kullanıcı ihtiyaçlarının çeşitliliği, zamana bağlı olarak değişebildiği, fiziksel ve sosyal niteliklerin zenginliği göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışma kapsamında yer duygusunu etkileyen tüm çevresel faktörlerin ortaya koyulduğu söylenemez. Bu açıdan, araştırmanın eksik yönleri bulunmaktadır. Bu eksikliklere bağlı olarak, çalışmanın ileriki aşamalarına yönelik şu önerilerde bulunulabilir;

- Yerin sunduğu farklı fiziksel ve sosyal özellikleri ortaya koyan ve yenileme sürecine dâhil olan başka tarihi kent merkezleri de incelenmeli, buradaki bulguların yapılan tez çalışması ile ne derece örtüştükleri kontrol edilmelidir. Böylece, tarihi kent merkezlerinden tanımlanan fiziksel ve sosyal özelliklerin kalitesi ve yer duygusu üzerindeki etkilerinin geçerliliği sağlanmış olacaktır.
- Hacıbayram Meydanı ve çevresinin fiziksel özelliklerinin, kullanıcılar üzerindeki yer duygusunu (yer bağlılığı, yer bağımlılığı, yer kimliği) daha fazla etkilediği düşünülürse, tarihi kent merkezlerinde kullanım ve etkinlikleri arttıracak, konfor ve görsel imajı daha fazla güçlendirecek mekânsal örgütlenmenin ne olması gerektiği daha detaylı olarak değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akgül Yalçın, E. 2012. Yer Duygusu ve Peyzaj Değerleri Arasındaki İlişkinin Kampüsler Üzerinden Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. Ankara. Eylül 26, 2022 tarihinde alındı
- Akkar Ercan, M. 2020. *Belediyeler için Kent Kimliği ve Estetiği Rehberi*. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Yerel Yönetim Politikaları Kurulu. İdealkent Yayınları.
- Akkar Ercan, M. 2006. Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye. *Planlama Dergisi*, 2, 29-38.
- Akkar Ercan, M. 2013. Kamusal Sanatın 'Kamusallığı': Erişim, Aktör, Fayda Yaklaşımı. *İdealkent Dergisi*, 10, 220-255.
- Akkar Ercan, M. 2016. Tarihi ve Kültürel Miras Alanlarında Devingen ve Evrimsel Bir Yer Kimliği Kavramsallaştırması. *İdealkent Dergisi*, 7(20), 720-745.
- Alpman, P. 2019. Mekân, Kimlik, Sınıf: Farklar Neden Bir Arada Barınamazlar? *İdealkent*, 10(26), 373-401.
- Altınçekiç, H., Ergin, B., and Tanfer, M. 2014. Tarihsel Süreç İçinde Kent Kimliğinin Mekânsal Kalite Değerlendirmesi Üzerine Bir Araştırma (Taksim Meydanı). *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15(2), 132-148. Aralık 21, 2020 tarihinde alındı
- Altman, I. and Low, S. 1992. *Human behavior and environments: Advances in theory and research*. New York: Plenum Press.
- Alver, K. 2007. *Kent Sosyolojisi*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Anderson, M. 1970. *"The Federal Bulldozer" in Urban Renewal: The Record and The Controversy* Wilson. (J. Q., Dü.) The M.I.T Press.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. 2008. *Ankara Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı Yenileme Alanı Koruma Planı Raporu*. Ankara. Mayıs 03, 2020 tarihinde alındı
- Anonymous. 1924. Ankara Fotoğraf, Kartpostal ve Gravür Koleksiyonu (Envanter No: 0850). *Hacı Bayram Camii*. Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Ankara.
- Anonymous. 1926. Ankara Fotoğraf, Kartpostal ve Gravür Koleksiyonu (Envanter No: 1246). *Hacıbayram Caddesi*. Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Ankara.

- Anonymous. 1928. Ankara Fotoğraf, Kartpostal ve Gravür Koleksiyonu (Envanter No: 0713). *Bentderesi'nden Hacıbayram Mahallesi'ne bakış*. Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Ankara.
- Anonymous. 1930. Ankara Fotoğraf, Kartpostal ve Gravür Koleksiyonu (Envanter No: 0474). *Augustus Tapınağı yakınındaki kazı çalışmaları*. Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Ankara.
- Anonymous. 1938. Ankara Fotoğraf, Kartpostal ve Gravür Koleksiyonu (Envanter No: 0510). *Augustus Tapınağı'nın planı*. Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Ankara.
- Anonymous. 1939. Ankara Fotoğraf, Kartpostal ve Gravür Koleksiyonu (Envanter No: 0446). *Hacı Bayram Camii bahçesinde oluşturulan müze deposundaki Kargamış eserleri*. Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Ankara.
- Anonymous. 1940. Ankara Fotoğraf, Kartpostal ve Gravür Koleksiyonu (Envanter No: 0658). *Hacıbayram Caddesi'nde cenaze töreni*. Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Ankara.
- Anonymous. 1970. Ankara Fotoğraf, Kartpostal ve Gravür Koleksiyonu (Envanter No: 2844). *Ulus'ta bir binada faaliyette bulunan terziler*. Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi, Ankara.
- Anonymous. 1993. Antoloji Ankara Koleksiyonu (Envanter No: 5GF1591-5GF). *Hacıbayram Cami önünde güvercinler ve sevimli bir ufaklık*. Atılım Üniversitesi Dijital Kent Arşivi, Ankara.
- Anonymous. 2010. *Hacıbayram Mahallesi'nde restore edilen yapılar*. Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivi, Ankara.
- Ar, M. 2021. Mekân, Yer ve Yersizlik Kavramları Üzerine Bir İnceleme. *Şehir ve Medeniyet*, 7(14), 8-25.
- Arkun, A. K. 2012. Ulus Tarihi Kent Merkezi Kültürel Peyzaj Öğelerinin Değişimi ve Dönüşümü. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. Ankara.
- Armitage, R. and Monchuk, L. 2019. What is CPTED? Reconnecting theory with application in the words of users and abusers. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 13, 312-330.
- Arusoğlu, Z. 2013. Çok Katmanlı Kentlerde Kimlik Sorunsalı: Palimpsest Bir Kentsel Alan Olarak Ulus Örneğinin İncelenmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Kentsel Tasarım Programı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. Nisan 04, 2020 tarihinde alındı

- Asiliskender, B. 2004. Kimlik, Mekân ve Yer Deneyimi. *Kültür ve İletişim*, 7(2), 73-94.
- Aslan, S. 2006. Anıt ve Meydanlarda Oran ve Ölçek Kavramları Taksim Cumhuriyet Anıtı İncelemesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. İstanbul.
- Atabeyoğlu, Ö. ve Bulut, Y. 2007. Kamu Kurum ve Kuruluşları Dış Mekân Kalite Yeterliliklerinin Puanlama Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, S:1, s. 92-106.
- Ataöv, A. ve Osmay, S. 2007. Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. *METU JFA*, 24(2), 57-82.
- Atauz, A. 2004. Kale ve Sur Ankara Kal'ası. *Şehrin Zulası Ankara Kalesi* (s. 61-220). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Auge, M. 1995. *Non-places: An Inroduction to supermodernity*. (J. Howe, Çev.) London, New York: Verso.
- Aydınlı, S. 1986. Mekânsal değerlendirmede algısal yargılara dayalı bir model. Doktora Tezi. İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı. İstanbul.
- Aykaç, N. Ö. 2021. Söylem ve Temsil Arasında Ankara. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 296-321.
- Aytaç, Ö. 2007. Kent Mekânlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 199-226.
- Aytekin, Ö. 2020. Tarihi Çevrede Koruma ve Peyzaj Yaklaşımları, Hacı Bayram Camisi Örneği. *Türkiye Peyzaj Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 57-76.
- Ayverdi, A. 1972. *Japonya Mimarlığı Mekânı*. İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Bademli, R. 1994. Hacıbayram Çevre Düzenleme Projesi. *Ankara Söyleşileri*. Ankara: TMMBO Mimarlar Odası, Ankara Şubesi Yayınları.
- Baş, T. 2006. *Anket*. Adana: Seçkin Yayınevi.
- Baltacı, A. 2019. Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Bauman, Z. 2014. *Modernite, kapitalizm, sosyalizm: Küresel çağda sosyal eşitsizlik* (F. D. Ergun Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Beidler, K. 2007. Sense of Place and New Urbanism: Towards a Holistic Understanding of Place and Form, (Faculty of the Virginia Polytechnic Institute and State University). Blacksburg, Virginia.

- Belge, B. 2023. Türkiye’de Çok Katmanlı Yerleşimler Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of City of Regional Planning*, 5(1), s. 61-76.
- Bentley, I. 1999. *Urban transformations: Power, people and urban design*. London: Routledge.
- Bentley, I., Alcock, A., Murrain, P., McGlynn, S., and Smith, G. 1993. *Responsive Environments: A Manual For Designers*. Great Britain: The Architectural Press Ltd.
- Bianchini, F. 1999. “Cultural Planning for Urban Sustainability”, içinde *City and Culture. Cultural Processes and Urban Sustainability*, s. 34-51, (der.), Louise Nyström, Swedish Urban Environment Council, Karlskrona.
- Birol Akkurt, H. 2012. Reconstruction of the Place Identity within the Intervention Efforts in the Historical Built Environment. H. Casakin, & F. Bernardo (Dü) içinde, *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments* (s. 63-77). Bentham Science Publishers.
- Birol, G. 2007. Bir Kenin Kimliği ve Kervansaray Oteli Üzerine Bir Değerlendirme. *Arkitekt* (514), 46-54.
- Birol, H., Yılmaz, Y. ve Saçan, C. 2019. Birgi Tarihi Yerleşiminin Sürdürülebilir Bir Yaklaşmla Korunmasında Yer Kimliğinin Rolü. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*(Özel Sayı), 185-197.
- Blake, B. 1974. Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes and Values. By Yi-Fu Tuan. *Journal of Leisure Research*, 6(4), 323-325.
- Bookchin, M. 1999. *Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*. (B. Özyalçın, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bourdieu, P. 2005. Habitus. J. Hillier, and E. Rooksby içinde, *Habitus: A Sense of Place* (Cilt Second Edition, s.43-49). England: Ashgate Publishing.
- Boston Transportation Department. 2017. *Go Boston 2030*. Erişim: 18 Eylül 2023, https://www.boston.gov/sites/default/files/document-file-03-2017/go_boston_2030_-_plan_highlights_to_download.pdf.
- Breakwell, G. 1986. *Coping with Threatened Identity*. London: Methue.
- Broudehoux, A. 1994. Neighbourhood Regeneration in Beiijing: An Overview of Projects Implemented The Inner City Inside Since 1990. Thesis for Degree of Master of Science, School of Architecture MGill University. Montreal.

- Brown, B., Perkins, D. and Brown, G. 2003. Place attachment in a revitalizing neighbourhood: Individual and block levels of analysis. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 259-271.
- Bruce, L. B. ve Howard, L. 2016. *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Çev: H. Aydın). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Büyükkuru, M. 2023. Kültürel mirasın aktarımında dijital teknolojilerin kullanımı. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Sosyal Bilimler Dergisi (İhtisaslaşma Özel Sayısı), 134-150.
- Cangır, A. 2007. *Cumhuriyetin Başkenti*. Ankara Üniversitesi, s. 864, Ankara.
- Canter, D. 1977. *The Psychology of Place*. London: Architectural Press.
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T. and Tiesdell, S. 2003. *Public Places-Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*. Architectural Press.
- Carr, S., Francis, M., Rivlin, L., and Stone, A. 1992. *Public Space (Environment and Behavior Series)*. USA: Cambridge University Press.
- Casey, E. 1997. *The Fate of Place: A Philosophical History*. Berkeley: University of California Press.
- Cengizkan, A. 2004. *Ankara'nın İlk Planı 1924-25 Lörcher Planı*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Cengizkan, A. 2005. 1957 Yücel-Uybadin İmar Planı ve Ankara Şehir Mimarisi. T. Şenyapılı içinde, *Cumhuriyet'in Ankara'sı* (s. 24-59). Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Cengizkan, A. 2010. *Türkiye için Modern ve Planlı Bir Başkent Kurmak: Ankara 1920-1950*. (Goethe-Institut, Dü.) Nisan 23, 2020 tarihinde Bir Başkent Oluşumu: <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/sta/trindex.htm> adresinden alındı
- Ceylan, D. 2013. Tarihi Çevre Yenileme Çalışmalarının Kentsel Peyzaj Planlama Açısından İrdelenmesi: Edirne Örneği. Yüksek Lisan Tezi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Namık Kemal Üniversitesi.
- Christensen, K. 1999. *Cities and Complexity, Thousands Oaks*. CA: Sage Publications.
- Cihangiroğlu, M. 2019. Bellek Mekanlarının Değer Algısı ve Değişimi Üzerine Bir İnceleme: Ankara Tren Garı. Sanatta Yeterlilik Tezi. Haccettepe Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı. Ankara.
- City of London. 2009. City of London Public Art Program. London: City of London.
- Clay, P. 1979. *Neighbourhood Renewal*. Toronto: Lexington Books.

- Cohen, N. 1999. *Urban Conservation*. Cambridge: The MIT Press.
- Connerton, P. 2019. *Toplumlar Nasıl Anımsar?* (Alaeddin Şenel (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Creswell, J. W. 2013. *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (M. Bütün & S. B. Demir (Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W. and Plano Clark, V. L. 2017. *Designing And Conducting Mixed Methods Research*. Ca: Sage.
- Crowe, N. 1995. *Nature and the idea of a man-made world, an investigation into the evolutionary roots of form and order in the built environment*. The MIT Press.
- Çavuşoğlu, E. 2014. *Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. Ocak 29, 2019 tarihinde alındı
- Çeker, A. ve Belge, R. 2015. İstanbul'da Kentsel Dönüşüm Kapsamında Gerçekleşen Bir Olgu: Soylulaştırma. *Türk Coğrafya Dergisi*(65), 77-86. Mart 04, 2020 tarihinde alındı
- Çelik, D., ve Yazgan, M. 2007. Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Korumaya Yönelik Yasa ve Yönetmeliklerin İrdelenmesi. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 9(11).
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca onaylanacak kentsel tasarım projelerinin hazırlanması ve değerlendirilmesine ilişkin yönerge. 2018. *Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca onaylanacak kentsel tasarım projelerinin hazırlanması ve değerlendirilmesine ilişkin yönerge*. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Haziran 17, 2021 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/menu/yonerge_02042018__20180403031242.pdf adresinden alındı
- Çınar, E. 2012. Fiziksel Mekân ve Güvenlik Algısı: İstanbul Boğaziçi Öngörünüm Alanı. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı. İzmir.
- Çırak, A. 2019. Tarihi Dokularda Değişen Kimlik ve Aidiyet. *Mekânlar/Zamanlar/İnsanlar: Kimlik, Aidiyet ve Mimarlık Tarihi* (s. 151-169). içinde Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Mayıs 16, 2022 tarihinde alındı.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. 2014. *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları*. 3. baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Dayıoğlu, O. 2006. Kentsel Gelişimde Dönüşüm Projeleri: Süreç ve Aktörlerin Tanımlanması, Zeytinburnu Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

- Demir, E. 2005. Park Kullanım Kalıpları: Gençlik Parkı Ziyaretçileri Üzerine Bir Araştırma. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 14(3), 19-42.
- Demirarslan, D. 2016. Din ve Tasavvuf Kültüründe Çilehane Kavramı ve Mekân Özellikleri Bakımından Gelibolu Çilehanesi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Dergisi*, 175- 196.
- DeVellis, R.F. 2014. *Ölçek geliştirme kuram ve uygulamalar* (T. Totan, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Deviren, S. 2001. Mimarlıkta Yer: Yapının Araziyle İlişkinin Kavramsallaştırılması (1980-2000). Doktora Tezi İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Diacon, D. 1991. *Deterioration of the Public Sector Housing Stock*. Gower Publishing Company.
- Dobby, A. 1978. *Conservation and Planning, Built Environment Series*. London: Hutchinson Co. Ltd.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E. ve Çinko, M. 2013. *Sosyal bilimlerde SPSS ile veri analizi*. 5. baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Engels, F. 2013. *Konut Sorunu*. (T. Genç, Çev.) Alter Yayınları.
- Eriçok, A., Güler, E. ve Özdemir, Ö. 2021. Geleneksel Kent Dokularının Korunmasında, Koruma Amaçlı İmar Planlarının Öneminin Bitlis Örneğinde İrdelenmesi. *İdealkent*, 12(32), 208-241.
- Erkal, F., Kırıl, Ö. ve Günay, B. 2005. Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı: 1986-2006 Koruma Planından Yenileme Planına Ankara Kentini Tartışmak. *Planlama Dergisi*, 4, 34-50.
- Ertürk, F. 2019. Sokak Pratiği Aracılığıyla Yer ve Yerin Ruhunu Anlamaya Yönelik Bir Sentez Önerisi: Hermeneutik-Fenomenolojik-Semiyolojik (HFS) Çerçeve Yaklaşım. Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı Doktora Tezi. Kocaeli. Şubat 24, 2020 tarihinde alındı
- Erzen, A. 1946. *İlkçağda Ankara*. Ankara.
- Erzene, Ş. 2013. Kentsel Dönüşüm ve Uygulanabilirliği ile İlgili Bir Yöntem Yaklaşımı. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Programı, Doktora Tezi. İstanbul. Mart 03, 2020 tarihinde alındı
- Fidan, T. 2007. Tarihi Kent Merkezlerinde Planlama Sorunları Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Islah İmar Planı Örneğinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı. Ankara.

- Fornara, F., Bonaiuto, M. and Bonnes, M. 2010. Cross-Validation of Abbreviated Perceived Residential Environment Quality and Neighborhood Attachment Indicators. *Environment and Behavior*, 42(2), 171-196.
- Fried, M. 2000. Continuities and discontinuities of place. *Journal of Environmental Psychology*, 20, 193-205.
- Gencer, A. 2002. Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı: Hacı Bayram Camii Çevresi Örneği. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Mayıs 04, 2020 tarihinde alındı
- Gifford, R., Scanell, L., Kormos, C., Smolova, L., Biel, A. and Boncu, S. 2009. Temporal pessimism and spatial optimism in environmental assesment: An 18-nation study. *Journal of Environmental Psychology*, 29, 1-12.
- Göksu, E. 1993. Mimari ve Kentsel Korumanın Kavramsal Temelleri ve İlkeleri: Uluslararası Düzlemde Belirlenen Çerçevenin Ulusal Düzeyde İncelenmesi. 1. *Kentsel Koruma ve Yenileme Uygulamalar Kolokiyumu*. İstanbul: MSÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, MSÜ Matbaası.
- Gönenç, İ. 1987. Antoloji Ankara Koleksiyonu (Envanter No: 5GF2471). *Hacı Bayram Veli Türbesi'nde 1987 tarihinden bir an*. Atılım Üniversitesi Dijital Kent Arşivi, Ankara.
- Göregenli, M. 2005. *Çevre Psikolojisinde Temel Konular*. Ege Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M. 2010. *Çevre Psikolojisi-İnsan Mekân İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Görgülü, Z., Dinçer, İ., Enlil, Z., Özden, E., Kurtarır, E. ve Altıok, E. 2006. Mahalle Ölçeğinde Kentsel Dönüşüm Modeli, Küçükbakkalköy Örneği. *İstanbul'un Eylem Planlanmasına Yönelik Mekânsal Gelişme Stratejileri Araştırma ve Model Geliştirme İşi*. içinde Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
- Grebler, L. 1964. *Urban Renewal in European Countries: Its Emergence and Potentials*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Groat, L. and Wang, D. 2002. *Architectural research methods*. New York: John Wiley and Sons Inc.
- Guba, E.G. and Lincoln, Y.S. 1982. Epistemological and Methodological Bases of Naturalistic Inquiry, *Educational Communication and Technology*, 30(4), 233-252.

- Gustafson, P. 2009. Mobility and territorial belonging. *Environment and Behavior*, 41, 490-508.
- Gül, M. 2008. Tarihi Kent Merkezlerinde Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Antalya Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Akdeniz Üniversitesi. Antalya.
- Gülersoy, Z. 1981. Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi. İstanbul.
- Hall, P. 2000. Urban Renaissance/New Urbanism. *Journal of the American Planning Association*, 66(4), 359-360.
- Hall, T. and Hubbard, P. 1996. The entrepreneurial city: new urban politics, new urban geographies? *Progress in Human Geography*, 20(2), 153-174.
- Harris, C. ve Ullman, E. 2002. *Kentin doğası*. (B. Duru, & A. Alkan, Dü) Ankara: İmge Kitabevi.
- Harvey, D. 1996. *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hay, R. 1998. Sense of Place in Development Context. *Journal of Environmental Psychology*, 18, 5-29.
- Hegel, G. 2001. *The Philosophy of History*. (J. Sibree, Çev.) Canada: Batoche Books, Kitchener.
- Heidegger, M. 1958. *An Ontological Consideration of Place in the Question of Being*. New York: Twayne Publishers.
- Hennink, M. and Kaiser, B. N. 2022. Sample sizes for saturation in qualitative research: A systematic review of empirical tests. *Social Science & Medicine*, 292.
- Heritage Led Regeneration. 2005. *Delivering Good Practice Göteborg Decleration*.
- Hidalgo, M. 2013. Operationalization of place attachment: Aconsensus proposal. *Estudios de Psicologia*, 251-259.
- Hidalgo, M. and Hernandez, B. 2001. Place attachment: conceptual and emprical questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273-281. Nisan 06, 2020 tarihinde alındı
- Hillier, B. and Hanson, J. 2009. *The Social Logic of Space*. Cambridge University Press.
- Holland, C., Clark, A., Katz, J. and Peace, S. 2007. *Social Interactions in Urban Public Places*. The Policy Press for the Joseph Rowntree Foundation. www.jrf.org.uk

- Hough, M. 1990. *Out of Place-Restoring identity to the regional landscape*. USA: Yale University Press.
- Hummon, D. 1992. Community attachment: local sentiment and sense of place. I. Altman, & S. Low (Dü) içinde, *Place Attachment* (s. 253-278). New York: Plenum Press.
- Inglis, J., Deery, M. and Whitelaw, P. 2008. *The Development of Place Attachment in Parks*. Australia: Cooperative Research Centre for Sustainable Tourism.
- Jacobs, J. 1961. *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage Books.
- Johnson, R. B. and Onwuegbuzie, A. J. 2004. "Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come". *Educational Researcher*, 33(7): 14-26.
- Jorgensen, B. and Stedman, R. 2001. Sense of place as an attitude: Lakeshore owners attitude toward their properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 233-248.
- Kahvecioğlu, H. 1998. Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model. Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul. Mart 03, 2020 tarihinde alındı
- Kalaycı, Ş. 2006. *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. 2011. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, Ankara.
- Kaypak, Ş. 2010. Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerine Etik ve Sosyal Sorumluluk Temelli Bir Yaklaşım. *Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 3(2), 84-105. Kasım 30, 2021 tarihinde alındı
- Keleş, R. 1980. *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Keleş, R. 2006. *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kennedy, M. and Leonard, M. 2001. *Dealing With Neighborhood Change: A Primer Gentrification and Policy Choises*. A Discussion Paper Prepared for the Brookings Institution Center on Urban and Metropolitan Policy.
- Kiper, H. 2006. *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması: Türkiye-Bodrum Örneği*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Kline, P. 1994. *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge.

- Koca, S. 2005. Çağdaş Mimarlıkta Yersizlik. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı. İstanbul.
- Korumaz, M. ve Eraslan, M. 2019. Tokat Tarihi Kent Merkezi Taşhan ve Civarı Yeniden Canlandırma Çalışmalarına Yönelik Değerlendirmeler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(65), 411-423.
- Kurnalı, M. 2019. Düş'ün Mekânları. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı. Ankara.
- Kurtar, C. ve Somuncu, M. 2013. Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü Örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 35-47. Kasım 6, 2020 tarihinde alındı
- Kvale, S. 1994. Interviews: An introduction to qualitative research interviewing. Sage Publications, Inc.
- Kyle, G., Graefe, A. and Manning, R. 2005. Testing the Dimensionality of Place Attachment in Recreational Settings. *Environment and Behavior*, 37(2), 153-177.
- Lalli, M. 1992. Urban-Related Identity: Theory, Measurement, and Empirical Findings. *Journal of Environmental Psychology*, 12, 285-303.
- Lefebvre, H. 2010. *Mekanın Üretimi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lewicka, M. 2010. What Makes Neighborhood Different From Home and City? Effects of Place Scale on Place Attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 35-51. Nisan 11, 2022 tarihinde alındı
- Liang, A. 2010. *Sense of Place: Urban Design, Amenity, Local Character and Heritage*. Mart 03, 2020 tarihinde Sustainable Futures: <http://www.wdc.govt.nz/PlansPoliciesandBylaws/Plans/SustainableFutures/Documents/Sustainable%20Society%20and%20Culture/30-50-Urban-Design-Amenity-Local-Character-and-Heritage.pdf> adresinden alındı
- Lowenthal, D. 1985. *The Past is a foreign country*. Cambridge: Cambridge Press.
- Lowry, H.W. ve Streit, C. K. 2011. *Bilinmeyen Türkler* (1. Baskı). (M. Öztürk, Çev.) İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Lynch, K. 1972. *What time is this place?* Cambridge, MA: MIT Press.
- Lynch, K. 2019. *Kent İmgesi*. (İ. Başaran, Çev.) Kültür Yayınları.
- Marcus, C. and Francis, C. 1990. *People Places: Design Guidelines For Urban Open Space*. USA: Van Nostrand Reinhold.

- Maslow, A. 1954. *Motivation and Personality* (Cilt 3). New York: Longman.
- Mason, J. 2006. Mixing methods in a qualitatively driven way. *Qualitative Research*, 6(1), 9–25. <https://doi.org/10.1177/1468794106058866>.
- Mazumdar, S. 2007. Kentsel yaşam kalitesi ve yer duygusu. *Mimarlık Dergisi*, 335, 32-36.
- McCarthy, J. 1998. Dublins's Temple Bar-A Case Study of Culture-Led Regeneration. *European Planning Studies*, 6(3), 271-282.
- Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği. 2014. Resmi Gazete. Haziran 15, 2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=19788&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5> adresinden alındı
- Mertens, D. M. 2014. *Research and Evaluation in Education and Psychology: Integrating Diversity with Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods*. New York: Sage.
- Montgomery, J. 1998. Making A City: Urbanity, Vitality and Urban Design. *Journal of Urban Design*, 93-116.
- Motloch, J. L. 1991. *Introduction to Landscape Design*, New York: Van Nostrand Reinholdof Minnesota Press, Minneapolis.
- Najafi, M. and Shariff, M. 2011. The Concept of Place and Sense of Place in Architectural Studies. *International Journal of Human and Social Sciences*, 6(3), 187-193.
- Norberg-Schulz, C. 1980. *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. New York: Rizzoli.
- Norberg-Schulz, C. 1993. *The Concept of Dwelling*. New York: Rizzoli.
- Oğur, R. ve Tekbaş, Ö. 2003. Anket Nasıl Hazırlanır? *Sted*, 12(9), 336-340.
- Oktay, D. 2001. Kentsel Tasarımın Kuramsal Çerçevesine Güncel Bir Bakış: Kentlerimiz, Yaşam Kalitesi ve Sürdürülebilirlik. *Mimarlık*(302), 45-49.
- Okumuş, D. ve Eyüboğlu, E. 2015. Kentsel Dönüşüm Öncesi Kentsel Yaşam Kalitesi Araştırmasına Yönelik Yöntem Önerisi ve Ataşehir Barbaros Mahallesi Örnekleme. *Planlama Dergisi*, 25(2), 93-106. Kasım 30, 2021 tarihinde alındı
- Özdamar, K. 2003. *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Kaan Kitabevi Yayınları.
- Özden, P. 2008. *Kentsel Yenileme: Yasal-Yönetmelik Boyut, Planlama ve Uygulama*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Özgen, N. ve Sarı, V. 2021. Siyasal İdeolojiler Bağlamında Mekân İsimlendirmeleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 35-54.
- Özkan, D. 2019. On the coast of the city: Place and place dependence. *4th International Symposium on Innovative Approaches in Architecture, Planning and Design*, (s. 168-171). Samsun. Nisan 15, 2022 tarihinde alındı
- Pacione, M. 2001. *Urban Geography: A Global Perspective*. Routledge.
- Pallasmaa, J. 2018. *Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Patton, M. Q. 2018. *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Pegem.
- Pérouse, J. F. 1990. *Ankara, Hacı Bayram Mahallesi, Güvercin Sokak ve Kutlu köşesi*. SALT Araştırma Arşivi (Envanter No: IFEAJFPANK116), Ankara.
- Perrot, G., Guillaume, E. and Delbet, J. (1872). *Exploration Archéologique de la Galatie et de la Bithynie: D'une partie de la Mysie de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont* (Cilt 2.cilt). Paris: Firmin-Didot.
- Pol, E. 2002. The Theoretical Background Of The City-Identity Sustainability Network. *Environment and Behavior*, 34(1).
- Porteous, J. 1976. Home: The territorial core. *Geographical Review*, 66(4), 383-390.
- Prohansky, H., Fabian, A. and Kamikoff, R. 1983. Place Identity: Physical World Socialisation of the Self. *Journal of Environmental Psychology*, 57-83.
- Project for Public Spaces. 2000. *How to Turn A Place Around: A Handbook of Creating Successful Public Spaces*. New York: Project for Public Space.
- Quebec Declaration. 2008. ICOMOS General Assembly Meeting, Quebec, https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/GA16_Quebec_Declaration_Final_EN.pdf.
- Relph, E. 1976. *Place and Placelessness*. London: Pion Limited.
- Relph, E. 1993. Modernity and the Reclamation of Place. D. Seamon (Dü.) içinde, *Dwelling, Seeing and Designing: Toward A Phenomenological Ecology* (s. 25-39). State University of New York Press.
- Roberts, M. 1998. Art in Public Realm. C. Greed and M. Roberts (eds.) *Introducing Urban Design* (pp. 116-129). London: Addison Wesley Longman Ltd.
- Roberts, P. and Sykes, H. 2000. *Urban Regenartion*. London: Sage Publications.
- Rossi, A. 1982. *The Architecture of the City*. New York: The MIT Press.

- Sağlam, H. 2012. Tarihi Kent Merkezlerinin Turizme Katkıları, Ulus (Ankara) Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Isparta.
- Saleh, M. 1998. Place Identity: The Visual Image of Saudi Arabian Cities. *Habitat Intl.*, 22, 149-164.
- Saygın, N., Kiper, N. ve Güçer, E. 2004. Bir Stüdyo Çalışması, İYTE: Alaçatı Tarihi Yerleşö Alanı Koruma Projesi. *Planlama Dergisi*, 4(30), 34-47.
- Scannel, L. and Gifford, R. 2010. Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 1-10.
- Schwirian K. P. and Schwirian P.M. 1993. Neighboring, residential satisfaction, and psychological well-being in urban elders, *Journal of Community Psychology*, 21, 285-299.
- Scopelliti, M. and Tiberio, L. 2010. Homesickness in University Students: The Role of Multiple Place Attachment. *Environment and Behavior*, 42(3), 335-350.
- Seamon, D. 1979. *A Geography of the Lifeworld*. St. Martin's.
- Selçuk, F. ve Doğrusoy, İ. 2021. Kamusal Açık Mekânlarda Yer Bağlılığı: İzmir-Bostanlı Kıyı Düzenlemesi Örneği. *Tasarım Kuram*, 17(33), 1-17.
- Sepe, M. 2013. *Planning and Place in the City*. London and New York: Routledge.
- Sınmaz, S. 2013. Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları Çerçevesinde Akıllı Yerleşme Kavramı ve Temel İlkeleri. *Megaron Dergisi*, 8(2), 76-86.
- Silverman, D. 2016. *Qualitative research*. Sage.
- Silverman, D. 2018. *Nitel Verileri Yorumlama*. 5. Baskıdan Çeviri. Çev Ed. Dinç, E. Pegem Yayınevi. Ankara.
- Simmel, G. 2005. Metropol ve Zihinsel Yaşam. M. Weber, G. Simmel, F. Tönnies, & D. Martindale içinde, *Şehir ve Cemiyet* (s. 167-184). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Smaldone, D., Harris, C. and Sanyal, N. 2005. An Exploration of Place as A Process: The Case of Jackson Hole. *Journal of Environmental Psychology*, 25(4), 397-414.
- Solak, S. 2017. Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-37.
- Soyak, A. 2015. *Hacıbayram Veli Çarşısı*. Ahmet Soyak Arşivi, Ankara.

- Stedman, R. 2003. Is it Really Just a Social Construction?:The Contribution of the Physical Environment to Sense of Place. *Society and Natural Resources*, 16, 671-685. doi:10.1080/08941920390217627
- Steele, F. 1981. *The sense of place*. Boston: CBI Publishing.
- Stokols, D. and Shumaker, S. 1981. People in places: A transactional view of settings. J. Harvey (Dü.) içinde, *Cognition, social behavior, and the environment* (s. 441-488). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Strauss, A. and Corbin, J. 1990. *Basics of qualitative research*. Sage publications.
- Swedish National Heritage Board. 2006. *Towards Future Heritage Management: The Swedish National Heritage Board's Environmental Scanning Report*. Riksantikvarieämbetet.
- Şahin, P. 2008. Tarihi çevreleri koruma sürecinde yaşanan fiziksel ve sosyokültürel değişim: Ankara-Ulus Tarihi Kent Merkezi İstiklal Mahallesi Örneği. Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Mayıs 01, 2020 tarihinde alındı
- Şentürk, A. 2018. Aidiyet, Kent Kimliği ve Kentsel Koruma Etkileşimi Bağlamında Kullanıcı Sürekliliğinin İrdelenmesi: Kadıköy Moda Örneği. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı. İstanbul.
- Şenyapılı, T. 1996. *Ankara Kentinde Gecekondu Oluşum Süreci ve Ruhsatlı Konut Sunumu*. Ankara: Batıbirlik Yayınları.
- Şenyapılı, T. 2016. *"Baraka"dan Gecekonduya: Ankara'da Kentsel Mekanın Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenyapılı, T. ve Türel, A. 1996. *Ankara'da Gecekondu Oluşum Süreci ve Ruhsatlı Konut Sunumu*. Ankara: Batı-birlik Yayınları.
- Şişmanyazıcı, B. 2009. Tarihi Kentsel Alanlarda Toplumsal ve Mekânsal Yeniden Yapılanma Sürecinde Yaşanan Değişim: Fener-Balat Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı. İstanbul.
- Tabachnick B.G. and Fidell L.S. 2007. *Using multivariate statistics*. (Fifth Edition). Boston: Pearson Education. Inc.
- Tanpınar, A. H. 2014. *Beş Şehir*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tekeli, İ. 1987. Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, Korumacı Yaklaşımlarda Amaç Farklılaşması. *Türkiye 2. Dünya Şehircilik Kolokiyumu*. İstanbul.

- Tekeli, İ. 2003. Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek. *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, 11-12-13 Haziran* (s. 2-7). İstanbul: YTÜ Bas. Yay. Merkezi Matbaası.
- Tekeli, İ. 2011. *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekin, G. 2021. Tarihi Kent Merkezlerinde Yeniden Canlandırmanın Kültürel Boyutu. *Milli Folklor*, 130, 84-95.
- Ter, Ü. 2002. Konya Kenti Açık ve Yeşil Alan Varlığı İçinde Tarihi Kent Merkezinin Kentsel Tasarımı Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi. Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Tezbaşaran, A. A. 1997. *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.
- The Scottish Government. 1999. *Planning Advice Note 59: Improving Town Centers*. The Scottish Government: file:///C:/Users/Ba%C5%9Fak%20Yurtseven/Downloads/Planning+Advice+Note+59+Improving+Town+Centres.pdf adresinden alındı
- Thorns, D. 2004. *Kentlerin Dönüşüm, Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam*. İstanbul: CSA Global Yayın Ajansı.
- Trancik, R. 1986. *Finding Lost Space: Theories of Urban Design*. Van Nostrand Reinhold.
- Tuan, Y. 1974. *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes, And Values*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Tuan, Y. 1977. *Space and Place: The Perspective of Experience*. London: University of Minnesota Press.
- Tuan, Y. 2001. *Space and Place: The Perspective of Experience*. London: University of Minnesota Press.
- Tunçer, M. 1998. Kentsel Tasarımın Tarihsel Çevre Korumasında Etkin Olarak Kullanımı "Böl ve Yönet Modeli": Ankara, Konya, Antalya Tarihi Kent Merkezleri. 9. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, "Farklı Ölçeklerde Kentsel Tasarım"*. İstanbul: MSÜ Mimarlık Fakültesi.
- Tunçer, M. 2009. Cumhuriyet'in "Mimari Mirası"nın Planlama Aracılığı ile Korunması: Ankara Örneği. *Cumhuriyet'in Mimari Mirası Sempozyumu*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası. Nisan 27, 2020 tarihinde alındı.

- Tunçer, M. 2000. *Tarihsel Çevre Koruma Politikaları Ankara*. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Tunçer, M. 2013. Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Planı, Niteliği ve İptaline İlişkin Gerekçeler. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 10-34.
- Tunçer, M. 2017. Ankara'nın kent kimliği ve kaybedilen kentsel, kültürel ve arkeolojik miraslar: Hacıbayram örneği. *Plant Dergisi*, 319. Mayıs, 05, 2024 tarihinde Ankara'nın kent kimliği ve kaybedilen kentsel, kültürel ve arkeolojik miraslar: HACIBAYRAM örneği (plantdergisi.com) adresinden alındı.
- Tunçer, M. 2017. *Dünden Bugüne Kültürel Miras ve Koruma*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tunçer, M. 2018. Hacıbayram ve Augustus: Tarihi Anıt Tehdit Altında Koruyamazsak Listedden Çıkar! (S. Alyurt, Röportaj Yapan) Milliyet Gazetesi. Mayıs 24, 2024 tarihinde alındı.
- Tunçer, M. 2019. *Korunamayan Kültürel Miras: Hacıbayram Camisi ve Augustus Tapınağı Çevresi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tunçer, M. 2022. *Güzel Şehir İlkeleri: Kardeş Şehir Roma-Ankara*. Ankara Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Tabiat Varlıkları Dairesi Yayını. Ankara.
- Turner, P. 2006. *Place sense of place and presences*.
- Türkün, A. ve Ulusoy, Z. 2006. Kentsel Sit Alanlarında Turizm Amaçlı Dönüşüm ve Sorunlar: Ankara Kalesi Örneği. *Planlama Dergisi*, 2, 129-138.
- Twigger-Ross, C. and Uzzell, D. 1996. Place and Identity Processes. *Journal of Environmental Psychology*, 16(3), 205-220.
- Ujang, N. and Zakariya, K. 2015. The Notion of Place, Place Meaning and Identity in Urban Regeneration. *Social and Behavioral Sciences*, 170, 709-717.
- Urban Task Force. 1999. *Towards and Urban Renaissance*. London: Routledge.
- Urry, J. 1994. *Yeniden Yapılanma ve Hizmetler*. Ayrıntı Yayınları. Ocak 29, 2019 tarihinde alındı
- Uslu, A. and Gökçe, S. 2010. Social interaction in urban areas and the characteristics of urban outdoor spaces. *African Journal Agricultural Research*, 5(20), 2801-2810.
- Usta, G. 2020. Mekân ve Yer Kavramlarının Anlamsal Açıdan İrdelenmesi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 10(1), 25-30.
- Ülgen, A.S. 2020. Ali Saim Ülgen Arşivi (Envanter No: TASUH8592). *Hacıbayram Mahallesi sivil mimari örnekleri*. SALT Araştırma, Ankara.

- Ünlü, T. 2017. Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekân İlişkisi: Mersin Örneği. *Planlama*, 27(1), 75-93. Haziran 08, 2021 tarihinde alındı
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. 1983. *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler I*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Velioğlu, A., Araz, A. ve Tavşan, C. 1994. Koruma Olgusu İçinde Mimari Tasarım Süreci. 1. *Kentsel Koruma ve Yenileme Uygulamalar Kolokiyumu*. İstanbul: MSÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, MSÜ Matbaası.
- Vorkin, M. and Reise, H. 2001. Environmental Concern in a Local Context the Significance of Place Attachment. *Environmental Behavior*, 33, 249-263.
- Wacquant, L. 2013. İleri marjinalite çağında bölgesel damgalama. Ö. Aytaç ve S. İlhan (Der.), *Kentsel yoksulluğu yeniden düşünmek* içinde, Ankara: Birleşik.
- Whittemore, R., Chase, S.K. and Mandle, C.L. 2001. Validity in Qualitative Research, *Qualitative Health Research*, 11(4), 522-537.
- Whyte, W. H. 2000. *The Social Life of Small Urban Spaces*. New York, USA: Project for Public Spaces.
- Williams, D. and Vaske, J. 2003. The Measurement of Place Attachment: Validity and Generalizability of A Psychometric Approach. *Forest Science*, 49(6), 830-840.
- Williams, D., Patterson, M., Roggenbuck, J. and Watson, A. 1992. Beyond the commodity metaphor: Examining emotional and symbolic attachment to place. *Leisure Sciences*, 14, 29-46.
- Yaşaroğlu, C. 2017. Mekânsal bağlılık ölçeği: Türkçe'ye uyarlama çalışması. *Journal of Human Sciences*, 14(3), 2810-2817.
- Yavan, N. 2011. *Coğrafya Tarihi ve Felsefesi Ders Notları*. Ankara.
- Yenice, M. 2011. Tarihi Kent Merkezlerinde Sürdürülebilir Yenileme için Bir Model Önerisi: Konya Örneği. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı. Konya.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. 2013. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, H. ve Enil, Z. 2010. Kentsel Yenileme ve Dönüşüm: Deneyimler. *Dosya Mimarlık Dergisi*(352). Aralık 3, 2021 tarihinde <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=366&RecID=2322> adresinden alındı.

Yılmaz, S. (2010. Geleceğin Yaşlıları için ideal mekân tasarımı.. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Yüksel, A. 2020. Nitel Bir Araştırma Tekniği Olarak: Görüşme. *International Social Science Studies Journal*, 6(56), 547-552. Kasım 06, 2021 tarihinde alındı.

EKLER

EK 1 Kullanıcı Anketi

EK 2 Derinlemesine Görüşme Formu

EK 3 Etik Kurul İzni

EK 1 Kullanıcı Anketi

Anket Numarası:.....

Anket Tarihi:.....

ANKARA ÜNİVERSİTESİ DOKTORA TEZİ KAPSAMINDA YAPILAN KULLANICI ANKETİ

Değerli Katılımcı;

Size ilettiğimiz bu anket çalışması, Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Dicle Oğuz'un danışmanlığında yürütmekte olduğum “Çevresel Özellikler ve Yer Duygusu Arasındaki İlişkinin Kentsel Yenileme Alanları Üzerinde Değerlendirilmesi: Ankara-Hacıbayram Meydanı ve Çevresi Örneği” başlıklı doktora tezim kapsamında Hacıbayram Meydanı ve Çevresi'nin mekânsal kullanımını, kişilerin çevrelerini nasıl algıladıklarını, mekânın işlevselliğini ve sosyo-kültürel değişimleri tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Anket verileri, bilimsel bir araştırma için kullanılacak ve kişilik haklarına zarar verecek şekilde üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Başak YURTSEVEN
Ankara Üniversitesi-Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

A. KULLANICI BİLGİLERİ VE ALANI KULLANIM TERCİHLERİ (Cevap kutucuklarını X koyarak işaretleyiniz).

S1. Cinsiyetiniz:	1. (...) Kadın	2. (...) Erkek
S2. Eğitim Durumunuz:	1.(...) Okuryazar değil 2.(...) Sadece okuryazar 3.(...) İlkokul veya ortaokul mezunu 4.(...) Lise mezunu	5.(...)Yüksekokul mezunu 6.(...) Üniversite mezunu 7.(...) Yüksek Lisans mezunu 8.(...) Diğer
S3. Yaşınız:		
S4. Aylık Ortalama Hane Geliri:		
S5. Hacıbayram Mahallesi'nde yaşıyor musunuz, çalışıyor musunuz yoksa burada ziyaretçi misiniz?	1.(...) Hacıbayram Mahallesi'nde yaşıyorum. 2.(...) Hacıbayram Mahallesi'nde çalışıyorum. 3.(...) Hacıbayram Mahallesi'nde ziyaretçiyim, Ankara'nın başka yerinden geliyorum.	
S6. Lütfen bu soruyu <u>Ankara'nın başka yerinden geliyorsanız cevaplayınız.</u>	Burada <u>ziyaretçiyse</u>ni, Ankara'nın hangi ilçesinde ikamet ediyorsunuz? 1. İlçe:.....	
S7. Mesleğiniz:	1.(...) Profesyonel meslek (akademisyen, öğretmen, avukat, doktor, mimar, hâkim, savcı vb.) 2.(...) Öğrenci 3.(...) İşçi	4.(...) Ev hanımı 5.(...) İşsiz 6.(...) Emekli 7.(...) Esnaf 8.(...) Memur (kamu yada özel) 9.(...) Diğer
S8. Hacıbayram Meydanı ve Çevresi'ni ziyaret etme sıklığınız nedir?		
1.(...) Her gün 2.(...) Haftada en az 1 gün 3.(...) İki haftada en az 1 gün	4.(...) Ayda 1 gün 5.(...) Ayda en az 1 gün	6.(...) Altı ayda en az 1 gün 7.(...) Çok az
S9. Hacıbayram Meydanı ve Çevresi'nde ne kadar zaman geçiriyorsunuz? 1.(...) 1 saatten az 2.(...) 1-2 saat 3.(...) 3-4 saat 4.(...) 5-6 saat 5.(...) 7 saatten fazla		
S10. Hacıbayram Meydanı ve Çevresini <u>hangi etkinlikleri</u> gerçekleştirmek için kullanıyorsunuz? (<u>En fazla 3 seçenek işaretleyiniz</u>)	1.(...) Arkadaşlarla buluşmak 2.(...) Dini yapıları görmek 3.(...) İşe gitmek 4.(...) Okula gitmek 5.(...) Oturup sohbet etmek 6.(...) Dinlenmek 7.(...) Dini yapılarda ibadet etmek 8.(...)Augustus Tapınağı'nı görmek	9.(...) Açık havada zaman geçirmek 10.(...) Yemek-içmek 11.(...) Alışveriş yapmak 12.(...) Fotoğraf çekmek 13.(...) Diğer

B. YENİLEME SONRASI HACIBAYRAM MEYDANI VE ÇEVRESİ'NİN ÇEVRESEL ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK SORULAR

S.1. Lütfen Hacıbayram Meydanı ve çevresinin çevresel özelliklerini puanlayınız. (Cevap kutucuklarını X koyarak işaretleyiniz)-Lütfen katılım düzeyinizi; 1-en düşük, 5-en yüksek olacak şekilde belirtiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
	1	2	3	4	5
1.Bu alanda yer alan oturma elemanlarının (banklar vb.) rahat ve kullanışlı olduğunu düşünüyorum.					
2. Bu alanda yer alan zemin döşemelerinin yürümek için rahat ve kullanışlı olduğunu düşünüyorum.					
3.Hacıbayram Meydanı ve çevresinin temiz ve bakımlı olduğunu düşünüyorum.					
4. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kendimi güvende hissediyorum.					
5. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan eski Ankara evlerinin mimari tarzının değiştiğini düşünüyorum.					
6. Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi'nin geçmiş yıllara göre değişime uğradığını düşünüyorum.					
7. Taşıt yolları ile bölgeye erişim rahatça sağlanmaktadır.					
8. Yeşil alanlar/ağaçlar alana erişimimi desteklemektedir.					
9.Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kolayca yol ve yön bulabiliyorum.					
10. Hacıbayram Veli Cami'nin çevresinde yer alan yürüyen merdivenler ve asansörler alana erişimimi desteklemektedir.					
11. Hacıbayram Meydanı'nın altında yer alan katlı otopark alanı kullanım için yeterlidir.					
12.Hacıbayram Meydanı'nda ve çevresinde neler olduğunu uzaktan görebiliyorum.					
13. Hacıbayram Meydanı'na giriş noktaları belirgin ve yeterlidir.					
14. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yer alan mekânların herkes tarafından rahatlıkla kullanılabilceğini düşünüyorum.					
15. Hacıbayram Veli Cami ve Türbesi'nin, ibadet etmek (namaz kılmak, dua etmek vb.) açısından kutsal bir alan olduğunu ve dini bir merkez niteliği taşıdığını düşünüyorum.					
16. Bu alanda yer alan cami ve türbeler alanı daha çok kullanmamı sağlıyor.					
17. Çevreme burayı ziyaret etmeleri için öneririm ve gelecekte de ziyaret etmek isterim.					
18. Buraya başka bir arkadaşımı da getirmek istiyorum.					

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
	1	2	3	4	5
19. Bu alanda yer alan oturma mekânları (kebabçılar, kahve evleri, lokmacılar vb.) alanı daha çok kullanmamı sağlıyor.					
20. Hacıbayram Meydanı ve çevresine özgü geleneklerin, törenlerin, festivallerin, şenliklerin geçmişten bugüne sürdürülmeye devam ettiğini düşünüyorum.					
21. Hacıbayram Meydanı'nın çevresinde yer alan Aşevlerinin buranın geleneksel anlamını/değerini ön plana çıkardığını düşünüyorum.					
22. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde insanların etkinlikleri/aktiviteleri grup halinde veya birden çok insan ile gerçekleştirdiğini düşünüyorum.					

C. HACIBAYRAM MEYDANI VE ÇEVRESİ'NDE YER DUYGUSUNUN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK SORULAR

S.1 Hacıbayram Meydanı ve Çevresi ile ilgili aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı belirtiniz. Cevap kutucuklarını X koyarak işaretleyiniz)-Lütfen katılım düzeyinizi; 1-en düşük, 5-en yüksek olacak şekilde belirtiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
	1	2	3	4	5
1. Burası ile ilgili her şey beni yansıtıyor.					
2. Bu yer benim tarzıma az uyum sağlıyor.					
3. Bu yerde gerçekten kendim olduğumu hissediyorum.					
4. Bu yer benim kim olduğumu/nasıl bir insan olduğumu yansıtıyor.					
	1	2	3	4	5
5. Bu yerde olduğumda kendimi rahatlamış hissediyorum.					
6. Bu yerde olduğumda kendimi çok mutlu hissediyorum.					
7. Bu yer benim en çok bulunmak istediğim yer.					
8. Uzun zaman bu yerden ayrı kalınca gerçekten çok özlüyorum.					
	1	2	3	4	5
9. Burası hoşlandığım/sevdiğim şeyleri yapmak için en iyi yer.					
10. Hoşlandığım/sevdiğim şeyleri yapmak için bu yeri karşılaştırabileceğim başka bir yer yok.					
11. Bu yer sevdiğim şeyleri yapmak için iyi bir yer değil.					
12. Bu yer dışında tercih edebileceğim daha iyi yerlerde var.					

İlginiz ve zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

EK 2 Derinlemesine Görüşme Formu

Katılımcı No:.....

Görüşmenin Yapıldığı Tarih / Saat:.....

ANKARA ÜNİVERSİTESİ DOKTORA TEZİ KAPSAMINDA YAPILAN DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

Değerli Katılımcı;

Size ilettiğimiz bu görüşme soruları, Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Dicle Oğuz'un danışmanlığında yürütmekte olduğum “Çevresel Özellikler ve Yer Duygusu Arasındaki İlişkinin Kentsel Yenileme Alanları Üzerinde Değerlendirilmesi: Ankara-Hacıbayram Meydanı ve Çevresi Örneği” başlıklı doktora tezim kapsamında Hacıbayram Meydanı ve Çevresi'nin mekânsal kullanımını, kişilerin çevrelerini nasıl algıladıklarını, mekânın işlevselliğini ve sosyo-kültürel değişimleri tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Görüşme sürecinde söylenilenlerin, paylaşımda bulunulan verilerin tümünün araştırma ve araştırmacı dışında kullanılması söz konusu değildir. Görüşmeler izin alınarak kayıt altına alınacaktır. Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Başak YURTSEVEN
Ankara Üniversitesi-Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

A. Kullanıcı Bilgileri ve Alanı Kullanım Tercihleri:

1.Cinsiyet: K (...) E (...)

2.Yaş:

3.Eğitim Durumu:

4.Meslek:

5. Öncelikle, burada mı yaşıyorsunuz yoksa yalnızca çalışmak veya ziyaret amaçlı olarak mı burayı kullanıyorsunuz?

- **Yaşıyorsanız**, ne kadar süredir burada yaşıyorsunuz?
- **Çalışıyorsanız**, ne kadar süredir burada çalışıyorsunuz?
- **Ziyaretçiyseniz**, ne kadar sıklıkla buraya geliyorsunuz, burada ne kadar vakit geçiriyorsunuz?
- 6. Burada genellikle hangi etkinlikler/aktiviteleri yapıyorsunuz?

B. Hacıbayram Meydanı ve çevresinin Çevresel Özelliklerine Yönelik Sorular:

1. Hacıbayram Meydanı ve çevresinin, kaliteli bir çevreye sahip olduğunu düşünüyor musunuz? Sizce, bu alan hangi yönlerden kaliteli/başarılı? Kısaca bahseder misiniz?

C. Yere Bağlılık/Aidiyet ile İlişkili Sorular (duygusal bağlılık):

1. Şu an Hacıbayram Meydanı ve çevresinde kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

- Buraya ait veya bağlı hissediyor musunuz?
- **Cevabınız evet ise**, sizi buraya bağlayan nedenler nedir? Sizi buraya ne/neler çekiyor?
- Buradan uzak/ayrı kalınca neler hissediyorsunuz?

2. Burası sizin için önemli/anlamli bir yer mi? Neden? Burası sizin için ne ifade ediyor? Kısaca anlatır mısınız?

3. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde size ait olduğunu düşündüğünüz, ilginizi çeken, sık vakit geçirdiğiniz veya duygusal bağ kurduğunuz yer veya yerler (sokak, bina, meydan, cami, park, açık alanlar vb.) var mı? Bu yer/yerlerin adlarını sayar mısınız?

4. **Alanda yaşıyor veya çalışıyorsanız**: Hacıbayram Meydanı ve çevresinde yaşanan fiziksel dönüşüm, “gündelik yaşamınızı”, “sosyal ilişkilerinizi” etkiledi mi? Olumlu veya olumsuz bu etkilerden bahseder misiniz?

D. Yere Bağımlılık ile İlişkili Sorular (işlevsel/fonksiyonel bağlılık)

1. Burada sevdiğiniz/hoşlandığınız şeyleri rahatlıkla yapabiliyor musunuz? Bu alanda sizi kısıtlayan/engelleyen durumlar varsa bunlar nelerdir?
2. Bu yer isteklerinizi/ihtiyaçlarınızı tam olarak karşılıyor mu? Hangi yönlerden, kısaca bahseder misiniz?
3. Hacıbayram Meydanı ve çevresinde neyi/neleri değiştirmek isterdiniz?
4. Bu alanı kıyaslayabileceğiniz/karşılaştırabileceğiniz yerler var mı varsa, bu yerler nerelerdir?

E. Yer Kimliği ile İlişkili Sorular (duygusal ve sembolik bağlılık)

1. Burada yaşadığınız/çalıştığınız süre boyunca hafızanızda yer edinmiş önemli olaylar/dönüm noktaları var mı? Kısaca anlatır mısınız?
2. Buraya ait çocukluk anılarınız/hatıralarınız var mı? Kısaca bahseder misiniz?
3. Sizce, Hacıbayram Meydanı ve çevresini diğer yerlerden farklı kılan/ayıran özellikler nelerdir?
4. Sizce, burası sizi yansıtan/anlatan bir yer mi? Neden böyle düşünüyorsunuz?

İlginiz ve zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

EK 3 Etik Kurul İzni

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : 56786525-050.04.04 / 791473
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

16.01.2023

Sayın Başak YURTSEVEN

İlgi: 15/12/2022 tarihli başvurunuz.

“Çevresel Özellikler ve Yer Duygusu Arasındaki İlişkinin Kentsel Yenileme Alanları Üzerinde Değerlendirilmesi: Ankara-Hacıbayram Meydanı ve Çevresi Örneği” başlıklı teziniz ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Etik Kurulunun 09/01/2022 tarihli toplantısında alınan 01/02 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir.
Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Ercan BAYAZITLI
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EKLER:
Karar Örneği (1 sayfa)

EK 3 Etik Kurul İzni (devam)

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ**

Karar Tarihi :09/01/2022

Toplantı Sayısı :01

Karar Sayısı :02

02-Üniversitemiz Ziraat Fakültesi öğretim üyesi **Prof. Dr. Dicle OĞUZ**'un danışmanlığını yaptığı, doktora öğrencisi **Başak YURSEVEN**'in “Çevresel Özellikler ve Yer Duygusu Arasındaki İlişkinin Kentsel Yenileme Alanları Üzerinde Değerlendirilmesi: Ankara-Hacıbayram Meydanı ve Çevresi Örneği” başlıklı tezi ile ilgili 15/12/2022 tarihli “İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu” Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Yapılan görüşmeler ve incelemeler sonucunda, **Prof. Dr. Dicle OĞUZ**'un danışmanlığını yaptığı, doktora öğrencisi **Başak YURSEVEN**'in “Çevresel Özellikler ve Yer Duygusu Arasındaki İlişkinin Kentsel Yenileme Alanları Üzerinde Değerlendirilmesi: Ankara-Hacıbayram Meydanı ve Çevresi Örneği” başlıklı tezi ile ilgili COVID-19 salgını nedeniyle; çalışma takviminiz de dahil araştırmanızda oluşabilecek tüm değişikliklerin Etik Kurulumuza yazılı olarak bildirilmesi, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

**ASLININ AYNIDIR
09/01/2023**

**Prof.Dr.Muharrem OZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı**